

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇTE ALMANYA,
İTALYA VE JAPONYA'NIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

ESRA KORKUSUZ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Murat GÜL

KIRIKKALE-2022

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇTE ALMANYA,
İTALYA VE JAPONYA'NIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

ESRA KORKUSUZ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Murat GÜL

KIRIKKALE-2022

KABUL-ONAY

Esra KORKUSUZ tarafından hazırlanan “İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NA GİDEN SÜREÇTE ALMANYA, İTALYA VE JAPONYA’NIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Murat GÜL

İmza.....

Uluslararası Siyaset Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Doç. Dr. Mürsel BAYRAM

İmza.....

Afrika Çalışmaları Anabilim Dalı, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Merve Suna ÖZEL ÖZCAN

İmza.....

Siyasi Tarih Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 23/06/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

*Değerlilerim; Anneannem Saniye Göl'e,
Dedem Mustafa Göl'e,
Annem Nuray Korkusuz'a,
Babam Mehmet Korkusuz'a,
Teyzem Hacer Göl'e...*

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- o Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- o Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- o Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- o Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- o Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Esra KORKUSUZ

.../.../2022

ÖZET

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇTE ALMANYA, İTALYA VE JAPONYA'NIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Murat GÜL

Haziran 2022, 166 sayfa

1919-1939 yıllarını kapsayan savaş arası dönemde Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri, uluslararası ilişkilerde barışın korunmasını amaçlamıştı. İngiltere ve Fransa, Paris Barış Konferansı ile oluşturulan statüko sonucunda kurulan güç dengelerinin bozulmaması politikasını takip etmekteydi. Ancak savaş sonrasında güç dağılımından ve statükodan memnun olmayan devletler vardı. Almanya ve İtalya barış görüşmelerinde haksızlığa uğradıkları görüşündeydi. Japonya da “ırksal eşitlik” maddesini barış görüşmelerinde onaylatamadığı için kurulan yeni düzenden memnun değildi. Savaş sonrası meydana gelen bu durum, statükoyu kuran devletlerin karşısında Almanya, İtalya ve Japonya'nın revizyonist devletler grubunda yer almasına ortam hazırladı. İç politikalarında sahip oldukları saldırgan tutumlarının dış politikalarına yansması ile “Mihver Bloku” adı altında İkinci Dünya Savaşı'nı başlatan bu devletlerin dış politikalarının değerlendirildiği bu çalışmada betimsel araştırma metodu kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Paris Barış Konferansı, Revizyonist, Statüko, Irksal Eşitlik, Almanya, İtalya, Japonya

ABSTRACT

COMPARATIVE ANALYSIS OF GERMANY, ITALY AND JAPAN IN THE PROCESS LEADING TO THE WORLD WAR II

Kirikkale University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations, Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Murat GUL

June 2022, 166 pages

During the interbellum period (1919-1939), triumphant states of the Great War aimed to maintain peace in international relations. Britain and France followed policies which focused on retaining the balance of power of introduced by the status quo established through the Paris Peace Conference. However, some states were not satisfied with the post-war distribution of power and the status quo. Germany and Italy were in the opinion that outcomes of peace negotiations were unfair. Likewise, Japan was unsatisfied with its unsuccessful attempts to get the “racial equality” article approved during the peace talks. This circumstances after the war paved the way for Germany, Italy and Japan to consolidate as a group of revisionist states in opposition to those who established the status quo. This research uses the descriptive research method to evaluate the foreign policies of these states, collectively known as Axis powers, who started the Second World War after aggressive domestic policies reflected on their foreign policies.

Key Words: Paris Peace Conference, Revisionist, Status Quo, Racial Equality, Germany, Italy, Japan

TEŞEKKÜR

Emperyal istekleri, hırslı politikaları ve eski ihtişamlı günlerine yeniden dönme amacı güden Mihver Bloku, dünyayı büyük yıkımlara sürükleyecek İkinci Dünya Savaşı'nı başlatmaktan çekinmemiştir. Almanya, İtalya ve Japonya'nın yeniden büyük bir savaşa giderken dış politikalarını incelemek üzere gerçekleştirdiğim bu çalışmada başta bu yolda ilerlememi sağlayan ve bana her anlamda destek olan anneannem, dedem, annem, babam ve teyzeme, kaynak konusunda yardımlarını benden esirgemeyen Tümer Yılmaz'a ve Gökhan Dönmez'e, tez yazım aşamasında ilgilenemediğim ama bu durumu anlayışla karşılayan yeğenlerime ve desteklerinden dolayı kardeşlerime, bu çalışmanın oluşmasında eserlerini kullandığım kaynakçada yer alan değerli bilim insanları ve araştırmacılara, savunma esnasında öneri ve fikirleriyle teze katkıda bulunan jüri üyeleri Doç. Dr. Mürsel Bayram ve Dr. Öğr. Üyesi Merve Suna ÖZEL ÖZCAN'a, çalışmalarım ve tezimin oluşmasında emeği geçen danışman hocam Doç. Dr. Murat Gül'e verdiği destek ve yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amaçları ve Araştırma Sorunsalı	3
1.2. Literatüre Katkısı.....	4
1.3. Örnek Olay Seçimi	5
1.4. Tezin Planlaması	5
2. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE ULUSLARARASI ORTAM	7
3. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE ALMAN, İTALYAN VE JAPON DIŞ POLİTİKALARININ BELİRLEYİCİ FAKTÖRLERİ	14
3.1. Coğrafi Yapı	15
3.2. Nüfus	18
3.3. Ekonomi	19
3.4. Askeri Yapı.....	22
3.5. Karar Alıcılar ve İç Siyaset	24
4. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE ALMAN DIŞ POLİTİKASI	27
4.1. 1919-1933 Yılları Arasında Alman Dış Politikası	27
4.1.1. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Almanya'nın Genel Durumu	27
4.1.2. Versailles Barış Antlaşması ve Almanya.....	28
4.1.3. Nazilerin Siyaset Sahnesine Çıkışı	31

4.1.4. Dawes Planı ve Locarno Antlaşması	32
4.1.5. Briand-Kellog Paktı ve Silahsızlanma Konferansı	37
4.2. 1 Eylül 1939 Polonya'nın İşgaline Kadar Adolf Hitler Dönemi (1933-1939).....	40
4.2.1. Hitler'in İktidara Gelişi.....	40
4.2.2. Hitler'in Nazizm Politikası	46
4.2.3. Almanya'nın Silahlanması.....	49
4.2.4. Almanya-SSCB İlişkileri	53
4.2.5. Almanya-Türkiye İlişkileri	57
4.2.6. Almanya'nın Avusturya'yı İlhakı	60
4.2.7. 1938 Münih Konferansı ve Çekoslovakya'nın İşgali	64
4.2.8. Almanya-Polonya İlişkileri ve İkinci Dünya Savaşı'nın Başlaması.....	67
5. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE İTALYAN DIŞ POLİTİKASI	71
5.1. 1919-1922 Yılları Arasında İtalyan Dış Politikası	71
5.1.1. Birinci Dünya Savaşı Sonrası İtalya'nın Genel Durumu	71
5.1.2. Paris Barış Konferansı ve İtalya	73
5.2. Benito Mussolini Dönemi (1922-1940)	74
5.2.1. 1922 Roma Yürüyüşü ve Mussolini'nin İktidara Gelişi	74
5.2.2. Mussolini'nin Faşizm Politikası	78
5.2.3. İtalya'nın Balkan Devletleri ile İlişkileri	81
5.2.4. İtalya-Türkiye İlişkileri.....	83
5.2.5. İtalya'nın İngiltere ve Fransa ile İlişkileri	88
5.2.6. İtalya'nın Habeşistan'ı İşgali	93
5.2.7. İtalya-Almanya İlişkileri ve Berlin-Roma Mihveri	97
5.2.8. İtalya'nın Arnavutluk'u İşgali ve İkinci Dünya Savaşı'na Katılması.....	99

6. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE JAPON DIŞ POLİTİKASI	102
6.1. 1919-1926 Yılları Arasında Japon Dış Politikası.....	102
6.1.1. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Japonya'nın Genel Durumu	102
6.1.2. Paris Barış Konferansı ve Japonya	104
6.1.3. Sibiry'a Çıkarması.....	106
6.1.4. 1922 Washington Deniz Konferansı	107
6.2. Pearl Harbour Baskını'na Kadarki Süreçte Showa Dönemi (1926-1941)	110
6.2.1. Japon Militarizminin Canlanması	110
6.2.2. 1927 Cenevre Konferansı ve 1930 Londra Deniz Antlaşması.....	113
6.2.3. 1931 Mançurya Hadisesi.....	114
6.2.4. 1937 Çin-Japon Savaşı.....	118
6.2.5. Alman-İtalyan-Japon Anti-Komintern Paktı.....	121
6.2.6. Japonya-SSCB İlişkileri.....	124
6.2.7. Japonya-ABD İlişkileri ve Pearl Harbour Baskını.....	126
7. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇTE ALMANYA, İTALYA ve JAPONYA'NIN DIŞ POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	129
7.1. Geçici Barış (1919-1929) Döneminde Alman-İtalyan-Japon Dış Politikaları ...	129
7.2. Barışın Yıkılması (1929-1939) Döneminde Alman-İtalyan-Japon Dış Politikaları.....	135
8. SONUÇ	142
KAYNAKLAR.....	146
EKLER.....	158
EK-1. Arşiv Belgeleri-1	159
EK-2. Arşiv Belgeleri-2	160
ÖZGEÇMİŞ.....	165

KISALTMALAR DİZİNİ

BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BDA	Başbakanlık Devlet Arşivi
MC	Milletler Cemiyeti
SA	Strum Abteilung
SS	Schutz Staffeln
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

1. GİRİŞ

1914-1918 yılları arasında yaşanan Birinci Dünya Savaşı, korkunç kayıplara sebep olmuş ve dünyayı, yeni bir savaşın çıkmaması için tedbirler almaya sevk etmiştir. Bu tedbirlerden birisi de ABD'nin liderliğini yaptığı fakat kendisinin üye olmadığı ilk uluslararası örgüt olan Milletler Cemiyeti (MC)'nin kurulmasıydı. Bu doğrultuda “yeni dünya düzeni” kurulmaya çalışıldı. Bu yeni dünyada komünizm ideolojisiyle varlığını gösteren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), savaştan muzaffer olarak çıkan ABD, İngiltere, Fransa gibi İtilâf Devletleri, imparatorlukların dağılmasıyla ortaya çıkan yeni devletler, savaştan umduğunu bulamayan ve kurulacak yeni düzenden umutlanan devletler vardı. Böyle bir ortam, Paris Barış Konferansı'nın kurulmasında önemli bir rol oynayarak savaş galibi devletlerin “yeni dünya düzeni”ni kendi istedikleri şekilde kurmalarının önünü açtı. Wilson İlkeleri ile de bu yeni düzenin yol haritası oluşturuldu (Kasalak, 2021, s.544). Bu cemiyetin prensiplerini oluşturan Wilson, Birinci Dünya Savaşı'na neden olan unsurlara dikkat çekerek bunları savaş sonrası ortamda, savaşa sebep olmayacağını düşündüğü şekilde düzenledi. Wilson'ın bu çabaları ise gerek örgütün ilkelerinin uygulanma eksikliğinden kaynaklı gerekse savaş sonrası düzenden memnun olmayan devletlerin varlığı nedeniyle etkili olamadı. Bu yüzden Milletler Cemiyeti, yalnızca iki savaş arası dönemde varlığını gösteren pasif bir kurum olarak tarihteki yerini aldı.

Savaş sonrası dönemde Almanya, Japonya ve İtalya gibi devletler bulundukları konumdan memnun değildi, çünkü istediklerini elde edememişlerdi. Büyük bir güç ve geniş sömürgelere sahip olmak amacıyla savaşa giren Almanya, savaştan umduğunu bulamamış ve imzaladığı Versailles Antlaşması ile tüm hayalleri suya düşmüştü. Ayrıca 1929 Ekonomik Buhranı'nı yaşaması ile yükselen enflasyon ve nüfusuna yetemeyen ekonomisi, onun askerî alanda gelişmeler yaşamasına neden olarak kendini yeni bir savaş için hazırlıklar yapmaya yöneltti. Özellikle Hitler'in iktidara geldikten sonra milliyetçilik

politikasını kullanarak kendine bağılı kitleler yetiştirmesi, askerî gücüne önem vererek “yenilmez ordu” algısını oluşturmak için orduyu birtakım ilaçlara bağımlı hale getirmesi, Alman ırkının üstünlüğü anlayışı, Yahudi soykırımı politikaları ile Almanya’nın savaş politikası bu dönemde zirveye ulaştı.

Sömürgecilik yarışına katılmada Almanya ile akran sayılan İtalya’nın Birinci Dünya Savaşı sonrası durumuna bakıldığında ise bu devlet, İtilâf Blok’unda yer alarak galip devletler statüsünde sayılırken; Paris Barış Konferansı’nda kendisine vaat edilen İzmir ve çevresinin İngiltere’nin desteğıyle Yunanistan’a verilmesi sonucu İtilâf Devletleri ile görüş ayrılığına düştü. Bu fikir ayrılığı sonucunda Avrupa’ya küsen İtalya, faşist temelli dış politikalar oluşturarak yayılmacı bir siyaset izlemeye başladı.

Japonya da Birinci Dünya Savaşı’ndan en kısa sürede ve büyük kârla çıkan devletlerden biri olmasına rağmen savaş sonrası toplanan Paris Konferansı’nda “ırksal eşitlik” ilkesini uygulamaya koyamadığı için mutsuzdu. Ayrıca bu dönemde ABD’nin bölgedeki varlığından da rahatsız olmakta ve daha fazla kazanımlar istemekteydi. Bu nedenle Almanya liderliğinde kurulan Mihver Bloku’na katıldı. Ayrıca Almanya’nın SSCB’de bulunan doğalgaz ve petrol gibi enerji kaynaklarını ele geçirmek için Japonya ile birleşmek istemesi, bu Asya-Pasifik devletin Almanya için önemini artırdı. ıkarlar doğrutusunda oluşturulan ittifaklara bakıldığında bu savaş, siyasi bir savaş olmakla beraber, ekonomik bir yarış da olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti’nin yıkılması, arlık Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun dağılması ile yerlerine yeni rejimler ve ideolojiler benimseyen devletlerin kurulması, bazı devletlerin de savaş sonrasında dış politikadaki tutumlarını değıştirmesi, gerçekleşecek olan fikrî çatışmaların önünü açmıştır. Ayrıca genişleme siyasetinin de aktif olarak benimsenmesi, bu dönemde baskın ideolojilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlardan biri de faşizmdir. 20. yüzyılın başlarında İtalya ve Almanya’da etkili olan bu ideoloji, iki savaş arası dönemde ulusal çatışmanın ürünü olarak uluslararası literatürde yerini almıştır.

20. yüzyıla bakıldığında Almanya’da Nazi hareketinin güç kazanması, otoriter yapıya sahip devletlerin yayılmaya başlaması gibi gelişmeler, bu dönemde idealizmin gücünü kaybederek realizmin yükselmesini sağladı (Sönmezoğlu, 2019, s.122). Realizme göre

uluslararası sistem tabiatı gereği devletlerin birbirleriyle sürekli bir çatışma içinde olduğu savaş halidir. Bu konuda realist akımın öncülerinden Reinhold Niebuhr'a göre devletler arasındaki ilişkilerin belirleyici faktörü, güç mücadelesidir (Sönmezoğlu, 2019, s.125-126). Güç kavramına bakarsak insanlık kadar eski olarak nitelendirilebilecek bu kavram, karmaşık ve ilişkisel bir özelliğe sahiptir (<http://politikaakademisi.org/2020/05/31/uluslararasi-iliskilerde-guc-kavrami>, 2020).

TDK'ya göre güç, bir ulus, ordu vb.nin askerî, ekonomik, endüstriyel potansiyeli anlamına gelmekteyken (<https://sozluk.gov.tr/>); Joseph Nye gücü, hava durumuna benzetmektedir. Herkesin ona bağlı olduğunu ve onun hakkında konuştuğunu fakat çok az insanın onu anladığını belirtmektedir. Ona göre güç, istenilen sonuca ulaşmak için başkalarının davranışlarını yönlendirme becerisidir (Nye, 2017, s.19-20). Realizmin önemli isimlerinden H. Morgenthau'ya göre ise uluslararası politika bir güç mücadelesidir. Bu bağlamda da uluslararası siyasette güç, ulaşılması istenen en temel amaçtır (Morgenthau, 1966, s.25). Bu mücadelenin asıl aktörleri ise devletlerdir. Güç mücadelelerinin yaşandığı böyle bir ortamda ise devletler güce sahip olma ile belirlenen temel çıkarlarını muhafaza etme ve geliştirme amacına yönelik politikalar izlemektedir (Sönmezoğlu, 2005, s.14).

Bu çalışmada savaş arası dönemde yaşanan gelişmelerden hareketle bu üç devletin Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan yeni dünya düzeni içerisindeki konumu belirtilmeye çalışılarak; uluslararası sistemde girdikleri güç mücadeleleri doğrultusunda Almanya, İtalya ve Japonya'nın savaşa giden süreçlerinin dış politikalarının karşılaştırmalı olarak değerlendirmesi yapılacaktır. Bu karşılaştırma yapılırken devletlerin savaş sonrası jeopolitik konumu, ekonomisi, nüfusu, iç siyaseti gibi unsurlar göz önüne alınarak dış politikadaki amaç, araç ve yönelimlerine yer verilecektir.

1.1. Çalışmanın Amaçları ve Araştırma Sorunsalı

Bu çalışmanın amacı, öncelikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu üç devletin yükselen bir güç olarak ortaya çıkmalarıyla uluslararası sistemdeki amaçlarının ne olduğuna ilişkin değerlendirmelerin yapılması planlanmaktadır. İkinci olarak savaşa giden süreçte, bu üç devletin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki politikaları neler, birbirleriyle girdikleri

etkileşimler ve bu etkileşimleri sonucunda oluşturdıkları çatışma alanlarının ve uzlaşma alanlarının tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Almanya, İtalya ve Japonya'nın iç siyasetlerinde izledikleri faşist ve militarist politikalar, temelde saldırgan ve emperyal bir dış siyaset izlemelerine neden olmuştur. Bu politikanın izlenmesine sebep olan faşist ideolojinin uygulanmasının sebepleri araştırılarak; özellikle İtalya ve Almanya'yı yeni bir dünya savaşına götürmesi ve Japonya'nın da Almanya ve İtalya'nın yanında savaşa girme nedenlerine cevap aranacaktır. Bu amaçla da çalışmada yöntem olarak betimsel araştırma metodu¹ uygulanmıştır.

1.2. Literatüre Katkısı

İki savaş arası dönem, Batı kanadında özellikle İngiltere ve Fransa'nın statükoyu korumayı amaçladığı bir periyot olarak ifade edilebilir. Ancak Batı'nın istisnası olarak nitelendirilebilecek Almanya ve İtalya savaş sonrasında adeta “kaynayan kazana” dönmüş ve bir Asya ülkesi olan Japonya'nın da savaş sonrası kurulan yeni düzenden rahatsız olması sonucu kendi “yeni düzeni”ni kurma çabası ise bu dönemdeki hareketli kanadı oluşturmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın yaşanmasına sebep verecek olan bu hareketli kesimin dış politikaları incelenmeye çalışılırken genel itibarıyla İkinci Dünya Savaşı'nın çıkış noktasının Avrupa eksenli bahsedilmesi ve Japonya'nın biraz daha geri planda kalması nedeniyle bu üç devlet ele alınarak savaş arası dönemdeki politikalarının değerlendirilerek literatüre katkı yapılması amaçlanmıştır. Güç mücadelesi bağlamında, sistemden duydukları memnuniyetsizlik sonucu çıkarlarını kendi odak noktaları üzerinden belirledikleri politikalar bağlamında ve ırksal üstünlüklerini sağlamak amacıyla kurmak istedikleri imparatorluk bağlamında teze özgünlük katılması amaçlandı. Bu yüzden çalışmada yeni bir dünya savaşına giden süreçte birbirinden farklı olan fakat savaş konusunda aynı görüşte birleşen mihver blokunun yeni bir dünya savaşını ilan etmelerinin altında yatan sebepler araştırılarak bu üç devletin dış politikalarının ayrı ayrı incelenip

¹ Betimsel araştırma yöntemi, durum saptamayı ve var olanı anlamayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Bal, 2001, s.67).

ardından da karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi noktasında literatüre katkı yapılması amaçlandı.

1.3. Örnek Olay Seçimi

Yaşanan ilk dünya savaşı tüm insanlığı olumsuz etkilemesine ve bir daha savaş yaşanmaması üzerine tedbirler almaya sevk etmesine rağmen bu durumun istisnası olan devletler vardı. Birinci Dünya Savaşı resmen bitmiş olsa da bu savaşın bitişi aslında bazı devletlerin yeni bir savaşa hazırlandığı dönem olmuştur. Almanya, İtalya ve Japonya'nın oluşturacağı ve Mihver Bloku olarak adlandırılacak bu devletler, kendi tarihi geçmişlerine özlem duymakta ve kendilerinin merkezinde olduğu dünya devleti kurmayı amaçlamaktaydı. Bu nedenle çalışmada tüm dünyayı etkileyen bir savaşın tekrar yaşanmasına neden olan Mihver Bloku'nun dış politikaları incelenerek ardından bu üç devletin izledikleri dış politikalar karşılaştırıldı. Çalışmada bu üç devletin iki savaş arası periyotta karşılaştıkları her olay ve olguya ilişkin siyasetleri, çalışmanın kapsamını aşacağı için bu devletlerin dış politikalarında izledikleri ana eğilimlere yer verildi. Bu bağlamda Almanya, İtalya ve Japonya'nın savaş arası dönemdeki genel politikaları ele alınarak kırılma noktalarını etkileyen devletlerle münasebetlerinden bahsedildi. Zamansal sınırlama olarak Birinci Dünya Savaşı sonrası ile Mihver Bloku'nun İkinci Dünya Savaşı'na girişlerini ilan ettikleri sürece kadarki dönem belirlenirken; mekânsal sınırlama genel itibarıyla Almanya, İtalya ve Japonya'nın bulunduğu coğrafya ve komşuları ile sınırlı tutuldu.

1.4. Tezin Planlaması

Tez, giriş ve sonuç bölümünü de kapsayan sekiz bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde Birinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ortamdaki güç dağılımından bahsedilerek genel itibarıyla büyük devletlerin sistem içerisindeki konumları açıklanmaya çalışıldı.

Üçüncü bölümde savaş sonrası dönemde Almanya, İtalya ve Japonya'nın sahip oldukları coğrafi konum, sosyo-ekonomik yapıları, askeri güçleri, iç siyasetleri gibi unsurlarına yer verilerek savaş arası dönemdeki ulusal özellikleri değerlendirildi.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve büyük ölçüde pasifleştirilmeye çalışılan Almanya'nın uluslararası alandaki konumu incelenerek özellikle Hitler'in hırşçı ve milliyetçi politikalarının bu devleti yeni bir dünya savaşına götürmesindeki süreç ele alındı.

Beşinci bölümde, Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan İtalya'nın, 18 Ocak 1919 tarihinde gerçekleşen Paris Barış Konferansı sonrasında İtilaf devletleri ile görüş ayrılığına düşmesi ile yaşanan gelişmeler göz önüne alınarak faşist bir rejime geçiş yapması ve Almanya ile yakınlaşmasına yönelik bilgiler verildi.

Altıncı bölümde, elindeki topraklarla yetinmeyen Japonya'nın Asya'da genişleme siyasetine yer verilmiş, ABD'yi bölgeden atma politikası açıklanarak militarizm akımının güçlenmesi sonucu savaş yanlısı kesim tarafından Almanya ve İtalya ile birlikte İkinci Dünya Savaşı'na girmesine giden süreç anlatıldı.

Yedinci bölümde ise Mihver Bloku'nun savaş arası dönemde izledikleri politikalar değerlendirilerek bu dönemde dış politikalarında uyguladıkları araçlar, dış politika amaçları açıklanarak sonuç kısmı ile çalışma tamamlanmıştır.

2. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE ULUSLARARASI ORTAM

1919-1945 yılları arası dönem, eski yapının biraz bozulmuş bir devamı niteliğinde olduğu için “geçiş dönemi” olarak ifade edilmektedir (Sönmezoğlu, 2005, s.30). Savaş sonrasında 11 milyon 115 bin insan hayatını kaybetmiş, 17.664.221 kişi de yaralanmıştı. Savaş harcamaları ve maruz kalınan zararlar yaklaşık 1.500.000.000 altın frank değerindeydi (Uslubaş, 2013, s.331). Savaşın hemen sonrasında böyle bir yıkımın bir daha gerçekleşmemesi amacıyla Milletler Cemiyeti adı verilen, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra barışın sürekliliğini sağlayacak ve uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynayacak güce sahip, o döneme kadar örneğine rastlanmamış bir “dünya örgütü” kuruldu. Bu da uluslararası ilişkilerin boyutunu değiştirerek bu alanda yeni bir dönemi başlattı (Uçarol, 2000, s.526).

Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan ortam aslında, altyapısı sağlam olmayan bir barış düzeni getirdi. Çünkü bu düzende galiplerin emperyal politikalarını sürdürme amacı yatmaktaydı. Her ne kadar barış sözcüleri gibi konuşsalar da yaptıkları şey aslında dünyanın yeniden taksim edilmesiydi (Aydemir, 2000, s.83). Savaş sonrasında Afrika’da sömürge olmayan sadece iki devlet vardı: Liberya ve Etiyopya. Güneydoğu Asya’da ise yalnızca Nepal ve Tayland bağımsızlıklarını koruyabildi. Yüzlerce Filipin adası ABD’nin ve birçok Endonezya adası da Hollanda’nın kontrolündeydi. İngiltere’nin sömürgeleri kendi topraklarının 120 katına, Belçika’nınki 77, Hollanda’nınki de 60 katına çıktı. Barış için toplanan konferansta açgözlü politikaya sahip devletlerin aldıkları karar sonrasında sömürgeler bu şekilde paylaştırılmıştı (Artuç, 2003, s.13-14).

Savaş sonrasında Rus Çarlığı, Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkılarak güç dengesinde boşluklar meydana geldi (Korkmazcan, 2021, s.31). Bu dönemde Çekoslovakya, Yugoslavya, Polonya, Macaristan ve Romanya gibi ülkeler ortaya çıkmaya başlarken Avrupa endeksli uluslararası ilişkiler sistemi de bazı bölgelere yayılmaya başladı. Almanya’da Nasyonalistler, İtalya’da Faşistler, Rusya’da ise Bolşevikler iktidara geldi (Sönmezoğlu, 2005, s.30). Avrupa’da yeni bir siyasi haritanın

oluşmasını sağlayan bu durumda yeni bir statü oluşturularak müttefik devletler lehine güçler dengesi kuruldu (Uslubaş, 2013, s.332).

Savaşta en fazla kârla çıkan devletlerden biri İngiltere idi. Almanya'yı yenerek Avrupa adasından gelebilecek tehlikeyi bertaraf etti ve Almanya'nın kendisiyle denizlerde rekabet etmesinden kurtulmuş oldu. Ayrıca Almanya'yı Orta Doğu'dan uzaklaştırarak bu bölgeye egemen olma avantajını elde etti. Bu bağlamda Avrupa'daki güçler dengesi İngiltere lehine idi (Uslubaş, 2013, s.332). İngiltere savaşta en fazla kâr sağlayan devlet olmakla beraber ekonomik anlamda sıkıntılar yaşamaktaydı. Almanya'nın Fransa ile ilişkilerini de bu dönemde Avrupa dengesi açısından kaygıyla seyretnmekteydi (Uçarol, 2000, s.524). Çünkü Fransa'nın Napolyon dönemine ulaşma isteği içerisinde olduğunu düşünerek bu devletin tüm kıtaya hâkim olan güçlü bir devlet olmasından endişe duymuştur (Özkan Borsa, 2016, s.85).

Fransa'ya bakıldığında ise bu devlet Esmer'e göre (1953, s.103) Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıllık süreçte Avrupa'da önemli bir devlet konumunda idi. Çünkü Fransa 1920-1924 yılları içerisinde en iyi şekilde teçhiz edilmiş bir askeri güce sahipti. Statükonun korunmasını askeri gücünde aramıştı. Küçük Antant'ı kurarak ve Polonya ile antlaşma yaparak "mukaddes ittifak"ı kurmuş bir görünüme sahipti (Esmer, 1953, s.11). Ayrıca Almanya'nın yenilmesi ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması sonucunda sınırlarına tehlike olan iki devletten kurtuldu. Elde ettiği sömürgelerden sonra İngiltere'nin ardından ikinci güçlü devlet oldu (Uslubaş, 2013, s.332). Bu iki devlet Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile Orta Doğu'da meydana gelen boşluğu kendi emperyal politikaları için doldurdu (Armaoğlu, 1992, s.151). Elde ettikleri yeni pozisyonlara rağmen savaş sonrasında Fransa ve İngiltere düşmanlarının zayıf durumundan yararlanma fırsatı bulamadı. Bu durumda Avrupalı müttefikler için önemli bir güven ve güç sağlayan, idealizm politikasıyla uluslararası ilişkilerde etkili olacak olan ABD, yeni bir güç olarak Avrupa sahnesine çıktı (Kissinger, 2002, s.215).

Komünist rejimi benimseyen SSCB ise bu dönemde kabuğuna çekilmiş, ileride sadece Avrupa'da değil, tüm dünyada güç dengesini değiştireceği güce ulaşmaya başlayacaktı (Armaoğlu, 1992, s.151). Böyle bir ortamda Oran'a göre (2001, s.242), iki savaş arası

dönemin kırılma noktalarını belirleyen iki önemli olay vardır. Bunlardan biri revizyonist-statükocu kavgasıydı. Diğeri ise 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'dır.

Revizyonist-statükocu açısından bakıldığı zaman, 10 Ocak 1920'de savaş galipleri tarafından oluşturulan ve statükonun korunması amacını taşıyan bir örgüt olarak Milletler Cemiyeti kuruldu. Bu örgütün temelini oluşturan Wilson İlkeleri, Amerikan idealizminin Avrupa jeopolitiğine uygulanmasını amaçlamaktaydı (Brzezinski, 2005, s. 19). İngiltere bu dönemde statüko temelli, dengeli bir Avrupa politikası izledi. Her ne kadar Almanya'ya karşı avantajlı bir pozisyonda bulunsa da Fransa'nın bu dönemde özgüveni sarsılmış ve kurulan barış ortamının yeni bir savaşı tetikleyeceği endişesi hâkim olmuştu (Kissinger, 2002, s.22). Bu yüzden Fransa'nın politikası, savaş sonrası dönemde Almanya'ya karşı edindiği üstünlüğü, bundan sonraki süreçte de korumak oldu (Sönmezoğlu, 2005, s. 31). Bu amaçla Fransa, barış görüşmeleri devam ederken Almanya'yı bir daha belini doğrultamayacağını sağlayacak bir antlaşma imzalatmayı amaçlamakta, Almanya'yı pasifize ederek üstün hale gelmek istemekteydi. Bunun için de İngiltere'nin desteği gerekiyordu. Bu yüzden de Fransa, İngiltere'nin Orta Doğu'da istediği yerleri almasına göz yummaktaydı. İngiltere ise herhangi bir Avrupa devletinin başka bir Avrupa devletinde üstünlük kurmasını çıkarlarına aykırı olarak gördüğü için “dengenin dengeleyicisi” rolünü oynadı. Bu nedenle de Sovyet Rusya, Fransa ve Almanya'yı bölgede yayılma politikasından vazgeçirmek için sürekli bir çaba sarf etti. Fransa'yı da Almanya'ya karşı izlediği politikalarda çok fazla desteklemedi. Bu durum ise bu iki devlet arasındaki ilişkilerin mesafeli bir şekilde yürümesine neden oldu (Göney, 1993; s.119; Sönmezoğlu, 2016, s. 87).

Bu dönemde Wilson İlkeleri'ne bakıldığında “tam kendi kendini yönetme” (full self-government) ilkesi önemli bir maddeydi. Bunun temelinde ise Fransa'nın ve İngiltere'nin kendi kontrolleri altında bulunan üye sayısını arttırmanın yanında MC örgütüne evrensel bir görüntü sağlama amacı da yatmaktaydı fakat üye sayısı en fazla olduğu 1934'te bile - bu sayı 59 idi- örgüt, tam olarak küresel bir nitelik kazanamamıştı. Çünkü küresel olması amaçlanan bu örgütte, barışı isteyen ülkeler kadar barışı bozma imkânı fazla olan ülkeler de bulunmaktaydı (Sönmezoğlu, 2005, s. 34).

Devlet sınırlarının milliyet sınırları ve dil sınırlarıyla uyumlu kılınması anlamına gelen self-determinasyon ilkesine bakıldığında, bunun pratik olarak uygulanması imkânsızdı. Tarihteki imparatorlukların kalıntıları üzerine kurulan yeni devletlerin çoğu, bu imparatorlukların daha minimal boyuttaki çok milletli versiyonunu yansıtmaktaydı. Bu nedenle de yeni devlette yaşayan azınlıklar, ayrımcı bir politikaya tâbi tutuldu. Homojen bir halkın oluşturulması ise azınlıkların bu devletlerden tamamen kovulması ya da sistemli bir şekilde imha edilmesine neden oldu (Kerestecioğlu Özkan, 2008, s.341).

Daha fazla toprak elde etmenin ulusal hazzı ve kutsal toprakların kaybindan doğan ulusal yoksunluk duygusu, milliyetçilik fikrinin doğuşundan bu yana çoğu şiddetli savaşın nedeni oldu. Milliyetçilik ile toprak kazanma arasındaki bağ, en aşırı şekilde Hitler Almanyası ve İmparatorluk Japonyası arasında görülmektedir (Brzezinski, 2005, s.59). Almanlara göre statüko, barış değil kölelik antlaşmasıydı (Taylor, 2015, s.23-24). II. Wilhelm, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Almanya'nın büyük bir imparatorluğa dönüşerek sömürge rekabetinde yer almasını amaçlayan bir politika uygulamak istemişti (Göl, 2020, s.46). Özellikle Weltpolitik ile Alman dış politikasında donanmayı merkez alarak küresel bir güç olmayı hedefledi (Özel Özcan, 2020, s.171). Birinci Dünya Savaşı'na da sömürge yarışında yer almak için giren Almanya, bu savaş ile hedeflerine ulaşamadı. Savaşın ardından ise imzaladığı barış antlaşması çok ağır hükümler içermekteydi. İmzaladığı antlaşmaya rağmen savaş sonrasındaki süreçte, savaş öncesindeki isteklerinde ayak direktmeleri ve Versailles yükümlülüklerinden kurtulmak isterken; antlaşmanın kendileri üzerinde uyguladığı politik ve mali yaptırımların baskısı, Almanya'nın ileride yaşanacak yeni bir dünya savaşını körüklemesinde etkili oldu (Erken, 2006, s.78).

Hitler ve tüm Alman halkı yenilginin sonuçlarının savaş ya da başka araçlarla ortadan kalkması durumunda Almanya'nın başat güç olacağına inanmaktaydı (Taylor, 2015, s.23-24). Bu dönemde Almanya, dış politikada revizyonist Pan-Cermenizm politikası izledi (Erken, 2006, s.78). Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan ortam ideolojik çatışmalara, sosyal çalkantılara ve yaşanacak olan yeni bir savaş hazırlıklarına sahne oldu (Kissinger, 2002, s.215). Bin yıllık Reich'ı kurma gayesi, Almanca konuşan tüm halkın tek bir siyasi çatı altında toplanma amacını aştı (Brzezinski, 2005, s.59-60).

Birinci Dünya Savaşı'na İtilaf grubunda katılan Japonya, savaş süresince çok etkin olmamış, bu yüzden de fazla bir zayıflığa uğramamıştı. 1894-1895 senelerinde yaşanan savaşta Çin'i, 1905 yılında yapılan savaşta da Rusları mağlup etmesi Japonya'nın güçlü bir devlet olarak algılanmasını sağlamış ve bu başarılarından ötürü de Japonya, sömürgecilik politikasını genişletmek istemişti. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise askeri bakımdan gücünü geliştirmiş ve kendine güveni daha da artmıştı. Böylece emperyal hedeflerini Asya üzerinde uygulamaya başladı. İç politikasında gerçekleşen ani değişim, ülkenin militarist bir yapıya bürünmesine ve Avrupa'daki faşist rejimlerle işbirliği kurmasına neden oldu (Seyhan, 2011, s.14). Savaş sonrası Versailles ve Washington Antlaşmaları ile oluşturulan yeni düzenden memnun olmayan Japonya, Uzak Doğu'da elde ettiği kazanımlarla bölgede ve dünyada söz sahibi olacağı pozisyona geldi (Uslubaş, 2013, s.332). Çünkü 1894-1895 ve 1905 yıllarında yaptığı savaş ile sisteme giren Japonya 1922 yılında imzalanan Washington Antlaşması ile ötekileştirilmişti. Batı tarafından uygulanan ikinci sınıf devlet muamelesinden dolayı kendi lehine yeni bir dünya düzeni kurmak amacıyla mihver grubuna katıldı (Levent, 2015, s.199). Asya kıtasında diğer devletlerin nüfuzuna karşı her zaman hassas davranan ve buna karşı çıkan Japonya (Göney, 1993, s.119). "Asya, Asyalılarındır" politikası ile hareket etti. Bu doğrultuda Asya kıtasından ABD'yi kovma girişimleri, Mançurya'yı işgal etme ve Çin'i ele geçirerek kıtada yayılma politikaları uygulayarak statükoya karşı eylemlerde bulundu.

Galip devlet sıfatının arkasında aslında mağlup devlet olarak anılan İtalya, savaş sonrasında hiçbir şeyi olmayan, tatmin edilmemiş bir ülke olduğunu iddia etti (Taylor, 2015, s.75). Çünkü barış masasından eli boş dönmüştü. 1915'te imzaladığı Londra Antlaşması'nı ABD Başkanı Wilson tanımamış, 1917'de imzaladığı St. Jean de Maurienne Antlaşması'nı da SSCB onaylamamıştı (Armaoğlu, 1992, s.171). Yaşanan bu gelişmeler ise İtalyan vatandaşlarını kırılgan hale getirerek onların hem hükümete hem de Batı devletlerine tepki göstermesine neden oldu. Bu da İtalya'da milliyetçilik akımının güç kazanmasını ve savaş arası dönemde dış politikasına yön verecek olan faşizmin iktidara gelmesini teşvik etti.

1929 Ekonomik Bunalımı'na bakıldığında ise savaştan yeni çıkan ve enerjisini tüketen Avrupa, dünyanın merkezi olmaktan çıkmış ve dış politikada ikincil bir konuma düşmüştü

(Oran, 2001, s.242). Savaş süresince “mutlak tarafsızlık” politikası izleyerek savaş dışı kalmayı amaçlayan ABD (Çimen, 2011, s.14), barış için savaşa girdiğini belirtirken savaş sonrasında idealizm politikasıyla desteklediği izolasyon politikasını uygulamasıyla küresel siyaseti izleyen bir role bürünmesi, 1920’lerin ortaları ve 1930’ların başlarında Avrupa’da ortaya çıkan totalitarizmin güç kazanmasında etkili oldu (Brzezinski, 2005, s.20). Taylor’a göre (2015, s.8) iki savaş arası dönemde yaşanan Alman sorununu, Amerika’nın izlediği bu politika belirlemiştir.

Sovyetler Birliği’nin kurulmasıyla Avrupa, dünya sahnesinin merkezi olmaktan yani dünyanın sermaye hareketlerini ve dünya sanayiini elinde toplayan güç olmaktan çıktı. Çünkü Sovyetler Birliği’nde sosyalizmin ortaya çıkması ile dünya siyasetine ve 19. yüzyıl Avrupası’na egemen olan kapital sistem, Avrupa’yı iki cepheye böldü (Aydemir, 2000, s.97). Bu bağlamda Aydemir’e göre (2000, s.98) Birinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa’nın galipler, mağluplar ve SSCB olarak üçe ayrıldığı bir uluslararası ortam mevcuttu.

İki Savaş Arası Dönem, Avrupa’da Versailles ile oluşturulan statükoyu stabil tutmayı amaçlayan Fransa ve İngiltere öncülüğünde oluşturulan anti-revizyonist devletlerle Versailles’in değiştirilmesini amaçlayan İtalya ve Almanya’nın öncülük ettiği devletler arasındaki ideolojik, diplomatik, siyasi, ekonomik, askeri vb. alanlarda yaşanan mücadeleler dönemidir (Koçak, 1996, s.232). Bu konuda MacArthur ile 1930 başlarında görüşen Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk, Versailles Antlaşması’nın Birinci Dünya Savaşı’na sebep olan hiçbir unsuru ortadan kaldırmadığını, tersine rakipler arasındaki uçurumu iyice derinleştirdiğini belirtti. Barış antlaşması şartları oluşturulurken mağlup devletlerin gerek etnik gerek jeopolitik gerekse de ekonomik özelliklerinin göz önüne alınmadığını; şartların düşmanlık hisleriyle oluşturularak meydana getirildiğini belirtmiştir. Ayrıca Amerika’nın Avrupa işleriyle ilgilenmemesini eleştirerek devamlı bir barışın sağlanamamasını da bu duruma bağlamıştır. Bu doğrultuda da Avrupa’nın durumunun Almanya’nın alacağı vaziyete bağlı olduğunu belirtmiştir (Aydemir, 2000, s.84-85). Kissinger da bu konuda Versailles Antlaşması’nı iskambil kâğıtlarından yapılmış eve benzeterek galip devletlerin ağır cezalara neden olan barış yaptıklarını ve revizyonizme giden yolu aslında kendilerinin inşa ettikten sonra ortaya çıkan bu

düzenlemeleri yıkmak için işbirliğinde bulunduğunu belirterek yapılan bu antlaşmayı şiddetle eleştirmiştir. Nitekim bu düşünceler doğru çıkmış ve savaş sonrası gelişmeler genel olarak Versailles Antlaşması'na karşı izlenen politikalar üzerinden şekillenmeye başlamıştır.

3. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE ALMAN, İTALYAN VE JAPON DIŞ POLİTİKALARININ BELİRLEYİCİ FAKTÖRLERİ

Dış politika, genelde bağımsız devletler olmak şartıyla özerk aktörlerin çoğunlukla dışarı ile sürdürdükleri resmi ilişkiler bütünüdür (Sönmezoğlu, 2019, s.262) Karşılaştırma kavramı, kişi ya da nesnelerin benzer ya da farklı yanlarını incelemek amacıyla yapılan mukayese, kıyaslamadır (TDK, 1994, s.431). Dış politikada karşılaştırma ise ünlü siyaset bilimci Macridus’a göre “farklı devletlerin dış politikalarını örnek olaylar şeklinde yan yana getirmek” biçiminde açıklanır (İşyar, 2009, s.6). Bu tanımlardan yola çıkılarak karşılaştırmalı dış politika çalışmalarına bakılacak olursa bunların iki aşamada yapıldığı görülür. Birinci aşama, dış politika aktörleri ve onların hedefleri ile bu hedefler için kullandıkları araçların türlerine göre sınıflandırılmasını kapsar. Böylece devletler emperyalist-barışçıl, devrimci-muhafazakâr, büyük-küçük devletler şeklinde sınıflandırılır. İkinci aşama ise dış politikalarının karşılaştırılmasıdır. Bu aşamada aktörlerin karar alma süreçleri, kararların uygulanması ve fiiliyata dönüşmesi üzerine durulmaktadır. Bu bakış açısı sonucunda devletlerin dış politikaları, gözlenen uluslararası sistemi meydana getirir. Yani uluslararası sistemin oluşumu, devletlerin eylemlerinin ve etkileşim periyotlarının tamamı olarak düşünülür (İşyar, 2009, s.8). Bu bağlamda çalışma, karşılaştırma yapılırken Mihver devletlerinin Versailles ile oluşan düzenden duydukları hoşnutsuzluk sonucunda izledikleri dış politikalarını ele almayı amaçlar.

Dış politikaya bakıldığında belirleyici olan birçok unsur bulunmaktadır. Sönmezoğlu’na göre (2019, s.262) dış politikayı etkileyen temel unsurlar genel ortam, iç ortam ve dışsal ortam olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Spykman’a göre ise devletlerin dış politikalarında etkili olan unsurlar coğrafya, ekonomi, nüfus, etnik yapı, hükümet şekli vb. gibi genel unsurlardır. Bu anlamda dış politika, bu faktörlerin tümünün eş zamanlı ve karşılıklı etkileşimleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Wright ise uluslararası politikada

etkili olan unsurları hukukî ve ideolojik faktörler, teknolojik faktörler (özellikle askeri güç), sosyal-psikolojik ve kültürel faktörler şeklinde nitelendirmektedir (İşyar, 2009, s.18). Bu konuda Brzezinski (2015, s.61) bir devletin siyasi, ekonomik ve askeri gücü ne denli büyükse o devletin sınırlarının ötesindeki gücünün de o kadar büyük olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu doğrultuda, devletlerin milli güç unsurları ön plana çıkmaktadır. Morgenthau ise milli güç unsurlarını dokuz gruba ayırmıştır (Morgenthau, 1966, s.106-143): Coğrafya, nüfus, askeri kapasite, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, ulusal moral, ulusal karakter, diplomasinin kalitesi ve hükümetin kalitesidir. Çalışma kapsamında ise Morgenthau'nun gruplandırmasından hareketle Almanya, İtalya ve Japonya'nın ulusal faktörlerinde etkili olan unsurlardan coğrafi yapı, nüfus, karar alıcılar ve iç siyaset, ekonomi ve askeri yapıya değinilerek dış politikalarındaki etkilerine yönelik çıkarımlar yapılacaktır.

3.1. Coğrafi Yapı

Avrupa'nın merkezinde yer alan Almanya, bu kıtada sınırları en çok değişen devlettir. Kendisiyle aynı büyüklüğe sahip devletlere nazaran Almanya'nın daha fazla komşusu bulunmaktaydı. Kuzey Denizi kıyılarında birçok adacık bulunan Almanya'nın denizlere çıkışı çok küçük bir alanla sınırlıydı. Bu da onun Hollanda, Danimarka ve İngiltere'ye karşı dezavantajlı konumda olmasına sebep olmaktaydı. Sınırlarına ilişkin herhangi bir müdahale durumunda ise bu devletlerle karşı karşıya gelmekteydi. Geçmişten beri Almanya'da birçok nedenden dolayı gerçekleşen sınır değişiklikleri, bu devletin homojen olmayan, muğlak bir görünüme ulaşmasına neden olmaktaydı (Özcan, 2000, s.32).

Savaş öncesinde Almanya doğu ve batıda güçlü komşulara sahipti. Bunlar Fransa, Rusya ve Avusturya-Macaristan imparatorlukları idi. Savaş sonrasında ise Fransa zayıflamış, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dağılmış ve Rusya, yaşadığı 1917 Bolşevik Devrimi sonucunda Avrupa'dan uzaklaşmıştı. ABD ise izolasyon politikasını uygulamaya koyarak kıtasına dönmüştü (Kissinger, 2002, s.236-237). Bu durum Almanya için avantaj oldu. Çünkü savaş sonrasında imzalanan Versailles Antlaşması ile Almanya fiziksel olarak zayıflatılmak istense de bu durum onun jeopolitik olarak daha fazla güçlenmesini sağladı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra komşu olduğu ülkelerden Fransa haricinde diğer

Ülkelerin Almanya'ya karşı tehdit oluşturabilecek konumda olmaması (Erken, 2006, s.70) sonucunda coğrafi açıdan meydana gelen bu bileşenler, Almanya'nın çıkarlarına hizmet etti (Taylor, 2015, s.52). Böylece Versailles sonrasında Almanya, Avrupa'ya hâkim olmak için savaştan önceki konumundan daha iyi bir pozisyona geldi. Silahsızlanma zincirlerini kırmasıyla da eskisinden daha güçlü bir şekilde dış politikada etkin olmaya başladı (Kissinger, 2002, s.239).

Alman siyasi coğrafyacılardan Karl Haushofer “Drang nach Osten (doğuya doğru yayılma)” politikası ile Mackinder'in “kalp bölgesi”² düşüncesini Almanya'ya uyarladı. Bunun önemli bir rneği ise Adolf Hitler'in “Lebensraum (Hayat Sahası)” politikasında görüldü (Whittlesey, 1967, s.33; Brzezinski, 2005, s.60-61). Hitler'e göre Almanya, doğuya doğru SSCB aleyhine genişlemeliydi (Whittlesey, 1967, s.45; Shirer, 1968, s.141). Böylece jeopolitik konumunun avantajları ile Hitler yayılma politikasını doğu doğrultusunda gerçekleştirme siyaseti izledi.

Avrupa kıtasının gney sınırında yer alan ve hem Avrupa hem de Akdeniz devleti olan İtalya, dünyanın merkezi denizinin tam ortalarında, Akdeniz'in hemen hemen her yanına kadar uzanan jeopolitik bir konuma sahiptir (<http://ankaenstitusu.com/akdeniz-de-italya-ve-turkiye/>). Coğrafi konumu nedeniyle hem yarımada devleti hem de kara devletidir. Bu pozisyonu onun, denizlerde olduğu kadar karada da kuvvetli olmasını gerekli kılmaktadır (Gney, 1993, s.123).

Coğrafi anlamda kuzey bölgesi endüstrileşmiş ve gelişmiş olan İtalya'nın güney kesimindeki köylü toplumu, olağanüstü yoksulluk içinde yaşamaktaydı (Babaoğlu, 1999, s.24). Bu da yoksul kesimi beslemek istemeyen kuzey kesim ile güney kesim arasında bölünmüş olan yapının derinleşmesine neden oldu (<http://ankaenstitusu.com/akdeniz-de-italya-ve-turkiye/>, 2020). Siyasi birliğini sağladıktan sonra Avusturya-Macaristan, Fransa ve İngiltere'nin tehdidi altında kalan İtalya, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avusturya-Macaristan'ın dağılmasıyla buradaki toprakların bir kısmını kendi ülkesine kattı (Gney, 1993, s.123-124). İtalya'nın asıl amacı, varisi olduğunu belirttiği Roma İmparatorluğu'ndan ilham alarak Akdeniz'deki coğrafi konumu ve kalabalık nüfusuna

² Buna göre Doğu Avrupa'ya hükmeden, kalp bölgesini yönetir; kalp bölgesine hükmeden dünya adasını yönetir; dünya adasına hükmeden ise dünyayı yönetir (Brzezinski, 2005, s.61).

dayanarak büyük bir imparatorluk kurmaktı. Birçok deniz üzerinde ideal bir coğrafi mevkiye sahip olan Roma hâkimiyeti ise Akdeniz'e dayanmaktaydı (Göney, 1993, s.145). Bu yüzden İtalya, önce Yunanistan'a gözdağı vererek Korfu'yu işgal etti (Guichonnet, 1998, s.73; Barlas, 2001, s.212). Ardından Fransa'dan Korsika ve Tunus'u, İngiltere'den Süveyş ve Mısır'ı istedi fakat yaşanan İkinci Dünya Savaşı, İtalya'yı yarımadasının dışına çıkaramadı (Göney, 1993, s.123-124).

Japonya, esas olarak Hokkaido, Honşu, Şikoku ve Küşü olarak adlandırılan dört büyük adadan oluşur (Belge, 2011, s. 371). Bunların yanında irili ufaklı adalara da sahip olan Japonya'nın jeopolitik konumu, onu denizci bir devlet haline getirmiştir (Sevim, 2019, s.78). Geniş alanlara yayılma arzusu, adasından dışarı çıkarak karalar üzerinde genişleme siyaseti uygulamasına neden oldu. Milliyetçi duyguları fazlasıyla yüksek ve milleti son derece enerjiktir. Yakınındaki kıtalardan denizlerle ayrılması, tecrit edilmiş durumda kalmasına neden olmuştur (Göney, 1993, s.118; Welfield, 2012, s.2). Asya kıtasına yakın olması nedeniyle Japonya, buradan gelebilecek tehlikelere her daim açıktır. Bu da Japonya'nın tutarlı bir dış politika izlemesinden ziyade daha çok diğer devletlerin politikalarına göre hareket etmesine ortam hazırlamıştır (Mete Tuncoku, 2002, s.15).

Japonya diğer devletlerle ilişkilerini deniz yolları aracılığıyla yürüttüğü için deniz yollarında kendisi gibi aktif olan Kore, Rusya ve Çin'e karşı politikalarında da kırılganlıklar bulunmaktadır. Ayrıca bu dönemde bölgede etkin olan İngiltere ve ABD de Japonya için büyük bir engeldir. Dış politikasının belirlenmesinde jeopolitik konumunun etkisinden dolayı Japonya'da güvenlik faktörü her daim ön planda olmuştur. Bu yüzden de savunmaya ağırlık vermiş ve askeri gücünü ve donanmasını geliştirmiştir (Seyhan, 2011, s.7).

Yukarıda verilen bilgilerden de görülmek üzere bu üç devlet coğrafi yapılarını güç mücadelesinde avantajlarına olacak şekilde kullanma yoluna gitmişlerdir. Sınır komşuları da bu durumda önemli rol oynamıştır. Gerçekleştirmek istedikleri ülkelerini toprakları üzerinden şekillendirmeye başlayarak dış politikada da coğrafyaları önemli bir unsur olmuştur.

3.2. Nüfus

Savaşta büyük kayıplar veren Almanya'nın nüfusu 1920'de 65 milyona yükseldi. Bu ise 41 milyonluk nüfusa sahip Fransa'nın endişeye kapılmasına sebep oldu (Kissinger, 2002, s.222). Nüfus politikasına özel önem veren Hitler, kitlesel mobilizasyondan yararlanarak Alman halkını kısa sürede “asker-millet”e dönüştürdü. Gençler başta olmak üzere Alman halkını Nasyonal Sosyalist ideolojiye uygun hale gelecek şekilde örgütledi. Hitler Jugend (Hitler Gençliği) kavramı altında kızları ve erkekleri tek tipleştirmeye başlayarak yeni bir Nazi Nesli oluşturmayı amaçladı (Çimen, 2010, s.41-42).

Savaş sonrası yerle bir olan ulusal onuru yükseltmek metaforundan hareketle halk desteğini de kazanan Hitler'e göre Alman ırkının temeli olan Aryan ırkı, en üstün ırktı ve bu ırkın kaçınılmaz kaderi, diğer ırkları yönetmek ve düşmanlarını ortadan kaldırmaktı. Hitler bunun için ilk düşman olarak Yahudileri hedef gösterdi. Düşmanı ortadan kaldırmakla birlikte hayat sahası politikası da izleyen Hitler, Alman halkı için dünya liderliğini vaat etmekteydi (Örs, 2008, 504-505). Bu doğrultuda “hayat sahası” politikası gereği fazla nüfusuna yerleşim yerleri bulmak için işgal hareketleri başlattı. Ülkedeki Yahudileri kovarak saf bir Alman ırkı bünyesinde büyük bir Alman İmparatorluğu kurmak isteyen führer, dış politikasında Alman nüfusunun fazlalığını bahane ederek yayılmacı politikalar uyguladı.

Savaş sonrasında İtalya'da nüfus önemli bir sorun haline gelmekteydi. Savaşta büyük kayıplar vermesine rağmen 40 milyon nüfusa sahip İtalya'da nüfus, her yıl 700.000 artmaktaydı. 1932'de yapılan araştırmalar neticesinde İtalya'nın 15 yıl içinde nüfusunun 50 milyonu bulması beklenmekteydi ve İtalya topraklarının bu nüfusu karşılayacak güce sahip olmaması onun her yıl yaklaşık 500.000 kadar vatandaşının başka ülkelere göç etmesine neden olmaktaydı. Amerika'ya da göç eden İtalyanlara ABD, savaştan sonra ağır sınırlamalar uygulamaya başladı. Hem nüfus artışı hem de göçlere uygulanan bu sınırlama, İtalya'nın dış politikada genişleme hedefine ve bu doğrultuda Hindistan'a yönelmesine neden oldu (Armaoğlu, 1992, s.251).

Mussolini'ye göre nüfus sayısı çok önemliydi. Ona göre bir devletin askeri gücü, etkin bir şekilde silahlanan vatandaşlarının sayısı ile doğru orantılıydı (Carocci, 1965, s.48-49). Bu

nedenle de nüfus artışını teşvik etmiş, kürtaşı yasaklamış ve bekâr kızlardan vergi alma uygulamasına gitmiştir (Örs, 2008, s.502).

Birinci Dünya Savaşı'ndan fazla bir zayıat vermeden çıkan Japonya'da ise nüfus artmaya devam etti. Bu da Japonya'nın dış politikasında avantaj olmuş ve özgüvenini artırmıştır. Nüfusu, iş gücü bakımından avantaj sağlasa da topraklarının küçük ve engebeli olması, artan nüfusu için sorun teşkil etmiştir. Bu da Japonya'nın fazla nüfusuna yer bulmak için özellikle Mançurya ve Kore'ye kanallıze olmasına, buralarda sosyal ve askeri yerleşim alanları kurmasına neden oldu (Seyhan, 2011, s.6). Bu doğrultuda Japonya, savaş arası dönemde 1931'de Mançurya'yı işgal etme girişiminin bahanesi olarak da artan nüfusuna Japon topraklarının yetersiz gelmesini ve sınır güvenliğini sağlayamadığını belirterek (Sevim, 2019, s.123) revizyonist eylemler gerçekleştirmiştir.

Verilen bilgilerden yola çıkılarak ulaşılabilecek sonuçlardan birisi, bu üç devlet için nüfus faktörü önemli bir güç unsuruydu. Nüfus miktarının artması, dış politikada özgüvenlerini sağlamakla beraber, savaş arası dönemde artan nüfusunlarını kendi politikaları için araç olarak kullanmışlar ve genişleme siyasetlerinin arkasında, nüfusu bahane ederek işgal ve ilhak politikaları izlemişlerdir.

3.3. Ekonomi

İki savaş arası dönemin başlarında Almanya'da orta sınıf büyük oranda yoksullaşmış ve onları işçi sınıfıyla eşit bir zemine yerleştirmişti. Savaş sonrasında çökük durumda olan Alman ekonomisine bakıldığında, 1925'te bir canlanma yaşanmıştı ve bu dönemde çok partili sistem hâkimdi. 1929'a gelindiğinde ise Ekonomik Buhran, faşizm için tetikleyici oldu. İşsizlik artmış, satışlar durmuştu. Alman sanayicilerinin pazar alanlarını genişletmek için dışarıya yönelmesi, Hitler'in Alman ırkının tüm dünyaya egemen olma fikri ile çakışmış ve bu kriz, Hitler için büyük bir fırsat sağlamıştı (Örs, 2008, s.505).

Ekonomik bunalım döneminde Almanya'da otomobil, silah ve ağır sanayi alanında büyük bir kalkınma yaşanmış, ülke otoban ağı ile örülmüş, binlerce uçak ve tank üretilmişti. Hitler, bu dönemde halkının güvenini kazanmıştı. 1934'te Alman Cumhurbaşkanı'nın ölmesiyle de bu makam için referandum yapmış ve %89'luk oy oranıyla bu mevkiye ulaşmıştı. İlk iş olarak kendisine muhalif olabilecek potansiyele sahip Strum Abteilung

(SA) içerisinde yer alan 85 üst düzey memuru öldürterek orduyu da kendi himayesine aldı. İşçilere zam yapıldı ve halkın refah düzeyi yükseltildi (Uğurluel ve Kayatekin, 2015, s. 220).

Nazizmde ekonomiye bakıldığı zaman, politik amaçların hep gerisinde kaldı. Üretimi azamileştirmek yerine üretimde istikrar önemliydi. Nazizmde bireysel materyalizm toplumun bütünleşmesini engellemekte, liberal demokrat kapital sistem iş ve toplum hayatının birbirleriyle örtüşmemesine ve yabancılaşmasına sebep olarak görülse de bu dönemde özel mülkiyete karşı çıkmadı. Bu yüzden de özel mülkiyet ile uyumlu bir sistem kurulması amaçlandı. Buna göre amacın ne sosyalizm ne de kapitalizm olduğu bir “kutsal radikal üçüncü yol” (akt. Örs, 2008, s.508) oluşturularak daha az para odaklı, daha çok işbirliğinin sağlanacağı toplumsal bir uyum sağlama yoluna gidildi (Örs, 2008, s.508).

Savaşta galip olarak çıkan İtalya’nın ekonomisi çok kötü durumdaydı (<https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-italya/>). Savaş borçları, yüksek enflasyon, işsizlik, hammadde kıtlığı gibi durumlar ekonomik açıdan İtalya’yı kaosa sürükledi. Savaşın etkisiyle üretimlerini artırarak maliyetlerini yükselten sanayicilerin, savaş sonrası kazançları azaldı. Gelişmiş ülkeler gibi kolonileri olmayan İtalya’nın ucuz yoldan hammadde tedarik etmesi de mümkün olmamaktaydı. Bu durum düşük maaş anlamına geldiği için daha iyi şartlarda yaşamak isteyen işçi kesimiyle işveren arasında şiddetin yaşanmasına neden oldu ve ülkeyi faşizme götürdü. Ancak böyle bir durumun yaşandığı her devlette faşist rejim iktidara gelmemiştir. Bunda toplumbilimciler şu nokta üzerinde uzlaşmaktadır: Demokratik sistem içerisinde soruna bulunacak çözüm etkilidir. Buna göre ekonomik anlamda dışa açılarak ücretleri ve kârı artırmak etkili bir yoldur. Bu şekilde de ülke içinde yaşanan gerilimler yumuşatılabilmekte ve sert bir rejimin iktidara gelmesini önlemektedir. Bu sağlanamadığında ise faşist tehlike için fırsat kapısı aralanacaktır (Şaylan, 1981, s.115-116).

Sermaye yapılanmasının korunabilmesi amacıyla dünya tarihinde ilk açık faşist akımın bu ülkede ortaya çıkmasına giden süreç başladı. İtalyan faşizmi, savaş sonrasında kaybettiklerini kazanmak ve çevredeki ülkeleri ele geçirip ekonomik sorunlarını aşmak amacıyla Akdeniz’de saldırgan bir dış politika izleyerek iki numaralı savaşa giden süreci başlattı. Almanya’nın da savaşa girerek tüm Avrupa kıtasını hedef alması sonucunda

İtalya, Almanya ile kurduğu işbirliği sonucunda faşist bir cephe oluşturarak Avrupa kıtasını ele geçirmeyi amaçladı (<http://ankaenstitusu.com/akdeniz-de-italya-ve-turkiye/>, 2020).

İtalya ekonomisi bu dönemde liberal, korporatist ve 1929 Buhranı sonrası dönem olarak üçe ayrılmaktadır (Guichonnet, 1998, s.48-56). Savaş sonrası yaşanan liberal dönemde tarım ve sanayide toparlanma sağlansa da maliye alanında önemli krizler mevcuttu. Her ne kadar liberal politika izlenerek bu sorun çözülmeye çalışılsa da istenilen sonuç elde edilemedi. Bu yüzden de ekonomi üzerinde devlet egemenliğinin arttığı korporatist bir döneme geçiş yapıldı. Tüm sendikaların birleştirildiği bu sistemde sendika kavramının yerini “korporasyon” almış ve grev yapmak yasaklanmıştı. Ekonomi 22 sektöre (korporasyona) bölündü (Sarica ve Aybay, 1962, s.59). Bu sistemde emeklilik, yaşlılık vb. gibi sigorta anlayışı getirilerek sağlıklı yurttaş oluşturmaya yönelik adımlar atıldı. Bu modele göre ülkenin bütün zenginlikleri sadece geçici olarak kapitalistlerin elindedir ve aslında bütün ulusa aittir. Ayrıca korporasyonlar yoluyla çalışanların hisse senedine sahip olacağı, böylece özel mülkiyetin uygulandığı ancak bunların temelde tüm topluma ait olduğu bir model olarak ortaya çıktı. Böylece faşist rejime karşı yalnızca milliyetçilik ile kitlesel destek sağlanmamış, ekonomik bunalımdan etkilenen işçilerin desteğini kazanmak için milliyetçilik ile sentezlenmiş anti-kapitalist bir yaklaşım uygulamaya konulmuştur (Örs, 2008, s.501-504).

1929 sonrası dönemde ise krizin, tüm ülkeleri kendi yağlarında kavrulma hareketine itmesi ve bunun da uluslararası ticaretten neredeyse kapalı bir ekonomiye dönüş anlamına gelmesi, doğal kaynakları zayıf olan İtalya’yı büyük bir kriz içine sokarak bütçede ve dış ticarete açık vermeye başlamasına neden oldu (Armaoğlu, 1992, s.251).

Dağlık bir coğrafi yapıya sahip olan Japonya’da hızlı akarsu akışından dolayı baraj inşaa sorunu mevcuttur. Bu sorun da su kıtlığının ortaya çıkmasına neden olmakta ve Japonya için hayati öneme sahip bol su isteyen pirincin üretilmesini neredeyse imkânsız kılmaktadır (Belge, 2011, s.372; Hunter, 2002, s.16). Varlığını devam ettirebilmek için hammadde ithalatına bağımlı olan Japonya, sanayileşmesiyle beraber Çin’in hammaddesine ihtiyaç duymuştur. Bu yüzden de Çin’i kontrolü altına alacak olan politikalar uygulamıştır.

Savaş sonrası dönemde Avrupa'daki gelişmiş ülkelerin üretim güçleri azalırken deniz aşırı devletlerin üretim potansiyelleri artmıştır. Bu devletlerden birisi de Japonya'dır (Buluş ve Kabaklarlı, 2010, s.3). Birinci Dünya Savaşı'nda Japon mallarına duyulan talep, bu ülkenin savaş döneminde ihracatta lider haline gelmesini sağladı. 1919 yılında sanayi ekonomisi Fransa ile yarışır düzeydeydi (Macmillan, 2015, s.462). Savaş sonrası demir-çelik üretimi arttı, 1910-1930 yılları arasında 24.000 km demiryolu döşendi. Avrupa'nın boş bıraktığı pazarları da Japon hafif tüketim malları doldurdu (Belge, 2011, s.408).

Ekonomide ihracata bağımlı olsa da ürettiği malların önemli alıcıları İngiltere ve ABD idi. Bu yüzden dış politikada ekonomik ilişkilerini göz önünde tutarak bu devletlerle zaman zaman işbirlikleri oluşturdu. 1929 Ekonomik Bunalımı ile Japon ekonomisinin de darboğaza girmesi içeride ayaklanmaya neden oldu. Bu yüzden de Japonya, Mançurya'ya yönelerek hammadde ihtiyacını gidermeyi amaçladı (Seyhan, 2011, s.8).

Enerji bakımından fakir olan Japonya'nın savaşa girmesi demek tüm kaynaklarını seferber etmesi demektir. Bu seferberlik kapsamında ise eski büyük Japon İmparatorluğu'nu kurmak için "Doğu Asya Refah" projesini ortaya attı. Bu projenin ortaya konma nedeni; millileşme akımları, hammadde kıtlığı ve ekonomik sorunlardı. Japonya 1930'larda savaş sinyalleri verirken ABD de "açık kapı" politikasını Asya üzerinden uygulamak istiyordu. Bu uygulama ise Japonya'nın amaçları ile ters düştüğü için bölgede iki devlet arasındaki savaş kaçınılmaz gibi görünmekteydi (Sevim, 2019, s.123). 1934'te ise Japonya "Petrol Endüstrisi" yasasını çıkartarak petrol alanında yabancı şirket tekeli kırımayı amaçladı. Bu durumda İngiltere, Japonya'ya ambargo koymak istedi. Böylece iki devlet arasındaki ilişkiler gerildi. 1937'de Çin-Japon Savaşı başladı ve Batı ülkeleri ile ABD, Çin'i destekleyince Japonya-Almanya yakınlaşması ortaya çıktı (Sevim, 2019, 123). Bu da yeni bir dünya savaşına gidecek zincirin halkalarından birinin oluşması anlamına gelmekteydi.

3.4. Askeri Yapı

İngiltere, Fransa ve ABD'nin Almanya'yı yenmesiyle Birinci Dünya Savaşı sona erdi. Akabinde imzalanan Versailles Antlaşması ile Almanya hem kolonilerinden hem de Avrupa'daki birtakım topraklarından oldu. Ordusu yüz bin gönüllüye indirilmiş, ağır top, uçak, denizaltı vb. gibi saldırı silah yapımı yasaklanmış, donanması da altı kruvazör ve

birkaç küçük gemiden oluşan yapıya bürünmüştü (Kissinger, 2002, s.233). Böylece Almanya herhangi bir saldırı savaşı yapamayacak duruma getirilmişti. Yalnızca birkaç Alman fabrikasının savaş malzemesi üretmesine izin verilmiş ve bu malların ithalatı ise yasaklanmıştı (Macmillan, 2015, s.271).

Bu yaptırımlar doğrultusunda Versailles'in en önemli sonuçlarından birisi de Alman ordusunda gittikçe artan şekilde yeniden silahlanmasının mazereti haline getirdiği soyut bir gelecekteki savaş yaklaşımını tekrar teşvik etmesiydi (Kennedy, 2014, s.140). Çünkü Alman ordusu sembolik bir konuma gelmişti. Hitler içinse Alman ordusunun küçülmesi nefesinin daralması anlamına gelmekteydi. Bu nedenle amacı silahını, ordusunu ve gücünü eskisinden daha iyi hale getirmektir (Çimen, 2010, s. 34). Askerlerin motivasyonlarını artırmak, yorgunluklarını azaltıp savaş sahasında başarılı bir performans göstermesini istiyordu. Hitler için Alman askerlerinin sağlığı değil, savaşın kazanılması son derece önemliydi. Bu amaçla savaşta askerlerine “pervitin” adlı bir kimyasal verdi. Böylece askerler daha neşeli, uykusuzluğa dayanık ve savaşa hazır hale geldiler. Hitler bu amaçla sıradan bir askeri, süper bir asker haline getirmeyi amaçladı (Uğurluel ve Kayatekin, 2015, s. 225-227).

Hitler, ilaçların yanında tıbbi bilgileri de savaş tekniklerinde kullandı. Renk körü olan hastaları bombardıman uçaklarındaki ekip içerisinde bulundurmıştı. Çünkü renk körleri belli bir renkteki farklı tonları normal bir göze göre daha iyi ayırt edebilmektedir. Hitler de İkinci Dünya Savaşı esnasında düşmanların kamuflajlarını uzak mesafeden görebilmeleri için renk körlerini bu amaçla görevlendirmişti. Böylece Nazi ordusu düşmana karşı avantajlı konuma geçmeyi amaçladı (Uğurluel ve Kayatekin, 2015, s.228-230).

İtalya 1916'da yaklaşık 50.000 askerini kaybetti (Baldoli, 2016, s.220). Savaş sonrasında durumu kötü olan bu devlette, Mussolini döneminde silahlanmaya ağırlık verilmiş ve bu amaçla emperyal politikalar izlenmeye başlanmıştı (Guichonnet, 1998, s.56). Hatta Habeşistan'ı işgali sırasında kimyasal silah da kullandı. Ancak bu savaş sonrasında gücünü tüketmeye başlaması ile savaş arası dönemde askeri bakımdan diğer devletlere nazaran daha geri planda kaldı. Ordu yetkililerinin İkinci Dünya Savaşı'na karşı çıkmasına

rağmen Mussolini, stratejik hata yaparak İkinci Dünya Savaşı'nda yer aldı ve rakiplerine karşı ülkesinin dezavantajlı konuma düşmesine neden oldu.

Japonlar içe dönük politikalarını tamamıyla terk ederek modern bir güç haline gelmişti. Ordusu ilkel silahları bırakmış yerlerini makineli tüfekler ve savaş gemileri almıştı (Macmillan, 2015, s. 462). Hatta denizcilik ve sanayide hak edilir bir konuma gelen Japonya, dünyanın üçüncü ya da dördüncü -Almanya'nın dâhil olup olmamasına göre bu sıralama değişmektedir- en büyük donanma gücüne sahip oldu (Macmillan, 2015, s.459).

1929 Buhranı'nda ise Japonya'da hammadde ve doğal kaynak kıtlığı, adanın halkına yetememesi gibi unsurlar yayılcılık düşüncesini doğurdu. Ekonominin çözmesi gereken sorunların çözüm yolu, silahlı kuvvetler olarak görülmeye başlandı ve Japonya'da militer anlamda dönüşüm arttı (Belge, 2011, s.412). Bu nedenle yaşanan Ekonomik Bunalım, ordusunun ülkede etkin hale gelmesine yol açarak Japon ordusunu yücelten, Batılı değerleri ortadan kaldıran, özgürlükleri kısıtlayan ve faşist unsurları barındıran totaliter bir rejimi ortaya çıkardı. Bu gelişmeler ise Japonya'nın iç siyasetini, dış politikasına yansıtmasına ve bunun sonucunda da saldırgan bir dış politika izlemesine ortam hazırladı (Tuncoku, 2002, s.13).

3.5. Karar Alıcılar ve İç Siyaset

Savaş sonrası dönemde alınan yenilgiler Almanya'da ekonomik çöküntülere, enflasyona ve iç siyasette çalkantılara neden oldu (Kissinger, 2002, s.215). Alman İmparatoru tahtından çekilmiş, yerine sosyalist hükümet başa geçmişti. Enflasyon yükselmiş, Alman topraklarında anarşik yapı baş göstermeye başlamıştı (Çimen, 2010, s. 34). Almanya'da ise Cumhuriyet böyle bir ortamda kurulmuştu. Yeni rejim, galip devletler karşısında acizdi ve ağır savaş tazminatları karşısında bunalımdan bunalıma sürüklenmekteydi (Bauer, 1974, s.110).

1919 Weimar Anayasası ile ilk kez demokrasi denemelerine geçilerek parlamenter sistemle başkanlık sistemi arasında siyasal bir rejim kuruldu. İki Meclis'ten oluşan yasama organının temel yetkileri genel oy ile seçilen Reichstag'a verildi. Bakanlar Kurulu ve şansölye, Reichstag'a karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı ise halk oylaması ile yedi yıllığına seçilir. Ayrıca Alman cumhurbaşkanının kişi hak ve özgürlüklerini sınırlayan

kararname çıkarma yetkisi vardır (Sarica, 1982, s.168-169). Bu dönemde nisbî temsil sistemi, siyasal güçlerin dağılmasını kolaylaştırmış ve mecliste güçlü bir çoğunluk sağlanamamış, bu yüzden de birçok koalisyon hükümeti kurulmuştur (Göze, 1995, s.332; Uslubaş, 2013, s.343). Savaş sonrasında her ne kadar demokratikleşme hareketleri yaşansa da Hitler'in Alman yönetimine geçmesiyle parlamenter sistem ortadan kalktı. Kendini diktatör ilan ederek Nazi Partisi bünyesinde tüm yetkileri eline aldı. Karar verme mekanizmasında yer alarak tüm hak ve özgürlükleri ortadan kaldırdı.

1861 yılında siyasi birliğini sağlayan İtalya Krallığı 1946'ya kadar varlığını devam ettirdi (<https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-italya/>). İtalya'da parlamenter hükümet sistemi eskidi ancak parlamentonun genel ve eşit oy esasına göre seçilmesi 1913 yılında gerçekleşti (Bauer, 1974, s.108). Kral, bakanlar ve senato İtalya'da varlığını sürdürmekteydi fakat savaş arası dönemde bu uygulamaların önemi kalmamıştı. Ayrıca “Büyük Faşist Meclisi” ve “Korporasyonlar Ulusal Meclisi” yeni devlet organları olarak kurulmuştu (Sarica ve Aybay, 1962, s.48).

1848 Anayasası'nın geçerli olduğu İtalya'da yürütme görevi krala aitti (Sarica ve Aybay, 1962, s.49). Mussolini'nin iktidara geldikten sonra tüm yetkileri eline almasıyla bunun bir önemi kalmadı. Böylece kral siyasi hayattan silinmiş oldu. Bakanlar Kurulu ise parti şefinin yani başbakanın otokontrolü altındaydı. 1925 yılında çıkarılan kanunla hükümet, şefinin onayı olmaksızın hiçbir tasarımı meclis gündemine getiremeyecekti. Bakanlar ise hükümet başkanının önerisi üzerine kral tarafından atanmaktaydı. Bu kişiler krala ve hükümet başkanına karşı sorumluydu. Milletvekilleri ise Büyük Faşist Meclisi'nin düzenlediği liste içerisinde plebisit usulü ile halk tarafından seçilmekteydi (Sarica ve Aybay, 1962, s.51-54). Bu durum ise demokratik düzene tamamen aykırıydı. Çünkü seçimler faşistlerin belirlediği milletvekilleri üzerinden yapılmaktaydı. Ayrıca Mussolini'nin kanun çıkarılması konusunda ele geçirdiği özgürlük, onun sözlerinin yasa gibi kabul edilmesine neden olduğu için İtalya'da demokratik sistem hiçbir şekilde uygulanamamaktaydı.

M.S. 5. yüzyıllarda ele geçirilen kaynaklara göre Japonya'nın Güneş Tanrıçası Amaterasu'nun torunu Jimmu Tenno tarafından kurulduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle de Japon İmparatorlarının tanrı soyundan geldiğine inanılmış ve halk nezdinde tanrı gibi

görlmeye başlanmıştı (Belge, 2011, s.373). Aynı zamanda imparator, ulusun tamamını temsil eden bir sembol konumundaydı (Cihan, 2003, s.14). Japonlar hükümdarlarına muazzam bir şekilde hürmet etmekteyken; İmparator da tüm Japonların babası gibi algılanmaktaydı (Ichikawa, 2007, s. 31). Siyasi gücün doruk noktasında bulunan İmparator’a meclis güçleri bahşedilmiş ve askeri gücün de en büyük komutanı sıfatı verilmişti. Hükümet ise imparator adına gücün kaynağı idi (Meyer, 2014, s.249).

Teorik olarak İmparator, mutlak güç sahibi olsa da “Genro” adı verilen deneyimli, yaşlı devlet adamlarının iç siyasetteki nüfuzları çok baskındı. Dış politika yapım sürecinde ve kriz dönemlerinde Genro’nun vereceği karar genelde kesin nitelik taşımaktaydı (MacMillan, 2001, s.305). Japon siyasetinde meclis kurumu vardı ve bu meclis çift kanatlıydı. Bu kanadı Üst Meclis ve Temsilciler Meclisi oluşturmaktaydı. Siyasi örgütlenmede başbakan da vardı ve önemli devlet adamlarının önerisi üzerine imparator tarafından atanmaktaydı (Meyer, 2014, s. 149-150).

1882’de çıkarılan fermanla askerlerin siyasi meselelere karışması yasaklanmasına rağmen askerler buna uymadı. Kendilerini ulusal ruh kokutai’nin koruyucuları olarak gördükleri için politikaya bulaştılar (Meyer, 2014, s.151). Askerler arasında ise gruplaşmalar mevcuttu ancak hepsinin ortak özelliği milliyetçi olmaları idi. Shintô dininin yüceltildiği, Japon topluluğunun en üstün ırk olduğunu benimseyen ırkçı-faşist-milliyetçi gruplar 1936 yılında gerçekleştirdikleri başarılı darbe sonucunda idari yönetimi ele geçirdiler. Bunun sonucunda da 1945 yılına kadar askeri kesim Japonya’da siyasi yetkiyi elinde tuttu (Akkemik, 2019, s.486). 1930’larda yaşanan bu gelişme ise Japonların milli bilincini çoğaltarak yeni bir savaşa girmesine ortam hazırladı.

Bu dönemde Almanya’da Hitler, İtalya’da Mussolini gibi diktatörlerin etkili olması, Japonya’da da askeri kesimin baskınlığının artması sonucunda bu üç devlet, dış politikada fevri hareket etmeye başladılar. Halkta milli duyguları uyandırmaları ile savaşçı yapıya bürünmeleri, yaşanacak güç mücadeleleri için önemli bir adımı oluşturdu. Böylece kendi tabanlarından başlayarak oluşturdukları ortak blok çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı’na giden süreç de başladı.

4. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE ALMAN DIŞ POLİTİKASI

4.1. 1919-1933 Yılları Arasında Alman Dış Politikası

4.1.1. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Almanya'nın Genel Durumu

Rusya ile imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması, Almanya'ya zaferin yakın olduğu izlenimini vermişti. Çünkü bu antlaşma sonucunda hem Rusya'nın kesin olarak yenilmesiyle (Taylor, 2015, s.51) doğu cephesi kapanmış hem de Almanya'ya Ukrayna'nın zenginlikleri bırakılmış, Alman sınırları Baltık ülkelerini ve Beyaz Rusya'nın bir kısmını içine alacak şekilde genişlemişti (Badia, 2018, s.12). Fakat İttifak Bloku'nda meydana gelen çözümler, Amerika'nın Birinci Dünya Savaşı'na girmesi, Almanya'nın savaşın uzaması sonucu gücünü kaybetmeye başlaması gibi gelişmeler üzerine Almanya, savaştaki üstün konumunu kaybetmeye başladı. Savaşın Almanya aleyhine dönmesiyle II. Wilhelm, İtilaf Devletleri ile anlaşma sağlayabileceğini düşündüğü Max de Bade Hükümeti'ni göreve getirdi. Kurulan bu hükümet barış yapmak isteyince Wilson, barışı Alman halkının temsilcileri ile yapacağını, dünyayı savaşa sürükleyen liderlerle görüşmek istemediğini belirtti (Bodur, 2013, s.184). Bu durum halk nezdinde, savaş sorumlusu olan imparatorun barışa engel olduğu düşüncesini doğurdu (Badia, 2018, s.38).

Savaşın büyük bir yenilgiyle sonuçlanması halkı, üzüntüye boğarak içeride büyük fırtınaların kopmasına sebep oldu. Bununla beraber Almanya'da milyonlarca işsiz olduğu ekonomik kriz, ülkede büyük bir huzursuzluk atmosferi yaydı (Bauer, 1965, s.6). Bu dönemde Spartakistlerin güç kazanması, Almanya için ciddi bir sorun teşkil etmekteydi (Erken, s.75). Bolşevik rejiminden etkilenen Spartakistler ülke içerisinde de aynı devrimin yaşanmasını istemekte ve bu doğrultuda askerleri ve işçileri isyana teşvik etmekteydi. Sosyal demokratlar ise ülkede böyle bir devrimin yaşanmasını

istememekteydi (Badia, 2018, s.32-35). Bu da ülke içinde çatışmaların şiddetini artıran ve ülkede kaosu körükleyen bir durum oldu.

Savaş sonrasında yaşanan gelişmelere bakıldığında, Alman topraklarında üç devrimci merkezin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan biri, Kiel’de bulunan işçiler ve denizcilerin oluşturduğu “işçiler ve askerler konseyi” adındaki grup, diğeri Yahudi sosyalist Kurt Eisner başkanlığında Münih’te kurulan “Bavyera Cumhuriyeti” idi. Sonuncusu ise Berlin’de sosyalist Elbert ve Scheidemann’ın II. Wilhelm’i feragat ettirerek kurduğu geçici hükümettir (Sander, 1996, s.17). Kiel’deki donanma ayaklanmakta, Münih’te isyanlar yaşanmaktaydı. II. Wilhem, ayaklanmayı askerlerin bastıracağını düşünürken Hindenburg böyle bir şeyin mümkün olmadığını söyledi. Bunun üzerine II. Wilhelm tahtını bırakma kararı aldı (Bodur, 2013, s.183). Bu üç farklı grup içerisinde Sosyal Demokrat Parti, Spartacus Ayaklanması’nın bastırılması sonrasında gerçekleşen seçimlerde mecliste en güçlü parti olarak yerini aldı (Bodur, 2013, s.198). Akabinde Sosyal Demokratlar ile Liberal Demokratlardan ve Merkez Partisi tarafından oluşturulan bir ortak yönetim Kurucu Meclis’e hâkim oldu (Sander, 1996, s.19). Ardından da liberal avukat olan Hugo Preuss’a Amerika, Fransa ve İsviçre anayasalarından esinlenilerek hazırlatılan Weimar Anayasası, 31 Temmuz 1919’da kabul edildi. Böylece Almanya’da Hitler’in iktidara gelene kadar süreceği “Weimar Dönemi” başlamış oldu (Bodur, 2013, s.198, Sander, 1996, s.19). İmparatorlukla uyuyup, Cumhuriyet ile uyanan Almanya’da (Badia, 2018, s.61) artık anayasal bir monarşi vardı ve ateşkes öncesi cumhuriyet rejimi hâkimdi (Taylor, 2015, s.54).

Özetle Almanya’nın genel durumuna bakıldığında halk, Rusya’nın savaş yenilgisi ile zaferin yakın olduğunu beklerken Alman yenilgisi büyük bir hayal kırıklığına neden oldu. İçeride hükümete tepki duyulmaya başlanmış ve galip devletlerin baskısı sonucunda Almanya’da cumhuriyet rejimine geçilerek yeni bir sistem uygulanmıştı.

4.1.2. Versailles Barış Antlaşması ve Almanya

Birinci Dünya Savaşı’nı sona erdiren Versailles Antlaşması, 28 Haziran 1919 tarihinde Bismarck’ın 1871’de Fransa’ya karşı gerçekleştirdiği Sedan Zaferi sonrasında Alman Milli Birliği’ni kurduğu (Bodur, 2013, s.197) Versailles Sarayı’nın Aynalı Salonu’nda imzalandı.

Paris Barış Konferansı'nda etkili olan devletlerden ABD Başkanı Wilson, uluslararası bir örgütün kurulmasıyla tüm sorunların çözümleneceğini düşünmekteydi. Fransa, Almanya'nın başının bir daha kaldıramayacağı şekilde ezilmesini istemekteydi. İngiltere, Alman donanmasını ortadan kaldırmayı amaçlamakta ve Almanya'nın bir kez daha Avrupa Dengesi'ni bozamayacağı bir pozisyona getirilmesini amaçlamaktaydı. Japonya Avrupa sorunları ile ilgilenmemiş ve bu konuda pasif kalmıştı. İtalya ise dışlanarak, adeta üvey evlat muamelesi görmüştü (Sarica, 1980, s.314). Konferans sonucunda imzalanan antlaşmanın esas unsurlarına bakıldığında ise aşağıdaki maddeler dikkat çekmektedir (<https://www.milliyet.com.tr/egitim/versay-antlasmasi-kisaca-ozeti-tarihi-maddeleri-sartlari-onemi-ve-ozellikleri-6269710>, 2020; Sarica, 1980, s.315-316):

- Almanya Fransa'ya Alsace-Lorraine'yi, Belçika'ya Malmédy, Eupen ve Moresnet bölgelerini vermeyi kabul etti. Saar³ bölgesinin ise sadece madenlerinin sahipliği Fransa'ya verilerek bölgenin yönetimi, 15 yıl sonra plebisit yapılmak şartıyla MC'ye bırakıldı (Macmillan, 2015, s.311). Batı Prusya ve Poznan Polonya'ya verildi. Danzing ise serbest şehir ilan edilerek Milletler Cemiyeti himayesine bırakıldı (Armaoğlu, 1992, s.147).
- Avusturya ile birleşmesi yasaklanan Almanya, Çek ve Polonya'nın bağımsızlığını tanıdı (Özcan, 2000, s.35). Bu da Almanya'nın hem coğrafi hem de ırkî bütünlüğünü bozmuş ve milyonlarca Alman vatandaşının Almanya sınırları dışında kalmasına sebep olmuştur (Bodur, 2013, s.197-198).
- Ren Nehri'nin iki tarafındaki 50 km.'lik alanın Alman askerlerinden arındırılması kararı alındı (Özcan, 2000, s.35).
- Almanya bütün sömürgelerinden feragat etmiş ve sömürgeleri manda ilkesi altında Milletler Cemiyeti'nin kontrolüne bırakılmıştı (Armaoğlu, 1992, s.147). Bunun sonucunda da savaş öncesinde sahip olduğu toprakların %13'ünü kaybetti (Kissinger, 2002, s.233). Çünkü Almanya Çin'deki ayrıcalıklarını elinden kaçırmış, Büyük Okyanus'taki Adaları Japonya'ya devrederek Afrika'daki

³ Bölge 19. yüzyılda en önemli kömür madenciliğinin ve üretim endüstrisinin merkezi konumuna geldi. 1919 yılında Avrupa'da neredeyse bütün yakıt ihtiyacı kömürle karşılanırken bu sebepten ötürü bölge çok değerli hale geldi. Fransa açısından kötü olan bir şey varsa o da 650.000 kişilik nüfusa sahip bölgenin hemen hemen tümünün Alman olmasıydı (Macmillan, 2015, s.301-302).

sömürgelerini de İngiltere, Belçika ve Fransa'ya vermek zorunda kalmıştı (Sarica, 1980, s.315).

- Almanya'da mecburi askerlik yasaklanarak ordusu 100.000 kişiye indirildi. Denizaltı ve uçak yapması yasaklanarak tüm gemilerinin müttefiklere verilmesi kararı alındı (Armaoğlu, 1992, s.147).

Wilson İlkeleri'nden büyük beklentileri olan Almanya, Versailles Antlaşması'nın maddelerini görünce hüsrana uğradı. Çünkü gücü farklı şekillerde zarara uğramıştı (Kennedy, 2002, s.335). Bu antlaşma ile yaklaşık olarak 65.000 km² toprak kaybetmiş ve ağır şartlar içeren savaş tazminatına mahkûm edilmişti. Bu nedenle Alman halkı “diktat (rıza olmadan dayatılan bir karar)” olarak nitelendirdikleri bu antlaşmayı protesto ettiler (<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/world-war-i-and-its-aftermath-key-dates>, 2020). Halk arasında infiale neden olan bu antlaşma sonucunda, Almanlar sefaletle mahkûm edildiklerine inanmış ve Alman halkında ulusal milliyetçilik duygusu harekete geçmiştir.

Antlaşmanın imzalanmasından 10 sene sonra yaşanan ekonomik kriz ile hiper enflasyonun gerçekleşmesi, Hitler'e iktidara giden yolu açtı. Çünkü Hitler “Versailles prangalarından kurtulma, savaş yenilgisinin esas sorumlusu Yahudilerdir ve hayat sahası” gibi sloganlarla, büyük bir Alman kitlesini kendi yanına çekmeyi başardı (<https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/oztin-akguc/emperyalizmin-savas-tohumlari-1914249>, 2022). Halkın içine düştüğü bu durum, Hitler'in ve önde gelen Nazilerin gelişimini kolaylaştırdı. Alman halkı ulusal ölçekte yetersiz kaldıklarını hissettiler. Bismarck İmparatorluğu artık çökmüştü. Versailles Barış Antlaşması ise Almanların zafer ve misyon duygusunda derin tahribatlar meydana getirmişti. Bu durumda Nazizm, aşağıların, hayal kırıklığına uğramışların ayaklanması olarak meydana çıktı (Bauer, 1965, s.19-20).

Savaş öncesi dünya düzeninden memnun olmayan Almanya'nın yenilgi sonrası düzen hiç işine gelmedi (Kissinger, 2002, s.236). Bu yüzden İkinci Dünya Savaşı'nı, Birinci Dünya Savaşı'nın devamı sayan Alman siyaseti (İnönü, 1993, s.58), konferans sonrası oluşan yeni düzeni yıkmak için yirmi yıl sürecek olan sistematik bir çalışmaya girişmeye başladı (Kissinger, 2002, s.225). Bu gelişmelere bakıldığında diyebiliriz ki Versailles şartlarının

ortaya çıkardığı tatminsizlik, aşırı bir örgüt olan Nazileri, aktif bir şekilde harekete geçirmesi ve dünyayı yeni bir felakete götürecek olayların başlangıcını oluşturması bakımından önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.3. Nazilerin Siyaset Sahnesine Çıkışı

Alman İşçi Partisi'nin kurulması, Almanya'nın hem iç hem de dış politikasının değişmesini sağlayan, ayrıca dünya barışını tehdit eden bir dönüm noktası olması bakımından önemlidir. Partiyi kuranlar Versailles Antlaşması nedeniyle terhis olmuş askerler, siyasi tarihçiler ve maceraperestlerdi. Adolf Hitler de bu partinin komutasında yer almaktaydı. 1920'de ise partinin ismi Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (Nazi) olarak değiştirildi (Eatwell, 1996, s.116). General Ludendorff tarafından desteklenen bu parti komünizm, parlamento ve Yahudi karşıtı idi (Sander, 1996, s. 20).

Versailles Antlaşması'nın onur kırıcı şartları, savaş sonrası ortaya çıkan istikrarsızlık gibi durumlar ileride “Führer” olarak adlandırılacak olan Hitler'in de harekete geçmesine neden oldu. Ulusal bir dikta hükümet kurmayı hedefleyen Hitler, kendisi gibi düşünen insanlarla birlikte bir darbe yapmak istiyordu (Tan, 18 Mayıs, 1935, s.6). 1923 yılında “Birahane Darbesi” olarak da nitelendirilen darbeye yer alan Hitler, parti kurmaylarıyla beraber hükümeti devirmek istese de kendini hapisanede buldu (Eatwell, 1996, s.121). Hapse girdiği bu dönemde yazdığı “Kavgam” adlı kitabında siyasi felsefesini şekillendirdi (Çimen, 2010, s. 35).

İllegal yollardan hükümeti deviremeyeceğini anlayan Hitler, legal yollarla hükümeti ele geçirmeyi amaçladı (Çimen, 2013, s. 175). Milliyetçiliği benimseyen ve bu akımı neredeyse tekeline alan çevrelerle ilk kez iletişim kurmaya başladı. Hitler'e destek veren isimlerden birisi de Helena Bechstein'di. Giriştiği darbe sonrası hapse atılan Hitler'i Helene Bechstein Alman bankası Hansebank'tan aldığı krediyle kefalet vererek çıkardı (Görlitz, 1995, s.17, 23).

Amacına ulaşmayan darbe girişimine rağmen Nazi üyeleri, halk içerisinde örgütlenerek savaş sonrası düzenden memnun olmayan insanların arasına karışmış ve bu memnuniyetsizliğin nedenlerini araştırmışlardır. Bu gruplar ise genel anlamda bürokrasi, eski subaylar, enflasyon ve olumsuz ekonomik koşulların yanında ekonomiye egemen olan Yahudilere kızan aşağı orta sınıf, Almanya'nın büyük gücüne özlem duyan

öğretmenler ve yeni yasayla kâr oranlarının düştüğü ve çalışma şartlarının ağırlaştığı maden ve tekstil işverenleridir. Nazilerin amacı ise bu grupların desteğini almak oldu (Sander, 1996, s. 20). Hitler'in hitabet gücü, takipçi sayısının artmasını sağladı. Milliyetçi söylemleri ve Yahudi düşmanlığı nutukları savaş sonrası zor durumda kalan Alman halkı için can simidi oldu (Çimen, 2013, s.175). Hitler'in giriştiği bu darbe olumsuz sonuçlansa da siyasi sahneye atacağı adımın ilk provası olmuş, bundan sonraki süreçte daha temkinli ve sisteme ayak uydurarak hareket edeceği bir tecrübe kazanmasını sağlamıştır.

4.1.4. Dawes Planı ve Locarno Antlaşması

Savaş sonrasında Almanya'nın gündemini meşgul eden meselelerin başında savaş borçları gelmekteydi. Borçlara ilişkin her devletin kafasından farklı sesler çıkmaktaydı. Amerika yüksek ahlak çizgisini seçmiş ve Almanya'dan kendisi için bir şey istememekteydi. Yalnızca savaş esnasında borç verdiği ülkelerin borcunu ödemesini istemekteydi. İngiltere ise Almanya'nın ekonomisinin çökmemesi üzerine yoğunlaşmaktaydı. Çünkü Almanya, İngiliz ihracatı için önemli bir pozisyona sahipti (Macmillan, 2015, s.279). Bu nedenle İngilizlerin amacı Almanların ekonomisini belli bir düzeyde tutarak kendi ürünlerini satın almaktan alıkoyacak uygulamaları engellemek oldu (Özkan Borsa, 2016, s.87).

Fransa için ise durum endişe verici boyuttaydı ve bu devletlerden farklı bir politika izlemek istiyordu. Savaş esnasında müttefiklerinin yardımı olmasaydı, Almanlar tarafından işgal edileceği gerçeğini açık bir şekilde yaşayan Fransızlar (Esmer, 1953, s.6), savaş sonrası dönemde, sınırlarını mağlup olmuş Almanya'ya karşı bile muhafaza edemeyecek durumda olduklarını düşünmekteydi (Cevizliler ve Öncü, 2013, s.308).

Borç konusuna gelindiğinde Almanya'ya ağır ekonomik yaptırımlar uygulandı. Bu konuda alınan kararlardan bazıları şunlardı (Kissinger, 2002, s.234):

- Önceki barış antlaşmalarında yer almayan bir hüküm olarak sivillerin uğradığı zararların ödetilmesi,
- Fransa'nın doğusunu işgali sırasında bölgedeki maden ve kömür ocaklarını tahrip etmesine karşılık Fransa'nın zararlarının karşılanması,

- Savaş esnasında batırdığı denizaltılara karşılık İngilizlere de deniz filolarının büyük bir kısmının verilmesiydi. Ayrıca Almanya'nın yaklaşık 7 milyar dolarlık dış kaynaklarına da el konuldu.

Savaşın ardından Almanya'ya uygulanan yaptırımlara rağmen güvenlik sorunu yaşayan Fransa, kendisini korumak amacıyla küçük devletlerle ikili ittifaklar yapmaya başladı. Özellikle bu devletlerden Belçika ve Polonya da Fransa gibi güvenlik endişesi yaşamaktaydı. Çünkü Belçika, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman işgaline uğramıştı ve savaştan sonra da Fransa ile ittifak kurmak mantıklı bir yaklaşım olarak görülmekteydi. Polonya ise Avusturya, Prusya ve Rusya tarafından işgal edilerek haritadan silinmişti. Yeni bir devlet olarak doğması ise ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu üç devletin yenilmesiyle mümkün oldu. Bu yüzden Polonya da Fransa'ya yakınlaşarak 19 Şubat 1921'de bir ittifak yaptı (Esmer, 1953, s.7-8). Bunun sonucunda Fransa 1920'de Belçika, 1921'de Polonya, 1924'te Çekoslovakya ile ikili olarak ittifak antlaşmaları imzaladı (Uçarol, 2000, s.524). Ayrıca 1926 yılında Romanya ve 1927 yılında da Yugoslavya ile antlaşma yaparak Küçük Antant⁴ kendisine bağladı (Esmer, 1953, s.10). Böylece Fransa, Doğu Avrupa'da "anti-revizyonist" devletler bloğunun kurulmasını teşvik etti (Kennedy, 2002, s.338). Bu ittifaklarla yetinmeyen Fransa, İngiltere ile de anlaşmak istese de umduğu ittifakı gerçekleştirmedi. Hem Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı'nda ABD ve İngiltere ile aynı siyaseti izlememesi hem de Almanya'nın borcuna ilişkin izlediği farklı politikadan dolayı bu iki devlet arasındaki ilişkilerde soğuma yaşandı (Esmer, s.13-15).

Borç konusuna bakıldığında Almanya'nın borçlarının tespit edilmesi için "Zararın Telafisi Komisyonu" kurulmuş (Macmillan, 2015, s.284) ve bu komisyonun 1921'e kadar Alman borcunu tespit etmesi hedeflenmişti. Komisyonunda bir Amerikalı, bir Fransız, bir İngiliz ve küçük devletleri temsil eden üyeler bulunmaktaydı. Küçük devletleri temsil etmek için de Belçikalı bir üye tayin edilmişti. Bu durum ise komisyonunda İngiltere'ye karşı Fransa'yı avantajlı konuma getirdi. Komisyonunda Almanya'dan alınacak borcun oranına ilişkin hesaplamalar şu şekildeydi: Almanya'nın ödeyeceği paranın %52'si Fransızlara, %22'si

⁴ Küçük Antant: Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması sonucu toprak elde eden Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya'nın kazanımlarını garanti altına almak amacıyla kurdukları ittifaktır. Bu ittifak 1920'de Yugoslavya-Çekoslovakya, 1921'de Romanya-Çekoslovakya ve aynı yıl Romanya-Yugoslavya arasında imzalanan ikili antlaşmalarla kuruldu (Esmer, 1942, s.9).

İngilizlere, %10'u İtalyanlara, %8'i Belçikalılara ve kalan kısmının ise diğer devletlere paylaştırılmasına karar verildi (Esmer, 1953, 13-15). Ocak 1921'de ise Almanya'nın ödeyeceği borç 56 milyar dolar olarak hesaplandı (Sander, 1996, s.21). Almanya bu meblağın çok fazla olduğunu ileri sürmüş ve borcu ödemekte zorlanacağını bildirmişti. 1 Mayıs 1921 yılında ise komisyon, borç miktarını 33 milyar dolar olarak belirledi (Esmer, 1953, s.14). Almanya, galip devletlerin baskısı karşısında bu borç planına ses çıkaramadı ve borcunun 250 milyon dolarlık ilk taksitini ödemek zorunda kaldı. Bu durum karşısında yaşanan ekonomik darboğaz ve savaş borcundan dolayı Almanya'da bulunan sermaye sahipleri, servetlerine el konulması korkusuyla paralarını yurt dışına kaçırdı ve dolayısıyla Mark'ın değeri düşmeye başladı. Ülke ekonomisinde yaşanan bu sıkıntılar nedeniyle Almanlar, büyük devletlerden borçlarının ertelenmesi yolunda bir düzenleme yapılmasını istedi (Esmer, 1953, s.14-15; Sarıca, 1982, s.187; Bodur, 2013, s.269). 6 Ocak 1922'de Cannes'ta İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya ve Japonya'nın katıldığı bir konferans yapıldı. ABD de bu konferansa bir temsilci ile katıldı. Konferansta alınan karara göre Almanya'nın borcunun ertelenmesi ve Cenova'da Almanya ve SSCB'nin de katılacağı bir ekonomik konferans yapılması konusunda uzlaşıldı (Cevizliler ve Öncü, 2013, s.312-313). Konferansta Almanya, borçlarının 1925 yılına kadar ertelenmesini isterken (Esmer, 1953, s.15), Fransa ve İngiltere bu konuda fikir ayrılığına düştü.

Almanya'nın borç meselesinden dolayı içine düştüğü durum, Avrupa'da borç konusunda fikir çatışmalarının yaşanması gibi durumlar sonrasında İngiliz Başbakanı Lloyd George, Avrupa'nın toparlanması, savaş borçları ve tazminat konusunda çözüme gidilmesi için Cenova'da uluslararası konferansın toplanmasını istedi. Konferansa gerçek bir çözüm sağlanması amacıyla SSCB ve Almanya da davet edildi. Bunun önemi savaş arası dönemde ilk kez bu iki devletin uluslararası konferansta yer almasıydı (Cevizliler ve Öncü, 2013, s.314). Toplanan konferansa ABD'nin SSCB ile aynı masada oturmak istememesinden dolayı katılmaması, İngiltere ve Fransa'nın Alman politikası üzerinde uzlaşamaması, Sovyetler Birliği'nin talepleri ve Almanya ile Sovyetler Birliği'nin yakınlaşması yüzünden bu konferans başarısız oldu (Sarıca, 1982, s.180). Ancak bu süreçte Almanya ve SSCB yakınlaşmaya başlayarak Rapallo'da kendi aralarında bir antlaşma imzaladılar (Armaoğlu, 1992, s.166).

Borç konusunda ise net bir politika izlenmemesi, Fransa'nın sabrını taşırmış ve bu durum Fransa'yı Alman politikasında daha sert bir tutum izlemeye yöneltmişti. Almanya'nın borçlarını ödememesi üzerine Belçika ile birlikte 11 Ocak 1923'te Ruhr bölgesini işgal etti (Sarica, 1982, s.189). Özellikle Fransa, buradaki sanayiye el koyarak Almanya'nın borçlarını bu bölgeden karşılamak istedi (Bodur, 2013, s.269). Fransa'nın bu tutumu üzerine Alman halkı durumu protesto ederek genel greve gittiler. İşlerin çığırından çıkmaya başlaması üzerine ABD ve İngiltere duruma müdahale etti ve Alman borçlarına ilişkin yeni bir ödeme planı oluşturdular. Böylece 16 Ağustos 1924'te Londra'da imzalanan protokol ile Dawes Planı kabul edildi. Bu plana göre Almanya için net bir borç tespiti yapılmadı ancak her yıl 250 milyon dolardan başlayarak ve artan miktarda Almanya'nın 1929'a kadar sürecektir olan beş yıllık ödeme koşulları tespit edildi (Cevizliler ve Öncü, 2013, s.168) ve Fransa'nın da Ruhr bölgesini boşaltmasına karar verildi. Alman ekonomisini rahatlatan bu plan hem Alman-Fransız hem de Fransız-İngiliz münasebetlerinin iyileşmesinde etkili oldu (Bodur, 2013, s.269). Ayrıca Almanya'nın ekonomik hayatını düzeltmeye başlamasıyla iç politikada da istikrarlı bir ortam sağlandı (Armaoğlu, 1992, s.237).

Borç meselesi konusunda Almanya'nın politikasına bakıldığı zaman, bu süreçte Alman Hükümeti, uluslararası koşulların gerektirdiği ölçüde problemin çözümlenmesi yoluna başvurdu. Dawes Planı'nı makul bir çözüm olarak görmesiyle Fransa ile münasebetleri yumuşamaya başlamış ve bu dönemde Almanya, statükoya duyarlı bir politika izlemiştir.

Fransa hem MC gibi bir örgüte hem de Almanya ile yumuşayan ilişkilerine rağmen bu devlete karşı güvenlik duvarını sağlama almak istemekteydi. Almanya ise bu dönemde tamirat ve tazminat sorunu Fransa'nın kendisi için kolaylıklar sağlayacağı bir avantaj elde etmek istiyordu (Uçarol, 2000, s.527). Dawes Planı ve Alman Başbakanı Stresemann'ın ılımlı politikası Alman-Fransız ilişkilerini yumuşattı ve Locarno Antlaşması'na giden yolu açtı. Alman Hükümeti'nin Şubat 1925'te Fransa'ya, karşılıklı güvenlik pakt önermesi sonucunda Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya arasında 5 Ekim 1925'te Locarno'da bir konferans toplanmış ve 1 Aralık 1925'te de antlaşma imzalanmıştır. Konferansa katılan devletleri savaştan muhafaza etmek ve bu devletler arasında yaşanabilecek her çeşit anlaşmazlığı barış aracılığıyla

çözmek için yapılan Locarno Antlaşması'na göre aşağıda belirtilen kararlar alındı (Sander, 1996, s. 31-32; Bodur, 2013, s.275; Uçarol, 2000, s.528):

- Almanya'nın Fransa ve Belçika ile paylaştığı batı sınırlarının ve Ren bölgesinin silahtan arındırılması, Almanlar tarafından güvence altına alındı ancak Almanlar, doğu sınırları için böyle bir güvence vermese de bu sınırları silahlı yollarla değiştirmeyeceğini taahhüt etti. Bu konuda herhangi bir anlaşmazlık çıkması durumunda ise sorunun MC'ye iletilmesi ve İtalya ile İngiltere'nin bu statünün kefil olması kararı alındı. İngiltere ise eğer batı sınırları konusunda Almanya, verdiği sözü tutmayıp da Fransa'ya ya da Belçika'ya saldırırsa bu iki devlete askeri yardımda bulunacaktı. Bu antlaşmada İngiltere, vereceği desteği Batı devletleri ile sınırlı tutmuş; doğudaki devletler (Polonya ve Çekoslovakya) için böyle bir yardım taahhüdünde bulunmamıştır.
- Bir taraftan Almanya, diğer taraftan Fransa, Polonya, Çekoslovakya ve Belçika arasında herhangi bir uluslararası uyuşmazlık yaşanması durumunda, sorunun çözümünün barışçıl yollarla sağlanması kararlaştırıldı.
- Antlaşmanın, Almanya'nın MC'ye üye olduğu zaman yürürlüğe girmesi üzerinde uzlaşıldı.

Antlaşmada Almanya, Batı sınırlarıyla ilgili diğer devletlerle görüş birliği içinde olmuş fakat Polonya ve Çekoslovakya için aynı görüşü benimsememiştir. Bu nedenle Fransa Polonya ve Çekoslovakya ile karşılıklı güvence veren antlaşmalar imzaladı. Bu antlaşmaya göre Almanya'nın bu iki devletten birine saldırması durumunda Fransa askeri bakımdan yardımda bulunacaktı. Locarno ile kendi sınırları konusunda Almanya ile anlaşmaya varan Fransa'nın Polonya ve Çekoslovakya hudutları konusunda Almanya ile ters düşmesi, bu bağlamda anlaşmanın zayıf halkasını oluşturdu (Uçarol, 2000, s.528). Antlaşmada bilhassa doğu sınırına yönelik maddenin muğlak kalması ileride yaşanacak olan Fransız-Alman uyuşmazlığının temellerinden birini oluşturacaktır.

Dawes Planı ile sonuca bağlanan tamirat borçları sorununun çözümü ve Fransa'nın güvenlik probleminin sağlanmasıyla Locarno Antlaşması'nın imzalanması, iki savaş arası süreçte "Locarno Dönemi" olarak anılacak bir periyodu başlattı. Beş yıllık süreyi (1924-

1929) barındıran Locarno Periyodu, her ne kadar kısa ömürlü olsa da dünya savaşları arası döneminin “altın yılları” olarak bilinmektedir (Sander, 1966, s. 30).

Yapılan bu antlaşmalardan sonra Almanya, 1926 yılında Milletler Cemiyeti’ne alınmış ve bu durum güvenlik endişesi yaşayan Fransa için önemli bir gelişme olmuştur. Hatta Fransız Dışişleri Bakanı Aristide Briand “Biz Locarno’da Avrupaca konuştuk. Bu öğrenilmesi gereken yeni bir dil.” diyerek bulunduğu durumdan memnuniyetini dile getirmiştir (Armaoğlu, 1992, s.162).

Locarno Antlaşması Almanya ve Fransa’nın isteklerinde denge kurduğu için iki devlet arasındaki ilişkiler normale döndü. Ayrıca bu antlaşma ile Almanya yeniden Avrupa’nın büyük devletleri arasına girmiş ve Avrupa’da yeni bir dönem başlasa da (Uçarol, 2000, s.528) bu antlaşma ile Versailles Antlaşması sonucu alınan kararlar farklı olduğu için Versailles sistemi büyük bir darbe aldı. Antlaşmanın diğer ve en önemli sonuçlarından biri ise Hitler’in antlaşmadaki bir noktayı kendi lehine kullanmasıdır. Doğu sınırları konusunda İngiltere’nin buradaki devletlere güvence vermemesi Hitler’in bu bölgeye ilişkin faaliyetlerini aktive etmesi konusunda kapı aralayacaktır.

4.1.5. Briand-Kellog Paktı ve Silahsızlanma Konferansı

Birinci Dünya Savaşı’nın o zamana kadar görülmemiş dehşet verici etkilerinin bir daha yaşanmaması adına yeni bir savaş ortamının oluşmasını engellemek amacıyla meydana gelebilecek çatışmaları barışçıl yollarla çözmek için çaba sarf edildi (Sönmezoğlu, 2005, s.32). Bu konuda Fransa, ABD’ye savaşın milli bir politika aracı olarak kullanılmamasını öngören bir antlaşma yapma isteğinde bulunsada aslında iki devlet arasında böyle bir aracın uygulanmasını gerektirecek bir durum yoktu. Fransa’nın bu teklifi üzerine ABD Dışişleri Bakanı Frank Kellog, bu uygulamanın çok taraflı olmasının daha uygun olacağını belirtti (Gürün, 1997, s.136). Bunun üzerine öneri Amerika’nın, SSCB’yi tanımama politikasından dolayı SSCB dışındaki büyük devletler olan İngiltere, İtalya, Japonya ve Almanya’ya da sunuldu. İtalya, Japonya ve Almanya öneriyi hemen kabul ederken İngiltere ve Fransa buna şart koştu. Fransa’ya göre bu taahhüt, meşru savunma hakkını ortadan kaldırmayacak ve antlaşmaya taraf olan devletlerden birinin kuralları ihlal etmesi halinde diğer devlet de antlaşma ile yükümlü tutulmayacaktı. İngiltere ise

İmparatorluk bölgelerini belirterek dünyanın bazı yerlerinde hareket serbestisini mahfuz tuttu (Bodur, 2013, s.299).

Pakta alınan kararlara göre, milletlerarası uyuşmazlıklarda savaşın milli politika aracı olarak kullanılması yasaklanmış, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, savaştan vazgeçilmesi ve bu antlaşmanın tüm dünya devletlerini kapsaması kararı alınmıştı (Armaoğlu, 1992, s.222; Gürün, 1997, s.137). Bu doğrultuda savunmaya dayalı olmayan savaş kanun dışı sayılmış, devletlerin barış yöntemini kullanması ve dünyada barış ortamının egemen olması amaçlanmıştı (Uçarol, 2000, s.529).

1928 yılı sonuna gelindiğinde ise Fransa'nın daveti üzerine SSCB de bu pakta dâhil oldu (Armaoğlu, 1992, s.223). 27 Ağustos 1928 yılında imzalanan Briand-Kellog Paktı'nı başta on beş ülke onaylayıp ardından bu sayı altmış beşe çıksa da istenilen sonuca ulaşamadı (Sönmezoğlu, 2005, s. 32-33). Çünkü bu dönemde her ne kadar İngiltere, Fransa, İtalya silahların sınırlandırılmasında prensip olarak uzlaşsa da uygulamada devletler böyle bir prensibe uymamaktaydı (Cevizliler ve Öncü, 2013, s.320). Ayrıca pakta eksik olan birçok konu vardı. Öncelikle “savaş” kavramının açıklanmaması art niyetli politikaların uygulanması için açık kapı bıraktı. Paktı imzalayan devletlerin de samimiyetten yoksun olmaları bu paktı işlevsiz hale getirdi (Armaoğlu, 1992, s.223).

Barış konusundaki girişimler devam ederken üzerinde durulan konulardan birisi de kara silahlarının sınırlandırılmasına ilişkindi. Bu nedenle MC 1926'da Silahsızlanma Konferansı Hazırlık Komisyonu kurdu ve 1926 yılında Almanya, 1927 yılında ise SSCB bu çalışmalara ilk kez katıldılar. SSCB silahlanma uygulamasının tamamıyla ortadan kaldırılması gerektiğini savunurken; Almanya, MC üyeleri arasında silahlanma alanında mevcut eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını istemekteydi. Buna göre, Almanya kendisi için Versailles yükümlülüklerinden kurtulmak ya da diğer devletlerle silahlanmada eşit konuma gelmek istemekteydi. Fransa ise buna şiddetle karşı çıktı. Çünkü Fransa savaş arası dönemde güvenlik altyapısını ittifaklar sistemine dayandırmakta, bu da silahlanmasına neden olmaktaydı. Almanya ile silahlanmada eşit konuma gelmesi, güvenliğini zafiyete uğratması anlamına gelmekteydi (Armaoğlu, 1992, s.224). Ayrıca Silahsızlanma Komisyonu ile birtakım önlemler alınmaya çalışılırken devletler de ironik olarak silahlanma harcamalarını artırmaktaydı. Bu durum karşısında İtalya'nın teklifi

üzerine MC, Eylül 1931’de 1 yıl için devletlerin silahlanmalarını durdurmalarını öngören bir mütareke kabul etmiş ve bu mütareke 54 devlet tarafından imzalanmıştır. Mütareke sonrasında 2 Şubat 1932’de Cenevre’de Silahsızlanma Konferansı açıldı. Ancak bu kez de uluslararası gelişmeler bu konferansın performansını olumsuz yönde etkiledi. Dünya Ekonomik Bunalımı etkisini hâlâ göstermekte, Japonlar Mançurya’da işgal girişiminde bulunmakta, Almanya’da ise Nazi hareketleri etkili olmaktaydı (Armaoğlu, 1992, s.225). Yaşanan bu hadiseler de silahlanma projesinin gerçekleşmesini engellemektedir.

Almanya her silahsızlanma konferansında ya silahlanma hakkının geri verilmesini ya da diğer devletlerin de silah bakımından kendi düzeyine inmeleri gerektiğini söyledi. Bu konuda İngiltere, Almanya’yı desteklese de Fransa aynı görüşte değildi (Kissinger, 1994, s.238). Fransa ise MC güdümünde etkili bir silahlı gücün olmasını, silahlanmanın daha sıkı bir şekilde kontrol altına alınmasını önerdi (Gürün, 1997, s.135). ABD ve İngiltere, MC’nin silahlı bir organ haline gelmesini ve devletler üstü bir örgüt olmasını istemedikleri için Fransa’nın bu önerisi de sonuçsuz kaldı (Armaoğlu, 1992, s.225). Almanya ise eşitlik ilkesinin sağlanmaması üzerine Eylül 1932’de konferanstan ayrıldı. Bunun üzerine Fransa “bütün devletler için güvenlik sisteminin sağlanması halinde” Almanya’ya eşitlik hakkının tanınacağını belirtince Almanya konferansa geri döndü (Armaoğlu, 1992, s.226).

Alman silahlanmasının eşitliği konusunda İngiltere’nin önerisi, her devlete belli miktarda asker bulundurma hakkını vermektedir ve eşitlik konusuna daha uygundur. İngiliz Başbakanı Mc Donald, Avrupa’da her devlet için asker sayısını ve askerlerin hizmet sürelerini belirleyen ve bunların kontrolünü sağlayan daimi bir silahsızlanma komisyonunun kurulmasını önerdi. Buna göre de Almanya’da 200 bin kişilik kara ordusu bulundurulmalıydı. Bu plan ise Versailles Antlaşması’nın silahlanma ve asker sayısı ile ilgili hükmün yürürlükten kaldırılması anlamına gelmekteydi (Bodur, 2013, s.337). Fakat öneri, yaklaşık 125 devlet tarafından reddedilince Fransa, İngiltere ve İtalya 4’er yıllık periyotta silahsızlanmayı sağlayacak bir antlaşma teklifinde mutabık kaldı. Bu ise silah bakımından 8 yıl sonra Almanya’nın eşit konuma gelmesi demektir. Bunun üzerine Almanya 14 Ekim 1933’te Silahsızlanma Konferansı’ndan, 21 Ekim’de de MC’den ayrıldı (Armaoğlu, 1992, s.225-226; Guichonnet, 1998, s.75).

Bu bağlamda Alman dış politikası incelendiğinde Locarno ve Briand-Kellog Paktları ile barışçıl girişimlerde yer alan bu devlet, 1926 yılında toplanan Silahsızlanma Konferansı'nda artık Versailles'a karşı tepkisini açıkça dile getirmeye başladı. Tepkisine rağmen bu dönemde statükoyu bozmak gibi faaliyetlerde bulunmadı ancak bu dönemde Almanların dış politikasını değiştirecek önemli gelişmeler yaşanmaya başladı. Ekonomik buhranın etkileri devam etmekle beraber Almanya'da Naziler iktidara gelmiş ve Japonlar Mançurya'ya saldırarak statükoyu bozucu faaliyetlerde bulunmuştu. Uluslararası arenada önemli gelişmeler olarak görülen bu olaylar sonucunda Alman yöneticileri, devletin dış politikasını uluslararası şartlara göre uygulamaktan ziyade, kendi çıkarlarını gözeterek şekillendirmeye başlamış ve bunun sonucunda barışı tesis edecek uygulamalardan çekilerek güç mücadelelerinde bulunmaya başladı. Bu durum ise 1919-1929 yılları arasında sağlanmaya çalışılan barışçıl atmosferin bundan sonra tersine dönmesine neden oldu.

4.2. 1 Eylül 1939 Polonya'nın İşgaline Kadar Adolf Hitler Dönemi (1933-1939)

4.2.1. Hitler'in İktidara Gelişi

Hitler, Versailles Antlaşması'nın imzalanmasına sebep olan Alman siyasilere ateş püskürtüyordu. Hitler'e göre dışarıdaki düşmanların yanında içerideki düşmanlar da Almanya'yı sırtından bıçaklamıştı. Ona göre Marksist sosyalistler, Yahudiler ve ulusa ihanet eden "hainler" savaş esnasında Almanya'yı yüz üstü bıraktı (Uslubaş, 2013, s.345). Bu nedenle o da siyasete girmeye karar verdi (Çimen, 2013, s.174). Ekonomik kriz de bu durumun tuzu biberi olmuş, Hitler'in gerçekleştirmek istediği politikaları içinse gün doğmuştu. Siyaseti "propaganda" olarak gören Hitler (Çimen, 2010, s. 40), halkların eşitliği, Germen kardeşliği, milliyetçilik, komünizm gibi kavramları kendi propagandası için kullanmaya başladı (Uğurluel ve Kayatekin, 2015, s. 219). Çünkü Almanya siyasi ve ekonomik anlamda büyük bir bunalım içine girmiş, savaş öncesi iyi bir konumda olan bu devlete "aşağılık" muamelesi yapılmış, en önemli sanayi bölgeleri ve verimli maden alanları Fransa'ya verilmişti (Aydemir, 2000, s.93). Savaş sonrası Almanya'nın sömürgelerinin daralması, Almanların sanayide etkin olduğu bölgelerin İngiltere ve ABD

kontrolüne girmesi ve bunun sonucunda Alman dış pazarının küçülmesi iç yapıyı etkiledi. Bu da Almanya’da işçi hareketlerinin yaşanmasına, komünist akımın doğmasına, işçi ve komünist harekete karşı çıkan birtakım örgütlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu harekete karşı çıkan örgütlerden birisi de Adolf Hitler’in başını çektiği Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi’dir (Örs, 2008, s.504).

1918’de de kurulan Alman İşçi Partisi’ne 1919’da üye olan Hitler, partiye propaganda sorumlusu olarak katıldı ve ilerleyen zamanlarda partinin başkanı oldu. Yahudi düşmanı olan Naziler, Yahudilerin Alman topraklarından sürülmesi politikasını izlemişler ve bütün Almanları kapsayan bir Alman İmparatorluğu’nun kurulmasını savunmuşlardı (Gutek, 2001, s.274). 1920’de partinin adı “Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (National-Sosyalistische Deutsche Arbeiterpartei)” olarak değiştirildi. Bu dönemde “Hücum Kıtaları (Sturm Abteilung)” oluşturularak parti, militarist bir hale getirildi. Ardından SS olarak da nitelendirilen “Schutz Staffeln (Muhafız Kıtaları)” kurularak birtakım askeri örgütlenmelere de gidildi (Aydemir, 2000, s.93).

Almanya’da siyasi yaşam 1920-1922 yıllarında sıkıntılıydı. Rüzgârın yönü bazen Alman milliyetçiliğinden yana eserken bazen de Bavyera Krallığı’ndan yana esmekteydi. O dönemde ise Mustafa Kemal Paşa, İstiklal Harbi’ni büyük bir galibiyetle sonuçlandırmış ve bu zafer Hitler için önemli bir ders olmuştu. Prusya olarak nitelendirilen ülkenin başkenti Berlin de Yahudilerin ve sosyal demokratların elindeydi ve bölgedeki Almanlar topraklarını gasp eden ittifak devletlerine karşı direnmekteydi. Hitler’e göre Münih, Kurtuluş Savaşı’nın başlayacağı bir Ankara olabilirdi (Görlitz, 1995, s. 21). Bunun için de Hitler’in bu manevrayı başlatacak bir pozisyonda yer alması gerekmektedir.

Komünizme karşı olan Hitler için birincil öneme sahip olan Almanlardı. Bu nedenle “Nasyonel” kavramı partisinin adında yer almaktaydı. Amacının Alman halkını birleştirmek olduğunu söylüyordu. Kitleleri kazanmak için nasyonal-sosyalist sentezi sağlamayı amaçlamakta, bunun için de “kişilik, vatan sevgisi ve savaş” gibi değerlerin öğrenilmesi kaygısını taşımaktaydı (Görlitz, 1995, s. 40). Ona göre Versailles, Almanya’ya giydirilmiş bir deli gömleği idi. Bu nedenle bu antlaşmanın tanınmayarak Almanya için “hayat sahası” olarak görülen Doğu Avrupa’daki toprakların ele geçirilmesi

ve Yahudi nüfusun ortadan kalkmasıyla Almanya, tekrar süper güç olacaktı (Çimen, 2010, s. 35).

Hitler'in Almanya için gerçekleştirdiği çabaları, onun başka devletler tarafından da desteklenmesini sağladı. 1919-1920 yıllarında Sovyet deneyimi yaşayan Macaristan, Hitler'in Versailles ve St. Germain Antlaşmaları'nı bozma isteğini takdir etmişler ve bunun gerçekleşmesi sonucunda kendilerinin de imzaladıkları Triannon Antlaşması'nın etkisiz hale geleceğine inanmışlardı. Komünizm endişesi yaşayan İsviçre de eğer Almanya'ya komünizm yayılırsa kendilerinin de bu yayılmadan nasibini alacaklarını düşündükleri için Hitler'e yardım etmekten geri durmamaktaydı (Görlitz, 1995, s.32-33). Almanya'nın önemli zenginlerinden Fritz Thyssen, Rheinlandlı ve Bavyeralı birçok sanayici komünizme karşı Nazi Partisi'ne önemli oranda parasal destek sağladı (Shirer, 1968, s.231). Saksonyalı fabrikatörler de antibolşevizmi benimseyen Hitler'e para yardımında bulundular. Bunun nedeni 1920-1921 yıllarında komünist ayaklanmaları ve beraberinde yaşanan terör olaylarını deneyimlemeleriydi (Görlitz, 1995, s. 19). Ayrıca Südet Almanları da Hitler'i, kurulması planlanan büyük Almanya'nın en coşkulu lideri olarak görmekteydi ve bu yüzden Hitler'i desteklemek için parasal yardımda bulunmuşlardı (Görlitz, 1995, s. 31).

Partinin gelişimi bu şekilde devam ederken 1923 yılı Weimar Cumhuriyeti için önemli bir zamandı ve bu yıl "kriz yılı" olarak ifade edilmekteydi. Bu süreçte enflasyon yükselmiş, işsizlik artmış ve siyasi ortam gerilmişti (Eatwell, 1996, s.129). Aynı zamanda Fransa'nın Ruhr bölgesini ele geçirmesi Almanya'da "cumhuriyete hücum" naralarının yükselmesine neden oldu. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda Hitler'in de içerisinde bulunduğu bir grup Nazi çetesi, hükümete karşı 9 Kasım 1923'te başarısız darbe girişiminde bulundu (Ekinci, 2021, s.121). 1927 yılına gelindiğinde ise savaş sonrası sarsıntılar kaybolmaya, kurulan cumhuriyet rejimi ise Almanya'da oturmaya başlamıştı. Almanya MC'ye üye olmuş, Amerikan sermayesi Alman topraklarında kendisini göstermiş ve işsizlik büyük oranda azalmıştı. Böyle bir ortamda Amerika'da ortaya çıkan kriz Almanya'yı da etkilemeye başladı. Krizle beraber Amerikan sermaye akışının durması ve alınan kredilerin dondurulması hatta ABD'nin Almanya'ya verdiği kredileri geri istemesi Alman ekonomisini çıkmaza soktu (Gürün, 1997, s.32-33). 1929-1932 yılları içerisinde üretim yarı yarıya düşmüş, binlerce küçük işletmeler kapatılmış ve milyonlarca çalışan, işten

ıkarılmıştı. Ekonomik kriz esnasında parlamento dağılmış ve yeni seçim hazırlıkları yapılmıştı. Bu süreçte milyonlarca işsiz iş istemekte, küçük esnaf yardım talep etmekte, reşit olan dört milyon genç, güvenli bir gelecek arzu etmekteydi. Bu dönemde Hitler, verdiği vaatlerle bu insanlar için umut ışığı oldu (Göze, 1995, s.335). Çünkü geleceğe ilişkin hayal kırıklığına sahip olan bu kesim, Hitler'in "ulusal diriliş" söylemine umutla bağlanmaya başlamıştı (imen, 2010, s. 37). Hitler'in 1929 Krizi'ni büyük bir fırsata çevirmesiyle köylüler ve küçük burjuva sınıfı kendilerini ekonomik yıkımın etkilerinden kurtarmak amacıyla Nazi hareketine katılmaya başladı. Nazizmin toplumsal arka planına bakıldığında Alman topraklarında bu şekilde filizlenip yeşermeye başladığı görülmektedir. Böyle bir gelişim ise dünyayı derin bir şekilde etkileyecek bir iktidarın ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Hitler'in siyasi hayata girmesine ilişkin süreç incelendiğinde başkanı olduğu Nazi Partisi, 1924 yılının Mayıs ayında yapılan seçimlerde Alman Parlamentosu'na 32 milletvekili ile girdi. Aynı yılın Aralık ayında yapılan seçimde ise milletvekili sayısı 14'e düştü. 1928 seçimlerinde 2 sandalye daha kaybeden Nazi Partisi, 12 milletvekili ile parlamentoda temsil hakkı kazandı (Grn, 1997, s.37; Armaoğlu, 1992, s.239). Milletvekili sayısındaki düşüşe rağmen özellikle 1929 Ekonomik Krizi'nde gerek halkına verdiği vaatler gerekse vatandaşlarına aşıladığı milliyetçilik ruhu, onun ilerleyen dönemlerde siyasette yükselmesini sağladı.

13 Mart 1932 tarihinde yapılan seçim sonucunda Hitler'in partisi 11.339.446 oy olarak ikinci parti oldu. Birinci parti ise 18.651.697 oy ile Hindenburg'un partisi oldu. Seçimlerde başarılı olan Naziler çoğunluğu elde edemediler (Göze, 1995, s.332). Çünkü hkmet kurmak için oyların %50'sini almak gerekmektedir ve bu yüzden ikinci tura gidildi. Bunun sonucunda da 10 Nisan 1932'de yeni bir seçim yapıldı ve Hindenburg oyların 19.359.983'n alırken Hitler'in oyu 13.418.547'ye geriledi (Shirer, 1968, s.255). Hindenburg, Hitler'i sevmemekteydi ve Hitler'in ırkçı, faşist politikalarını sezinlediği için iktidara gelir gelmez Nazi Partisi'ne bağlı SA ve SS'leri kapattı (Armaoğlu, 1992, s.242). Buna rağmen Nazizm gücünü kaybetmemekteydi. Temmuz 1932'de yapılan ikinci seçimlerde Hitler'in partisi 13.475.000 oy ile en büyük Alman partisi olmuş ve 230 sandalye ile meclise girmiştir (Görlitz, 1995, s. 47).

Bu dönemde Hindenburg kabineyi kurma görevini eski asker olan Von Papen'e verdi. Nazi Partisi'ne sempatisi olan Von Papen SS ve SA'ları yasaklayan hükümleri yürürlükten kaldırdı. Von Papen başbakanlıkta fazla tutunamamış, yerine Schleicher kabinesi geçmişti. Görevinin elinden alınmasına sebep olan Schleicher'den intikam almak isteyen Von Papen, Hindenburg ve Hitler arasında arabuluculuk yaparak Hindenburg'un başbakanlık (şansölyelik) görevini Schleicher'in yerine Adolf Hitler'e vermesini sağladı (Armaoğlu, 1992, s.240; Macit, 2007, s.33). Böylece Weimar Cumhuriyeti 23 Mart 1933'te sona ermiş ve Hitler'in lider olduğu III. Reich onun yerine geçmiştir (Gürün, 1997, s.283). Alman tarihinde I. Reich, Kutsal-Roma Germen İmparatorluğu dönemini; II. Reich, Bismarck tarafından Alman birliğinin sağlandığı 1871-1919 dönemini kapsarken, III. Reich da Hitler Dönemi'ni ifade etmektedir (Bodur, 2013, s.329). Hitler Dönemi de Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisine kadar devam etti.

Başa geçen Hitler, işsizliği azaltmak amacıyla dünyadaki ilk otoban ağını kurdu. Devlet yatırımlarını artırarak silah sanayiini tamamen harekete geçirdi ve işsiz sayısını 6 milyondan 1 milyona düşürdü.⁵ Alman vatandaşlarının refah düzeyini yükseltti. Sağlık sektörüne büyük yatırımlar yaparak bu alandaki araştırmaları destekledi. Dış borcu azaltarak ihracatı artırdı. Almanya'nın refahı o kadar artmıştı ki İkinci Dünya Savaşı öncesinde Almanya'yı ziyaret eden İngiliz Başbakanı David Lloyd George "Almanlardan daha mutlu bir millet görmedim." diyecektir (Çimen, 2013, s. 176).

Almanya'yı bu şekilde güçlendiren Hitler, Yahudiler, komünizm ve demokratik sistem olmak üzere bu üç unsura karşıydı (Sander, 1996, s.20). Komünizm karşıtlığı nedeniyle önce komünist partileri ortadan kaldırdı. Ardından Reichstag Yangını sonucunda 23 Mart 1933 yılında "Yetki Yasası"nın çıkarılmasıyla yasa yapma, bütçe denetimi, anayasada değişiklik yapma, uluslararası antlaşmaların onaylanması gibi yetkilerin parlamentodan alınmasını sağlayarak bu yetkilerin 4 yıllığına kabineye verilmesi sonucunda parlamenter sistemi ortadan kaldırdı ve nasyonal-sosyalist diktatörlük dönemi başladı (Göze, 1995,

⁵ Yukarıdaki bilgilerle çelişkili olarak dönemin Türkiye Berlin Büyükelçisi'nin 23 Haziran 1934 tarihli belirttiği raporda özellikle işsizlik mevzusunun suni bir görünümle iyi gösterildiği, oysaki sorunların halledilmediği ekonomik sorunların da devam ettiği bildirilmiştir (BDA, BCA, 501.31456.124260.11).

s.335-336; Armaoğlu, 1992, s.240). Yahudi karşıtlığı nedeniyle de toplama kampları ve gaz odaları inşa ederek ırkçı politikasını icra etti.

Almanya’da Nasyonal Sosyalist Parti’nin iktidara gelmesiyle faşizm resmiyet kazanmış ve bu yeni hükümet, sistemin tamamına egemen olma girişimlerini başlatmıştı (Sönmezoğlu, 2005, s.31; Örs, 2008, s.504-505). İtilaf Devletleri’nin Almanya’da uyguladığı Cumhuriyet sistemi, Hitler’e iktidara giden yolu açmış fakat iktidar için demokrasi köprüsünü kullanan Hitler, iktidara geçtikten sonra o köprüyü yakmıştır. Demokratik unsurları ortadan kaldırmak için Hitler’e göre bir yıl bile fazla gelecektir (Gürün, 1997, s.281). Bunun sonucunda tek partili sistemle insan özgürlüğünün kast edilmesinin daha da ileriye geçildiği bir uygulama Almanya’da başlamış oldu (Bauer, 1965, s.4).

Hindenburg’un 1934’te ölmesi üzerine Hitler, şansölyelik ile cumhurbaşkanlığını birleştirdi (Tercüman, 1990, s.220; Macit, 2007, s.27). Parlamento da kendi yetkilerini Führer’e verince Almanya’da demokrasi tamamen ortadan kalktı. Böylece Almanya için “devlet” demek Hitler demek idi ve Hitler için artık “ben” değil, “biz” vardı ve bu “biz” Hitler’in şahsında ete kemiğe bürünmüştü (Çimen, 2010, s. 38-40).

İçeride diktatörlüğünü ilan eden Hitler, 1 Ekim 1934 tarihinde ise ordusunun sayısını 100.000’den 240.000’e çıkardı (Uçarol, 2000, s.534). Böylece dış politika amaçlarından biri olan Versailles Antlaşması’nın kısıtlamalarından kurtulma girişimlerini başlattı. 7 Mart 1936’da ise Locarno Antlaşması’ndan ayrılarak askersiz alan olarak belirlenen Ren bölgesini işgal etti (Uçarol, 2000, s.534). Hitler’in bu dönemde hem siyasi hem de iktisadi bakımdan nüfuzunu artırmasıyla Almanya, dünya siyasetini etkileyecek bir devlet olarak ortaya çıkmaya başladı (Çetinkaya, 2019:92). Diyebiliriz ki Hitler’in Alman iktidarını ele geçirmesi onun dış politikasında Versailles Antlaşması’nın acısının çıkarılacağı, “hayat sahası” adı altında yayılma politikalarının izleneceği ve bunları uygulamaya geçirirken de saldırı araçlarının kullanılmaktan çekinilmeyeceği bir siyaset haline dönüştü.

Nazizmin başarısında, tüm bilinçaltı propaganda araçlarını kullanarak kitleleşme sürecini, psikolojik olarak kendi amaçları doğrultusunda kullanması etkili oldu. Kitleleri sistematik bir şekilde örgütleyerek onların duygularını sömürdü (Bauer, 1965, s.17). Nazizm, Weimar döneminin zaafını, parlamentarizme karşı duyulan nefreti, o dönemde

ortalıkta dolaşan “demokratik zayıflık” ve “ulusal rezalet” ibarelerini kullanarak (Bauer, 1965, s.7) savaş sonrası Alman halkının moral bozukluğunu sömürdü ve insanları bu şekilde kendine çekmeye başladı. Böylece savaş sonrası ortamın meydana getirdiği bunalımlar üzerine ortaya çıkan Nazizm hem toplumsal hem de ekonomik yıkıntının temelleri üzerine inşa edildi. On iki yıl, dört ay süren Nazi İmparatorluğu, bütün dünyayı etkisi altına alan sarsıntılar yaşattı. Bu imparatorluk, insanları ve insan ruhunu sistemli bir şekilde imha ederek geçmişte yaşanmamış korkunç barbarlıkların uluslararası platformda sahnelenmesine neden oldu (Shirer, 1968, s.25).

4.2.2. Hitler’in Nazizm Politikası

Alman ırkının “ari ırk” olduğuna inanan Hitler’in temel hedefi, Alman ırkını bütün insanlığa tabi kılmaktı. Almanca konuşanları içine alan ve vatandaşlığı kana bulayacak olan Hitler, büyük bir Alman İmparatorluğu kurmak istemekte ve aşırı milliyetçilik politikası benimsemekteydi (Eatwell, 1996, s.116). Bu amaçla 1934-1945 yılları arasında birçok devletle savaştı (Macit, 2007, s.27). Nazi Partisi’ni kuran Hitler, yirmi beş maddelik bir program oluşturarak parti politikasını bu zemin üzerine oturttu. Bunlar içinde önemli olan maddeler şu şeklideydi (Sarıca ve Aybay, 1962, s.66; Macit, 2007, s.31):

- Ulusal düzeyde ırkçılık: Bu doğrultuda Hitler, Alman kanı taşımayanları ötekileştirmiş ve yalnızca Alman kanı taşıyanların Alman vatandaşı olarak kabul edileceğini söylemiştir. Hitler’e göre Alman ırkının üstünlüğü bilimsel bir gerçektir. Aşağı ırklar ise Yahudiler ve renkli ırklardır. Irkların birbirine karışması insanlık için büyük felaket anlamına gelmektedir.⁶ Ona göre bir uygarlık inşa etmek yerine, var olanı yıkan asalak ırk, Yahudiler idi (Macit, 2007, s.34). Hitler’e göre Yahudiler, kutsal Alman topraklarına davetsiz olarak gelen kirli bir ırktır ve dünyadaki tüm kötülüklerin de nedenidirler (Guttek, 2001, s.277).

⁶ Hitler yaptığı soykırımlarla 6 milyon Yahudi’nin öldürülmesine; zihinsel özürlüler, dindarlar, entelektüeller, homoseksüeller, Çingeneler, Slavlar ve Polonyalıların da bu katliamlardan pay almalarına sebep oldu. Sayısı 250’yi bulan toplama kamplarında bulunan kurbanlar önce zorla çalıştırılmış, ardından üzerlerinde dehşet verici deneyler yapılmış ve nihai aşamada da gaz odalarında öldürülmüştü (Çimen, 2010, s. 43). Bu insanların hem emeklerinden hem de bedenlerinden yararlanan Alman politikacıları kendilerinden farklı olan etnik grupların kökünü kurutmayı amaçlamıştı. Hitler’e göre Doğu Avrupa Slavları da insan dışı varlıklar olarak görülmüştü. Bu amaçla Slav nüfusunu azaltmayı ve Avrupa’nın merkezinde Ari kolonileri oluşturmayı ve bir Ari İmparatorluğu kurmayı hedefledi (Guttek, 2001, s.277).

- Versailles Antlaşması'nın iptal edilmesi, kaybedilen sömürgelerin geri alınması ve savaş sonrası yükümlü olduğu tüm uygulamalardan feragat edeceği yeni bir politikanın izlenmesi.
- Tüm Almanların güçlenmiş tek bir Alman devleti bünyesinde toplanması. Bu bağlamda Alman özü ile uyumlu "Germen liderlik ideali" yüceltildi (Bauer, 1965, s.8). Çünkü farklı ırklarla aynı coğrafyayı paylaşmak Alman kanını taşımayı güçleştirmekteydi (Macit, 2007, s.32).
- Alman halkının besin ihtiyacının sağlanması ve artan nüfusuna istihdam yollarının bulunması için genişleme politikasının izlenmesi. Hitler'e göre Alman sınırları bütün Almanları içine aldığı zaman nüfusunu besleyemeyecek bir duruma ulaştığında yeni yerler elde etmek için hak sahibi olacak ve o zaman sapan, yerini kılıca bırakacaktır (Hitler, 2013, s.53).
- Yahudi unsurlardan tamamen arındırılmış bir Alman basınının kurulması.
- Roma Hukuku'ndansa Alman halkının ruhuna uygun, yeni bir hukuk sisteminin oluşturulması.
- Devlete saygıyı temel alan bir eğitim sisteminin belirlenmesi.
- Devletin varlığını tehlikeye atmadığı ve Alman ırkına zararı olmadığı sürece dini inançların serbest olması.
- Ekonomik anlamda Alman ruhuna uygun olmayan hem kapitalizme hem de Marksizme karşı politikalar izlenmesi şeklinde sayılabilecek bir program hazırlamıştır (Macit, 2007, s.33). Çalışmadan kolay bir şekilde elde edilen gelirin yasaklanması, tröstlerin devletleştirilmesi, büyük şirketlerde kâra ortak olunması, büyük marketlerin ve satış mağazalarının kamulaştırılması, ulusal ihtiyaçlara yönelik toprak reformunun yapılması gibi maddeler bu programda yer aldı (Görlitz, 1995, s.21-22, Vermeil, 1938, s.225).

Bu programdan yola çıkılarak Hitler'in dış politikasını üç temel ilke üzerine kurduğu söylenebilir (Oran, 2001, s.301):

- Versailles prangalarından kurtulmak: Parti programının en önemli maddelerinden biri Versailles ve St. Germain Antlaşmaları'nı hükümsüz kılarak

Alman halkının eşitliğini savunan 2. maddesi ile Hitler, büyük bir kesimin desteğini kazandı (Görlitz, 1995, s. 21-22).

- Bir millet-bir devlet (ein volk, ein reich) ilkesi gereği Almanya sınırları dışında bulunan tüm Almanları tek bir Alman devleti altında toplamak.
- “Hayat sahası (Lebensraum)” ile Almanların yaşam standardını en üst seviyeye çıkarmaktır. Bu aşamaya ise Hitler’in Çekoslovakya’yı işgal etmesiyle geçilecektir.

Hitler, Versailles Antlaşması’nı etkisizleştirme çabalarının yanında Alman toprakları dışında kalan Almanları birleştirmek için Ein Volk, Ein Reich politikası izledi. Ardından “üstün Alman ırkı” için geniş topraklara ihtiyaç duyduğundan aşağı ırk olarak nitelediği toplulukların sahip olduğu bazı yerleri de “hayat sahası (lebensraum)” olarak gördüğü için önce Çekoslovakya’ya ardından Polonya’ya girerek dünya hâkimiyeti için harekete geçeceği Nazizm politikasını başlattı (Sönmezoğlu, 2005, s. 31).

Hitler’e göre devletin “kutsal görevi” Alman halkı içerisindeki saf kuzey aryan ırkını korumaktır. Bunun için de Alman topraklarındaki Yahudi ırk temizlenmelidir (Göze, 1995, s.338). Bu doğrultuda Hitler, iktidara geldiği yılın 27 Nisan’ında Almanya’yı Nazileştirmek, Alman halkını sosyal, ekonomik, kültürel anlamda her yönüyle kontrol etmek için Nazi ideolojisine göre organize edilmiş militan bir organizasyon olan Gizli Polis Teşkilatı’nı (Gestapo) oluşturdu. 25 Temmuz’da ise Alman ırkını korumak, saf Alman ırkını sağlamak için “Kısırlaştırma Kanunu” çıkararak sağlam bir nesil için insanlar arasında seleksiyona gidilerek hasta, engelli insanların kısırlaştırılması kararı aldı (Bodur, 2013, s.334). 15 Eylül 1935’te ise Yahudilere yaşama hakkının tanınmadığı ilk ırkçı yasalar olan Nürnberg Yasaları ilan edildi (Bodur, 2013, s.350-351). Buna göre Yahudi ve Alman vatandaşları arasındaki evlilikler yasaklandı. Yahudi karşıtlığının dozunu artıran Hitler’in hayata geçirdiği bu kanunlar neticesinde, 1938 yılına gelindiğinde Yahudiler sokağa çıkamaz oldu (Çimen, 2010, s. 39). Bunun sonucunda Almanya’da yaşanan kristal gece⁷ ile Yahudiler, Alman topraklarından kitleler halinde göç etmeye

⁷ 9-10 Kasım 1938 gecesi Naziler tarafından Yahudilerin zulme uğradığı tarihtir. Yahudilerin evlerinin, arabalarının, dükkânlarının yakıldığı bu olay *Kristallnacht* ya da “Kırık Camlar Gecesi/Kristal Gece” olarak bilinir. Yaşanan şiddetin ardından sokaklarda yansıyan kırık vitrin camlarından dolayı bu isim verilmiştir (<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/the-night-of-broken-glass>, 2021).

başladı. Hatta Almanya ile beraber bu uygulamayı 10 Kasım 1939'da İtalya da gerçekleştirerek Yahudilerin devlet işlerinde çalışmasını yasaklamış ve ticari faaliyetlerini kısıtlayan bir yasa tasarısını kabul etmişti (Bodur, 2013, s.351).

Hitler, Herman Göring'i görevlendirerek Almanya'yı askerî açıdan büyük bir sanayi ülkesine dönüştürdü. Silah üretimine yoğunlaşılmasıyla ülke, büyük bir yapılanma sürecine girdi. Hitler'in bu faaliyetleri Alman halkının kendisini desteklemesini sağladı. Çünkü Hitler halkına vaat ettiği şeyi yani gücü vermişti. Böylece Alman halkı geleceğe güvenle bakmaya ve güçlü bir millet olduklarını tekrar hissetmeye başlamışlardı (Çimen, 2010, s. 40-41). Bu doğrultuda nasyonal sosyalizmin ortaya çıkışında ekonomik, politik ve sosyal bunalımlar etkili oldu. Özellikle bunalım içine düşen orta sınıf, Hitler'in şahsında bir kurtarıcı edinerek onun peşinden sürüklendi (Sarıca ve Aybay, 1962, s.65).

Führer, güç olgusuna önem vermiş ve dünyanın zayıflar ve güçlüler arasında bitmeyen bir savaşla var olduğunu belirtmiştir (Gutek, 2001, s.277). Almanya'nın bu şekilde dönüşümünü sağlayan Führer, içeride ve dışarıda tüm Alman politikalarını tekelinde toplayarak önce "tek devlet-tek millet" anlayışı ile kendi vatandaşlarını Alman topraklarına katmak için işgal politikaları uygulayacaktır. Ardından da "hayat sahası" ilkesini uygulamak için başka bölgelere göz koyarak emperyal politikasını açık bir şekilde uygulamaya çalışacaktır. Böylece milliyetçilik hareketini körükleyerek, iç politikaya revizyonist düşüncesini empoze etmiş ve bunu dış politikasına da uyarlamaya başlamıştır (Tutsak, 2017, s.205).

4.2.3. Almanya'nın Silahlanması

İktidara gelen Hitler, Versailles hükümlerinden kurtulmak istiyordu. 3 Şubat 1933 tarihinde Alman askeri yetkilileriyle gizli bir görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşmede doğruya doğru genişleme niyetinden bahsederek buraların işgal edilmesi ve Almanlaştırılması gereği üzerinde durdu. Ancak bunun gerçekleşmesi için de silahlanma zorunluluğunu vurguladı (Tutsak, 2017, s.198). Buradan Hitler'in, Versailles Antlaşması'nda yer alan silahsızlanma kısıtlamasını geri plana atarak Almanya için yeni uygulamalar izleme amacı taşıdığı görülmektedir. Bunun ise somut örneği Silahsızlanma Konferansı'ndan ve MC'den çekilmesiyle anlaşılmaktadır.

Hitler'in politikasının birinci basamağı olan ve Almanya'nın Versailles hükümlerinin birisinden kurtulacağı bir gelişme ise 13 Ocak 1935 yılında gerçekleşti. Versailles Antlaşması gereğince Saar bölgesi, 15 sene sonra plebisit yapılması kaydıyla Fransa'ya devredilmişti. 15 sene sonra yapılan plebisit sonucunda ise bölge, Fransa'dan düşerek Almanlara verildi (Kershaw, 2014, s.121). Saar'ın Almanya'ya katılmasıyla Versailles meselelerinden biri daha halledilmiş oldu (Esmer, 1953, s.107). Bu uygulamanın çözüme kavuşmasından iki hafta sonra Almanya'nın zorunlu askerliği kaldıran hükmü feshetmesiyle, Almanya Versailles'in bir hükmünden daha kurtulmuş oldu. Aslında Silahsızlanma Konferansı'ndan istediği sonucu elde edemeyen Almanya, 1934 yılından itibaren gizli bir şekilde silahlanmaya başlamıştı. Bu faaliyetini gizli bir şekilde gerçekleştirse de diğer devletler Almanya'nın bu eylemlerinin farkındaydı ve bu yüzden de Almanya'ya karşı birtakım tedbirler almak için harekete geçtiler. İngiltere savunma gücünü artırarak askeri yapılanmasına ağırlık verirken Fransa da bu dönemde mecburi askerlik süresinin uzatıldığı bir kanunu kabul etti (Armaoğlu, 1992, s.246; Bodur, 2013, s.347-348). Hitler ise Fransa ve İngiltere'de yaşanan bu gelişmeleri provokasyon olarak kullanarak (Kershaw, 2014, s.122) Versailles'te yasak olmasına rağmen zorunlu askerlik sistemini uygulamaya koyduğunu açıkladı. Aynı zamanda 36 tümen den oluşan 12 kolorduluk bir kuvvet oluşturarak barış döneminde asker sayısının 550.000'e yükseltildiğini bildiren bir kanun yayınladı (Armaoğlu, 1992, s.246; Sander, 1996, s.44; Kershaw, 2014, s.122). Almanya'nın bu hareketine karşı İtalya, İngiltere ve Fransa Stresa'da bir araya gelerek aralarında 14 Nisan 1935 tarihinde bir antlaşma imzaladılar (Oran, 2001, s.296). Antlaşmada Almanya'nın revizyonist faaliyetleri protesto edilmiş, Locarno Antlaşması'na olan bağlılık vurgulanmış ve Avusturya'nın bağımsızlığı garanti altına alınmıştı (Sander, 1996:44).

Fransa ise bununla yetinmeyerek hem Stresa Cephesi oluşturulmadan önce İtalya ile yakınlık kurmuş hem de 2 Mayıs 1935 yılında SSCB ile bir ittifak yapmıştı. SSCB ile yapılan ittifaka göre; akit devletlerden biri kendisi bir saldırı başlatmaksızın herhangi bir Avrupa devletinin saldırısına maruz kalırsa diğer taraf, saldırıya uğrayan devlete yardım edecekti. Burada üstü kapalı olarak belirtilen devlet, Almanya idi (Bodur, 2013, s.349). İngiltere ise Fransa ve SSCB yaklaşmasını onaylamamaktaydı. Çünkü kurulacak yaklaşma, Avrupa kıtasında Fransa'ya üstünlük sağlayarak kıtadaki güç dengesinin

bozulmasına neden olabilirdi (Armaoğlu, 1992, s.248). Bu yüzden İngiltere hem Fransız-Sovyet ittifakını çıkarlarına ters görmüş hem de Almanya'nın donanmada kendisinden daha üstün bir hale gelmesinden endişelenmiştir. Çıkarları doğrultusunda da Stresa Antlaşması'na rağmen Almanya ile deniz silahsızlanmasına yönelik bir antlaşma imzaladı. Bu antlaşma sonucunda İngiltere, Almanya'dan deniz gücünü kendi donanma gücünün %35'inin üzerine çıkarmamasının garantisini aldı (Armaoğlu, 1992, s.247). Bunun karşılığında İngiltere de Almanya'ya denizaltı yapması konusunda serbestlik tanıdı (Sander, 1996, s.47).

İngiltere'nin Almanya ile yakınlaşma sebeplerine bakıldığı zaman, bu devlet Fransa gibi Almanya'ya karşı sert bir politika uygulama düşüncesine sahip değildi. Ayrıca Fransa'nın kıtada etkin bir güç olmasını istememekteydi. İngiltere'nin Almanya ile gerçekleştirdiği bu antlaşma, Chamberlain'ın yatıştırma politikasının ⁸ başlangıcını oluşturması bakımından önemlidir. Bu antlaşmanın sonucunda ise Stresa Cephesi yıkılarak Versailles sistemi çöküntüye uğradı (Esmer, 1953, s.110-111). Ayrıca İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya karşı uyguladıkları farklı politikalar bu iki devletin birbirinden uzaklaşmasına neden olurken; İtalya'nın da Habeşistan'a yönelik faaliyetleri onu Almanya ile yakınlaştırmış ve Stresa Cephesi ile uygulanmak istenen politika gerçekleştirememiştir.

İtalya'nın Habeşistan'da faaliyete geçmesi, Almanya için avantajlı bir ortam sağladı. Bu ortamı Almanya'nın Avrupa'daki eski hâkim konumunu alması için kullanmaya çalışan Hitler, Ren bölgesine yöneldi. Çünkü buranın askerlerden tecrid edilmesi Fransa'nın Avrupa'daki müttefiklerine yardım etmesi için önemli bir avantaj sağlayabilirdi. Bunu engellemek içinse bölgede etkili bir Alman askeri gücünün olması, Fransa'nın nüfuzunun kırılmasını sağlaması ve Fransa'nın gerçekleştirdiği ittifak zincirini de parçalaması bakımından önemli bir adım olacaktı (Esmer, 1953, s.136).

Fransız-Sovyet ittifakı incelendiğinde ise aslında bu ittifak MC ve Locarno Antlaşmaları'na aykırı idi. Çünkü bu ittifaka göre, gerçekleşecek olan bir Almanya-SSCB

⁸ Yatıştırma politikası, Neville Chamberlain'in 1937-1938 seneleri içerisinde Almanya, İtalya ve Japonya'ya karşı uyguladığı politikadır. Kavram "dar" ve "geniş" olarak kullanılmasının yanı sıra, bir zamanlar Baldwin'in uyguladığı bu politika "pasif yatıştırma", Chamberlain'in uyguladığı politika ise "aktif yatıştırma" olarak adlandırılmıştır. Bu ayrımın nedeni Baldwin olaylar karşısında tepkisel bir tutum sergilerken, Chamberlain olası sorunları daha ortaya çıkmadan çözümlemeye çalışmıştır (Özkan Borsa, 2016, s.87).

çatışması durumunda Fransa, MC'nin alacağı kararları beklemeden Almanya'ya karşı savaşıacağını belirtmişti. Bu yüzden Almanya artık Locarno'ya bağlı olmadığını belirterek ülkesinin batı hudutlarının güvenliğini ve savunmasını güvenceye almak amacıyla Ren bölgesinde etkili olmaya karar verdi (Armaoğlu, 1992, s.257). Bu faaliyetiyle Hitler, 1925 yılında Milletler Cemiyeti ile imzaladığı antlaşmada yer alan “Ren bölgesinde hiçbir devletin asker bulundurmaması” ilkesini (Kıran, 2008, s.30) ihlal ederek buraya askerlerini yerleştirmeye başladı ve böylece Versailles'in bir hükmünü yine tek taraflı olarak ortadan kaldırdı (Armaoğlu, 1992, s.257).

Hitler bu durumda iyi bir zamanlama yapmıştı. Hem Batılı devletler birlikten yoksundu hem de birtakım öneriyle devletlerin bu yöndeki dikkatlerini dağıtmaktaydı. Önerilerinden birisi, Almanya'nın birtakım şartların sağlanması durumunda yeniden MC'ye üye olacağını ifade etmesiydi (Esmer, 1953, s.136-137). Almanya'nın dikkat dağıtma politikası başarılı oldu. Locarno devletleri, Fransa ve SSCB arasında imzalanan paktın Locarno Antlaşması'na aykırı olup olmadığının incelenmesi konusunun milletlerarası adalet divanına bırakılmasını Almanya'ya teklif ettiler. Bu esnada da Almanya'nın Ren bölgesine yönelik faaliyetlerini durdurmasını istediler. Fakat yaşanan bu gelişmeler sonuçsuz kaldı ve Ren bölgesini Almanya tahkim etmeye başladı (Esmer, 1953, s.137). Habeşistan işgalinden faydalanarak Ren bölgesini işgal eden Hitler, tekrar güçlü bir orduya sahip olmuş ve Versailles hükümlerini birer birer çiğnemeye başlamıştı (Üçok, 1978, s.262).

Hitler'in bu politikasının içerideki yansımalarına bakıldığı zaman, bölgenin yeniden silahlandırılması, Almanya'daki geleneksel muhafazakâr-milliyetçi kesimin anti-statükocu beklentilerine uymuş ve Nazi rejimi, bu rejime karşı soğukluk besleyenler arasında bile popüler olmaya başlamıştı (Kershaw, 2014, s.124). Hitler'in zamanlaması ise emperyal politikasının lehineydi. Çünkü İtalya'nın bu dönemde Habeşistan ile yaptığı savaş nedeniyle Avrupa'daki güç dengesi bozulmuştu. Ayrıca savaşın müsebbibi İtalya'nın İngiltere ve Fransa ile ilişkilerinin bozulması sonucunda bu devlet, Almanya'ya yaklaşmaya başladı (Bodur, 2013, s.355).

İtalya'nın Almanya'ya yakınlaşmasında önemli olan bir diğer etken de Habeşistan işgalinden dolayı Almanya'nın İtalya'ya uygulanacak olan yaptırımlara katılmaması,

rejimlerinin birbirlerine yakın olması ve bu iki devletin de anti-statükocu bir politika izlemesi ile Almanya ve İtalya 1 Kasım 1936 senesinde Berlin-Roma Mihveri'ni kurdu (Bodur, 2013, s.362). Yaklaşık bir yıl sonra da İtalya, Almanya ve Japonya arasında imzalanan Anti-Komintern Pakt'a katıldı.

Almanya'nın Japonya ile kurduğu Anti-Komintern Pakt'ın oluşma sürecine bakıldığında ise Japonya'da aktif hale gelen militarist hareketler, bu devletin dış politikada revizyonist faaliyetlerde bulunmasına neden olmuş ve dış politikada izledikleri bu yaklaşım, Almanlarla ittifak kurmasını sağlamıştı. Hatta Almanya, Japonya taraflı izlediği politikasından dolayı Çin ile ilişkilerini kesmişti (Tutsak, 2017, s.198). Ayrıca Almanya ve Japonya için ortak tehdidin SSCB olarak görülmesi, her iki devletin komünizme karşı Anti-Komintern Pakt'ta birleşmesini sağladı. İtalya'nın da bu paktta yer almasıyla İkinci Dünya Savaşı'nda saldırgan bloku oluşturan Berlin-Roma-Tokyo Mihveri'nin temeli bu şekilde atılmış oldu.

4.2.4. Almanya-SSCB İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri ile giren Rusya, savaş esnasında bir ayaklanma yaşadı. Bunun sonucunda Çarlık Rusya yıkılarak Bolşevizm rejimi iktidara geldi. Savaştan yenik bir şekilde ayrılan Rusya'ya eski müttefikleri yaşanan iç savaşta yeni rejimi ortadan kaldırmak için müdahale edince Sovyet Rusya, Almanya ile yakınlaşmaya başladı. Almanya ise bu dönemde tamirat borçları adı altında kendisine yapılan baskılardan dolayı yalnız kalmıştı. Bu yüzden Sovyet Rusya ile Almanya yakınlaşmaya başladı (Bodur, 2013, s.244). İki tarafın da yalnızlıktan kurtulma girişimleri 16 Nisan 1922'de Rapallo Antlaşması'nın imzalanması ile sonuçlandı. Bu antlaşma ile SSCB, Versailles diktasını tanımayacaktı ve bu iki devlet karşılıklı olarak bütün taleplerinden vazgeçeceklerdi (Aydemir, 2000, s.98). Antlaşma sayesinde diplomatik ilişkiler kurmaya başlayan iki devlet, ekonomik açıdan birbirleriyle işbirliği yapmayı taahhüt ettiler. Antlaşma, bu iki devletin hem diplomatik yalnızlıktan kurtulmasını (Sander, 1996, s.22) hem de İngiltere ve Fransa'ya siyasi anlamda meydan okumasını sağlaması bakımından önemlidir. Ayrıca bu antlaşma ile SSCB Hükümeti'nin Versailles Antlaşması'nın kötülüklerinin Moskova aracılığıyla tashihi (Bodur, 2013, s.245) Versailles sistemine indirilen büyük bir darbe oldu (Kissinger, 1994, s.240).

Almanya'nın 1926 yılına gelindiğinde ise dış politikasında birtakım değişiklikler meydana geldi. Bu dönemde Locarno Antlaşması'nı imzalamış, Milletler Cemiyeti'ne üye olma girişimleri başlamıştı (Gürün, 1997, s.140). Almanya'nın dış politikasında meydana gelen bu değişiklik, Sovyet Rusya'yı Almanya ile ilişkilerinin olumlu seyrini değiştireceği endişesine sevk etti. Bu yüzden SSCB, Polonya ile ilişkilerini düzeltmeye başladı ve ardından da Almanya'ya yeni bir antlaşma teklif etti. Bunun üzerine iki devlet arasında 24 Nisan 1926'da Berlin Antlaşması imzalandı (Bodur, 2013, s.283). Buna göre Rapollo Antlaşması, bu iki devletin ilişkilerinin temelini şekillendirmeye devam edecekti. Berlin Antlaşması'nı imzalayan iki devlet, ilişkilerini daha da geliştirmişler ve taraflardan birinin saldırıya uğraması durumunda, diğerinin tarafsızlık politikası izlemesi ve birbirleri aleyhine ekonomik boykot uygulaması öngören koalisyonlara katılmama kararı almışlardı (Gürün, 1997, s.140). Bu antlaşma ile SSCB, Almanya'nın Batı Bloku'na katılarak kendisine cephe almasının önüne geçmeyi amaçladı (Bodur, 2013, s.283-284) ve bu konuda da başarılı oldu. Çünkü aldıkları karar doğrultusunda Almanya, Milletler Cemiyeti'ne üye olmasının SSCB ile ilişkilerini etkilemeyeceğini, MC, SSCB'ye karşı herhangi bir yaptırım uygularsa bu yaptırıma ancak Sovyet Rusya'nın başlattığı bir savaş karşısında uyacağını belirtti. Ayrıca aynı sene SSCB ile kredi antlaşması imzalayarak Almanya, Sovyet Rusya'ya 300 milyon marklık bir kredi vermeyi taahhüt etti (Gürün, 1997, s.140).

Alman-SSCB ilişkileri savaş sonrası dönemde iyi bir şekilde devam ederken Hitler'in iktidara gelmesi ile ilişkiler olumsuz etkilendi. Bunda Almanya'nın genişlemeci ve çevresini tehdit edici politikaları (Uçarol, 2000, s.535) ile komünizm karşıtı uygulamaları etkili oldu (Armaoğlu, 1992, s.241-243). Genişlemeci tutumu sonucunda Hitler Avusturya'yı almış, Südetler ve Çekoslovakya'yı da ele geçirmişti. Çekoslovakya işgali ile Almanya'nın üçüncü politikası olan "hayat sahası" uygulamasının başlaması sonucunda İngiltere Fransa ve Sovyet Rusya ile Almanya'ya karşı ortak bir cephe kurmak için görüşmelere başladı. Yapılan görüşmeler ise samimiyetsiz yaklaşımlar nedeniyle bir sonuca bağlanamadı. Çünkü SSCB, Batılılara güvenmemekte ve onların Almanya'ya karşı kendisini yalnız bırakacağını düşünmekteydi. Batılı devletler ise Sovyet Rusya'nın güvence verdiği devletleri ele geçirmesinden korkmaktaydı. Yaşanan bu güvensizlikler de bu devletlerin ortak bir cephe kurmasını engelledi (Sander, 1996, s.60). Ayrıca SSCB,

Çekoslovakya konusunda toplanan Münih Konferansı'na çağrılmayışını Batılı devletlerin gizli art niyetleri olduğu şeklinde yorumlamıştı (Gürün, 1997, s.613). Yaşanan bu çelişkili durum ise Sovyetler Birliği'nin Almanya ile yakınlaşmasına neden oldu. Zaten Hitler de SSCB'nin Batı ile yakınlaşmasından endişe duyduğu için Sovyet Rusya ile yakınlık kurmaya çoktan razıydı (Sander, 1996, s.60). Ayrıca Hitler'in gerçekleştirdiği işgallerle yetinmeyerek Alman halkının geleceğinin, doğudaki toprakların ele geçirilerek buralara Almanların yerleştirilmesiyle garanti altına alınabileceğini düşünmesi (Uslubaş, 2013, s.346) sonucu Polonya'ya da göz dikmesi, onun Sovyet Rusya ile karşı karşıya gelmesine neden oldu. SSCB ise Hitler'in Polonya'ya boyun eğdirerek Alman kuvvetlerini doğruya doğru genişletmeye başlaması üzerine bu devlet ile ittifak kurma düşüncesine sahip oldu (Uslubaş, 2013, s.346). Bunun üzerine Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop, Moskova'ya gelerek Sovyetlerle 23 Ağustos 1939 tarihinde Saldırmazlık Paktı imzaladı. Paktta alınan kararlara bakıldığında aşağıdaki unsurlar üzerinde uzlaşmaya varıldı (Sontag ve Beddie, 1948, s.76-77; Moos, 1952, s.70):

- Taraf devletler gerek tek başına gerekse de diğer devletlerle bir olup birbirlerine saldırmayacak. Aralarından biri üçüncü bir devlet tarafından saldırıya uğrarsa diğer taraf, saldıran bu devlete hiçbir şekilde yardım etmeyecek.
- Birbirlerinin ortak çıkarlarını ilgilendiren konularda taraflar, karşılıklı olarak istişarelerde bulunacak.
- Taraf devletler doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak öteki tarafa yönelik herhangi bir devletler grubunda bulunmayacak.
- Taraflar aralarında çıkan her türlü sorunu barış yoluyla çözümleyecek.
- Pakt 10 yıl süreyle geçerli olacak.

Aslında bu pakt birbirine güvenmeyen SSCB ve Almanya'nın politikalarını birdenbire değiştirdiğini göstermektedir. Almanya, SSCB ile anlaşarak Polonya'yı ele geçirmek ve ardından da İngiltere ve Fransa'ya yönelmek istemekteydi. SSCB ise hem silahlanma konusunda zaman kazanmak hem Polonya'dan bir miktar toprak ve Baltık ülkelerini ele geçirmek hem de faşistler ve kapitalistler arasındaki çatışmaları izleyerek zaman kazanmak istemekteydi (Üçok, 1978, s.259).

SSCB'nin bu paktı imzalarken iki amacı vardı. Birincisi, Almanya ile işbirliğini kullanarak emperyalist hedeflerini gerçekleştirmek, diğeri ise Batı ile Almanya'yı karşı karşıya getirip birbirlerine düşmelerini sağlamak ve yıpranan Avrupa'da komünizmi yayarak bu rejimi dünya üzerinde egemen hale getirmektir (Armaoğlu ve Soysal, 1999, s.301). Paktın imzalanmasından yaklaşık bir ay sonra 25 Eylül 1939'da ise Polonya'yı aralarında bölüşecekleri bir antlaşma imzaladılar (Aydemir, 200, s.100). Ancak 1940'a gelindiğinde Almanya'nın Üçlü Pakt'a katılması iki devlet arasındaki ilişkileri gerdi. Çünkü imzalanan pakt ile Almanya, SSCB'yi Japonya aracılığıyla tehdit eder duruma geldi. Ayrıca Almanya'nın ticaretini korumak amacıyla Finlandiya'ya, eğitim kısıtları bahanesiyle de Romanya'ya asker göndermesi, SSCB'nin kendisini dört bir taraftan sarılmış hissetmesine neden oldu ve bu gelişmeler, iki devlet arasında alevlenen ateşi körükledi (Armaoğlu ve Soysal, 1999, s.302).

İlişkilerin gerilmesine rağmen SSCB, 1941 yılına kadar Almanlara ekonomik ve diplomatik anlamda yardım etti. Bunun sonucunda da Sovyet Rusya, Polonya topraklarının yarısını ele geçirmekle beraber Estonya, Letonya ve Litvanya'yı da işgal etti (Uslubaş, 2013, s.347).

İnönü'ye göre SSCB-Almanya çatışması kaçınılmazdı. Çünkü Almanya'nın Batı'dan alabileceği hiçbir şey olamamasına karşılık Hitler, hayat sahası arıyorsa Doğu'ya yönelmeliydi. Ayrıca bu iki devlet arasında doktrin savaşı da vardı. Komünizm ve SSCB ayakta kaldıkça nazizmin, Almanya'da sıkışık bir çerçeve halinden çıkamayacağı tabii idi. Bu iki rejim arasındaki çatışmada ise SSCB ister istemez Batı safında yer alacaktı (Aydemir, 2000, s.107). Nitekim İnönü bu konuda haklı çıktı. Hitler, Mart 1941'de gerçekleştirdiği bir konuşmasında Ruslarla yapılacak bir savaş için kurmaylarına şu şekilde seslendi: "Ruslara karşı gerçekleştirilecek olan savaş, bir ideoloji ve ırk ayrımı savaşıdır. Bu yüzden bu savaş şimdiye kadar görülmemiş bir zulüm ve vahşetle gerçekleştirilecektir!" diyerek SSCB politikasını açıkça dile getirdi. Hitler gerçekten de dediği gibi yapmıştı. Ruslarla yaptığı mücadelede 5.7 milyon esir Rus askerlerinin 3.3 milyonu öldürülmüş, savaşın sonundaysa toplam 8 milyon Rus askeri ve 7 milyon Rus vatandaşı hayatını kaybetmişti (Çimen, 2013, s. 176). Bu da Alman tarihindeki acımasız ve vahşet verici uygulamaların başka bir örneği oldu.

4.2.5. Almanya-Türkiye İlişkileri

Almanya'nın imzaladığı Versailles Antlaşması bu devleti diplomatik anlamda yalnızlığa itti ve Almanya, savaş arası dönemde bir müddet Avrupa diplomasisinde aktif bir role sahip olamadı (Gönlübol, 1996, s.114). Bu durum Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Türk-Alman ilişkilerini kesintiye uğratsa da Milli Mücadele'nin kazanılmasıyla Almanya ile diplomatik düzeyde ilişkiler 3 Mart 1924 tarihinde imzalanan Türk-Alman Dostluk Antlaşması ile gerçekleşti (Oran, 2001, s.299; Alkan, 2021, s.40). Antlaşmanın imzalanmasında, savaş sonrasında Türkiye'nin kalkınmak ve gelişmek için Alman sanayiine ihtiyaç duyması; Almanya'nın ise hammadde ve pazar ihtiyacını karşılamak için Türkiye'ye gereksinim duyması etkili oldu (Bodur, 2013, s.268). Bu bağlamda ilişkiler, ağırlıklı olarak ekonomi temelinde gelişti. Böylece Türkiye, Almanya'dan tedarik ettiği bilgi birikimini kullanarak Cumhuriyet'in ilk zamanlarında önemli bir atılım gerçekleştirdi. Almanya ise gereksinim duyduğu hammaddeleri Türkiye'den alarak ihtiyaçlarını kapatma avantajı sağladı. Bu şekilde her iki taraf da ekonomik anlamda kazanç elde etti (Alkan, 2021, s.41).

Burada önemli olan nokta, görüşmelerin Ankara'da yapılması ile Ankara'nın başkent ilan edilmesi sonucunda kurulan yeni Türk Devleti'ni, Batı karşısında Almanya'nın açıkça desteklemesiydi. Savaş arası dönemde gerçekleşen bu antlaşma ile iki devlet, iyi niyetli ve kalıcı barışı arzulayan bir antlaşma tesis ettikleri için iki ülke arasındaki ilişkilerde korku ve güvensizlik duygusu da ortadan kalktı (Bodur, 2013, s.268).

III. Reich Dönemi'nde izlenen dış politika Batı'yı ve SSCB'yi korkutmasına rağmen Türkiye böyle bir duyguya kapılmamıştı (Çetinkaya, 2019, s.92). Çünkü bu dönemde Türkiye'nin iktisadî anlamda kalkınma planları uygulaması, yeni kaynaklara ihtiyaç duymasına neden oldu. Almanya ise Balkanlar'da ve Orta Doğu'da yeni pazarlar aramaktaydı. Bu da iki devletin birbiriyle yakınlaşmasını sağladı. Bu nedenle de 1934 itibarıyla Türkiye-Almanya arasındaki ticaret hacmi hızla büyümeye başladı (Gönlübol, 1996, s.115; Armaoğlu, 1992, s.352). 1936 yılına gelindiğinde ise Almanya, Türkiye üzerinde oluşturduğu iktisadî hegemonyasını siyasi bir role büründürerek iki devlet arasındaki ilişkilerin seyri değişmeye başladı. Çünkü Almanya, Türkiye'nin İngiltere ve SSCB ile ilişkilerini bozmayı amaçlayarak Türkiye'yi, kendisinin de içinde bulunduğu

revizyonist bloğa çekmeye çalıştı. Bunun üzerine Türkiye, Almanya'nın iktisadî anlamda baskısını azaltmak için Karabük'te inşasına başlanacak olan demir-çelik işletmelerini, Alman firması yerine İngiliz firmasına verdi (Gönlübol, 1996, s.115).

Görülmektedir ki yaşanan gelişmeler ışığında 1936 yılı Türk-Alman ilişkileri için dönüm noktası oldu. Ayrıca bu dönemde Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştı. Türkiye'nin bu sözleşme ile Boğazlar'da egemenliğini yeniden sağlaması, onun uluslararası ilişkilerdeki ağırlığını artırdı ve bu tarihten sonra Türkiye, iki blok tarafından dostluğuna ihtiyaç duyulan ülkelerden biri oldu (Gönlübol, 1996, s.126). Bu doğrultuda hem İngiltere hem de Almanya Türkiye üzerinde ekonomik anlamda rekabete girişti (Armaoğlu, 1992, s.352).

Montreux Sözleşmesi'ne ise Almanya ve İtalya katılmamış ve bu sözleşmeyi onaylamamıştı. Almanya, Lozan (Lausanne) Boğazlar Sözleşmesi'ne taraf olmadığı için Monreux Konferansı'na davet edilmemiş ancak Montreux Sözleşmesi'ni yakından takip etmiş ve Boğazlar'ın kendi çıkarlarına aykırı bir rejime bağlanacağından endişe duymuştu. Bu yüzden de 26 Şubat 1937'de Türkiye'ye gönderdiği notada özellikle de Sovyet savaş gemilerinin Akdeniz'e serbestçe çıkabilmeleri ile ilgili olan hükmünü tasvip etmediğini bildirdi. Türkiye ise Almanya'ya bu konuda herhangi bir müdahalede bulunma hakkının olmadığını ilettiler (Gönlübol, 1996, s.116).

1937 yılında ise Mihver Bloku'nun faaliyetleri nedeniyle Romanya ve Yugoslavya'nın Almanya'ya yaklaşması Türk-Alman ilişkilerinin daha da soğumasına neden oldu. Çünkü Mihver Bloku'nun Balkanlar'daki faaliyetleri Balkan Antantı'nı zayıflatmaya başladı (Armaoğlu, 1992, s.352; Hale, 2003, s.54). Almanya'nın Balkanlar'ı hem ekonomik hem de siyasi anlamda etki altına almaya çalışması ve Türkiye'yi Mihver Bloku'na bağlamak istemesi Almanya ile ilişkilerindeki soğukluğu arttırdı. Ayrıca İtalya'nın Akdeniz'deki girişimleri de Türkiye'nin Mihver Devletleri'nden iyice uzaklaşmasına yol açtı (Uçarol, 2000, s.595). Yaşanan bu gelişmelere rağmen Türkiye'nin ticari anlamda Almanya ile münasebetini kesmesi mümkün görünmemekteydi (Armaoğlu, 1992, s.353). Zaten Almanya da buna istinaden 1938'de, Türkiye üzerindeki iktisadî baskısına devam etti. İngiltere'nin Türkiye'ye 27 Mayıs 1938'de 10 milyon sterlinlik kredi vermesi nedeniyle bu ekonomik baskıdan kurtulacağını düşünen Almanya bu

durumdan rahatsızlığını, Türkiye'ye 29 Haziran 1938 tarihinde bir memorandum göndererek belirtti (Gönlübol, 1996, s.116).

7 Temmuz 1938'de ise Dışışleri Bakanı Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu Berlin'e giderek Ribbentrop ile görüştü. Ribbentrop, Türkiye'nin aslında hem Montreux hem de Hatay sorunu ile ilgili politikasından dolayı aslında revizyonist bir devlet olduğunu, bu yüzden Türkiye'nin revizyonist blokta yer alması gerektiğini savundu. Almanya ayrıca Türkiye ile tarafsızlık antlaşması yapmayı teklif etti. Menemencioğlu ise Almanya'nın iddialarını reddederek Türkiye'nin emperyal bir dış politika izlemediğini ve antlaşma konusunda da sadece komşusu olan İtalya, SSCB ve Fransa ile ittifak yaptığını, İngiltere ile bile böyle bir antlaşma imzalamadığını belirtmiştir. Buna rağmen ekonomik anlamda ilişkiler gelişmeye devam etmiş ve 16 Ocak 1939'da Almanya ile Türkiye arasında 150 milyon marklık bir antlaşma imzalanmıştır (Gönlübol, 1996, s.117). Hitler'in bu antlaşmadan amacı Türkiye'yi, Batı'ya karşı kendi tarafına çekmekti. Bunu sağlayabilirse Almanya, Boğazlar'da ve Anadolu topraklarında SSCB'ye karşı avantajlı bir konuma geçebilecekti. Ayrıca bu dönemde İngiliz ve Fransız sömürgeleri olan Orta Doğu halkını milliyetçi kışkırtmalar yaparak ayaklandırmaya çalışmaktaydı. Bu yüzden de Türkiye'yi Orta Doğu'ya geçmek için sıçrama tahtası olarak kullanmak istemekteydi (Armaoğlu ve Soysal, 1999, s.298).

Almanya ekonomik anlamda Türkiye'yi etki altına almakla beraber kültür propagandası da yapmıştı (Armaoğlu ve Soysal, 1999, s.298). SSCB'ye karşı Pan-Türkist uygulamaya yönelerek Türkiye'yi yanına almak istiyordu. Fakat duyulmakta olan İkinci Dünya Savaşı'nın sesleri Türkiye'nin Almanya'dan endişelenmesine sebep oldu. Yaşanan bu duruma rağmen, ticari anlamda ilişkiler Türkiye lehine olduğu için Almanya ile ilişkiler tamamen kesilmedi. Bu yüzden de Türkiye Almanya ve İngiltere arasında dengeli bir politika izlemeye başladı. Almanya da hem Boğazlar'daki egemenliğinden dolayı hem de Orta Doğu'ya geçmek için köprü olarak gördüğü Türkiye'de etkisini güçlendirmek için bu dönemde önemli diplomatlarından Von Papen'i Ankara'ya elçi olarak gönderdi (Gönlübol, 1996, s.117-118). Von Papen her ne kadar Türkiye'nin İngiltere ile yakınlaşmasını önlemeye çalışsa da bu konuda başarılı olamadı (The Sunday Star, 22 October 1939, s.14; Uçarol, 2000, s.595). Çünkü statüko ilkesini benimseyen Türkiye, Almanya'ya bu konuda fırsat tanımadı (Gönlübol, 1996, s.117-118).

Yaşanan gelişmeler üzerine Türkiye ile İngiltere 12 Mayıs 1939'da bir antlaşma yapmış (Gürün, 1983, s.8) ve buna göre Akdeniz'de yaşanacak olan bir harpte iki devletin de birbirlerine karşı her türlü yardımı yapması kararı alınmıştı. Bu durum Almanya'yı telaşlandırmış hatta Von Papen bu durumun savaş ihtimalini %40-60 oranında artıracığını söylemişti. Ayrıca ekonomik açıdan Türkiye'yi tehdit etmişse de Von Papen'in bu çabaları sonuçsuz kaldı (Armaoğlu ve Soysal, 1999, s.300).

1939 yılında ise Hatay Sorunu'nun çözülmesi ile Türkiye, 23 Haziran 1939'da Fransa ile İngiltere ile yaptığı antlaşmaya benzer bir antlaşma imzaladı (Gürün, 1983, s.8). Böylece Türkiye, Batı tarafında yer almaya başladı (Uçarol, 2000, s.595).

Türkiye'nin bu dönemki Alman politikasına bakıldığında; Almanya'nın Avusturya ve Südetler'i ele geçirme ve Versailles prangalarından kurtulma konusundaki politikasına Türkiye tepki göstermemiş hatta bu politikasını anlayışla karşılamıştı. Almanya'nın bu bölgeleri ele geçirmesini Misak-ı Milli politikasına, Versailles'ten kurtulma çabalarını da Sevr Antlaşması'na benzettiği için Türkiye, Almanya'ya karşı herhangi bir önyargıda bulunmadı. Fakat ne zaman ki "hayat sahası" politikası adı altında Çekoslovakya'yı işgal ederek yayılmaya başladı o zaman Almanya, Türkiye için ciddi bir tehlike oluşturdu (Armaoğlu ve Soysal, 1999, s.299).

4.2.6. Almanya'nın Avusturya'yı İlhakı

Avusturya'nın ilhakı Alman dış politikası için dönüm noktası olmakla beraber iki savaş arası dönemin de önemli bir buhranıdır. Versailles'ten kurtulmayı amaçlayan Hitler için bu, sadece Almanya'yı diğer devletlerle eşit düzeyde silahlandırmak anlamına gelmemekte, aynı zamanda tüm Almanları da tek bir devlet çatısı altında birleştirmek demektir (Uslubaş, 2013, s.346). Zaten Versailles zincirlerini kırmaya başlayan Hitler, bu yüzden dış politikasının ikinci adımı olan "ein volk, ein reich" politikasını uygulamak için harekete geçti. Bu politikası gereği Almanya dışındaki tüm Almanları tek bir devlet içine almak amacıyla Avusturya ile birleşmeyi amaçladı. Böyle bir durumun gerçekleşmesi ise Versailles'in bir prangasının daha kırılması anlamına gelmekteydi. Çünkü bu iki devletin birleşmesi Versailles Antlaşması ile yasaklanmıştı (Armaoğlu, 1992, s.277).

Hitler verdiği demeçte Almanya'ya komşu iki devlette (20 Şubat 1938), 10 milyondan fazla Alman yaşadığını ve özgürlüklerine sahip olmayan bu Almanların korunmasının

kendisine ait olduğunu söylemişti (Shirer, 1968, s.521). Avusturya'da 7 milyon, Çekoslovakya'da ise 3,5 milyon civarı Alman bulunmaktaydı. Bu yüzden de Hitler önce Avusturya ile ilgilenmeye başladı. Buraya müdahale ederken doğrudan bir girişimde bulunmamış, buraya ilişkin politikasını Avusturya içinde yer alan Naziler aracılığıyla gerçekleştirmek istemişti. Bu nedenle de Hitler, Avusturya'da bulunan Nazilere yardım ederek onları desteklemiş ve aynı zamanda onları kışkırtmaya başlamıştı. Yaşanan gelişmeler ise Avusturya'da karışıklıkların ortaya çıkmasına ve bölgedeki ülkelerin tedirgin olmasına neden oldu. Bu konuda özellikle İtalya, Almanya'nın Avusturya'daki faaliyetlerinden hoşnut olmamış ve Avusturya'yı desteklemeye başlamıştı. Bu süreçte Avusturya Başbakanı Dr. Engelbert Dolfuss'un demokratik yönetimden diktatörlüğe geçmesi ve Nazi Partisi'ni yasadışı ilan ederek ülkedeki Nazi temsilcilerini azletmesi sonucunda ülkede ortam daha çok gerildi (Armaoğlu, 1992, s.244). Ancak Avusturya'nın bağımsızlığı için çabalayan ve Almanya ile birleşmek istemeyen Dolfuss'un Nazilere yönelik bu faaliyetleri ve İtalya'ya yakınlaşması onun hayatına mâl olacaktır (Tercüman, 1990, s.220).

25 Temmuz 1934 tarihinde polis üniforması giyen birkaç Nazi üyesi, Viyana'da bulunan başbakanlık binasını basarak Başbakan Dolfuss'u infaz ederek Nazilerin Avusturya'da iktidarı ele geçirdiğini ilan ettilerse de darbeyi yapanların kısa sürede yakalanarak cezalandırılması sonucunda, darbe girişimi başarısız oldu. İtalya ise bu darbe girişiminden endişe duymuş ve Almanya'nın Orta Tuna ve Balkanlar'da önemli bir tehdit olmasını istemedikleri için Brenner geçidine 200.000 asker yığı (Sander, 1996, s.44; Guichonnet, 1998, s.75).

Hitler ise başarısız darbe girişimi dolayısıyla Avusturya konusunu erteleyerek bu devletle ilişkilerini düzeltme politikası izledi. İki devlet arasında varılan mutabakat sonucunda Almanya, Avusturya'yı bağımsız bir devlet olarak tanımış ve Nazi konusu bu iki devletin iç meselesi sayılmıştı. Avusturya'nın Hitler ile anlaşma yapmasının sebebi, Almanya'nın Versailles hükümlerini tek taraflı olarak ortadan kaldırması ve buna karşın Batılı devletlerin Almanya'ya herhangi bir müdahalede bulunmamasıdır (Armaoğlu, 1992, s.245). Dış politikada sınırlarını aşmaya başlayan Nazileri kendi üzerine çekmek istemeyen Avusturya, bu yüzden Almanlarla anlaşma yolunu tercih etmek zorunda kaldı.

Hitler'in Avusturya'daki darbe girişimi Çekoslovakya'yı endişelendirdi. Çünkü Avusturya'nın ilhakı Çekoslovakya'nın Almanlar tarafından sarılması demektir. Yugoslavya ise İtalya'ya karşı endişeliydi. İtalyanların Avusturya'yı ele geçirmesi, kendisinin İtalyanlar tarafından sarılması anlamına gelmekteydi (Esmer, 1953, s.105). Bu bağlamda Avusturya, bölgedeki devletlerin güvenlik kaygısını tetiklemesi bakımından önemli bir konuma sahipti.

Hitler ise silahlanmaya hız vererek birtakım devletlere kafa tutar pozisyona gelmiş ve dış politikada saldırgan tutumunu aktif hale getirmesiyle Avusturya meselesine tekrar odaklanmaya başlamıştı. İlhak girişimine karar vermede ise Japonya ve İspanyol iç savaşının oluşturduğu atmosferden faydalandı (Wiskemann, 1950, s.98). Çünkü İspanya'da yaşanan iç savaş, Japonya'nın Uzakdoğu'da gerçekleştirdiği saldırgan politikalar üzerine Batılı büyük devletler, yaşanan bu gelişmelere odaklanmaya başlamıştı (Sander, 1996, s.52). Bu yüzden de Hitler, yarım kalan Avusturya meselesine yeniden yönelerek dış politikasının ikinci basamağı olan "bir ulus, bir devlet" politikasını başlatmak için harekete geçti (Sander, 1996, s.52). Hitler'in Avusturya'ya yönelmesinin bir nedeni daha vardı. İtalya'nın hem Anti-Komintern Pakt'a katılması hem de Mussolini ve Ribbentrop arasında yapılan görüşmede Mussolini'nin İtalyan dış politikasındaki birincil hedefinin Akdeniz olduğunu, Avusturya ile ilgilenemeyeceğini belirtmesidir (Wiskemann, 1950, s.101). Bu doğrultuda hem uluslararası ortamın sağladığı fırsattan hem de İtalya'nın dış politikasındaki değişikliğinden faydalanan Hitler, tekrar Almanya'ya yöneldi.

İlhak girişiminde bu kez direkt bir savaş ya da herhangi bir müdahalede bulunmadı. Avusturya Başbakanı Schuschnigg'i Almanya'ya davet ederek görüşme yapmış ve bu görüşmede Avusturya'ya yedi maddelik bir ultimatom vermiştir (Bodur, 2013, s.374). Bu maddelerinden bazıları ise şu şekildeydi: İçişleri Bakanlığı'na Avusturya Nazilerinden Dr. Seyss-Inquart'ın atanması, Harbiye ve Maliye Bakanlıklarına Avusturya'daki Nazi üyelerinden atama yapılması, Avusturya'daki Nazi Partisi'nin faaliyetlerine izin verilmesi, hapse atılan Nazilerin serbest bırakılması, Avusturya ekonomi ve ordusunun Alman ekonomisi ve ordusu ile entegre edilmesi gibi şartlar yer aldı (Armaoğlu, 1992, s.279; Sander, 1996, s.52-53; Gürün, 1997, s.547). Yapılan görüşme sonucunda Schuschnigg, Hitler'in ultimatomunu kabul ederek Avusturya'da Hitler'in isteklerini

yerine getirirken; diğer taraftan Avusturya'nın bağımsızlığı için plebisit yapma kararı aldı (Gürün, 1997, s.548). Avusturya Başbakanı'nın bu kararına tepki gösteren Hitler ise 11 Mart'ta Avusturya'ya bir ultiatom vererek Schuschnigg'in başbakanlıktan çekilmesini ve görevini Seyss-Inquart'a devretmesini istedi. ultiatomunun kabul edilmesiyle yeni başbakan, Avusturya'da asayişin sağlanması amacıyla Alman askerlerini yardıma çağırdı. Bunun sonucunda Alman askerleri 12 Mart 1938 tarihinde Avusturya topraklarına girerek burayı işgal etmeye başladılar. 13 Mart'ta Viyana'ya gelen Hitler ise Avusturya'nın Almanya'ya ilhak edildiğini ilan ederek burayı III. Reich'in bir eyaleti olarak belirterek bölgeye Ostmark adını verdi (Armaoğlu, 1992, s.280). Böylece bağımsız Federal Avusturya devletinin varlığı sona ererek Avusturya, Almanya'nın bir parçası haline geldi (Moos, 1952, s.3-4).

Bölgenin Almanya'ya katılması, iç politikada Hitler hükümetine çok büyük bir avantaj sağlamanın yanında bölgenin önemli ekonomik kaynakları Almanya'ya geçmiş ve Alman ordusu da sayıca genişleme avantajı elde etmişti. Avusturya'yı ilhak eden Hitler, Bismarck'ın bırakmış olduğu Alman birliğini tamamlamış ve şimdi Orta Avrupa'ya hâkim bir duruma geçmişti (Bodur, 2013, s.375). Böylece bu ilhak sonucunda Avrupa'daki güç dengesi Almanya lehine dönmeye başladı (Uçarol, 2000, s.540).

Uluslararası ilişkiler açısından Avusturya'nın ilhakına bakıldığında, Batı, Almanya'nın bu eylemi sonucunda neredeyse tepkisiz kaldı. Çünkü ilhak sürecinde Fransa hükümeteşizdi ve İngiltere de “yatıştırma politikası” takip etmekteydi. ABD ise “yalnızcılık” politikasını sürdürmekte ve dünya meselelerinde polis rolü üstlenme gibi bir niyetinin olmadığını ifade ederek bu ilhaka müdahale etmedi. SSCB ise Fransa'ya 1935 yılında imzaladıkları ittifakı uygulama konusunda teklifte bulunsa da Fransa'nın olumlu bir cevap vermemesinden dolayı bu olay karşısında etkisiz kaldı (Sander, 1996, s.53-54). Mussolini ise bu ilhak karşısında Avusturya halkının Anschluss'u istediğini kabullenerek ilhaka ses çıkarmadı (Wiskemann, 1950, s.118). Yaşanan ilhak sonucunda Alman topraklarına katılan Avusturya, dünya haritasından silinmiş oldu (Sander, 1996, s.53-54). Bu gelişme ise Avrupa'da barış sonrasında teritoryal durumda meydana gelen önemli bir değişiklik olarak görülmektedir. Çünkü bu ilhak ile Orta Avrupa devletlerinin coğrafi konumlarında önemli kaymalar meydana geldi. Almanya Yugoslavya, İtalya ve Macaristan ile direkt komşu oldu (Moos, 1952, s.9). Almanya'nın Avusturya ile

birleşmesi sonucunda Avrupa kıtasında meydana gelen coğrafi değişim ise Almanya'nın Orta Avrupa'da daha etkin bir konuma gelmesini sağladı. Bu da Almanya'nın bundan sonraki yönünü Çekoslovakya olarak belirlemesinde etkili oldu (Uçarol, 2000, s.541). Yaşanan gelişmeler ve coğrafi konumunun yeni statüsü, Hitler için avantaj sağlamış ve böylece dış politikasının üçüncü basamağı olan “hayat sahası” uygulamasını gerçekleştirmek için önemli bir gelişme olmuştur.

4.2.7. 1938 Münih Konferansı ve Çekoslovakya'nın İşgali

Hitler, Wilson İlkeleri'nde yer alan “ulusların kendi kaderini tayin hakkı” maddesiyle Orta Avrupa'nın 1918'de bazı devlet adamları tarafından yeniden şekillendirilmesini eleştirmişti. Şekillendirme sürecinde ona göre buradaki halkların kökenleri, ekonomik ihtiyaçları, ulusal beklentileri vb. göz ardı edilerek Orta Avrupa parçalandı ve yerine zoraki olarak başka devletler kuruldu. Bu devletlerden biri de Hitler'e göre Çekoslovakya idi (Çimen, 2014, s. 115).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Çekoslovakya'ya bakıldığında ise ülke içerisinde azımsanmayacak ölçüde Almanca konuşan topluluğun yaşadığı bölge Südetler (Sudetenland) olarak isimlendirilmişti. Bölgede yaklaşık 3,5 milyon civarındaki nüfusun Alman olması (Bodur, 2013, s.376) ise Hitler'in “Ein Volk-Ein Reich- Ein Führer” (Tek Millet-Tek Devlet-Tek Lider) politikasının temeli için çok büyük bir fırsat oldu (Çimen, 2014, s. 113). Çünkü bölgedeki bu farklılık Çekoslovaklarla bu ülkede yaşayan Almanların çatışma yaşamasına sebep olmaktaydı. Ayrıca buradaki Almanlar nazizmin gelişmesiyle beraber Çekoslovakya topraklarında örgütlendiler (Uçarol, 2000, s.541).

Conrad Henlein önderliğinde “Vatan “Cephesi”ni kurarak ismi 1935 yılında “Südet Almanları Partisi” adını alan bu örgüt, aynı yıl yapılan seçimlerde 44 milletvekili kazandı (Bodur, 2013, s.376). Avusturya'nın ilhakı ile bölgedeki halkın özgüveni artmış ve oturdukları alanların sınırlarının çizilmesini isteyerek kendilerine özerklik verilmesini istemişlerdi fakat Prag Hükümeti bu isteğe yanaşmadı (Uçarol, 2000, s.541).

“Karlsbad Programı”⁹ adı ile anılan bu istekler Almanya'da hareketliliğe neden oldu ve Alman basını Çekler aleyhine büyük bir kampanya başlatınca iki ülke arasındaki ilişkiler

⁹ 23 Nisan 1938 tarihinde Karlsbad'da toplanan kongre sonrasında Südet Almanlarının lideri Conrad Henlein “ Karlsbad Programı” adı altında isteklerini Çek Hükümetine bildirdi: Südet bölgesine ekonomik, idari ve kültürel bakımdan otonomi verilmesi, Südet

gerildi. Almanlar Çekoslovakya'ya asker göndermeye başlamış, Çekoslovaklar ise seferbelik ilan etmişti (Bodur, 2013, s.377). Yaşanan bu gerginliği dindirmek için İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain 15 Eylül 1938 tarihinde Hitler ile görüştü (Üçok, 1978, s.263; Uçarol, 2000, s.541). Görüşmede Hitler, Südetler'in Almanya'ya ilhak edilmesini istedi fakat Çekoslovakya Cumhuriyeti'nin kurucularından Dr. Beneş bu isteğe olumlu cevap vermedi. Chamberlain'ın arabuluculuğu işe yaramayınca Hitler, Çeklere direkt bir ultimatoma gönderdi. Sorunun bir an önce çözülmesini isteyen Führer, bu süreçte Alman-Çek sınırına birliklerini yığmaya başladı (Çimen, 2014, s. 113-114). Chamberlain'e göre Almanya'nın kontrollü ve düzenli bir şekilde ilerlemesi durumunda Avrupa barışı bir iki küçük devlet feda edilerek kurtarılabilirdi (Sander, 1996, s.54).

Hitler'in görüşmede Südet Almanları ile ilgili isteklerinden vazgeçmeyeceğini, gerekirse savaş dahi yapabileceğini söylemesi üzerine 29 Eylül 1938 yılında İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın katılımıyla Münih Konferansı toplandı. Konferans sonucunda Südetler bölgesinin dört kademe Almanlara verilmesi kararı alındı (Akşam, 30 Eylül 1938, s.1,10; Sander, 1996, s.55; Çimen, 2014, s.114; Uslubaş, 2013, s.346). Sorunu çözüme bağlayan Chamberlain ülkesine dönmüş ve bu antlaşmayı "zamanımızın barışı" olarak ifade etmişti (<https://www.youtube.com/watch?v=e0uOsPBSKPo&t=184s>, 2014).

Chamberlain'ın Hitler'in savaşı dahi göze aldığı politikası karşısında yatıştırma politikası (appeasement policy) izlemesinin nedeni hem İngiltere'nin hem de Fransa'nın yeni bir savaşı göze alamamasıydı. Versailles Antlaşması'nı ihlal eden Almanya'nın karşısına da bu yüzden çıkacak durumları yoktu (Çimen, 2014, s. 114). Ayrıca Hitler, Südetler'in Almanya'ya verilmesi gerektiğini ve bu gerçekleşirse başka bir toprak talebinde bulunmayacağını söylemişti (Çimen, 2014, s.113). Son olarak İngiltere'ye göre Avusturya'da çok sayıda Alman yaşadığı için Almanya'nın Avusturya'yı ilhakı, haklı bir uygulama olarak görülmekteydi (Özkan Borsa, 2016, s.99). Bu nedenle de bu olay karşısında İngiltere yatıştırma politikası izledi.

Münih Konferansı'na rağmen Hitler, isteklerini sonlandırmak yerine daha da arttırdı. Çekoslovakya'dan bu kez Macaristan ve Polonya'nın istekleriyle ilgili taleplerde bulundu

Almanların dilediği siyasal doktrini tercih etmesi şeklinde isteklerde bulundu. Çek Hükümeti bu istekleri önce müzakere konusu yapmak istemedi. Fakat İngiltere ve Fransa'nın Hodza Hükümeti nezdinde yaptıkları teşebbüs sonunda Çek Hükümeti 20 Mayıs 1938'de Henlein'le görüşmelere başladı (Bodur, 2013, s.376).

(Uçarol, 2000, s.542). Çekoslovakya da Südetler konusunda maruz kaldığı baskı karşısında Macaristan’a Slovakia’dan bir miktar toprak ve Polonya’ya da Tehcen bölgesini vermek zorunda kaldı (Sander,1996, s.55). Uluslararası alanda yalnız kalan Çekoslovakya herhangi bir direniş gösteremedi. Hitler’in tek bir mermi bile atmadan istediği yerleri ele geçirmesi sonraki hamle olarak Polonya’ya göz koymasına neden oldu (Çimen, 2010, s.40-45).

Yaşanan bu gelişmeler karşısında İngiltere ve Fransa’nın izleyici kalması, Alman ve İtalyanları cesaretlendirdi. Bu süreçte revizyonist eylemlerin artması sonucunda ise ABD, Avrupa’ya yaklaşmaya başladı. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, Almanya ve İtalya’ya daha sert politikalar uygulamaya başlayınca Almanya, 15 Mart 1939’da Çekoslovakya’yı işgal etti (Uçarol, 2000, s.543-544; Özkan Borsa, 2016, s.100).

Almanya’nın Südetler’i alması “hayat sahası” politikasını gerçekleştirmek için önemli bir adımdı. Çünkü Südetler’i ele geçirerek bu ülkeyi içten kemirmeye başlayan Hitler Çekoslovakya’ya yöneldi. Çekoslovakya sınırlarının ise tamamı Alman değildi. Bu durum da Hitler’in yayılma politikasının sınırsız olduğunu göstermekteydi. Yaptığı saldırgan faaliyetleri üzerine Hitler’in, tüm Avrupa’yı ele geçirmeden durdurulması gerektiği fikri ortaya çıktı (Özkan Borsa, 2016, s.100). Bu doğrultuda İngiltere ve Fransa 13 Nisan’da Yunanistan ve Romanya ile 12 Mayıs’ta da Türkiye ile karşılıklı yardımı öngören antlaşmalar imzaladı. Buna karşın İtalya ve Almanya 22 Mayıs 1939’da aralarında antlaşmaya giderek “Çelik Paketi” kurdular. Böylece bir taraftan Almanya ve İtalya’dan oluşan; diğer yanda da İngiltere, Fransa ve müttefiklerinden oluşan iki blok meydana gelmeye başladı (Uçarol, 2000, s.544).

İngiltere, Fransa ve SSCB Çekoslovakya’nın işgalini protesto ettilerse de Almanya hız kesmeyip Litvanya’dan Memel’i aldı. Ardından Polonya’ya yönelerek Danzing’i istedi. İtalya ise bu dönemde Arnavutluk’a göz koymuştu. Almanya da İtalya’yı kendi yanına çekmek için onun bu politikasına karşı çıkmadı ve böylece İtalya, 7 Nisan 1939’da Arnavutluk’u işgale başladı. Bu da Doğu Akdeniz’de ve Balkanlar’da İtalyan tehdidini belirginleştirdi (Uçarol, 2000, s.544). Revizyonist eylemlerin baskın olduğu bu ortamda statükoyu benimseyen İngiltere ve Fransa, Almanya’nın bu faaliyetleri karşısında barışı sağlamak adına savaşı bile göze alacakları bir politika izlemeye başladılar.

4.2.8. Almanya-Polonya İlişkileri ve İkinci Dünya Savaşı'nın Başlaması

Çekoslovakya'nın ele geçirilmesinden sonra Memel Limanı'nı da alan Almanya "hayat sahası"nı genişletmek için Polonya'ya yöneldi (Eberle ve Uhl, 2009, s.47). Polonya'nın durumuna bakıldığında ise Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu devlet, güvenliğini Fransa ile yaptığı ittifaka dayandırmıştı. Almanya ile ilişkileri de daima gerilimli bir haldeydi. Bunun önemli sebeplerinden birisi ise iki devlet arasındaki Danzing ve koridor meselesinden kaynaklanmaktaydı (Esmer, 1953, s.101). Hitler'in saldırgan politikasına rağmen bu dönemde Polonya ile ilişkiler iyiydi ve bu iki devlet, aralarında 26 Ocak 1934 tarihinde Saldırmazlık Paktı imzaladı (Tercüman, 1990, s.219; Sander, 1996, s.112).

Almanya'nın Polonya'ya saldırmayıp da antlaşma yoluna gitme nedenine bakıldığı zaman Hitler, Versailles uygulamasından sistemli bir şekilde kurtulmak istemekteydi ve bunun için de önceliğini Avusturya'ya vermişti. Ayrıca diplomatik anlamda kendisini yalnız hisseden Hitler, bu yalnızlıktan kurtulmak için Polonya'yı Fransa'dan ayırmayı amaçladı ve bu yüzden bu devletle ittifak kurma politikası izledi. Polonya'nın Almanya ile ittifak yapma nedenine bakıldığında hem Almanya'nın güçlenmeye başlaması hem de Fransa'nın Polonya sınırlarını Alman tehlikesi ile karşı karşıya bırakan Locarno Antlaşması'nı imzalaması sonucunda Polonya'nın Fransa'ya olan güveni sarsıldı. Ayrıca Polonyalılar güvenliklerini dayandırdıkları Fransa'nın, kendilerine himayesi altında bir devlet gibi davranmasına engel olmak için Almanya ile bir pakt kurmaya karar verdi (Esmer, 1953, s.102).

Almanya ile her ne kadar saldırmazlık paktı imzalsada da Polonya, doğuda SSCB ile Batı'da da Almanya ile sınırı bulunan hassas bir konuma sahipti. Bu iki devletin de askeri açıdan gözle görülür derecede güçlenmesi bu Polonya'nın endişelenmesine neden olmaktaydı. Çekoslovakya'ya odaklanan Almanya, bu dönemde Polonya ile de ilgilenmeye başladı. 1938 yılında Ribbentrop, Polonya Büyükelçisi Lipski'den Danzing bölgesinin Almanya'ya verilmesini talep etti. Ayrıca koridor bölgesi üzerinden Doğu Prusya'ya geçiş için geçit temin edilmesini istedi. Buna karşılık Almanya da Danzing limanında Polonya'ya ekonomik imtiyazlar tanıyacaktı, Almanya ile Polonya arasındaki sınırların sürekliliğini kabul edecek ve 25 yıl sürecek bir saldırmazlık paktı imzalayacaktı (Esmer, 1953, s.179-180).

Polonya, Ribbentrop'un bu teklifine karşı Danzing'in Almanya'ya katılmasına razı olmadığını, bölgenin bağımsızlığının MC güvencesinden çıkarılarak Almanya ve Polonya'nın ortak güvencesi altına alınabileceğini söyledi. Hitler ise umduğu cevabı alamamıştı. Bu konudaki görüşmelerin uzaması üzerine İngiltere Başbakanı Chamberlain, Polonya'ya ilişkin bir politikasından 17 Mart 1939 yılında İngiliz Meclisi'nde yaptığı konuşmada bahsetti. Polonya'nın bağımsızlığının tehlikeye düşmesi durumunda İngiltere'nin yardıma koşacağını ve Fransa'nın da aynı politikayı uygulayacağını bildirdi. 31 Mart 1939'da da Polonya'ya güvence verdi (Bodur, 2013, s.387). Konuşmasında aslında Almanya'nın Danzing'i almak için güç kullanması durumunda bunun İngiltere ile Almanya arasında savaşa yol açacağı konusunda Hitler'i uyardı (Tercüman, 1990, s.266). İngiltere tarafından Polonya, Yunanistan ve Romanya'ya Almanya'nın gerçekleştireceği bir saldırıya karşı kesin olarak silahla karşılık vereceği güvencesi verildi. Bu durum Hitler'in İngiltere'nin kendisini kısaç içine almaya çalıştığı şeklinde yorumlanarak tepki ile karşılandı (Bodur, 2013, s.389).

Hitler, Danzing'in Alman şehri olduğunu, Polonya'nın İngiltere'nin güvencesini kabul etmesiyle 1934 yılında imzaladıkları pakta aykırı hareket ettiğini belirtti. Bu nedenle tek yönlü olarak bozulan bu paktın artık etkisini yitirdiğini söyledi. İngiltere ile de 1935 yılında imzaladığı İngiliz-Alman Deniz Antlaşması'ndan çekildiğini belirterek 22 Mayıs 1939'da İtalya ile ittifak yaptı (Esmer, 1953, s.180-181).

İngiltere ve Fransa da "barış cephesi" oluşturmak için SSCB ile görüşmeye başladı. Sovyet Rusya ise bir yandan Fransa ve İngiltere ile görüşmeler yaparken diğer yandan onlardan gizli bir şekilde Almanya ile de görüşmekteydi. Hitler, SSCB ile anlaşarak İngiltere'nin Polonya'ya verdiği güvencenin uygulamaya geçmesini önlemek istemekteydi. Çünkü Polonya'ya sağlanacak garanti, SSCB'nin iştiraki ile gerçekleşebilirdi. Ayrıca yaklaşan savaş döneminde Almanya'nın Sovyet Rusya ile anlaşması sonucunda Almanya'nın iki cephede birden savaş yapma ihtimali ortadan kalkacaktı (Esmer, 1953, s.181-182). Bu doğrultuda da 23 Ağustos 1939 yılında Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalandı (Tercüman, 1990, s.267).

Bu pakta göre iki devlet birbirine saldırmamayı ve aralarından biri saldırıya uğrarsa saldıran tarafa yardım etmeyeceğini kabul etti. Ortak çıkarlarını ilgilendiren konularda ise

birbirlerine danışma kararı aldı. Aralarındaki anlaşmazlıkları da barış araçlarını kullanarak çözümleme konusunda uzlaşmaya vardılar. Pakt aralarında derin uçurumlara sahip olan iki ideolojiyi birleştirdiği için büyük bir şaşkınlığa neden oldu. Hatta Alman ve Sovyet kamuoyu bile bu pakt dolayısıyla hayal kırıklığına uğradı. Fakat uluslararası ilişkilerde çıkarların her düşünceye hâkim olması bir kez daha kendini gösterdi (Esmer, 1953, s.185).

Almanya, bu antlaşma sonucunda Polonya'daki baskısını daha da artırdı. Danzing bölgesinin kendisine verilmesini, Koridor bölgesi için plebisit yapılmasını ve bu konuların görüşülmesi için 30 Ağustos'ta bir Polonya temsilcisinin Berlin'de bulundurulmasını istedi. Polonya büyükelçisi ise ancak 31 Ağustos'ta temas kurabilmişti. Almanya ise isteklerinin reddedildiğini düşünerek savaş ilan etmeksizin 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya topraklarına girdi. Böylece Südetler dışında başka bir toprak talep etmeyeceğini söylemesine rağmen Hitler, Münih Antlaşması'nı feshederek Çekoslovakya'nın ardından Polonya'ya da saldırdı (Çimen, 2014, s. 115). 3 Eylül'de ise İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmesiyle İkinci Dünya Savaşı başladı (Uçarol, 2000, s.544).

Hitler'in politikasına bakıldığında Almanya, Versailles Antlaşması ile kendisinden alınan Saar bölgesini izlediği diplomatik yollarla geri kazanmıştı. Avusturya'yı ilhak etmiş, ardından Südetleri alarak Polonya'yı işgal etmesi sonucu İngiltere ve Fransa'nın savaş ilan etmesiyle dünya, yeni bir savaşa girdi (Uğurluel ve Kayatekin, 2015, s. 220-221).

Almanya, işgal harekâtı için Blitzkrieg (Yıldırım Savaşı) adı verilen bir savaş taktiği üzerine çalışmıştı. Buna göre Alman ordusu, düşman daha ne olduğunun bile farkına varmadan büyük bir güçle aniden saldırarak istediği yerleri ele geçirecekti. Bu taktiğin ilk uygulanacağı yer ise Polonya oldu. Alman saldırıları karşısında Polonya'nın savaş uçakları havalanmaya vakit bulamadan Polonya işgal edildi. Almanya aynı savaş taktiği ile Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Norveç ve Danimarka'yı da ele geçirdi. Ardından Fransa'yı işgal eden Almanya, bu devlet ile antlaşma yaptı. Antlaşmanın yapıldığı yer Fransa'nın kuzeyinde yer alan Compiègne'deki bir tren idi. Bunun önemi, aynı yerde ve aynı vagona Birinci Dünya Savaşı sonrasında Versaille Antlaşması imzalanmıştı. Almanlar böylece Fransa'yı yenmekle birlikte aynı zamanda aşağılamıştı (Çimen, 2010, s. 45). Bunun ardında da Hitler, kendisine dayatılan Versailles Antlaşması'nın intikamını

arak İngiltere'ye yönelmeye ve kendisinin mihver olacağı bir Alman İmparatorluğu kurmak için saldırı faaliyetlerini genişletmeye başladı.

5. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE İTALYAN DIŞ POLİTİKASI

5.1. 1919-1922 Yılları Arasında İtalyan Dış Politikası

5.1.1. Birinci Dünya Savaşı Sonrası İtalya'nın Genel Durumu

Birinci Dünya Savaşı sonrasında yurt içinde ve yurt dışında meydana gelen koşullar İtalya'da çok farklı bir ortam kurdu (İnaç ve Erdoğan, 2004, s.61). Savaş esnasında İtalya, büyük devletler içerisinde en fakiriydi ve sahip olmadığı paraları harcamıştı. Savaş döneminde İtalya'nın harcadığı para, 1861-1915 yılları arasında harcadığı paranın iki katı oldu (Sander, 1996, s.23). Savaş sonrasında ise 700 milyon sterlinlik borç yükü altına giren bu devlette enflasyon inanılmaz derecede yükselmişti (Macmillan, 2015, s.421). Silah altında bulunan 5.758.277 kişiden 670.000'i hayatını kaybetmiş, 950.000'i yaralanmış ve bu yaralıların 220.000'i ise sakat kalmıştı. Savaşın ardından ise İtalya'da iç durum tamamen karışmış, ekonomik açıdan büyük sarsıntılar meydana gelmişti. Birçok fikir akımlarının etkisi altında kalan İtalya'da işçiler ayaklanmaya başlamış ve fabrika kârlarına ortak olmak için huzursuzluk çıkarmıştı. Terhisten dönen 500.000 kişilik asker ise maddi ve manevî anlamda tatminsizlik içerisindeydi. Bu askerler savaş çıkarıcılarının kazançlarına karşı dış gıcırdatmakta, ulusçuların ve aşırı solcuların isteklerine ve eleştirilerine kulak kabartmaktaydı (Guichonnet, 1998, s.33).

İçerideki kaotik yapı, İtalya'da sistemli bir siyasetin kurulmasını önledi (Dabakoğlu, 2019, s.29). İtalya'da savaş sonrası dönemde anarşik yapının sebeplerine bakıldığı zaman şu unsurları söylemek mümkündür: Savaş esnasındaki üretim endüstrisinin savaş sonrası üretimle uyumlulaştırılmasında yaşanan zorluklar ve buna bağlı olarak yaşanan işsizlikle artan ekonomik sorunlar, savaş sonrasındaki müzakerelerde İtalya'nın İngiltere ve Fransa tarafından aldatıldığı hissi oluşması gibi durumlar (Yalçın, 1977, s.54-56) göze çarpmaktadır.

İtalya'daki iç karışıklıkların sebebi tarım ve sanayi alanında yaşanan problemlerden kaynaklanmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olan birtakım politika ve sanayi grupları, savaş sonrası büyük bir hayal kırıklığı yaşadı (Görlitz, 1995, s.106-107). İtalyanların savaştaki başarılarının barış konferansında yeterince karşılığının alınamaması, savaş sonrasında İtalyanların müttefiklerinin kendilerini kandırdığına inanması, hükümetin otoritesini sarstı. Ayrıca kapitalizmin ülkedeki ekonomik sıkıntılara çözüm bulamayışı, içeride sosyalistlerin güçlenmesine neden oldu. Birinci Dünya Savaşı'na girilmesine karşı olan sosyalistler, savaş sonrası İtalya'nın durumu göz önüne alınca haklı çıkmışlardı. Bu da sosyalistlerin ülkede güçlenmesine yol açtı (Macit, 2007, s.21). Savaş karşıtı propagandalarının rolünün etkili olması sonucunda 1919 yılında yapılan seçimlerde, sosyalistler 500 sandalyeden 156'sını alarak seçimlerden birinci olarak çıktı (Sarica ve Aybay, 1962, s.16). Bunun yanında ülkede “kıvıllık kaos” yaşanmasından da korkulmaktaydı (Görlitz, 1995, s.106-107). Sermaye sahipleri sosyalist devrim olacağı endişesine kapılsa da bu durum gerçekleşmedi. Sosyalistlerin birlikten yoksun olmaları ve uyguladıkları politikaların tatmin edici olmaması, onların kendilerinden bekleneni vermelerini engelledi. Ayrıca neredeyse her şeye muhalefet etmeleri ve muhalefet olduklarının yerine yeni bir şey koyamamaları, sosyalistlerin prestijini sarstı. Bu durum da faşizmin işine yaradı (Macit, 2007, s.22).

Bu bağlamda Birinci Dünya Savaşı sonrasında Mussolini'nin iktidara gelene kadarki süreç içerisinde, 1919-1922 yılları arasında, İtalya'da iki kez seçim yapılmış ve dört kez de hükümet değişmişti. Hükümet otoritesi artık ortadan kalkmıştı (Armaoğlu, 1992, s.171). Sosyalistlerle hükümet arasında 1919 Nisan ayından 1920 Eylül ayına kadar 320 kişinin hayatına mâl olan çatışmalar yaşanmıştı (Yalçın, 1977, s.55).

Sosyalist işçilerin şiddet eylemlerine karşı ilk tepkiler, önemli sanayicilerden ve toprak sahiplerinden gelerek bu işçilere karşı silahlı çeteler oluşturulmaya başlandı. Böyle bir durumda Mussolini, “Faşo” adı verilen çeteleri örgütleyerek siyasi anlamda ülkede etkinlik kazanmaya başladı (Şaylan, 1981, s.119). Mussolini'nin kurduğu bu örgüt, şiddet faaliyetlerinde bulunan sol gruplarla çatışmaya başladı ve halk nezdinde kurtarıcı olarak görüldü (İnaç ve Erdoğan, 2004, s.62). Böylece savaştan sonra meydana gelen iç olaylar, faşizmin yönetime geçmesine kapı aralayarak Mussolini'ye diktatörlüğe giden süreci başlattı.

5.1.2. Paris Barış Konferansı ve İtalya

İttifak Bloku içinde savaşa katılan İtalya, savaş esnasında İtilaf Devletleri ile 1915 yılında Londra Antlaşması imzaladı. Buna göre Güney Tirol ve Dalmaçya kıyıları, Almanya'nın Afrika'da yer alan sömürgelerinin bir kısmı, Avusturya-Macaristan ve Yugoslavya devletlerinden de önemli miktarda toprak verileceği ve Güneybatı Anadolu'ya kendisinin hâkim olacağı vadedildi (Kissinger, 194, s.225; <http://politiksoylem.com/italyada-mussolini-donemi/>, 2015). İtilaf Devletleri ile imzaladığı antlaşmalar kendisine Adriatik ve Doğu Akdeniz'e kadar uzanacağı bir fırsat kapısı aralamış oldu (Armaoğlu, 1992, s.171). Adriyatik'te, Anadolu'da ve deniz aşırı alanlarda sömürge elde etmeyi hayal eden İtalya, böylece Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Bloku içerisinde yer aldı (Gülmez, 2012, s.110)

İtilaf Devletlerinin savaşı kazanması üzerine İtalya, galibiyete ve savaş esnasında imzaladığı antlaşmalara dayanarak büyük bir hevesle 1919 yılında toplanan Paris Barış Konferansı'na katılsa da hayalleri suya düştü (Armaoğlu, 1992, s.171). Barış masasında İtalya'nın talepleri Afrika, Orta Doğu ve Avrupa olarak üç bölge üzerine yoğunlaşmış ancak asıl sıkıntı çıkaran bölge Adriyatik üzerindeki talepleri ve özellikle Fiüme Limanı olmuştur. İtalyanlar eski diplomatik usulle kendilerine vaat edilen yerleri isterken Amerikalılar yeni diplomasinin uygulanması konusunda ısrarcıydı (Macmillan, 2015, s.420). Çünkü 1915 Londra Antlaşması'nı ABD Başkanı Wilson tanımamış, 1917 Antlaşması'nı ise Rusya onaylamamıştı (Armaoğlu, 1992, s.171). Savaşın ardından yapılan görüşmelerde İtalya, üzerinde hak iddia ettiği Fiüme ve Dalmaçya bölgelerinin Yugoslavya'ya, Valona bölgesinin de Arnavutluk'a verilmesi sonucunda kendisini ihanete uğramış hissetti (Yalçın, 1997, s.55). Bu yüzden savaş galibi olan İtalya, konferansta mağlup oldu. Bu da Birinci Dünya Savaşı sonraki durumlarını "sakat zafer" olarak adlandırmalarına neden oldu (Macmillan, 2015, s.421).

Barış görüşmelerinde böyle bir hayal kırıklığının yaşanması, İtalyan halkında savaşta ödedikleri ağır bedellerin karşılığını alamadıkları düşüncesini doğurdu. Gerek içeride gerekse dışarıda yaşanan bu gelişmeler sonucunda İtalya'da milliyetçilik akımı güç kazanmaya başladı. Çaresiz kalmış İtalyan halkının bu durumunu çok iyi değerlendiren faşistler de bünyesine eski savaşçıları, gençleri ve öğrencileri alarak genişlemeye başladı

(Yalçın, 1977, s.57). Milliyetçi gruplar İtalya'nın barış antlaşmalarında ülkelerinin haksızlığa uğradığını belirttiler. Kendisine vad edilen yerlerin verilmemesi ile beraber Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılarak yerine Yugoslavya'nın kurulması ise İtalyanlar tarafından müttefiklerinin kendisine karşı uyguladıkları art niyetli plan olarak değerlendirildi (Sander, 1996, s.23).

1917 Bolşevik Devrimi sonrasında müttefiki olan Rusya artık İtalya'nın düşmanı olmuş, Fransa ve İngiltere ise Akdeniz çevresindeki ve Yakındoğu'daki toprakları kendi aralarında paylaşmışlardı. Halbuki savaş öncesi dönemde İtalya, Arnavutluk üzerinden Doğu Akdeniz ve Yakındoğu'ya uzanan bölgeyi otokontrolleri altına almayı umarlarken; şimdi İtalya'da "kaybedilmiş bir zafer" in utancı yaşanmaktaydı (Görlitz, 1995, s.106-107). Bu da İtalya'nın Batı'dan uzaklaşmasına ve ilerleyen zamanlarda politikasını bu "utanç" üzerinden belirlemesine neden olacaktır.

5.2. Benito Mussolini Dönemi (1922-1940)

5.2.1. 1922 Roma Yürüyüşü ve Mussolini'nin İktidara Gelişi

Faşizm, birbiriyle yakından bağlantılı üç sosyal sürecin sonunda ortaya çıkmaktadır. Bu süreçler ise şu şekildedir (Thalheimer, Bauer ve Tasca, 1974, s.104-105):

Birincisi savaştır. Birinci Dünya Savaşı'na katılan geniş bir kitle, burjuva hayatının dışında kalarak sınıfsal değeri düştü. Burjuva yaşamına geri dönmekten aciz kalan bu kesim, savaştan sonra milliyetçi, antidemokratik ve askeri bir ideolojiye bağlanarak faşist milisleri oluşturmaya başlamışlardır.

İkincisi, savaş sonrasında ortaya çıkan ekonomik krizlerdir. Bu krizler toplumsal fakirliği arttırmış ve yoksul kesimin demokrasiye kızgınlık duymasına neden olmuştur. Bu yüzden de bu kesim, askeri-milliyetçi cephe etrafında toplanmaya başlamıştır.

Sonuncusu ise ekonomik kriz ile beraber kapitalist kesimin kârlarının düşmesidir. Bu kesimin kâr açığını kapatmak için sömürü uygulamasını arttırmaya yönelik faaliyetlere girişmek istemeleri önemlidir. Bunun için işçi sınıfını ürkütemek ve akabinde demokrasiyi ortadan kaldırmak için halkçı milisler ve faşist gruplar etrafında toplanmış isyancı grupları kullandılar. Devleti, faşist gruplara silah sevk etmeye ve işçilere yapılan

şiddeti cezasız bırakmaya zorlayarak son aşamada da devletin iktidarı, faşistlere devretmesini sağladılar.

Bu bilgiler ışığında İtalya’da faşist rejimin uygulayıcısı Mussolini’nin iktidara gelmesine ilişkin unsurlara bakıldığında şunlar görülmektedir:

- Savaş sonrasında canlarını feda edecek şekilde savaşan askerlerin umdukları karşılığı alamaması öfkeye kapılmalarına neden oldu. Kendi içlerinde askeri disiplini yeniden canlandırmaya ve özel bir ordu oluşturmaya başladılar (Thalheimer, Bauer ve Tasca, 1974, s.105). Yaşanan ekonomik sorunlar halkın standartlarını düşürdüğü için İtalyan halkı da yavaş yavaş faşist hareket etrafında toplanmaya başladı.
- Savaş sonrasında silah üretimi yapan fabrikalar zora düşmüş, hammadde bulmak neredeyse imkânsız hale gelmişti. Sömürgesi olmayan İtalya için bu durum kâr ve ücretin düşmesi anlamına gelmekteydi (Şaylan, 1981, s.115). Bu da toplumda sıkıntı ve kaygıların artmasına neden oldu. İtalya’daki toplumsal huzursuzluk zengin kesimi, kiliseyi ve toprak sahiplerini endişelendirmekteydi (Babaoğlu, 1999, s.22). Ekonomik sıkıntılar ise sermaye sahipleri ile işçiler arasında büyük çatışmaları beraberinde getirerek faşist hareket bu durumdan faydalanma fırsatı elde etti.
- Ülkede komünizm tehlikesinin yerleşmeye başlaması, faşist hareketin kalkan olarak görülmesine neden oldu. Sosyalizmin güç kazanmasının içeride sosyal bir devrimi tetikleyeceği korkusu da büyük sermaye sahiplerinin, hükümetin ve liberallerin faşizmi desteklemesine yol açtı. Orta sınıfın da desteğini kazanan faşizm bu dönemde güçlenmeye başladı (Macit, 2007, s.21). Böylece faşist gruplar, sosyalist girişim karşısında terör ve sindirme faaliyetlerine giriştiler (Göze, 1995, s.317).

İtalya’da faşist örgütlenmenin ortaya çıkışına bakıldığında ise 21 Mart 1919 tarihinde “İtalyan Savaş Demetleri (Fasci italiani de combattimento)” resmen kuruldu (Guichonnet, 1998, s.34). Yukarıdaki gelişmeler göz önüne alındığında Mussolini’nin “Savaş Demetleri” de İtalya’nın içinde bulunduğu karamsarlığın ürünü olarak ortaya çıktı. Bu dönemdeki faşist hareketler düş kırıklığından faydalanarak ulusal duygulardan

yararlanmakta ve genel olarak birtakım hayali ereklere ulaşma çabasını ifade etmekteydi (Babaoğlu, 1999, s.22). Sol akımlara ve liberal demokrasiye karşı milliyetçi çete görünümüne sahip olan bu örgüt (<http://politiksoylem.com/italyada-mussolini-donemi/>, 2015) cumhuriyetçi ve sosyalizm düşüncesine sahip bir sol akım olduklarını ileri sürmekte ve Fiüme ve Dalmaçya bölgelerinde ulusal anlamda hak iddia etmekteydi (Guichonnet, 1998, s.34). Halka çözüm vaat etmesinin yanında ülkenin eski Roma ihtişamına ulaşacağını söyleyen Mussolini, kısa sürede İtalya’da yükselmeye başladı. Bu hareketin içinde 1919’da Milano’da anti-marksist düşünceye sahip siyah gömlekli “savaş birlikleri” belirmeye başladı. Bu grup, yeni bir İtalya için ülkenin potansiyelini tetikleyerek ekonomik bir atılımla İtalya’nın gücünü artırmayı amaçladı (Görlitz, 1995, s. 107). Partinin silahlı örgütü olan Kara Gömlekliiler işçiler ve komünist gruplarla çatışma içine girdi (<http://politiksoylem.com/italyada-mussolini-donemi/>, 2015). 1921 yılında yapılan Roma Kongresi’nde ise Faşist hareket, siyasal bir parti şekline büründü (Göze, 1995, s.317). “Ulusal Faşist Partisi” adını alan bu parti, komünizme ve liberal demokrasiye düşman olan koyu milliyetçi bir partiydi. Anarşik ortamda bulunan İtalyan halkının faşizme sarılmaya başlamasıyla faşist hareket, daha da güçlenmeye başladı (Armaoğlu, 1992, s.172) ve 1921’e gelindiğinde üye sayılarını 249 bine yükseltti (İnaç ve Erdoğan, 2004, s.62).

Faşist hareketin kurucusu Mussolini’nin amacı iktidarı ele geçirmektir (Macit, 2007, s.23). 1922 yılında yaşanan bir işçi greviyle ekonominin alt üst olması üzerine Faşist Parti’ye bağlı Kara Gömlekliiler, Napoli’den Roma’ya yürüyerek hükümet darbesi yapma girişiminde bulundu. İç karışıklık istemeyen Kral III. Vittorio Emmanuella ise Benito Mussolini’ye hükümeti kurma görevini, Meclis de Duce’ye tam yetki verdi. Böylece yaşanan siyasal kışkırtmalar sonucunda 30 Ekim 1922’de Mussolini’nin başkanlığa getirilmesiyle 1943’e kadar sürecek olan 21 yıllık İtalyan faşist diktatörlüğü başladı (Armaoğlu, 1992, s.172; Göze, 1995, s.317; Sander, 1996, s.23-24; Babaoğlu, 1999, s.31; Uslubaş, 2103, s.342).

İktidara gelen Mussolini hem içeride hem de dışarıda başlarda ılımlı politikalar uyguladı. 1925’e kadar devam eden bu politikasından sonra Mussolini, ülkedeki partileri kapatmaya başladı ve yasama yetkisini eline geçirdi (İnaç ve Erdoğan, 2004, s.62-63). Devlet aygıtını kontrol altına alarak Anayasa’nın içeriğini boşalttı. Ayrıca muhalefeti de şiddet ve hile ile

parçalamaya başladı (Guichonnet, 1998, s.43-44). Önemli muhaliflerinden Giacomo Matteotti'nin bir grup faşist tarafından kaçırılarak öldürülmesi üzerine (Sarica, 1982, s.240; <https://www.youtube.com/watch?v=Q6DUYeUaY0A&t=1694s>, 2019) Mussolini ile halkın arası açılrsa da Mussolini sert bir tutum takınarak basında sansür uyguladı ve muhalefeti etkisiz hale getirdi. İçeride saldırgan bir politika izleyen Mussolini, dış politikaya da bunu uyguladı (Macit, 2007, s.24).

Merkezi yapıyı güçlendirerek toplumsal reformlar geliştirdi, ekonomiyi canlandırdı. İşsizliği ortadan kaldırma girişimi ise İtalya'nın çabucak silahlanmasına ve yeni sömürgeler aramasına neden oldu. Mussolini'nin asıl amacı Roma İmparatorluğu'nu tekrar kurarak İtalya'nın Avrupa'nın başat güçler arasında yer almasını sağlamaktı (Sander, 1996, s. 24). Liberallerin desteğini alarak meclise giren Mussolini seçim sistemlerini değiştirerek diktatörlük yetkilerini ele geçirdi. Böylece İtalya'nın tek adamı oldu (Çimen, 2010, s. 52). 30 Ekim 1922 tarihinde meclis başkanı olarak göreve gelen Mussolini, 24 Aralık 1925'te daha geniş yetkilerle donatılarak başbakan oldu ve diktatörlük İtalya'da kesin olarak kuruldu (Guichonnet, 1998, s.46).

Kolluk kuvvetine geniş yetkiler vererek ülkeyi polis devlete dönüştürdü. Sansür politikası uygulayarak basın özgürlüğünü büyük ölçüde ortadan kaldırdı. Kendisini sadece Kral'a karşı sorumlu hale getirdi. Ekonomiyi önemli ölçüde geliştirmesi ve rahatlatması halk içinde faşizme olan ilgiyi de fazlasıyla artırdı. Popülist hareketlerle kitlelerin ilgisini çeken Mussolini, İtalyan halkının babası gibi algılanmaya başlandı. Çünkü Mussolini vatandaşlarına akıl niteliğe sahip liderin otoritesinin izinden gidilerek arzulanan Roma İmparatorluğu'ndaki kaynaklara ve güce ulaşabileceğini söylemişti (<http://politiksoylem.com/italyada-mussolini-donemi/>, 2015). Böyle bir imajı şahsında uyandıran Mussolini, halkın kendisine kayıtsız şartsız itaat etmesini sağladı.

Mussolini muhalefeti ve demokratik sistemi ortadan kaldırarak partisini tekeline aldı. Faşist partisi devletin beyni, iradesi, aklı ve ruhu idi. Faşizmde ulus, devlet demektir. Devlet ise parti demek, parti hükümet anlamına gelmekte, hükümet de Duce yani Mussolini demektir. Bu zincirlemeden yola çıkıldığında ise İtalya'da ulus eşittir Mussolini anlamına gelmekteydi (Göze, 1995, s.331).

Faşizmin İtalya’da egemen olmasının en önemli sonucu, savaş arası dönemde Avrupa’da birçok devlette diktatörlük akımını kuvvetlendirmesidir. Savaş sonrasında liberalizme duyulan tepki ve savaşın ardından meydana gelen anarşi, düzensizlik gibi durumlar bu tür rejimlerin yaygınlaşmasına neden oldu (Armaoğlu, 1992, s.172). Bu rejimin örnek alınmaya başlaması da iki savaş arası dönemde statükocu ve anti-statükocu devletleri ortaya çıkardı.

5.2.2. Mussolini’nin Faşizm Politikası

Faşizm Latince “asa” anlamına gelen “fascio” kelimesinden meydana gelir. Fascio ise Roma Cumhuriyeti’nde konsüller önünde taşınan ve onların otoritelerini gösteren birbirine bağlı değnek demeti manasına gelmekte; birlik ve kudreti ifade eden bir kavram olarak kullanılmaktadır (Sarica ve Aybay, 1962, s.7; Şaylan, 1981, s.114). Günümüzde ise iki savaş arası dönemde Almanya ve İtalya’nın uyguladığı siyasi forma karşılık gelmektedir (Macit, 2007, s.37). Faşizme bakıldığında şu özellikleri görülmektedir (Göze, 1995, s.318-321):

- Faşizmde birey, toplumdan ayrı olarak düşünülemez. Birey, toplumun dışında bir değer değildir ve bireylerin özgür iradeleri ile toplumu oluşturdukları düşüncesi reddedilir (Göze, 1995, s.318). Faşizme göre mutlak olan “devlet”tir, halk olmasa da olur. Bu akım demokrasi, sosyalizm, kapitalizm gibi görüşlere düşman olan aşırı milliyetçiliği savunur. Demokratik olmayan, devletçi yönetim ve düşünce sistemlerinin tümünü tanımlamak için bu kavram kullanılır (Çimen, 2010, s. 49).

Devlet bireylere dayanmaz, sosyal kuruluşlara dayanır. Bu bağlamda ise birey, sosyal kuruluş içerisinde yer aldığı ölçüde anlam kazanmaktadır. Faşist devlette, bireyin devlete karşı öne sürebileceği hakları yoktur. Bireylerin, yerine getirmekle yükümlü ödevleri vardır (Göze, 1995, s.320).

- Faşist devlette organik teori görüşü hâkimdir. Buna göre toplum insan vücuduna benzerken, sosyal kuruluşlar vücut fonksiyonlarını yerine getiren organlar görevini görmekte, birey de hücre niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda birey, toplumun üstün hedeflerine hizmet etmekle görevlidir. Bu doğrultuda birey araç,

devlet ise amaçtır. Siyasal özgürlüğün olmadığı bu uygulamada, yalnızca devletin özgürlüğünden söz edilmektedir (Sarica, 1982, s.244).

- Faşist devlette özgürlükten söz edilmesi mümkün değildir. Özgürlüğün yerine disiplin ve otorite vardır. Devlet, bireylerin tüm eylemlerine müdahale etme hakkına sahiptir. 28 Ekim 1925 tarihli konuşmasında Mussolini, “*Her şey devletin içinde, devlete karşı hiçbir şey, devlet dışında hiçbir şey...*” demiştir (Göze, 1995, s.321; Babaoğlu, 1999, s.38). Böylece devlete toplumdaki en temel değer özelliği atfedilerek devlet, her şeyin üzerinde tutulmakta ve bütün güç, devletin eline geçmektedir (Şaylan, 1981, s.117; Babaoğlu, 1999, s.76). Devletin üstünlüğü karşısında bireyin değersizliği vurgulanmaktadır.

Askeri olan bu ideoloji, halkın Führer’e kayıtsız şartsız itaatini öne sürer. Demokrasiye düşmandır. Savaşçı, kahramanlık özelliklerini barındıran yaşam felsefesine sahiptir. Savaş temel amaçlardan biri olarak görülür ve bunu milliyetçilikle bütünleştirir (Thalheimer, Bauer ve Tasca, 1974, s.106).

Faşist devlette ekonomik yapı bireylere değil meslek kuruluşları olarak anılan korporasyonlara dayanır. Korporasyonlar, meslek kuruluşunda çalışanların tümünü (işçi, işveren, tekniker gibi) kapsar ve genel anlamda meslekler arası bir kuruluş niteliğindedir. Faşist rejime sahip devlette her şeyin devletin içinde olacağı anlayışı hâkim olduğu için korporasyonlar devlet organı ya da kamu kuruluşu olarak kurulmuştur. Korporatif ekonomik sistem, siyasetin ekonomiye ve ekonomik ilişkilere hükmettiği bir sistemdir (Sarica, 1982, s.243; Göze, 1995, s.321-323). Kısacası korporatif ekonomi, devletin ve devlete hâkim olan sınıfın korporasyonlar vasıtasıyla tüm ekonomik hayatı tekelinde bulunduran sistemdir (Göze, 1995, s.329).

Mussolini 1933 yılında yaptığı konuşmada, gerçek bir faşist devletin sahip olması gerektiği unsurları belirtti: Faşist parti ile anılan tek parti sistemi, totaliter devlet, bireylerin bir ülkü etrafında bütünleşmesi önemli olan unsurlardı. Bu üç unsura sahip devlet ile ortaya çıkan otoriter, totaliter, tek partili ve anti-demokratik sistem Mussolini’nin hayalindeki devletti. Siyasal partiler, toplumda belli bir işlevi yerine getiren örgütlenmeler oldukları için siyasal parti oluşumu, faşist devlete ters değildi ancak siyasal partilerin, insanları tek bir ülkü etrafında toplamaları, çıkar çatışmalarını önleyerek

insanları tek bir vücut altında birleştirmeleri gerekmekteydi. Bu da tek bir parti ile mümkün olmaktadır. Çünkü partilerin çoğalması, bütünlüğü parçalayan bir etkiye neden olduğundan birden fazla parti faşizmde kabul edilememekteydi. Bu anlamda da tek partinin yani faşist partinin varlığı kabul edilmiş; bu parti ile de İtalyan halkının ortak yüce bir bilinç içinde birleşmeleri amaçlanmıştı (Göze, 1995, s.329-331).

Mussolini'nin faşist rejiminde ulusalcı duygu, geçmişteki güçlü bir imparatorluk olan Roma İmparatorluğu üzerine inşa edilmişti. Buna göre İtalyan faşizmi önderliğinde dünyayı faşist ideolojinin saracağı iddia edilmekteydi. Çünkü bu durum geçmiş dönemde İtalya'nın beşiği olduğu Roma İmparatorluğu tarafından gerçekleştirilmişti. Şimdi ise önemli olan aynı bilincin yeniden uyandırılmasıydı (Macit, 2007, s.35). Faşizme göre kurtuluş tarihtir. Tarihte yaşanmış yücelikler yeniden canlandırılmalı ve halkın içindeki cevher, yaban güç gün yüzüne çıkarılmalıdır (Babaoğlu, 1999, s.76). Bu doğrultuda İtalyan halkının uluslararası alanda maruz bırakıldığı hayal kırıklığı, faşizmin milliyetçi politikası ve propagandası için önemli bir etkeni. Bu amaçla Mussolini, Paris'te küçük düşürülmüş İtalyan millete milli bir prestij, milli benlik vaat etmekteydi. 1881'den beri gerçekleştirmek istediği sömürgecilik emelleri "Roma İmparatorluğu'nun yeniden dirilişi" adı altında Mussolini'nin elinde milli bir idealizme dönüştü (Armaoğlu, 1992, s.172). Böylece halkı devlete mâl ederek ulusun potansiyelini güçlendirmek için faşist iktidarın gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmesini istediği tüm faaliyetlerle İtalyan gücünü tüm dünyaya tanıtmayı amaçladı (Carocci, 1965, s.48).

Mussolini'nin benimsediği faşizm siyaseti, milliyetçiliği ve emperyalizmi birleştirmekteydi. Faşizm İtalyan halkının üstünlüğünü, İtalyan halkının ülkeye aşırı bağlılığını ve askeri gücü vurgulamaktaydı. Bu doğrultuda da Antik Roma'nın görkemi İtalya'ya yeniden kazandırılmalıydı (<https://www.milliyet.com.tr/egitim/versay-antlasmasi-kisaca-ozeti-tarihi-maddeleri-sartlari-onemi-ve-ozellikleri-6269710>, 2020). Bu anlamda Mussolini, Akdeniz'e "bizim deniz" diyerek İtalya'nın tek bir denize kapatılamayacağını belirtmekteydi (Uçarol, 2000, s.531). Buna göre de Roma İmparatorluğu'na ait olan Güney Tirol, İyon Adaları, Dalmaçya, Istrien, Tessin, Riviera, Korfu gibi yerleri geri istiyordu. Bunların ele geçirilmesiyle de Adriyatik Denizi, İtalyanların "Mare Nostrum"u olacaktı (Görlitz, 1995, s. 107).

Bu gelişmeler göz önüne alındığında faşizmde şu unsurlar dikkat çekmektedir: Parlamenter yapının reddi, mutlak ve otoriter bir lidere kayıtsız şartsız itaatle bağlı olan halkın devlete boyun eğmesi, yayılmacı bir dış politika anlayışı ve uluslararası barışa karşı çıkış şeklinde görülmektedir. Yaşanan gelişmelere bakıldığında Mussolini, İtalya'daki parlamenter yapıyı ortadan kaldırarak kendi önderliğinde İtalyan vatandaşlarının devlete koşulsuz itaatini sağladı. Sürekli barışın mümkün olmadığını söyleyerek sadece savaşın insan enerjisini en yüksek gerilimde tuttuğunu ifade eden Mussolini (Babaoğlu, 1999, s.32), bu dönemde yayılmacı politikalarını gerçekleştirmek için işgal ve istila yöntemleri ile uluslararası barışa karşı çıkararak revizyonist politikasını uygulamaya yöneldi.

5.2.3. İtalya'nın Balkan Devletleri ile İlişkileri

İktidara geçen Mussolini dış politikadaki hedefini yayılma ve genişleme temelinde şekillendirmeye başladı. Öncelikle Akdeniz'de yayılma emellerini gerçekleştirmek istemesi bu bölgedeki devletlerin rahatsızlık duymasına neden oldu. Bu konuda kendisini en çok huzursuz hisseden devletlerden birisi Yugoslavya idi. Bunun nedeni ise Fiüme bölgesinden kaynaklanmaktaydı (Armaoğlu, 1992, s.173). Fiüme “Adriyatik’in incisi” olarak adlandırılmakta ve İtalyan milliyetçilerinin programı açısından çıbanbaşı konumunda görülmekteydi (Macmillan, 2015, s.441-442).

Fiüme 1915 yılında imzalanan Londra Antlaşması ile İtalya'ya vadedilen bölgeler arasında değildi fakat bölgedeki halk, İtalya'ya katılma konusunda plebisit yaparak bu devlete katılmayı isteyince İtalya, barış masasında bölgenin kendisine verilmesini talep etti. Ancak Wilson'ın sınırların milliyetler ilkesine göre şekillenmesi gerektiğini söyleyerek İtalya'nın bu talebini reddetmesi sonucunda Fiüme'de bir ayaklanma gerçekleşti. Yaşanan bu sorunu çözüme kavuşturmak amacıyla İtalya ve Yugoslavya aralarında bir görüşme yapmış ve bu iki devlet 1920 yılında Rapollo Antlaşması'nı imzalamıştı. Bunun sonucunda İtalya, İstria yarımadasının neredeyse tamamını, Zadar'ı ve Adriyatik'teki birkaç önemsiz adayı elde etti. Geri kalanını Yugoslavya aldı. Fiüme İtalya'ya kara şeridi ile bağlı özgür bir devlet olarak kabul edildi. Bu ise Fiüme'nin Slavların elinden kurtulması bakımından İtalyanlar için kayda değer bir zaferdi (Bodur, 2013, s.221; Macmillan, 2015, s.457).

Mussolini'nin iktidara gelmesi ile bu bölgeye yeniden odaklanması, iki devlet arasındaki ilişkilerin seyrini değiştirdi. Çünkü Duce'ye göre Fiüme bölgesinde kazanımlar sağlamak İtalya'nın maruz bırakıldığı haksızlıkların giderilmesinin sembolik bir göstergesi olacaktı (Çelikçi ve Kakışım, 2013, s.91). Bu yüzden de Mussolini 1920 yılında yapılan Rapollo Antlaşması'ndan tatmin olmadığı için Yugoslavya'ya baskı yaptı ve 27 Ocak 1924 tarihinde Fiüme Antlaşması'nın imzalanmasına sebep oldu (Guichonnet, 1998, s.72). Buna göre Baroş Limanı Yugoslavya'da kalmak şartıyla Fiüme bölgesi İtalyanların eline geçti (Armaoğlu, 1992, s.173). Böylece Mussolini Dalmaçya bölgesindeki yayılmacı hedeflerini gerçekleştirmek için daha özgüvenli hale geldi (Armaoğlu, s.219-220).

İtalya'nın 1935 yılında Habeşistan'ı işgal etmesi üzerine dış politikasının merkezini Afrika'ya kaydırması sonucunda İtalya-Yugoslavya ilişkileri iyice düzelmeye başladı. Bunda İtalya'nın Akdeniz'de İngiltere ile ihtilaflı konumda olması ve Yugoslavya ile ilişkilerini düzenleyerek güvenlik çemberini kurmak istemesi etkili oldu. İtalya'nın Avrupa kıtasındaki revizyonizmden vazgeçmiş bir görüntüye sahip olması sonucu Yugoslavya, İtalya'dan eskisi kadar çekinmemekteydi. Bu yüzden de iki devlet 25 Mart 1937 tarihinde dostluk antlaşması imzaladı. Böylece İtalya, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu kabul etti. Antlaşmanın diğer maddesi, akit devletlerden birinin tahrik etmediği bir saldırıya maruz kalması durumunda, antlaşmaya taraf olan diğer devlet, tarafsız kalmayı taahhüt etti. Ayrıca bu iki devlet müşterek çıkarları söz konusu olduğunda birbirlerine danışma kararı aldı. Bu antlaşma Yugoslavya'yı Fransa'dan uzaklaştırarak İtalya ile işbirliğini perçinlemiş ve aynı zamanda Yugoslavya'nın Küçük Antant ve Balkan Antantı'ndan da uzaklaşmasına neden olmuştu (Bodur, 2013, s.368).

Balkanlar'a yönelen İtalya eş zamanlı olarak Yunanistan ile de ilişkiler kurmaya başladı. Bunda etkili olan faktör, Paris Barış Konferansı'nda askıda kalan sorunların çözümü için toplanan Elçiler Konferansı idi. Konferansta, Yugoslavya ve Arnavutluk sınırlarına ilişkin düzenlemeler yapıldı. Ayrıca Arnavutluk'a karşı herhangi bir saldırının İtalya'nın stratejik açıdan güvenliğini tehdit edeceği de kabul edildi (Bodur, 2013, s.259). Meselenin çözümü için kurulan komisyonda İtalyan delegesi Enrico Tellini'nin ve beraberindeki yetkililerin Yanya'da öldürülmesi sonucu İtalya, Yunanistan'a büyük bir tepki göstererek ultimatoom gönderdi (Gülmez, 2012, s.112). Buna göre Yunanistan'dan suçluların derhal yakalanıp cezalandırılması, ölen yetkililer için resmi tören düzenlenmesi, 50 milyon lirat tazminat

ödenmesi istendi. Yunanistan'ın ise özellikle tazminat maddesini kabul etmemesi iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden oldu (Bodur, 2013, s.260). İtalya bu konuda istediğini alamayınca Korfu'ya asker çıkararak bölgeyi bombardıman altına aldı (Gülmez, 2012, s.112). Mussolini bu işgal hareketinin istenilen tazminata karşılık bir teminat hükmünde olduğunu belirtti. Yunanistan da MC'ye başvurdu. Yapılan görüşmeler sonucunda Yunanistan'ın 50 milyon liralık tazminat ödemesi kararı alınınca İtalya, 27 Eylül 1923'te Korfu'da bulunan askerlerini geri çekti (Bodur, 2013, s.260). Bu faaliyeti ile İtalya revizyonist politikasının ilk adımını atarak (Bulut, 2007, s.48) saldırgan tutumunu uluslararası platforma taşıdı.

5.2.4. İtalya-Türkiye İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Saint Jean de Maurinne olarak bilinen gizli bir antlaşma ile İtalya'ya Güneybatı Anadolu vaat edildi. İtalya için Anadolu önemli bir yere sahipti. Çünkü burası geçmişte ataları olan Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altındaydı (Çelebi, 1998, s.158). Fakat toplanan Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan, İzmir'de daha fazla Rum'un yaşadığını belirterek bölgenin kendisine verilmesini istedi (Hale, 2003, s.36). İngiltere ise Akdeniz'de güçlü bir İtalya'nın olmasındansa, bölgede küçük bir devletin bulunmasını çıkarları açısından uygun gördüğü için buranın Yunanlılar tarafından ele geçirilmesine ses çıkarmadı. Bu da savaş sonrasında İtalya'nın bölgeden ümidini kesmesine ve Anadolu'daki iddialarından bir süreliğine vazgeçmesine neden oldu (Gönlübol, 1996, s.81).

Paris Barış Konferansı'nda İtalya'nın gizli antlaşmalarla Anadolu'da elde ettiği toprakların büyük bir kısmını Yunanlılara kaptırması sonucunda İtilaf devletleri ile arası açıldı (Yılmaz, 2014, s.28). Batı ile anlaştığı şekilde Anadolu'dan pay alamayacağını düşünen İtalya, bölgedeki çıkarlarını Ankara Hükümeti ile yakınlaşarak koruyacağını düşünmüş ve 15 Haziran 1920 tarihinde Mustafa Kemal ile bir antlaşma yapmıştı. Buna göre İtalyanların Yunanların Anadolu'da yayılmasını engellemesi ve Ankara'nın ithal edeceği silahların Antalya'ya boşaltılmasına göz yumması karşılığında İtalyanlara Anadolu madenlerini işletme hakkı verildi (Bodur, 2013, s.212). Bu antlaşma hem İtalya'nın Anadolu'daki nüfuzunu etkinleştirmesini sağlamak hem de Türk Kurtuluş Hareketi'nin başarılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak açısından iki devletin de

yararınaydı. Ayrıca Millî Mücadele Dönemi'nde İtalya'nın diğer devletlere nazaran daha yumuşak bir politika izlemesi, Temmuz 1921'de Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra işgal güçlerini Batı Anadolu'dan çeken ilk İtilaf Devleti sıfatını almasını sağladı (Gürün, 1997, s.178).

Bu tarihten itibaren Türkiye'ye karşı anlayışlı bir politika izleyen İtalya, Mussolini'nin iktidara gelmesiyle tutumunu değiştirdi (Gürün, 1997, s.178). Mussolini, Türkiye'ye sanki Kurtuluş Savaşı yapmamış ve her an çökmeye hazır bir ülke gibi muamele etmekteydi (Barlas, 2001, s.212). Elinde bulundurduğu On İki Ada sayesinde Anadolu'da beslediği emellerini açık eden davranışları gerginliğe neden olmaktaydı (Esmer, 1973, s.61). “Büyük İtalya”, “Bizim Deniz” gibi kavramlar ortaya atarak (Uçarol, 2000, s.572) sömürge odaklı dış politika izlemeye başlamış ve gizli antlaşmalar imzaladığı politikasına dönüş yapmıştı (Gönlübol, 1996, s.81-82). Bu politikalarını gerçekleştirmek için de Akdeniz'e yönelmesi, Türkiye'nin endişelenmesine neden oldu.

İtalya'nın politikasındaki değişiklik Türkiye'yi ürkütmesine rağmen iki ülke arasında 1926 yılına gelindiğinde ilişkilerde yumuşama başladı. Bunda ise Türkiye'nin Lozan'dan kalan sorunların çözümü için hem Fransa hem de İngiltere ile imzaladığı antlaşmalar etkili oldu. Hatta bu konuda Atatürk İtalya'ya dostane olmayan ilişkiler yürütmesi durumunda İtalya'nın yalnız kalacağını, Fransa ve İngiltere'nin Türkiye'yi destekleyeceğini söylemişti (Gürün, 1997, s.179). İtalya perspektifinden ise Mussolini'nin Doğu Akdeniz'de ve Balkanlar'da genişleme siyaseti güderken Türkiye'nin dostluğuna ihtiyaç duyması ilişkilerin yumuşamasında etkili oldu (Soysal, 1989, s.333).

Bu dönemde Türkiye'nin de Batılı devletlerle ilişkilerini düzenleme ihtiyacı İtalya ile yakınlaşmasına sebep olacaktı. Türkiye için Anadolu topraklarında emelleri bulunan bu devletle ittifak kurmak, SSCB tehlikesinden korunmak ve bütünlüğünü güvence altına almak açısından bir antlaşma yapmak önemliydi. Buna göre İtalya ile Türkiye ve Yunanistan arasında dostluk antlaşması imzalanmış ve buna sonradan Bulgaristan da dâhil edilmişti. Mussolini'nin amacı Küçük Antant'a karşı denge kurmaktı (Bodur, 2013, s.297).

1926 yılında imzalanan antlaşmanın ardından Türkiye ile İtalya arasında 20 Mayıs 1928'de Tarafsızlık, Uzlaşma ve Adli Çözümleme Antlaşması imzalandı (Esmer, 1973, s.61). Buna göre iki tarafın ekonomik olsun, siyasi olsun birbirleri aleyhine herhangi bir

tertibe girmeyeceği ve taraflardan birinin barış halinde herhangi bir devlet tarafından saldırıya uğraması durumunda, diğer tarafın antlaşma geçerli olduğu sürece tarafsızlığını koruyacağı kararı alındı (Soysal, 1989, s.335). İtalya, Türkiye ile antlaşma yaptıktan sonra Yunanistan ile de 23 Eylül 1928 tarihinde aynı özelliklere sahip bir antlaşma imzaladı ve Türk-Yunan anlaşmazlığının çözümlenmesinde etkili olmaya çalıştı (Uçarol, 2000, s.573). İtalya, arabuluculuk yaparak Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan nüfus mübadelesi sorununun çözülmesiyle bu iki devletin 1930 yılında bir antlaşma imzalamasında rol oynadı (Gönlübol, 1996, s.84; Uçarol, 2000, s.573). Bir Alman yazara göre İtalya'nın Türk-Yunan barışını sağlama sebebi, Türkiye'yi kendisinin benimsediği sisteme çekmek, Roma-Tiran Hattı'nı Anadolu'nun başkenti Ankara'ya kadar uzatmaktı. Bu bağlamda İtalya'nın izlediği bu politika Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesinde etkili oldu (Belenli, 2019, s.90).

1928 yılında yapılan antlaşmaya rağmen İtalya ile ilişkiler dostane bir şekilde yürümemiş hatta İtalya, Türkiye için önemli bir tehdit olmuştu. Yukarıda da bahsedildiği gibi bu durumda İtalya'nın Doğu Akdeniz'i ele geçirmek isteyen sömürge politikası etkiliydi. Türkiye ise aynı dönemde milli çıkarlarını koruyan ama bunu yaparken de milletlerarası düzenlemelerin gerektirdiği şekilde hareket eden bir dış politika izledi (Gönlübol, 1996, s.84). İki devletin dış politikada izlediği iki farklı tutum, birbirlerinin dönem dönem anlaşmazlığa düşmesine neden oldu.

4 Ocak 1932 tarihine gelindiğinde ise Türkiye ve İtalya arasında, Ege'de egemenliği tartışmalı olan adalar sorununu çözümleyen ve karasuları hudutlarını belirleyen bir sözleşme imzalanarak iki devlet arasındaki karasuları sorunu çözüme kavuşturuldu (Bodur, 2013, s.324). Bu yılın sonlarına doğru Mussolini'nin Doğu Akdeniz'deki emperyal niyetli politikalarının açığa çıkmaya başlamasıyla Türkiye'nin İtalya ile ilişkileri giderek bozulmaya başladı (Güçlü, 1999, s.814).

Mussolini'nin 1934 yılında İkinci Beş Yıllık Faşist Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada İtalya'nın tarihi emellerinin Asya ve Afrika'da olduğunu belirtmesi, Orta ve Yakın Doğu'ya yayılma arzusunu açığa çıkarması üzerine İtalya, Türkiye tarafından şiddetle eleştirildi (Gürün, 1997, s.359; Soysal, 1999, s.294; Barlas, 2001, s.218). Bunun üzerine Mussolini ile Roma Büyükelçimiz arasında bir görüşme vuku bulmuş, Mussolini,

konusmasında Türkiye’yi kast etmediğini belirtse de Türkiye’de, İtalya’ya karşı şüphe tohumları ekilmiş ve bu tarihten sonra İtalya ile esas ilişkinin şekli “emniyet” üzerine kurulmuştu (Gönlübol, 1996, s.111).

1932-34 yıllarına bakıldığında İtalya Türkiye ve çoğu Balkan ülkesi için önemli bir tehdit olmaya başladı. Balkanlar’da meydana gelen bölünmeler Türk politikasını etkilemekteydi. Savaş sonrasında Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya statükoculuğu benimserken; Macaristan ve Bulgaristan revizyonizmi benimsemekteydi (Hale, 2003, s.53). Türkiye, İtalya’nın Balkan siyasetinden ve özellikle Arnavutluk’u nüfuzu altına alma çabalarından endişe duymaktaydı (Gürün, 1997, s.179). Çünkü 1934 yılında Habeşistan’a fetih hareketlerini hızlandırmış ve On İki Ada’ya yığınak yaptıran İtalya’nın ertesi yıl Habeşistan’a saldırması sonucunda Türkiye-İtalya ilişkileri gerilmişti (Esmer, 1973, s.63; Soysal, 1989, s.334).

İtalya’nın Habeşistan’ı işgali ise MC Antlaşması’nın 12. Maddesi’nin ihlali anlamına gelmekteydi ve buna göre İtalya’ya MC Antlaşması’nın 16. Maddesi uyarınca ekonomik ve mali anlamda yaptırım uygulanması gerekmekteydi. Türkiye de MC üyesiydi ve bu nedenle örgütün yaptırımlarını onayladı. Türkiye’nin bu davranışı üzerine Mussolini, 11 Kasım 1935’te protesto notası gönderdi (Gönlübol, 1996, s.112). Notada, Türkiye’nin böyle bir yaptırıma katılmasının sadece iki devlet arasındaki ekonomik ilişkileri etkilemeyeceğini, aynı zamanda siyasi ilişkiler için de vahim sonuçlar doğuracağını belirtti (Gürün, 1997, s.508). Türkiye ise bu notaya karşılık MC üyesi sıfatıyla yükümlülük altında bulunduğunu ve ortak olarak alınan kararlara iştirak etmek zorunda olduğunu belirtti. Bu durum iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin geriye gitmesine neden oldu. Ayrıca Türkiye bu süreçte İngiltere önderliğinde kurulan Akdeniz Paktı’nda¹⁰ da yer aldı. İtalya ise Lozan Antlaşması’nda Boğazlar’a ilişkin hükümlerin değiştirilmesi teklifi için 1936’da toplanan Montreux Konferansı’na katılmadı (Gönlübol, 1996, s.112-113). Böyle bir ortamda Türkiye, Akdeniz’de yaşanan gerginliklerden dolayı Lozan Barış

¹⁰ İtalya’nın Habeşistan’ı işgali üzerine Milletler Cemiyeti zorlama tedbirlerine başvurmuş, Türkiye de bu tedbirlere katılma kararı almıştır. Bunun üzerine İtalya 11 Kasım 1935’te zorlama tedbirlerine katılan bütün devletlere protesto notası gönderdi ve tedbiri uygulayacak devletlerle ilişkilerin vahim sonuçlar doğuracağını belirtti. Ayrıca Mussolini, 2 Ekim’de “Askerî nitelikteki sanksiyonlara askerî nitelikteki emirlerle cevap vereceğiz, savaşa da savaşa cevap vereceğiz” diyerek saldırgan tutumunu açık bir şekilde dillendirdi. Bu durum karşısında İngiltere 18 Ekim 1935’te Türkiye, İspanya, Yunanistan ve Yugoslavya’ya garanti verdi. Eğer zorlama tedbirlerinden dolayı bu devletlerden herhangi biri İtalya tarafından tehdide uğrarsa İngiltere bu devletlere yardım edecekti. İspanya dışındaki bu üç devlet İngiltere’nin teklifini kabul etmişken, İngiltere’ye de bu devletler tarafından aynı garanti verildi. Karşılıklı garantileri kapsayan bu pakt ile Akdeniz Paktı kurulmuş; Türkiye de İtalya tehlikesine karşı İngiltere’nin yanında yer almıştır (Bodur, 2013, s.353).

Antlaşması gereğince silahsız bırakılan Boğazlar'ın tekrar silahlandırılması için Fransa, İngiltere, SSCB gibi devletlerle temaslarda bulunmuş ve “şatlar değişirse kurallar da değişir” ilkesi gereğince 1936'da Montreux Konferansı'nda istedikleri şartları elde etmeyi başarmıştı (Soysal, 1999, s.294). Türkler yasal olmayan yollar yerine uluslararası antlaşma yapmayı tercih ettiler. İngiltere için de Türklerin Boğazlar'a asker göndermesi çıkarları için mantıklıydı. Çünkü bölgenin savunmasız bırakılması İtalyan saldırganlığı karşısında Türkiye'yi risk altında bırakmaktaydı. Bu nedenle de Türkiye'nin siyasi bir zafer kazanacağı 22 Haziran 1936 Montreux Konferansı toplanmış oldu (Tercüman, 1990, s.233; Hale, 2003, s.56-57).

İtalya ise Boğazlar'ı en fazla kullanan devletlerden biriydi. Ayrıca Türkiye'nin de İngiltere ile yakınlaşmasından endişe duymaktaydı. Bu nedenle 1936 yılına gelindiğinde Türkiye ile ilişkilerini yumuşatmak adına teminat vererek 1928 Antlaşması'na bağlı olduğunu bildirdi. Ayrıca 2 Ocak 1937 tarihinde İtalya'nın Akdeniz konularını çözüme bağlamak için İngiltere ile antlaşma yapması, Türkiye-İtalya ilişkilerinde yeni bir siyasi yaklaşmayı başlattı. Çünkü bu antlaşma ile İtalya, Akdeniz'de statükoya bağlı kalacağını ifade etti. Bu ise Türkiye'nin toprak bütünlüğünü bozmayacağı anlamına gelmekteydi. Türkiye açısından bakıldığında ise Hatay konusundan dolayı Fransa ile arasının açılması, Türkiye'nin İtalya ile dostluk kurması ihtiyacını doğurdu. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın İtalya'yı ziyaret etmesi üzerine 2-3 Şubat 1937'de ortak bir bildiri yayınlayarak iki tarafın birbirine karşı herhangi bir çatışma içinde olmadığı hatta işbirliği yapacakları kararı alınması olumlu tepkilere yol açtı (Gönlübol, 1996, s.113-114). Ancak İtalya'nın Türkiye'yi Berlin-Roma Mihveri'ne sokma çabası ilişkilerin yine gerilemesine neden oldu.

1937'de Akdeniz'de bulunan ticaret gemilerinin İtalyan denizaltıları tarafından batırıldığı söylentileri üzerine 10-11 Eylül 1937'de Nyon'da bir konferans yapıldı. Bu konferansa ise İtalya, Almanya ve Arnavutluk katılmayacağını bildirdi. Türkiye ise konferansa Akdeniz'de yaşanan korsanlık faaliyetlerinin Türk karasularına yakın kesimlerde etkili olması nedeniyle ayrı bir önem verdi. Konferansta İtalya için tedbir kararı alan Fransa ve İngiltere'yi Türkiye destekledi (Gönlübol, 1996, s.114). Akdeniz'deki korsanlık faaliyetine ilişkin Türkiye'nin Nyon ve Cenevre Antlaşmaları çerçevesinde hareket etmesi İtalya ile münasebetlerinin tekrar gerilmesine neden oldu (Soysal, 1989, s.334).

Bu bağlamda Türk dış politikasına bakıldığında özellikle Lozan'dan sonra İtalya'nın davranışları bu iki devletin ilişkilerinin şekillenmesinde etkili oldu. Bu ise Türkiye'nin 1934'te Balkan Pakti'na¹¹ katılmasında, 1935 Habeşistan Savaşı ve 1936 İspanya İç Savaşı esnasında İtalya'ya karşı uygulanacak yaptırımlara katılmasından anlaşılmaktadır (Soysal, 1989, s.334; Gönlübol, 1996, s.114; Uçarol, 2000, s.588). Hatta 1935 yılında Mussolini'nin Habeşistan işgali karşısında Türkiye, İngiltere'ye yakınlaşmaya başlamış ve İtalya'ya karşı uygulanacak yaptırımların cesur bir savunucusu olmuştu (Esmer, 1973, s.63; Hale, 2003, s.53).

Balkan Pakti ise Mussolini'yi kışkırtmış ve 1934-1936 yıllarında da On İki Ada'ya yeniden yığınak yapmıştı. Bunun üzerine de Türkiye, bölgesel güvenlik önlemleri almaya başlamış ve 1937'de Sadabad Pakti'na katılmıştı (Hale, 2003, s.55). İtalya-Türkiye arasındaki gerilimden dolayı İngiltere, Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu İspanya hariç Akdeniz devletlerini içine alan bir pakt önerisi sunsa da kurulan Akdeniz Pakti, İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi sonucu ortadan kalkmış, Türkiye de statükocu tarafta yer almıştı (Gönlübol, 1996, s.113).

Bu gelişmeler karşısında Mussolini'nin Türkiye politikasına bakıldığında dengeli bir politika izlemediği görülmekteydi. İlişkilerde yaşanan güvensizlik, iki devlet arasında zaman zaman tereddütlere neden oldu. İtalya'nın Türkiye'yi kendi yanına çekme çabaları ise Türkiye'nin kendisinden uzaklaşmasında ve statükocu tarafa geçmesinde rol oynadı.

5.2.5. İtalya'nın İngiltere ve Fransa ile İlişkileri

Londra'da 1915 yılında imzalanan antlaşmaya göre: “İngiltere ve Fransa, Afrika'daki sömürgelerini Almanya hesabına genişletirlerse, İtalya'nın da Eritre, Somali ve garbi Trablus ile İngiltere ve Fransa sömürgelerine karşı komşu topraklarında genişlemek hakkını teslim ederler.” şeklinde bir madde yer almıştı (Esmer, 1935, s.19). Savaş sonrasında İtalya, Londra Antlaşması'ndaki bu maddeye dayanarak İngiltere ve Fransa'dan toprak talebinde bulundu. İngiltere ile bu konudaki görüşmesi 1924 yılında

¹¹ Türkiye, İtalya tehdidini göz önünde bulundurarak kendisine gelebilecek herhangi bir askeri girişimi önlemek için Balkan devletleri ile birlikte askeri ve siyasi işbirliğinin kurulmasına öncülük edecektir (Koçak, 1986, s.230). Bu bağlamda 1934 yılında Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya'nın katılımıyla Balkan Pakti kuruldu. Buna göre aralarından birinin saldırıya uğraması durumunda akit devletin sınırlarının saldırgana karşı korunması ve bölgede barışa karşı tehdit oluşması durumunda birbirlerine danışacakları kararı alındı. Ancak 1930 sonlarında Yugoslavya ve Romanya'nın Almanya'ya yakınlaşması ile pakt zayıflayacaktır (Hale, 2003, s.54). Ayrıca Yugoslavya'nın 1937'de Bulgaristan ile dostluk antlaşması imzalaması ve Yunanistan'ın da güçlenen İtalya'ya yaklaşması da bu paktın zayıflamasında etkili oldu (Uçarol, 2000, s.581).

Somali'deki sömürgesine Gubalaut adlı bölgenin ilhakı ile sonuçlandı. Fransa ise 1919 yılında Trablusgarp sınırında İtalya lehine birtakım tashihler yapsa da İtalyanlar bunun yeterli olmadığını iddia etti. Bu durum Mussolini iktidara geldikten sonra kapanmamış bir mesele olarak kalmış ve Fransa ile ihtilaflı konulardan birini oluşturmuştu (Esmer, 1935, s.19).

Mussolini'nin Fransa ve İngiltere ile ilgili politikasına bakıldığında bu iki devletin birbirine yaklaşmasını önlemeye çalıştı. Özellikle 1924-1935 yılları arasında İngiltere ile iyi ilişkiler içinde oldu. İngiltere açısından ise İtalya ile anlaşmak iki bakımdan önemliydi. Avrupa kıtasında ve Akdeniz'de Fransız gücüne karşı denge kurmak ve olası komünist harekete karşı sosyal düzeni kontrol altına almak için İtalya önem taşımaktaydı. Fakat İtalya'nın Almanya'nın savaş tazminatı ve borçlar meselesi konusunda çözüm üreterek İngiltere ile işbirliği kurmak isteyip de İngiltere'nin bunu reddetmesi üzerine İtalya, Fransa ile yakınlaşmaya başladı (Carocci, 1965, s.52).

İtalya'nın Fransa ile ilişkilerine bakıldığında ise ilişkiler çok iyi değildi. Çünkü Fransızlar faşist karşıtlarını desteklemekteydi (Carocci, 1965, s.53). Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise Versailles Antlaşması'ndan hoşnut olmayan İtalya, Avrupa'da anti-statükocu bir siyaset izledi. İtalya'nın bu dönemki başlıca şikâyeti sömürgelerin paylaşımında kendisine haksızlık yapılmasıydı. Mussolini de bu yüzden Almanya'yı destekleyerek Fransa'nın Avrupa'daki konumunu zora sokmaya çalışmış, ülkesinin Avrupa dışında genişlemesi için avantaj kazanmayı amaçlamıştı (Esmer, 1953, s.127).

23 Ekim 1932 yılında ılımlı bir politika izleyen Mussolini İtalya, Almanya, Fransa ve İngiltere'nin yer almasını planladığı "Dört Güç Paktı" tasarısını ortaya attı. Mussolini yaptığı bu konuşmada İtalya'nın savaş sonrası imzalanan barış antlaşmalarında adaletli bir revizyon istediğini, bu amaçla uluslararası alanda yapıcı bir işbirliğinin gerçekleşmesini ve Avrupa'da istikrarlı bir barış ve ekonomi için kendisiyle beraber Almanya, İngiltere ve Fransa'nın birleşerek güçlü bir işbirliği kurması gerektiğini söyledi. Mussolini'nin bu paktaki amacı, İtalya'nın uluslararası arenada siyasi, askeri ve ekonomik anlamda büyük güçlerden biri olduğunu ispatlamaktı. Ona göre devletler arasında hiyerarşik bir yapılanma olmalıydı ve büyük güçler, dünya sorunlarında diğer devletleri yönlendirme yetkisine sahip olmalıydı (Mengeş, 2020, s.156). Her ne kadar bazı devletler

bu oluşuma karşı çıksa da 15 Temmuz 1933 tarihinde Dörtler Paktı, İtalya Başbakanı Mussolini ile İngiltere, Fransa ve Almanya büyükelçileri arasında imzalandı. Paktin maddeleri şu şekildeydi (Hakimiyeti Milliye, 24 Haziran 1933, s.8):

- Dört büyük devlet olan İtalya, Fransa, Almanya ve İngiltere'nin Kellog misakı ve "no force pact" esasına göre barışı devam ettirmek amacıyla aralarında işbirliği yapmaları,
- Adı sayılan bu dört devletin ihtilafı konularda MC Misakı hükümlerine bağlı olarak antlaşmaların tadili prensibini tekit etmeleri,
- İtalya, Fransa ve İngiltere'nin Silahsızlanma Konferansı'nın neticelenmemesi durumunda aralarında belirleyecekleri esaslara bağlı olarak Almanya'ya hukuksal eşitliğin fiili bir hedefi olacağını kabul etmeleri ve aynı durumun Bulgaristan, Avusturya ve Macaristan için de geçerli olması,
- Müstemlekelerle ilgili olan siyasi ya da gayri siyasi konularda dört devletin mümkün olduğu kadar ortak bir hareket tarzı oluşturmaları,
- Misakın 10 sene için yapıldığı ve Milletler Cemiyetince tescil olunacağı kararı alındı.

Mussolini'nin pakta ilişkin belirlediği ilkeler yukarıda belirtildiği şekilde iken antlaşma düzenlenerek aşağıdaki hale getirildi (Hakimiyeti Milliye, 24 Haziran 1933, s.8):

- Akit devletlerin kendileri ile ilgili bütün konularda birbirlerine danışmaları ve barışın devamlılığı için MC Antlaşması çerçevesinde kendi aralarında işbirliği yapmaları,
- MC Antlaşması'na ve özellikle bu antlaşmanın 10, 16 ve 19. maddelerine bağlı olarak MC'nin nizami organlarınca karar verebileceği şartıyla her türlü usul ve muamelata dair gerçekleştirecek tekliflerin tezekkürünü kararlaştırmaları,
- Silahsızlanma Konferansı'nın sonuçlanamaması durumunda kendi aralarında çözüm yoluna gitmeleri,
- Avrupa'nın ekonomik kalkınması için birbirlerine danışarak bu hususta karara varmaları üzerinde uzlaşıldı.

Buna göre önceki öneriden eşitlik konusuna ilişkin madde pakt kapsamından çıkarılarak bu şekilde son halini aldı fakat imzalanan paktın gelişimini Almanya'nın bu süreçteki faaliyetleri etkiledi. Çünkü Almanya'nın uçaklarla Avusturya'ya Anschluss propagandasına ilişkin bildiriler atması, Avrupa barışını tehdit etti. Bunun sonucunda da barışı sağlama amacı güden Dört Güç Paktı üyeleri birbirinden bağımsız ve barışı riske atan politikalar uygulamaya başlamış oldu (Mengen, 2020, s.187). Ayrıca Almanya'nın Silahsızlanma Konferansı'ndan istediği sonucu elde edemeyip de konferanstan çekilmesi sonucunda İtalya, Almanya'nın cemiyete dönmesi için çabalasa da istenilen netice elde edilemedi. Böylece Avrupa'da saltanat kurmak isteyen ve kıtayı dilediği şekilde tasarruf etmek ümitleriyle 1934 yılında Mussolini'nin fikir önderliğini yaptığı "Dört Güç Paktı" etkisini kaybetti (BDA, BCA, 501.31456.124260.11).

1934 senesi Avrupa ve İtalya için önemli değişmelere sahne oldu. Çünkü silahsızlanma projeleri iflas etmiş ve Almanlar silahlı büyük bir devlet olmak için önemli faaliyetlerde bulunmuştu. Uzakdoğu'da belirtileri görülen savaş korkusu, Avrupa kıtasına doğru yol almaktaydı (Carocci, 1965, s.99). Hitler'in Avusturya'yı ilhak etme teşebbüsü ise İtalyanların Fransızlarla yakınlaşmasına sebep oldu. Faşizme nazaran daha güçlü ve totaliter bir diktatörlüğün Almanya'da faaliyete geçmesi, İtalya için büyük bir rakip olarak görülmeye başlandı. Çünkü Tuna Avrupası ve Avusturya'da Mussolini'nin emelleriyle çatışan bir Alman revizyonizmi ortaya çıkmıştı (Guichonnet, 1998, s.74). Bu yüzden Mussolini ve Fransız Dışişleri Bakanı Pierro Laval görüşme yaparak 7 Ocak 1935 tarihinde Roma Antlaşması'nı imzaladı (Esmer, 1953, s.106). Antlaşmaya göre bu iki devlet aralarında askıda kalan sorunları çözüme ulaştırdılar. Fransa, Londra Antlaşması esnasında sömürge konusunda İtalya'nın tatmin edilmemiş olmasından kaynaklı anlaşmazlığı çözüme kavuşturmak için İtalya'ya birkaç ufak ödün verdi (Guichonnet, 1998, s.75). Trablusgarp sınırı İtalya lehine değiştirildi ve İtalya'ya Fransız Somalisi'nden toprak verildi. Cibuti-Adisababa demir yolundan da İtalya hisse aldı (Esmer, 1953, s.106-107). İki devlet, barışın devamı için ortak çalışma kararı alarak geleneksel dostluğu da geliştirmek konusunda uzlaştılar. Ayrıca İtalya, Tunus'taki iddialarından Fransa da Habeşistan'a olan ilgisinden vazgeçerek, Avusturya'nın bağımsızlığını güvence altına almış ve Almanya'nın silahlanmasına karşı müşterek hareket etme kararı almıştı (Bodur, 2013, s.346).

Almanya'nın saldırgan faaliyetlerini arttırması sonucunda Dört Güç Paktı'nın eski üyeleri bu kez Almanya'ya karşı birleşerek 14 Nisan 1935'te Stresa Antlaşmalarını imzaladılar (Oran, 200, s.296). Almanya'nın silahsızlanması aleyhinde ve Avusturya'nın bağımsızlığı lehine İngiltere ve Fransa ile aynı fikirde birleşen Mussolini, bu devletlerle beraber Avusturya'nın bağımsızlığına ilişkin bildiri yayınladı (Carocci, 1965, s.97-98). Buna göre Almanya'nın revizyonist faaliyetleri protesto edilerek, Locarno'ya olan bağlılık vurgulanmış ve Avusturya'nın bağımsızlığı garanti altına alınmıştı (Sander, 1996, s.44).

İtalya'nın Stresa Cephesi'ne katılmasına bakıldığında Mussolini'nin bu eylemi batisever politikasının önemli bir göstergesi olarak görülmektedir. Fakat Mussolini politikasını eş zamanlı olarak değiştirmeye başladı. Çünkü Avusturya'ya darbe girişiminde Mussolini, İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya herhangi bir müdahalede bulunmadığını gözlemlemişti. İngiltere'nin ise Stresa Konferansı sonrasında Almanya ile imzaladığı silahsızlanma antlaşması, İtalya'yı Batisever politikasından uzaklaştırdı. Ayrıca Mussolini'ye göre Hitler'in saldırgan politikası, batılı demokratik devletlerden taviz elde etmek için önemli bir baskı aracı olarak görüldü (Carocci, 1965, s.98).

Uluslararası ortamın avantajlarını kendi politikası için kullanan Mussolini de Afrika'ya yönelmeye ve Habeşistan'ı işgal etmeye başladı. Bu süre zarfında da Almanya ile ilişkilerinin yönü değişti. İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesinden sonra İngiltere, İtalya'nın Almanya'nın kucağına atılmasını engellemek amacıyla İtalya ile ilişkilerini yumuşatma yoluna gitti. Bu doğrultuda 2 Ocak 1937'de Gentlemen's Agreement antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre iki devlet birbirlerinin Akdeniz'deki çıkarlarına saygı göstermeyi taahhüt ettiler. Buna ek olarak İtalya, İspanya'nın toprak bütünlüğüne riayet edeceğini belirtirken; İngiltere de İtalya için Akdeniz'in hayati öneme sahip olduğunu kabullendi. Burada önemli olan husus, bu zamana kadar Akdeniz'de üstünlük sağlayan İngiltere, bu antlaşma ile ilk kez İtalya'ya eşit şekilde davranarak Akdeniz'deki üstün konumundan vazgeçmiş oldu (Bodur, 2013, s.365). 16 Nisan 1938 tarihine gelindiğinde ise iki devlet aralarında Batı Akdeniz'deki statükonun korunmasına yönelik bir antlaşma imzaladılar. Ayrıca İtalya, İspanyol bölgesinde siyasi ya da ekonomik anlamda imtiyazlı hiçbir konum elde etmemeyi ve o bölgedeki tüm askerlerini geri çekmeyi kabul etti. İngiltere ise İtalya'nın bu yaklaşımı karşısında, İtalya'nın Habeşistan'daki egemenliğini tanıyarak MC'yi İtalya'nın bu tanımayı yasaklama kararını

kaldırmak için bu örgütü ikna edeceğini vadetti. Bunun sonucunda Milletler Cemiyeti, 12 Mayıs 1938 yılında devletleri, Habeşistan'a yönelik İtalyan ilhakını tanıyıp tanımamaları noktasında özgür bırakan Fransız-İngiliz teklifini kabul etti (Bodur, 2013, s.376). İşgalinin uluslararası platformda meşruluğunu sağlayan bu gelişme ise Mussolini'ye cesaret vererek yayılmacı politikasını ilerletmesi noktasında Duce'yi teşvik etti.

5.2.6. İtalya'nın Habeşistan'ı İşgali

İtalya'nın Avrupa, Balkanlar ve Anadolu'da izlediği politikalar bu şekilde devam ederken Mussolini'nin aklı Afrika kıtasında kalmıştı. Mussolini'nin sömürgecilik politikası, dış politikasında “bizim deniz” olarak adlandırdığı Akdeniz'de yayılma ve genişleme eğilimini hedef almaktaydı. Bu yüzden Doğu Akdeniz'de ve tekrar Anadolu üzerinde hak iddia etmeye başladı. İtalya'nın izlediği bu politika ise Orta Doğu ülkelerinde tedirginliğe sebep olmaktaydı ancak sömürgeci devletler Orta Doğu'yu kendi aralarında paylaşmıştı. Durum böyle olsa da İtalya için henüz sömürge altında olmayan ve doğal zenginliklere sahip olan Habeşistan vardı (Uçarol, 2000, s.554-555).

1932 yılında sömürgelerde genişleme siyaseti izlemeye başlayan Mussolini, dünyadaki en iyi bölgelerin sömürgeleştirildiği ve Avrupalı büyük devletlerin renkli ırklar üstündeki egemenliğine karşı gelinmeye başlandığı bu dönemde, ülkenin gücünün sömürge imparatorluklarına bağlı olduğu düşüncesine sahipti. Bu yüzden de askeri başarılar da elde etme peşindeydi. Bunun ise çeşitli nedenleri vardı: Faşist rejimin savaşçı eğiliminin günden güne artması, uygarlık taşıyıcı “Romalılık” kavramını geliştiren ulusçu gizemcilik ve İtalyan halkının dikkatini dünyadaki ekonomik bunalımdan çekerek başka yöne çevirmekti (Guichonnet, 1998, s.77). Bu nedenle de Mussolini henüz sömürge olmayan Habeşistan'ı gözüne kestirdi.

İtalya'nın Afrika'yla ilişkilerinin tarihine bakıldığında 19. yüzyılda siyasi birliğini sağlayarak sömürge hareketine girişmesiyle gerçekleşmişti. 1890 yılında Eritre'de sömürge yönetimi ilan eden İtalya, aynı zamanda Habeşistan'a da yöneldi. Laval ile yapılan görüşmeye rağmen Mussolini, Habeşistan politikasından vazgeçmemektedir. İtalya, artan nüfusuna yeni yerleşim alanları bulmak, gelişen endüstrisi için hammadde temin etmek ve doğal kaynaklardan yoksun olan ülkesinin ihtiyacını gidermek için Habeşistan'ı gözüne kestirmişti. Bunda İtalya'nın Doğu Afrika'daki sömürgesi olan Eritre

ve Somali'de Habeşistan'ın da yer alması etkiliydi (Bodur, 2013, s.352-353). Ayrıca 1896 yılında İtalya'nın Habeşistan ile yaptığı savaş sonrasında Adova yenilgisini tatması da etkili oldu. Bu yenilgide 15.000 civarı İtalyan askerinin yarısı öldürülmüş, yarısı da esir alınmış ve İtalya, Habeşistan ile 1896 yılında imzaladığı Adis Abeba Antlaşması ile Habeşistan'ın bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştı (Esmer, 1935, s.18; (<https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-italya/>). Bu yüzden İtalya'nın burayı ele geçirmek istemesinin bir diğer nedeni de kaybettiği onurunu tekrar kazanmaktı (<https://www.youtube.com/watch?v=Q6DUYeUaY0A&t=1694s>, 2019)

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Etiyopya-İtalya arasındaki ilişkiler normalde iyi bir seyir halindeydi. Hatta İtalya 1923 yılında Habeşistan'ın MC'ye üye olmasını desteklemiş (Esmer, 1935, s.19), 1928 yılında ise bu devletle dostluk antlaşması imzalamıştı (Guichonnet, 1998, s.77).

Hitler iktidara geçince İtalya da Habeş politikasını netleştirmek istedi. Buna sebep olacak gelişme ise 5 Aralık 1934 tarihinde gerçekleşen Valval Hadisesi idi. Bu dönemde Habeşistan sınırı ile İtalyan Somalisi civarında bulunan Valval bölgesinde Habeş ve İtalyan askerleri arasında meydana gelen çatışma, Habeşistan'da gözü olan İtalya'ya bölgeyi işgal etme fırsatı verdi. Çatışmada 100 Habeş, 30 da İtalyan askeri hayatını kaybetti (Esmer, 1953, s.129, Bodur, 2013, s.252). Bunun üzerine İtalya, Habeşistan'dan tazminat ve tarziye vermesini istedi (Kurun, 17 Birincikanun 1934, s.1). Sorunun çözümü konusunda sıkıntılar devam ederken bu dönemde Almanya'nın silahlanma politikasını takip etmesi büyük bir buhrana sebebiyet vermiş ve Fransa büyük bir kaygıya kapılmıştı. Bunun üzerine Stresa Konferansı toplandı. Almanya'nın silahlanması konusu Avrupa devletleri açısından daha ağır bastığı için İtalya-Habeşistan sorununa çok önem atfedilmedi. Bu durum da İtalyan'ın Habeşistan işgali için ortam hazırladı. İngiltere ise İtalya'nın Habeşistan politikasını desteklememekteydi. Hatta İngilizler Habeşistan sorununu çözmek için girişimde bulunmuşsa da bu konuda netice elde edilemedi (Esmer, 1953, s.130). Valval Olayı'nın MC'ye iletilmesi sonucunda sorunun barış yolu ile çözümlenmesi yoluna gidilse de İtalya, Habeşistan'a savaş hazırlıklarını başlatmış, 400 uçak üretimi gerçekleştirmişti. Mussolini'nin hedefi hava saldırısı yaparak Habeşistan'ı ele geçirmektir. Bu olmadığı takdirde gerekirse zehirli gaz kullanılacağı dönemin

söylentileri arasında yer almış hatta bu doğrultuda da her İtalyan askerine gaz maskesi de tedarik edileceği belirtilmişti (Ulus, 8 Ağustos 1935, s.2).

Yapılan hazırlıkların ardından İtalyanlar, 3 Ekim 1935'te Etiyopya'yı işgal etti. Böylece Mussolini, İtalya Kralı'nın aynı zamanda Habeşistan İmparatoru unvanını almasını sağladı (Esmer, 1953, s.134). Bu savaşta İtalyanlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yasaklandığı halde kimyasal silah kullanımına başvurarak 300 tondan fazla hardal gazı kullandı.¹² İtalya'nın bu davranışlarından ötürü uluslararası toplum Mussolini'yi kınasa da ona karşı hiçbir şey yapmadı (<https://www.youtube.com/watch?v=Q6DUYeUaY0A&t=1694s>, 2019).

İtalya'nın bu işgali MC'ye meydan okuması anlamına gelmekteydi. Japonya da Mançurya'yı işgal ettiğinde MC'ye karşı gelmiş ancak bu örgüt, Japonya'ya zecrî tedbir uygulamamıştı. İtalya'ya ise zecrî tedbir uygulanması Milletler Cemiyeti tarihinde bir ilkti (Esmer, 1953, s.131). Bu doğrultuda İtalya'dan ithalat yapılmaması, İtalya'ya verilecek her çeşit kredinin durdurulması ve askerî gereçlerin satılmaması, transit geçişinin yasaklanması şeklinde kararlar alındı (Guichonnet, 1998, s.78). 1935 yılında bu karar yürürlüğe girmesine rağmen ABD, Almanya, Macaristan, Japonya ve Arnavutluk zecrî tedbirlere uymayacaklarını bildirdiler. Burada önemli olan nokta, İtalya'ya gönderilmesi engellenen mallar arasında petrol, kömür, demir gibi maddelerin yer almaması idi. Bu nedenle de İtalya'ya etkili bir yaptırım uygulanamadı (Esmer, 1953, s.132-133). Yaşanan gelişmeler karşısında İtalya, Batı'dan uzaklaşarak işgalini destekleyen Hitler ile yakınlık kurmaya başladı (Özkan Borsa, 2016, s.96). Habeşistan harbi İtalya'ya hem askeri hem de iç politika açısından avantaj sağladı. Mussolini bu savaşı, fakir devletin vatandaşlarını refaha kavuşturma mücadelesi olarak gösterdi. Ayrıca bu savaşla İtalya'da faşist rejim büyük ölçüde güç kazandı (Carocci, 1965, s.102).

Burada ironik olarak görülebilecek bir durum söz konusudur. İtalya, Habeşistan'a saldırmadan kısa bir süre önce Nazi tehlikesinden dolayı Fransa'nın etkisiyle 7 Ocak 1935 tarihinde imzaladığı antlaşma ile dış politikada Fransa ile birlikte hareket etme konusunda

¹² 17 Haziran 1925 tarihinde Cenevre'de Uluslararası Silah Trafikinin Denetlenmesi Konferansı yapıldı. Bunda ise Birinci Dünya Savaşı esnasında kullanılan zehirli gazların yüz binlerce kişiyi öldürmesi etkili oldu. Konferansta ABD temsilcisi denetlenmesi gereken silahlar kapsamına zehirli gazın da dâhil edilmesini önerdi. Amerika ve Japonya dışındaki birçok devlet bu protokolü onaylarken; SSCB, Fransa ve İngiltere herhangi bir devletin bu silahları kullanması konusunda kendilerinin de protokole uymayacağını belirterek onayladılar. İtalya da protokolü imzalamasına rağmen 1936 Habeşistan savaşında protokol kurallarını ihlal ederek zehirli gazı kullandı (Bodur, 2013, s.272).

uzlaşmıştı (Öncü, 2021, s.947). Ayrıca ilerleyen zamanlarda ise Almanya'nın silahlanması ve Versailles kısıtlamalarını tek taraflı olarak ilga etmesi sonucunda Almanya'ya uygulanacak yaptırımlar için İngiltere ve Fransa'nın da katılımıyla Stresa'da toplanan konferansa katıldı. Fakat İtalya, konferansta İngiltere ve Fransa'nın Almanya üzerine odaklanmasından yararlanarak devletlerin içinde bulunduğu durumu Habeşistan'ı ele geçirme emelleri için kullandı. Böylece Fransa ve İngiltere'nin Avrupa barışına yönelik Alman eksenli politika izlemesi sonucunda İtalya, Habeşistan'ı işgal etti. İşgalin ardından Habeşistan'ın bu eylemini tanıyan ilk devlet Almanya oldu (Bodur, 2013, s.353). Bu dönemde İspanya'daki iç savaş ve Almanya'nın Avusturya ile anlaşma yapması Almanya ve İtalya ilişkilerini daha da samimileştirdi. Bu da İkinci Dünya Savaşı'nın yaşanmasına neden olacak en önemli etkenlerden biri olan Berlin-Roma Mihveri'nin ortaya çıkmasını sağladı (Üçok, 1978, s.252). Almanya'nın İtalya'ya yakınlaşması karşısında Stresa Cephesi'nden ayrılan İtalya, Almanya ile işbirliği yapmaya, Alman dümen suyuna gitmeye ve kafalarını yavaş yavaş militarizmle dolduracakları düşünceler üzerinde birleşmeye başladı (Guichonnet, 1998, s.79; Bodur, 2013, s.361).

İtalyan'ın bu saldırısı İngiltere'nin hoşuna gitmedi. Çünkü İtalya'nın amacı nüfuzunu Arap yarımadasına kadar uzatarak Hint Okyanusu'nda hâkim bir konum elde etmektir. Habeşistan'ın işgali ise Mısır ve Süveyş Kanalı'nın tehlikeye girmesi demektir. Bu yüzden İngiltere, Habeşistan konusunda İtalya'ya müdahale etmeye çalışsa da İtalya buna müsaade etmedi ve iki devlet bu bakımdan birbirinden uzaklaşmaya başladı. Fransa ise bu durumu kendi lehine kullanmak ve İtalya'yı kendi tarafına çekmek için hareket serbestisi tanıdı (Bodur, 2013, s. 352-353). Fakat İtalya, İngiliz ve Fransız sömürgeciliğine karşı Arapları desteklemeye ve Orta Doğu'da nüfuz sahibi olmaya başlayınca bu durum özellikle İngiltere ve Fransa ile ilişkilerini bozdu (Uçarol, 2000, s.555).

İtalya, Habeşistan'ı işgal ettikten sonra Yemen ile iyi olan ilişkilerinden faydalanarak bu devletle 15 Ekim 1936 yılında 25 yıl için yeni bir antlaşma imzaladı. Buna göre Yemen, İtalyan mühendis ve doktorlarına Yemen'e yerleşme hakkı tanımıştı. Ayrıca İtalya elde ettiği avantajlarla Kızıldeniz'in Hint Okyanusu'na açılan kapısı niteliğindeki Mendep Boğazı'na egemen bir duruma gelmişti. Çünkü bu dönemde boğazın diğer kıyısı Eritre de İtalyanların elindeydi (Bodur, 2013, s.361).

5.2.7. İtalya-Almanya İlişkileri ve Berlin-Roma Mihveri

İtalya'nın Habeşistan'ı işgali esnasında Milletler Cemiyeti tarafından uygulanan ambargo kararına Almanya uymadı. Bu dönemde Almanya'nın Ren bölgesini işgal etmesi rejimleri birbirine yakın olan iki devletin birbirleriyle yakınlık kurmasına ve dış politikalarında uluslararası antlaşmaları hiçe sayan bir yolda birleşmelerine sebep oldu (Bodur, 2013, s.361). İngiltere'de her ne kadar Neville Chamberlain'in yönetime geçmesiyle “yatıştırma politikası” uygulanmaya başlansa da çıkarların çatışması sonucunda İtalya, Fransa ve İngiltere'den uzaklaştı. Bu doğrultuda İtalya-Habeşistan harbinin önemli sonuçlarından birisi de Nazi Almanyası ile Faşist İtalya'nın yakınlaşmasıdır.

İtalya, Almanların Avusturya ile birleşerek Nazilerin Orta Tuna bölgesinde nüfuzunu artırmasından çekinmekteydi. Hatta bu amaçla Stresa Cephesi'ne katıldı. Ancak İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi sonucunda dış politikasının rotası da önemli ölçüde değişti. Çünkü amacı, deniz aşırı imparatorluk kurmaktı. Nitekim bu durum oldukça zordu. Çünkü İtalya, Habeşistan'ı ele geçirerek Mısır'ı ve dolaylı olarak da İngilizlerin bölgedeki çıkarlarını tehdit eder hale geldi. 1936 yılında ise Fransa, SSCB ile daha fazla yakınlaşmaya başladı (Armaoğlu, 1992, s.259). Bunun üzerine Mussolini için Hitler Almanyası iyi bir müttefik olarak görülmekteydi. Hitler de İtalya ile ilişki kurmak istemekteydi. Çıkarların ortak paydada birleşmesi neticesinde de bu iki devlet, birbirine daha fazla yaklaşmaya başladı.

İki devlet arasındaki yakınlaşmaya engel olan bir sorun vardı ki bu sorunun adı Avusturya idi. Almanya İtalya'nın bu konudaki tereddütlerini gidermek için 11 Temmuz 1936 tarihinde Avusturya ile bir antlaşma imzaladı. Buna göre Almanya, Avusturya'nın hükümlerlik haklarına saygı gösterecek ve onun iç işlerine karışmayacaktı (Tercüman, 1990, s.219). Bu antlaşma, Almanya ve İtalya'yı yakınlaştırmakla beraber Macaristan'ın da Almanya ile ilişkilerini ilerletmesini sağladı. Böylece Birinci Dünya Savaşı öncesindeki üçlü ittifak, savaş arası dönemde de kurulmuş gibi görünmekteydi (Esmer, 1953, s.138). Ayrıca Habeşistan'ı işgali sonrasında İtalya, dış politikasının odak noktasını Orta Avrupa'dan Akdeniz'e doğru kaydırды (Bodur, 2013, s.361). Artık ağırlık merkezi Sicilya olan İtalya, Avusturya'yı önemsemeyecek kadar Akdenizli olmuştu (Wiskemann, 1950, s.100). Yedi aylık bir savaştan sonra Habeşistan'ı işgal eden Mussolini faşizmin

zaferini ilan ederek gururlu bir şekilde yeni bir Roma İmparatorluğu'nun kurulduğunu duyurdu (<https://www.youtube.com/watch?v=Q6DUYeUaY0A&t=1694s>, 2019). Kurulan bu yeni imparatorluğunun korunması ise Mussolini'nin başlıca kaygısıydı (Bodur, 2013, s.361). Bu yüzden Habeşistan'ın işgali, İtalya'nın Orta Avrupa'ya olan ilgisini azaltmakta ve bu devleti Almanya'ya karşı daha uysal davranmaya sevk etmekteydi.

Eylül 1935'te Mussolini'nin Berlin'i ziyareti ile iki devlet arasında yakınlaşma başladı. Yapılan görüşmeler neticesinde 1 Kasım 1936 tarihinde Avrupa'da Alman-İtalyan ortak cephesi yani Berlin-Roma Mihveri kuruldu (Armaoğlu, 1992, s.260-261). Buna göre iki devlet arasında "menfaatleri muvazi" olan konularda işbirliği yapılması, komünizme karşı Avrupa medeniyetinin muhafaza edilmesi, Tuna bölgesinde ortak hareket edilmesi, Japonların sömürgelerinin korunması taahhüt edildi. Ayrıca Almanya, İtalya'nın Habeşistan toprağı olduğunu kabul etti (Esmer, 1953, s.139). Berlin-Roma Mihveri ile Almanya, İtalya'ya silah yardımı da yapacaktı. Fakat bu antlaşmaya göre Hitler, ittifakı ilgilendiren tüm konularda birlikte karar alma ilkesine uygun davranmamaktaydı (Büyüktuğrul, 1967, s.4). Çünkü Birinci Dünya Savaşı'nda taraf değiştirdiği için İtalya'ya güvenmemekteydi. Bu yüzden Almanya'nın İtalya'ya karşı politikası şu şekildeydi (Büyüktuğrul, 1967, s.5-6):

- İtalya'ya yeteri kadar silah teçhizatı vermemek,
- Teknik sırlarını bu devletle paylaşmamak,
- İtalya'ya silah yardımından ziyade bölgeye Alman askerlerini göndermek ve İtalya'yı bu şekilde kontrol altına almak,
- Tüm İtalyan askerlerini Alman komutanı emri altına almak şeklinde düzenlenmişti.

Böylece Hitler, Mihver Bloku kararlarını kendisine göre yorumladı. 1937 yılında ise ilişkilerin boyutu Almanya, İtalya ve Japonya'yı SSCB'ye karşı oluşturulan "Anti-komintern Pakt"a yönlendirdi. Pakt alenen SSCB'ye karşı oluşturuldu (Carocci, 1935, s.122). Alman diplomasisi uluslararası ilişkilerde meydana gelen yeni durumun İtalya ile yapılan antlaşmalara uymadığını görünce 22 Mayıs 1939 yılında iki devlet Çelik Paktı oluşturdu (Moos, 1952, s.58; Carocci, 1965, s.125; Bodur, 2013, s.391). Her iki devletin

“hayat sahası”nı sağlamak amacıyla oluşturulan bu ittifaka bakıldığı zaman, taraf devletlerin birbirlerini alakadar eden bütün konularda birbirlerine yardım etmeleri ve taraf devletlerden biri, bir ya da birden fazla devlet ile savaşacak olursa diğerinin ona bütün gücüyle yardım etmesi kararlaştırıldı (Armaoğlu, 1992, s.296).

Almanya ile İtalya arasındaki münasebetler çok samimi değildi. Bu iki devlet arasında birbirlerine karşı sempati yerine bir yandan korku diğer yandan da nefret duyguları ön plandaydı. Mussolini bazen Alman yanlısı davranmakta bazen de Almanlardan uzaklaşmaktaydı. Zamanla Almanya’nın güç ve prestiji İtalya karşısında daha ağır gelmeye başladı. Mussolini müttefik devletlere karşı beslemiş olduğu hınç ile ileride ele geçirilecek kazanımlardan yoksun kalacağı endişesiyle Almanya ile ilişkilerinde gelgitler yaşamaktaydı (Carocci, 1965, s.131). Bu gelişmelerden yola çıkarak diyebiliriz ki uluslararası ilişkiler bakımından bu iki devletin özellikle Avrupa kıtasında müttefik bulamamaları mecburi bir yakınlığı beraberinde getirmiştir.

5.2.8. İtalya’nın Arnavutluk’u İşgali ve İkinci Dünya Savaşı’na Katılması

Arnavutluk İtalya için öneme sahip bir bölgeydi. Bölge, etnik açıdan bütüncül bir yapıdan yoksundu. Bu durum ise ülkedeki toplumsal çatışmaları tetiklemekteydi. Yaşanan çatışmalar sonucunda Müslümanların lideri olan Ahmet Zogo, çıkardığı isyan neticesinde Arnavutluk’ta iktidarı ele geçirdi (Bodur, 2013, s.289). Bu durum ise İtalya’nın işine geldi. Çünkü Zogo, bölgede diktatörlüğünü sağlamlaştırmak amacıyla İtalya’dan destek aldı (Armaoğlu, 1992, s.174). Yaşanan bu gelişmeler iki devletin 1926 yılında dostluk antlaşması yapmasını sağladı. Bu antlaşma ile Arnavut topraklarında İtalyan nüfuzunun artmaya başlaması sonucunda Yugoslavya, Mussolini’nin politikasından endişe duyduğu için Fransa ile yakınlaşarak antlaşma yaptı (Bodur, 2013, s.289-290). Yugoslavya’nın bu girişimi nedeniyle Mussolini de 22 Kasım 1927 yılında Arnavutluk ile İkinci Tiran Antlaşması imzaladı (Esmer, 1953, s.71; Armaoğlu, 1992, s.174). Bu antlaşma, İtalyanların askeri ve teknik personellerinin Arnavutluk’a savunma, mühendislik vb. alanlarda yardımda bulunmasını öngörmekteydi. Bu ise İtalyan askeri görevlilerinin Arnavutluk ordusunda etkili olmasına, İtalyan mühendislerinin de Arnavutluk’taki yol güzergâhının İtalyan politikalarına göre şekillendirilmesinde etkili oldu (Bodur, 2013, s.295). Aslında böylece Arnavutluk, İtalyan’ın kontrolü altına girdi (Esmer, 1953, s.71).

Bu durum Arnavutluk'ta İtalyanları etkin konuma bürüdüğü için bundan hoşnut olmayan Arnavutluk halkı ayaklanmaya başladı. Yaşanan gelişmeler sonucunda Zogo, ülkeyi İtalyanların etkisinden kurtarmak amacıyla mücadele etse de İtalyan savaş filosunun Draç Limanı'nda faaliyette bulunması üzerine gözü korkan Arnavutluk, İtalya'ya karşı etkili bir girişimde bulunamadı (Bodur, 2013, s.295). Verilen bilgiler ışığında bu dönemde İtalya'nın emperyal faaliyetlerini küçük adımlarla ancak artan bir şekilde genişletmeye başladığı görülmektedir.

Yaptığı antlaşmalar sonucunda bu ülkeyi himayesi altına alan İtalya, Yugoslavya ile de 1937'de dostluk antlaşması imzaladı. Arnavutluk'un Yugoslavya ile kendisi arasında paylaştırılmasına Yugoslav Başbakanı Stoyadinoviç rıza gösterdi fakat Başbakan Stoyadinoviç'in 3 Şubat'ta görevinden uzaklaştırılması sonucunda İtalya'daki bir kesim yetkili grup, Arnavutluk'u kendi başına ilhak etmek istedi. Bu konuda İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Ciano, Arnavutluk'un İtalya'ya katılması konusunda ısrar etse de Mussolini böyle bir faaliyeti başlarda kabul etmedi. Ancak Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgal etmesiyle Mussolini bu konudaki tutumunu değiştirdi (Bodur, 2013, s.387-388). Mussolini'nin Arnavutluk'u İtalyan Krallığı'nda birleştirmek istemesinin sebeplerine bakıldığında ise şu unsurlar dikkat çekmektedir (Esmer, 1953, s.164):

- Almanya'dan geri kalmamak. Bu dönemde Çekoslovakya'nın işgali sonucu Hırvatistan'ın da Alman himayesine girmek istemesi ile ilgili çıkan haberler Mussolini'yi endişelendirdi. Çünkü böyle bir gelişme Almanya'nın Adriyatik'e çıkması ve üst üste başarılar kazanması demektir. Bu, aynı zamanda İtalya'ya Akdeniz'de başka bir devletin ortak çıkması anlamına gelmekteydi. Bu durum Mussolini'de geri kalmışlık hissinin oluşturulması, İtalyanlar Arnavutluk'a girmeye karar verdi (Bodur, 2013, s.388).
- Alman genişlemesine karşı göz koyduğu toprakları ele geçirerek Alman nüfuzunun o bölgelerde artmasını engellemek. Mussolini İspanya İç Savaşı'na asker göndererek Batı Akdeniz'deki konumunu garanti altına almak istemekteydi. Aynı zamanda da Balkanlar'a ve Dalmaçya kıyılarına yönelen İtalya, Arnavutluk'u ele geçirmeyi amaçlamaktaydı. Arnavutluk nüfuzu altında olsa da Hitler'in başarıları karşısında Mussolini güç gösterisi yapmak için 7

Nisan 1939 yılında Arnavutluk'a asker çıkararak bölgeyi istila etmeye başladı (Üçok, 1978, s.252-253).

Arnavutluk Kralı Zogo'nun ülkesinden kaçmasıyla bölgeyi ele geçiren İtalya, Arnavut Krallığı'nı III. Victor Emanuel Krallığı'ndaki İtalya Krallığı bünyesinde birleştirdi. Böylece İtalyan Kralı III. Victor Emanuel hem Habeş İmparatoru hem de Arnavutluk Kralı oldu (Esmer 1953, s.164; Üçok, 1978, s.252). İtalya Arnavutluk'u ilhak ederek bu ülke ile imzaladığı Tiran Antlaşması'nı hükümsüz bırakmakla beraber İngiltere ile imzaladığı 1937 Antlaşması'nı da hiçe saymış oluyordu.

İtalya'nın Arnavutluk'u işgali Balkan devletlerinin bağımsızlığını tehlikeye attı. Çünkü İtalya Yugoslavya'yı çevrelemiş, Yunanistan ile de direkt komşu olmuştu. Küçük Antant sona ermiş, Balkan Antantı da zayıflamıştı (Esmer, 1953, s.164). Hitler'in 15 Mart'ta Çekoslovakya'yı, İtalya'nın ise 7 Nisan'da Arnavutluk'u işgal etmesi üzerine İngiliz Başbakanı Neville Chamberlain gerek İtalya'ya gerekse de Almanya'ya karşı ihtiyaç duyulursa savaşa karşı konulabileceğini söyledi (Hale, 2003, s.59).

Arnavutluk'u işgal eden İtalya, Almanya ile Çelik Paktı kurarak (Carocci, 1965, s.125) kesin olarak revizyonist gruba dâhil oldu (Çelikçi ve Kakışım, 2013, s.93; Armaoğlu, 1992, s.295). 1939 senesinde Almanya'nın Polonya'yı işgal ederek İkinci Dünya Savaşı'na girmesi ve yıldırım savaşı tekniğiyle gerçekleştirdiği başarılı işgallerden etkilenen Mussolini, savaşın kısa zamanda biteceğini düşünerek 10 Haziran 1940 yılında İkinci Dünya Savaşı'na girdi. Mussolini'nin savaş kararı vermesinde Almanya'ya gerçekleştirdiği ziyarette Almanların gelişmiş silah sanayisi ve uyguladıkları askeri gösteriler etkili oldu. Bu etki altında Mussolini, çıkacak bir dünya savaşını Almanların kazanacağına ikna oldu (Büyüktuğrul, 1967, s.4). Ancak Mussolini aslında politikasını gerçek bir güce değil, güç oyunlarına dayayan bir politikacı idi. Savaş malzemelerini İspanya İç Savaşı ve Habeşistan Harbi'nde tüketen İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı'na girmesi ancak 1943 yılında mümkün görünmekteydi. Askerlerinin karşı çıkmalarına rağmen bu tarihten önce savaş kararı vermesi (Büyüktuğrul, 1967, s.3) sonucunda Mussolini büyük bir strateji hatası yaptı. Eski Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurma hayali ile büyük bir emperyal savaşa katılan İtalya, bu kez gerçek bir mağlup olarak yeni bir dünya savaşından ayrıldı.

6. DÜNYA SAVAŞLARI ARASI DÖNEMDE JAPON DIŞ POLİTİKASI

6.1. 1919-1926 Yılları Arasında Japon Dış Politikası

6.1.1. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Japonya'nın Genel Durumu

Meiji Dönemi itibariyle Japonya uluslararası alanda kendine uygun bir yer aramaya çalışmış, bu yüzden de ülkede ekonomik, siyasi ve toplumsal bakımdan istikrar söz konusu olmamıştı. Bu durum ise İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürmüştü (Büyükbaş, 2013, s.44).

16. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar dış politikada kendi kutusunda olan Japonya (Mankan ve Türkoğlu, 2020, s.82), İmparator Mutsihito'nun 1868'de tahta geçmesi ile başlayan Meiji Dönemi'nde Batı'yı örnek almaya başladı. Japonya'nın Batılılaşma kararı ise bölgede sömürgeleri olan İngiltere ve ABD'nin baskıları ile gerçekleşti. Çünkü ABD'nin 1853'te bölgeye savaş gemilerini göndermesi ile Japonya kendi kabuğunu kırmaya zorlanmış ve bu zorunluluk doğrultusunda örnek alma faaliyeti gerçekleşmişti (Büyükbaş, 2008, s.122; Büyükbaş, 2013, s.45). 1858'de önce ABD, ardından da diğer büyük devletlerle antlaşmalar yapılmış ve imzalanan bu antlaşmalar tarihte "Eşit Olmayan Antlaşmalar" olarak nitelendirilmişti. Bunun sebebi ise bunların birer kapitülasyon niteliği taşıması ve Japonya'yı yarı sömürge konumuna düşürmesiydi (Dündar, 2011b, s.15). Japon yöneticilere göre ülkelerini Batı'ya açan ve ekonomik anlamda sömürmeye çalışan devletlerle mücadele etmek için onlar gibi olmak gerekmektedir. Bu yüzden idari, askeri, sosyal, ekonomik konularda Batı örnek alınarak Japonya, modern bir devlet haline getirilmeye çalışıldı (Dündar, 2006, s.134). Böylece 17. yüzyıl başlarından itibaren dışa kapalı bir politika izleyen Japonya 1858 yılından itibaren kendisini dış dünyaya açmış ve ada devleti konumundan uzaklaşarak önce Asya'da ardından da dünyada etkili bir devlet olmaya başlamıştır (Dündar, 2006, s.125).

1912’de Meiji’nin ölümünden sonra yerine oğlu Yoshihito’nun iktidarı ele almasıyla “Tashio (Büyük Dürüstlük) Dönemi” başladı. Bu dönemde Okuma Şigenobu başbakan olmuş ve Japonya’da büyük ölçüde şoven milliyetçiliği sergilenmişti. Çin’e sunulan “Yirmi Bir Talep” de bunun bir örneğiydi. Bu hareketle Japonya’da askeri kanat diplomaside güçlenmeye başladı (Meyer, 2014, s.179).

Birinci Dünya Savaşı’nda Japonlar, Almanların Çin’deki sömürgelerini ele geçirdi. Almanların geniş haklara sahip olduğu Şantung’a yerleştikten sonra Japonlar, Çin’den birtakım taleplerde bulundular. “Yirmi Bir İstek” olarak adlandırılan bu taleplerle aslında Çin’de egemenlik kurmak istedikleri ortaya çıktı. Bu istekler beş gruba ayrılmaktaydı. Birinci grupta Japonların Şantung’ta elde ettiği hakların onaylanması, ikinci grupta Japonya, Dalian, Lushun ve Güney Mançurya Demiryolu sözleşmelerinin yirmi beş ila doksan dokuz sene arasında uzatılması, üçüncü grupta Orta Yangtze Vadisi’nde Sino-Japon şirketi olan Han-Yeping Şirketi’ne Orta Çin bölgesinde demir ve kömür mülkünün tekeli vererek Japonya’nın endüstriyel gelişmesini hızlandıracak bir program yer almaktaydı. Dördüncü grupta Çin’e ait bazı kıyıların herhangi bir devlete verilmemesi yer alırken beşinci grupta ise “rica” adı altında birtakım Japon istekleri bulunmaktaydı. Japonlar bu isteklerini gizli bir şekilde sunsa da Çin’in bunu dışarıya sızdırması sonucunda başta Amerika olmak üzere diğer devletler de Japonya’nın yayılmacı niyetini anlamaya ve buna karşı harekete geçmeye başlamış (Belge, 2011, s.405) fakat Birinci Dünya Savaşı nedeniyle etkili bir yaptırım uygulayamamışlardır. Bu durumda Japonya her istediğini alamasa da birtakım kazanımlara sahip olmuş ancak ele geçirdikleriyle tatmin olmamaları sonucunda Mançurya’ya yönelmeye başlamışlardır (Meyer, 2014, s.183-185).

Savaş sonrasında Tashio Dönemi’ne bakıldığında Japonya’da hükümet Meiji zamanından kalan ekonomik yatırımlar ve tükenen krediler sebebiyle bunalımlı günler geçirdi. Ekonomideki darboğazı gevşetmek için Sainoji Kabinesi askeri harcamalarda kısıtlamaya gidince bu durumdan rahatsız olan ordu ile politikacıların arası açıldı. Bu da Japonya’da hükümet değişikliğine neden olmuş ve hükümeti kurma görevi Katsura Târo’ya verilmişti. Katsura’dan sonra ise Japonya’da asker kökenli görevliler başbakanlık yapmaya başladı. 1921 yılında ise Japonya’daki ilk siyasi parti ağırlıklı kabine olan Seiyūkai (Anayasal Hükümet Yanlıları Partisi)’den Hara Takashi’nin suikast sonucu öldürülmesiyle Japonya’da bir süre partisiz kabineler siyasette etkili oldu (Seyhan, 201, s.45). İç siyaset

bu şekilde cereyan ederken dış politikada Japonya'nın Çin ve Rusya ile gerçekleştirdiği başarılı mücadeleler bu devleti, emperyal emellere sahip büyük bir devlet pozisyonuna getirdi.

1920'lerde sanayi ve teknoloji alanında ilerleyen Japonya ekonomik anlamda gözle görülür bir büyüme yaşadı. 1930'ların sonlarında ise savunmaya ağırlık veren bu devlet, milletini zenginleştirmekle kalmamış, ordusunu da güçlendirerek Meiji döneminin “zengin devlet, güçlü ordu” sloganını gerçekleştirmeye başladı (Meyer, 2014, s.191).

Bu dönemde Büyük Kantô Depremi yaşanmış 130 bin kişi hayatını kaybetmiş ve şehir nüfusunun yaklaşık %60'ı evsiz kalmıştı (Dündar, 2011a, s.69). Ayrıca 1923 yılının Eylül ayında yaşanan yangın da Japonya'nın büyük kayıplar vermesine neden oldu (Meyer, 2014, s.192). Bu sıkıntıların ardından yaşanan Global Kriz, Japonya'yı da etkilemiş ve 1930'lu yıllarda askeri kesimin siyasette daha aktif bir rol oynamasına neden olmuştu. Bu da Japonya'nın savaş arası dönemde daha saldırgan bir tutum izleyerek Asya'da yayılmaya yönelik politikalar izlemesine ortam hazırladı.

6.1.2. Paris Barış Konferansı ve Japonya

1918'de pirinç fiyatlarındaki artış ayaklanmalara neden olmuş ve bu ayaklanmalar sonucunda da hükümet düşürülmüştü. Yeni kurulan hükümet de konferansta kazandıklarını elinde tutmayı amaçlarken büyük devletleri de telaşlandırmaktan özenle kaçınılmaktaydı. Paris Barış Konferansı görüşmeleri beş önemli devlet eşliğinde gerçekleşti: ABD, İngiltere, İtalya, Fransa ve Japonya'nın etkili olduğu bu konferansta İtalya ve Japonya konferansta çok etkin bir konumda değildi (Kasalak, 2021, s.543). Bu yüzden Japonya'nın konferanstan istediğini elde edebilmesi özellikle ABD'nin vereceği karara bağlıydı.

Japonya'nın Paris'te gerçekleşen konferansta üç amacı vardı: Milletler Cemiyeti Antlaşması'na “ırksal eşitlik”e ilişkin bir madde koydurmak, Kuzey Pasifik Adalarını kontrol altında tutmak ve Şantung bölgesinde yer alan Alman sömürgelerini ele geçirmekti (Macmillan, 2015, s.486).

Daha çok Avrupa sorunlarının karara bağlandığı Paris Barış Konferansı'nda, Japonya'nın üzerinde durduğu konu ise Çin ve Asya Pasifik'te bulunan Alman sömürgeleriyle ilgiliydi

(Levent, 2015, s. 23). Almanya yenilmişti ve sömürgeleri ne olacaktı, onlar için asıl soru buydu. Bu konuda Fransa ve Almanya savaş sırasında Japonya ile imzaladıkları antlaşmalara bağlı kalarak Japonya'yı desteklerken; Amerika bölgedeki çıkarlarını ön planda tutarak Çin tarafını tuttu. Bu bağlamda da Şantung Meselesi Japonlar için sorunlu görüşmelere sahne oldu. Çünkü bölge, Çin için de önemliydi. Zaten Çin'in Birinci Dünya Savaşı'na girme nedeni, Almanya egemenliğindeki kendi topraklarını ele geçirmektir. Bu sömürgelerden önemli olanı ise Shantung idi. Çünkü buraya hâkim olan Pekin'in güney bölgelerine hükmetmekle kalmaz Güney Çin'i, Kuzey Çin ile birleştiren Büyük Kanal da kendisinin olarak düşünebilirdi. Ayrıca bölgenin otuz milyonluk nüfusu, ucuz işgücü imkânı sağlamakla beraber, bölge kömür ve mineral yatakları bakımından da zengindi (Macmillan, 2015, s.507). Bu yüzden Uzak Doğu'da önemli aktörler olan Çin ve Japonya için Shantung Sorunu (Ertan, 2016, s.555) konferansta önemli bir hal almıştı.

Bölgenin Japonlara verilmemesi için Çin halkı gösteriler yapmakta ve “Çin, Çinlilerindir”, “Versailles'i imzalama” şeklinde sloganlar atmaktaydılar (http://politikaakademisi.org/2020/04/29/cin-japonya-iliskileri/#_ftn4, 2020). Fakat İtalya, kendisine söz verilen yerleri alamayınca konferansı terk etmişti. Japonya da böyle bir girişimde bulunursa bu, barışı tehlikeye sokacaktı. Bu nedenle barış yapımcılar Shantung konusunda Japonlardan tarafa davranmış (Macmillan, 2015, s.528) ve yapılan görüşmeler sonucunda Shantung'taki idari denetimi Çin'in sağlaması şartıyla Almanlara ait olan ekonomik imtiyaz ve mülkiyetin MC adına Japonya'da kalmasına karar verildi. Böylece Japonya, Birinci Dünya Savaşı'nı fırsata çevirerek Uzak Doğu'daki topraklarını ve nüfuz alanını genişletme imkânı buldu (Levent, 2015, s. 23). Bu ise Çin'in Versailles Antlaşması'nı imzalamadan konferansı terk etmesine neden oldu. Japonya ise sömürülen Asya'da beyaz ırktan olmayan yükselen bir dünya gücü ve sözcüsü olarak ırksal eşitlik maddesini vurgulamaya başladı (Meyer, 2014, s.185).

İrksal eşitlik maddesinin Japonlar açısından sembolik önemi çok büyüktü. Çünkü bu millet, fizikî özelliklerinin “beyaz ırk”tan farklı olması nedeniyle kendilerini ikincil konumda hissetmekteydiler. Bu durum, göç eden Japonların ırkçı politikalara maruz kalmalarına sebep oldu. Hatta Kaliforniya'da bu politikadan ötürü Japonların önce arazi satın almaları, ardından da kiralamaları yasaklandı. Öğrenciler arasında ayrılıkçı politikalar izlenerek bir çeşit baskı uygulanmaktaydı. Ayrıca Japon, Hintli ve Çinli

göçmenlerin de ABD ve Kanada'ya girmeleri çok zor hale geldi (Macmillan, 2015, s.494). Bu nedenle Japonya Delegesi Baron Makino, Milletler Cemiyeti Antlaşması'na ırksal eşitlik maddesinin konulmasını önerdi. Öneriyi çoğu üye desteklese de ABD ve İngiltere tarafından reddedildi (Burgers, 1992, s.449). Bu maddenin kabul edilmemesi, savaş arası dönemde Japonya'yı Batı'dan uzaklaştırmaya, daha milliyetçi ve saldırgan politikalar izlemeye sevk etti (Macmillan, 2015, s.498).

Almanya'nın Çin ve Kuzey Pasifik bölgesinde bulunan müstemlekelerinin Japonya'nın İngiltere ile imzaladığı 1902 Antlaşması çerçevesinde Japonlara bırakılması (Büyükbaş, 2004b, s.121) ve 1919 yılında mandaların bölüşülmesiyle Japonya istediği tüm adaları ele geçirdi (Macmillan, 2015, s.490). Böylece Japonya Milletler Cemiyeti Antlaşması'na "ırksal eşitlik" maddesini ekletemese de ele geçirdiği topraklar sayesinde önemli kazanımlar sağladı.

6.1.3. Sibirya Çıkarması

Rusya'nın Brest-Litowsk Antlaşması sonrası Almanya ile barış yaparak savaştan çekilip de Almanya'ya karşı doğu cephesinin düşmesine neden olan Bolşevik Devrimi sonucunda, İngiltere ve Fransa Bolşevik yanlılarına karşı antipati beslemeye başladı (Özkan Borsa, 2016, s.92). Bu yüzden Rusya'da Çarlık taraftarları ve Bolşevikler arasında yaşanan iç savaşta bu iki devlet Çarlık yanlılarını destekledi (Uçarol, 2000, s.535). Bolşevik Devrimi yaşayan Rusya'nın kaygısı, içeride bulunan kaosa son vermektir (Levent, 2015, s. 24). Bu kaosu ise Japonlar, kıtadaki konumlarını güçlendirmek amacıyla önemli bir fırsat olarak görmekteydi (Dickinson, 1999, s.181-182).

İngiltere ve Fransa Almanya'nın, Rusya'nın kaosundan yararlanarak Viladivostok'ta bulunan cephaneliklere el koymaması için Amerika ve Japonya'nın Sibirya'ya asker çıkarmasını istedi (akt. Levent, 2015, s. 24). Amerika ise Japonya'nın Sibirya içlerine kadar ilerlemesini önlemek amacıyla bu girişime istemeyerek müdahil oldu (Meyer, 2014, s.186). Japonlar böylece bölgenin Bolşevikler tarafından tehdit altında olduğu bahanesiyle Kuzey Mançurya'ya yönelmeye başladılar. Amaçları Rus kontrolündeki Çin demiryolunu ele geçirmekti (Meyer, 2014, s.186).

Bunun sonucunda da Japon Meclisi bölgeye 12.000 asker gönderilmesini onayladıysa da bu sayı zaman içinde 70.000'e yükseldi (Akyüz, 2022, s.103). Japonya'nın amacı Çin'i

ele geçirmek olduğu için böyle bir politika izlediyse de (<https://www.sabah.com.tr/sozluk/cografya/japonya-ulkesi-hakkinda>) 1920’ye gelindiğinde Kızıl Ordu yenilgiye uğratılamamış, Japonlar bu müdahaleden istediğini elde edememişti. İngilizler ve Amerikalılar 1920’de bölgeden çekilmeye başlarken Japonlar bölgede kalmaya devam etmekteydi (Akyüz, 2022, s. 103-104). Bu ise Japonların hem maddi hem de manevî anlamda zarar görmeye başlamasına neden oldu. Bolşevik rejiminin güçlenmesi, ABD’nin uyguladığı uluslararası baskı, Japon askerlerinin zafiyete uğraması gibi durumlar neticesinde ise Japonya, askerilerini dört yıl sonra bölgeden çıkardı (Levent, 2015, s.25).

Bu durum aslında Japonya’nın bölgede nabız yoklamasını sağladı. Savaş sonrası kazanımlarıyla yetinmeyerek bölgedeki faaliyetini genişletme kapasitesini test etmesi bakımından önemli bir gelişme olmuştur.

6.1.4 1922 Washington Deniz Konferansı

Japonya’nın dış politikası açısından çok önemli sayılabilecek bir girişimi 1902 yılında İngiltere ile gerçekleştirdiği ittifaktır. Çünkü bu ittifak Japonya’nın Batı devletler sisteminin eşit statüsüne giriş kartı anlamına gelmekteydi (Büyükbay, 2004b, s.115). Bu ittifak ile Japonya, rakipsiz bir donanmaya sahip büyük bir gücü arkasına alırken; İngiltere ise Pasifik’te kendisi için tehdit olabilecek Rusya’ya karşı genç ve dinamik bir devleti yanına çekmişti. Aslında bu iki devletin ittifak yapmasında, benzer coğrafyalara sahip olmalarından dolayı Japonya’nın İngiltere’yi model olarak alması da yatmaktaydı (Kösebalaban, 1998, s.76). Bunda Batı ile etkileşime girmeye başlaması da önemliydi. Çünkü stratejik, ekonomik ve politik olarak gerçekleşen etkileşimler 20. yüzyıl Japon dış politikası için önemli bir gelişme olmuştur (Welfield, 2012, s.5).

Bu dönemde Japonya’nın kendisini Batı’nın medeni ülkeleriyle bir görmek isteme politikası vardı. Onlara göre Kore olsun, Çin olsun başka bir Asya ülkesi olsun Japonya kıtadaki devletlerden farklıydı. Bu yüzden de Batılıların Asya ülkelerine davrandığı gibi davranma politikası izlemeleri akıllarına yatmaktaydı (Welfield, 2012, s.6).

Japonya, kendisine sıradan bir müttefik değil de çıkarlarına destek olan güçlü bir müttefik aramaktaydı ve bu konuda İngiltere biçilmiş bir kaftandı (Kösebalaban, 1998, s.80). İttifaklarını resmiyete döken 1902 Antlaşması ise ABD tarafından tehlikeli

görülmekteydi. Çünkü bu antlaşma ile Japonya Uzakdoğu'da gerçekleştirdiği faaliyetleri İngiltere ile yaptığı ittifaka bağlamaktaydı (Armaoğlu, 1992, s.218). Ayrıca savaş sonrasında ABD öncülüğünde Pasifik'te meydana gelen donanma yarışına İngiltere ve Japonya da katılmaya başladı. Bu durum bölgede çıkarları olan ABD ile beraber, kamuoyunu rahatsız etmekte ve insanlar yeni bir dünya savaşının çıkmasından endişe duymaktaydı. Bunun üzerine ABD'yi temsilen Senatör William Borah 1921 yılında donanmalar arası silahlanmanın durdurulması için önerge verdi. Akabinde İngiltere, Fransa, Japonya, İtalya, Belçika, Hollanda, Portekiz ve Çin 12 Kasım 1921'de toplanılacak olan Washington Konferansı'na çağırıldı (Levent, 2015, s.28). Doğrudan Uzak Doğu ile ilgili meselelerden doğan bu konferans (Sander, 1992, s.218), ABD'nin Japonya'yı frenlemesini hedeflemekteydi. Ayrıca 1921'de de İngiliz-Japon ittifakı sona erecekti ve ABD böyle bir ittifakın yenilenmesini istemediği için bölgede kendisinin de dâhil olacağı bir ittifak sistemi kurmayı amaçladı. Amerika'nın Japonya ile ittifakının hoş karşılanmadığını gören İngiltere de Amerika yanında yer alarak Japonya ile ittifakını yenilemedi (Armaoğlu, 1992, s.218). Nitekim Washington Deniz Silahsızlanması Konferansı'nın temelleri de böyle bir ortamda atılmış oldu.

12 Kasım 1921 ve 6 Şubat 1922 tarihleri arasında gerçekleştirilen konferansta “Deniz Silahlarının Sınırlandırılması” ve “Çin’le İlgili Uzak Doğu Meselesi” şeklinde iki konu üzerinde duruldu. Deniz silahlarının belirlenmesi için yapılan görüşmelere ABD, Japonya, Fransa, İngiltere ve İtalya katıldı. Uzak Doğu meselesi için gerçekleştirilen toplantıya ise ABD, Japonya, İngiltere, Fransa ve İtalya'nın yanında Belçika, Çin, Hollanda ve Portekiz de katılmıştı (Özyürek, 2016, s.491). Buna göre antlaşmayı imzalayan tüm devletler birbirlerinin Pasifik'teki topraklarına karşılıklı olarak saygı gösterecek, Çin'in bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne duyarlı olacak ve Çin topraklarında ekonomik ve ticari alanlarda “fırsat eşitliği” sağlanacaktı (Sander, 1996, s.35). Bu konferansta Çin ile ilgili görüşülen konulardan birisi de “Şantung Sorunu” idi. Japonya'nın eski Alman sömürgesi olan ve 1914 yılından bu yana işgal ettiği bu yarımadadan çekilerek burayı Çin'e vermeyi kabul etmesi, Tsingtao Gümrüğü'nün, Çin Deniz Gümrük Servisi'nin kontrolü altına alınması ve Kiaochow-Tsinan Tren Yolu'nun tüm haklarının da Çin'e verilmesiyle sorun çözüldü (Levent, 2015, s.31). İlerleyen yıllarda ise Japonya bu

politikasından vazgeçerek Çin'i istila etme girişimlerini başlatacaktır (Özyürek, 2016, s.398).

Böylece 1902'de başlayan İngiliz-Japon İttifakı, “Dört Devlet Anlaşmasıyla” ile sonuca bağlanırken; “Dokuz Devlet Antlaşması” adıyla kurulan pakt ile Çin'in bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü diğer devletler tarafından tanınmış ve Asya'da menfaatleri bulunan devletlere ticari ve ekonomik bakımdan eşit haklara sahip olma imkânı verilmiştir (Özyürek, 2016, s.491). Bu şekilde bölgede “açık kapı” politikası garanti altına alınmıştır. “Dokuz Devlet Antlaşması” olarak geçen bu antlaşmayla Çin'in toprak bütünlüğünün tanınmasıyla beraber Asya'da çıkarları bulunan yabancı devletlere eşit olarak ekonomik ve ticari haklar verildi.

Antlaşma ABD için büyük bir zafer niteliği taşımaktaydı. Çünkü Birinci Dünya Savaşı ile Çin'de elde ettiği hakları garanti altına almıştı. Fakat durum Japonya için öyle değildi. Çünkü bu antlaşma ile neredeyse Batılı devletler kadar Çin'e uzak kalma dezavantajına maruz kalmış ve kendisi için hayati öneme sahip olan Çin'deki ekonomik çıkarları risk altına girmişti (Levent, 2015, s. 30). Ayrıca 1902 yılında İngiltere ile imzaladığı antlaşma sonucunda Batı sistemine entegre olma avantajını ele geçirmişken, 1922 Washington Antlaşması ile Batı tarafından ötekileştirilen bir pozisyona düştü.

6 Şubat 1922 tarihinde gerçekleşen “Washington Deniz Antlaşması” ile de savaş gemileri ile uçak gemilerinin oranları belirlendi. Buna göre ABD ve İngiltere 525.000; Japonya 315.000; Fransa ve İtalya ise 175.000 tonajında büyük gemilere sahip olacaktı (Armaoğlu, 1992, s.220). Bununla beraber konferansta ABD, Fransa, İtalya, Japonya ve İngiltere arasında deniz gücünü sınırlayan bir antlaşma da imzalandı. Bu antlaşmaya göre İngiltere, ABD, Japonya, İtalya ve Fransa için savaş gemilerinin oranı sırasıyla 5:5:3:1.75:1.75 olarak belirlendi (Meyer, 2014, s.187). Alınan kararlar sonucunda Japonya'nın güçlü bir donanmadan yoksun bırakılarak bölgede tehdit oluşturmamasının önüne geçildi (Büyükbaş, 2004a, s.365). Antlaşmanın önemli bir sonucu, donanma gücünde lider olan İngiltere, bu antlaşma ile gücünü ilk kez ABD ile paylaştı (Bodur, 2013, s.243).

Anglo-Japon İttifakı'nı sona erdiren bu antlaşma, İngiltere'nin Japonya'dan uzaklaşmasına ve Japon tehlikesinin ilerleyen zamanlarda belirginleşmesi üzerine ABD ile yakınlaşmasına neden olacaktı (Armaoğlu, 1992, s.220). Aynı zamanda bu konferansla

Pasifik'teki güç dengesinin dondurulması ve Çin'in de sömürge konumunun sürdürülmesi amaçlanmıştı (Sander, 1996, s.35). Bu antlaşma istenildiği şekilde uygulamaya konulamadı. Çünkü ABD'nin amacı bu ittifakın uygulanmasından çok kendisi için tehlike oluşturan Japonya'yı İngiliz desteğinden mahrum bırakarak Pasifik'teki çıkarlarını garanti altına almaktı (Levent, 2015, s. 32). Bu antlaşmadan genişleme siyaseti izleyen Japonya da memnun olmadı. Bu yüzden antlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra Almanya ve İtalya'nın silahlanmaya başlaması ile Japonya da Uzakdoğu'da birtakım saldırı faaliyetlerine yöneldi (Bodur, 2013, s.310). Bu gelişmeler doğrultusunda diyebiliriz ki barışa yönelik girişimler bir yandan yapılırken diğer taraftan bozulmaktaydı. Bu da savaş arası dönemdeki barış faaliyetlerini sekteye uğratarak barış hareketlerinin kalıcı olmasını engellemiştir.

6.2. Pearl Harbour Baskını'na Kadarki Süreçte Showa Dönemi (1926-1941)

6.2.1. Japon Militarizminin Canlanması

Japonya'da militarizmin güç kazanması, esasında Meiji Dönemi'nde ortaya çıkan “Zengin Ülke, Güçlü Ordu (Fukoku Kyôhei)” ilkesi ile gerçekleşti (Seyhan, 2011, s.54; Welfield, 2012, s.6). 1867'de Meiji Restorasyonu ile Şogunluk sisteminin ortadan kaldırılmasıyla beraber ordu fiili olarak iktidarı ele geçirdi ve imparatorun rolü simgeselleşti (Belge, 2011, s.376). Bu dönemde uygulanan restorasyon, ulusal çabanın başlatıcı olmuş ve Batılı uzmanlardan yararlanılmıştır. Japonya, ordu ve anayasası için Prusya'yı, bankacılık sistemi bakımından ABD'yi, donanma açısından İngiltere'yi ve ekonomisi için de bütün dünyayı seçti (Meyer, 2015, s.464). Böylece Meiji Dönemi ile başlayan “milleti zenginleştir, kolları güçlendir” ilkesi ile Japonlar, Batı ile eşit konuma gelmenin sanayi, ticari, siyasi, toplumsal gelişmelerden geçtiğini bildiklerinden 1912 sonunda modern bir devlet olma yolunda bu koşulları elde etmişti (Meyer, 2014, s.142).

Meiji döneminde kurumlar değişse de dünya görüşü ve değerler sisteminin özü değişmedi. Hatta Japonlar bu değişiklik ile dünya görüşlerini bağdaştırmaya başladılar: Geleneklerinden ödün vermeden dünyanın efendisi olmak. Bunun için de askeri kesim en üst basamakta olmalıydı (Belge, 2011, s.391). Bu doğrultuda Ruhi kökenlerini geleneksel

Japon Samurai ahlakından alan, silah ve yönetim anlayışını Batı'dan alan ordu, Japon yayılcılığının en önemli öğelerinden biri haline geldi (Dündar, 2006, s.134).

İmparator Taisho'nun ölümü üzerine 1926'da oğlu Hirohito tahta geçti ve onun tahtta kaldığı süreç “Showa Dönemi (Aydınlanmış Barış)” olarak adlandırıldı (Çimen, 2013, s.211). Bu dönemde siyasi hayat Kenseikai (1927'de adı Minseito olacaktır) ve Seiyukai adlı iki muhafazakar parti etrafında şekillendi (Meyer, 2014, s.193).

Japonya'nın Çin ile 1894-1895 yıllarında yaptığı savaş, ona büyük bir prestij ve özgüven sağlamış, Ruslara karşı gelmesinde de önemli rol oynamıştı. Rusya ile yapılan savaş ise Japonları, Mançurya kaynaklarına yönelterek onların uluslararası platformda büyük bir güç haline gelmesini sağladı (Özel Özcan, 2020, s.172). Japonya'nın önce Çin, sonra Rusya ile yaptığı savaşlar ve ardından meydana gelen Birinci Dünya Savaşı gibi yaşanan gelişmeler, onun “biriciklik”ini vurgulayan milliyetçiliğin yükselmesinde rol oynadı. Çünkü bu esnada liberal havanın etkili hale gelmesiyle aşırı Batılılaşma politikasına karşı çıkılmış ve Japonların kendi özlerine dönmesi gerektiğine yönelik görüşler baskın gelmeye başlamıştı. Buna ek olarak 1929 Ekonomik Buhranı, kendi dış pazarını oluşturma dürtüsünü harekete geçirdi. İngiltere ile ittifakın sonlanması ise Japonların Batı'ya olan güvenini sarstı. Deniz gücünde gerçekleştirdiği müthiş büyüme İngiltere ve ABD'yi endişelendirerek Batı'dan gelen eleştirel söylemler milliyetçiliğin yükselmesine neden oldu (Hakkı Büyükbaş, 2004a, s.354-367).

İmparator halk gözünde her ne kadar kutsal bir varlık olarak görünse de ülkenin politikası asker ve sivil bürokrasinin etkisi altındaydı. Mançurya'nın işgal edilmesine ve Çin'le savaşılmasına karşı çıkılmasına rağmen ülkedeki askerler tam aksini düşünmüş ve yeterince güçlü olduklarını ve daha fazla büyümeyi hak ettiklerini belirtmişti (Çimen, 2013, s. 208). Japonya, Washington Konferansı'nda kendinden tavizler vermesine rağmen Asya'daki ayrıcalıklı konumunu sürdürmeye çalıştı. Genelde asker ve sivil arasında iki farklı görüş hâkimdi. Askeri kesim dış politikada saldırgan bir tutum izlemeyi tercih ederken; sivil kesim özellikle de liberaller, diplomatik yollu ilişkilerin izlenmesini istiyordu (Meyer, 2014, s.195).

Japon militarizmi bu dönemde olgunlaşmış bir aşamaya geldi. Çünkü Genro üyeleri vefat etmiş ve ardından kendilerinin devam ettireceği insanlar yetiştirmemişti. Genro'dan kalan

boşluğu ise ordu doldurdu. İktidarın bizzat kendisi askeri kurumlara kalmaya başladı (Belge, 2011, s.409-410). Bu dönemde Japon militarizminin canlanmasını sağlayan bir diğer gelişme, Çin milliyetçiliğinin yükselerek Japon karşıtlığının artmasıdır. Bununla beraber Chiang Kai-Shek'in güçlenmesi Mançurya'nın Çin kontrolüne girmesine neden olacağı endişesini doğurdu. Bu da Japonların bölgede daha önceden bulundurduğu ordusuna takviye yapmasına neden oldu. Ayrıca 1923 Büyük Kantô Depremi ve 1929 Ekonomik Bunalımı sonucu yaşanan ekonomik sıkıntılar da Japon militarizmini arttırdı (Seyhan, 2011, s.55). 1930'lara gelindiğinde ise ülkede daha çok asker zihniyeti hâkim olmaya başladı. Mançurya hadisesi de askeri kesim tarafından gerçekleştirilmişti. Bütün bunların kökeninde ise yapılan eylemlerde askeri grup olsun, siyasi eylemciler olsun bu grupların imparator adına hareket ettiklerini söylemeleri yatmaktaydı (Meyer, 2014, s.198). Bu doğrultuda Japonya'da güç dengesi askeriye lehine değişirken, 1930'larda siyasi partilerin rolü giderek azalmaya başladı (Meyer, 2014, s.200).

Mançurya meselesi ile askeri kesimin ülkedeki etkisi daha fazla arttı ve Japonya bir dikta devlet şekline dönüşmeye başladı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sağcı kesim güç kazandı. Bu dönemde işçi hareketlerine karşı birçok grup ortaya çıktı: Kokodai (İmparatorluk Yolu Derneği), Sekka Boshidan Anti-Bolşevik Birliği vb. gibi dernekler savaşı övmekte, aşırı milliyetçiliği, tek partili hükümet sistemini benimseyen faşist bir yaşam tarzını önermekteydi. Parlamenter yapının kaldırılmasını, üretim yollarının millileştirilmesini, imparatorluk yönetiminin geliştirilmesini savundu. Sivil sağ kesim ile kıdemsiz olan genç subaylar güçlerini birleştirerek Showa Restorasyonu'nu ilan etti. Bu restorasyonla imparatorluk yönetiminin genişlemesini amaç edindiler ve faşizm ideolojisini yayarak terörist eylemlerde bulundular (Meyer, 2014, s.201). Yaşanan çatışmalar sonucunda da Japon hükümetinin yönetim şekli faşizm oldu.

Japon faşizmi İtalya, İspanya ve Almanya'daki gibi rejimlerle birtakım ideolojik benzerlikler taşımaktaydı. Bireyselliğin ve temsili hükümetin reddi, savaşın idealleştirilmesi, sınıf mücadelesi kavramının ortadan kaldırılması, ulusun birliği ve bölünmezliği gibi unsurları barındırması bakımından benzerdi. 1930 sonlarında ise Japonya'da faşizmin daha geniş çapta kabul edilmesi sonucunda hem otoritarizm hem de diktatörlük arttı. Serbest fikir ve düşünceler için sansür uygulandı (Meyer, 2014, s.201-202). İçeride uygulanan bu baskının dışarıya yansımaları da aynı doğrultuda oldu. Askeri

kesimin savaşçı hevesi ve saldırgan tutumu Japonya'nın emperyal yayılmacılığı için önemli bir gelişme olmuş ve bu da revizyonist politikanın izlenmesine yol açmıştır.

6.2.2. 1927 Cenevre Konferansı ve 1930 Londra Deniz Antlaşması

1922 yılında toplanan Washington Deniz Konferansı'nda deniz gücü sınırlandırılırken küçük gemilere ilişkin herhangi bir sınırlama yapılmamıştı. Bu da her devletin gücünün yettiği ölçüde küçük gemi yapmasına ortam hazırlamış ve deniz silahsızlanması politikasının eksik kalmasına sebep olmuştu (Armaoğlu, 1992, s.220). Gerçekleşen bu silahlanma yarışı dünya barışına darbe vurmakla beraber silahlanmaya yapılan harcama da vatandaşlar için sorun teşkil etmekteydi (Levent, 2015, s. 33). Bu nedenle de 1927'de Cenevre'de Amerika'nın girişimiyle ikinci bir deniz konferansı toplandı. Konferansa Fransa ve İtalya katılmazken İngiltere, ABD ve Japonya ise kendi arasında uzlaşmaya varamamıştı (Armaoğlu, 1992, s.220).

Konferansın başarısızlığı ABD-İngiliz ilişkilerinin gerilmesine de sebep oldu. Çünkü İngiltere ve Fransa arasında silahlarla ilgili birbirlerinin görüşlerini destekleyen bir antlaşma yapıldığı söylentileri mevcuttu (Esmer, 1953, s.48). Bunun üzerine İngiltere'ye tepki gösteren ABD, denizlerde silahlanma yarışı başlattı. Fakat hem 27 Ağustos 1928'de savaşın yaşa dışı olmasını amaçlayan Briand-Kellog Paktı'nın imzalanması (<https://history.state.gov/milestones/1921-1936/kellogg>) hem de İngiltere'deki iktidar değişikliği bu iki devlet arasındaki ilişkileri yumuşattı. Böylece 1930'da Londra'da üçüncü kez deniz silahsızlanması konferansı toplanması kararı alındı. İngiltere önderliğinde konferansa ABD, Japonya, Fransa ve İtalya davet edilmiş fakat Japonya, konferansa katılmak için üç temel prensibin kabul edilmesini şart koşmuştu (Levent, 2015, s.36):

- Küçük zırhlılarda toplam tonajda, ABD'nin %70'i oranında güce sahip olmak,
- Amerika'nın %70'i oranında 8 inçlik toplarla donatılmış büyük kruvazörlere sahip olmak,
- Denizaltı gemileri konusunda 1931 yılı sonunda sahip olunması planlanan toplamda 78.500 tondan taviz verilmemesi şeklinde maddeler mevcuttu.

Yapılan görüşmelerde İngiltere, Japonya ve ABD'nin küçük tonajlı gemilerin sınırlandırılmasına ilişkin görüş birliğine varması üzerine deniz silahsızlanması konusundaki çabalar büyük oranda başarılı oldu. Bunun nedeni ise deniz silahlarının denetlenebilir ve sayılabilir nitelikte olmasıdır. Aynı özellik kara silahları için geçerli olmadığı için aynı başarı da sağlanamayacaktır (Sander, 1996, s.35). Japonların istekleri tam anlamıyla kabul edilmemesine rağmen yapılan görüşmeler sonucunda 22 Nisan 1930'da Londra Deniz Antlaşması imzalandı. Antlaşma sonucunda dört farklı gemi üzerinde sınırlama getirildi.

Kruvazör ve daha küçük gemilerde tonaj ABD için 323.000, İngiltere için 339.000 ve Japonya için de 208.850 olarak belirlendi. İngiltere ve ABD için ayrılan destroyer tonajı 150.000 olarak tespit edilirken Japonya için de 105.000 ton oldu. Bu üç devletin 52.700 ton denizaltı gemisine sahip olma hakkı verildi. Uçak gemilerinin oranı ise Washington Antlaşması'na uygun olarak İngiltere ve ABD için 135.000 ton, Japonya için ise 81.000 ton olarak belirlendi. Ayrıca 1936 yılına kadar hiçbir zırhlı gemi yapılmaması kararı alındı (Bodur, 2013, s.310).

Japonya'da ise silah bakımından İngiltere ve ABD ile eşitliğin sağlanmaması tepkiye neden oldu. Bu tepki sonucu dönemin başbakanı Hamaguchi'ye suikast düzenlendi. Bu gelişmelere rağmen iki savaş arası dönemin başlangıcı olan 1919'da başlayan silahlanma rekabetine 1922 Washington Konferansı ve 1930 Londra Deniz Konferansı'ndan 1936 senesine kadar mola verilmiş oldu. Londra ve Washington Antlaşmaları ile ABD-Japonya ve İngiltere arasında bulunan orta yol, 1920 ve 1930'larda ortaya çıkma ihtimali olan savaşın engellenmesini sağladı (Levent, 2015, s. 39-40).

6.2.3. 1931 Mançurya Hadisesi

1894-1895 yılları arasında yaşanan Çin-Japon Savaşı sonucunda Peskador Adaları, Formaza ve Liaotung Yarımadası Japonların eline geçti. Böylece Japonya hem Kore'yi kontrol altına alabilecek konuma gelmiş hem de Mançurya'nın güneyine yerleşmişti (Armaoğlu, 1992, s.92). Bu durum karşısında Almanya, Rusya ve Fransa çıkarlarını korumak için duruma müdahale etmişler ve Japonya'nın Liaotung Yarımadası'ndan çıkmasını istemişlerdi. Hatta Rusya erken davranarak buraya el koyunca (Gürün, 1997, s.298) Rusya ve Japonya arasında bir savaş yaşandı ve mücadeleyi Japonya kazandı. Bu

savaş ise Japonya'nın Uzak Doğu'daki kuvvetler dengesine katılmasını sağlaması, bölgede sömürgecilik faaliyetine katılan bir Asya devleti olarak kendisini göstermesi ve Asya'da "sarı ırk" milliyetçiliğini başlatması bakımından Japonya için önemli bir politik dönüm noktası oldu (Armaoğlu, 1992, s.93).

Liaotung bölgesine bakıldığında, 1905'te yaşanan Rus-Japon Savaşı sonucunda Rusya burayı Japonlara bırakmakla kalmamış, Güney Mançurya'da yer alan demiryollarını da Japonlara kaptırmıştı (Gürün, 1997, s.298). Böylece Japonlar Mançurya'da nüfuzlarını artırma avantajını elde etti (Levent, 2015, s.40). Bölgedeki çıkarlarını korumak için buraya Kwantung adını verdiği ordusunu bıraktı (Gürün 1997, s.298). Buradaki ordu sayıca artmakta ve neredeyse Güney Mançurya'nın ordusu konumuna gelmekteydi (Meyer, 2104, s.199).

Mançurya'nın işgale giden sürecinde Çin-Japon ilişkilerine bakıldığında, 1927'ye kadar iki devlet arasındaki ilişkiler iyi bir şekilde ilerlerken bu dönemde Japonya'da militarist bir hükümetin iktidara gelmesiyle Çin ve Japonya arasında yeni bir çatışma dönemi başladı (Özyürek, 2016, s.392). Giichi Tanaka yeni bir hükümet kurmuş ve Çin'e karşı izlenecek politikanın gözden geçirilmesi için bir konferans toplamıştı. Konferansta "Tanaka Memorandumu" adı verilen bir belge düzenlendi. Buna göre Japonya'nın Uzak Doğu'da varlık gösterebilmesi için önce Mançurya ve Moğolistan sonra da Çin ele geçirilmeliydi. Bu yapılırken de "kan ve demir" politikası ile hareket edilmeliydi. Politikalarına ABD'nin engel olmaması için ise Rusya'ya yapıldığı gibi ABD'nin de başının ezilmesi gerekmekteydi. Tanaka tarafından oluşturulan ve askeri güce dayalı bu sert politikaya "pozitif politika" da denilmiştir. Bu politika doğrultusunda da Japonya-Çin ilişkileri bölgesel çatışmalar üzerinden şekillenmeye başladı (Bodur, 2013, s.318-319). Bu bağlamda ise çatışma alanı Mançurya idi.

Mançurya'ya bakıldığı zaman 1911'de Cumhuriyet Devrimi'nin yaşanması sonucunda Zang Zuolin 1928'e kadar diktatör olarak yerel yönetimi eline geçirdi. Zuolin, Çin Milliyetçi Partisi Kuomintang yanlısı politika eğiliminde olduğu için Japonya kinlenmeye başladı. Bu politikasının etkisiyle bölgede Çin nüfuzunun baskınlaşacağından endişe duyan Japonya, Zang Zuolin'e bindiği trende suikast yaptı (Belge, 2011, s.414). Burada önemli olan nokta ise Japonya'nın Zuolin'i iktidara geçtikten uzun bir sonra öldürmesinin

sebebi, bu zamana kadar Mançurya'yı ikinci planda tutmasından kaynaklanmaktaydı. Japonya ne zaman ki Formoza (Tayvan) ve Kore'de nüfuzunu güvenceye aldı o zaman Mançurya'ya odaklanmaya başladı (Levent, 2015, s. 40). Ayrıca ekonomik bakımdan üç kriz geçiren Japonya (1920, 1921 ve 1929) büyük bir buhran yaşadı. Bu krizlerle iş yerleri kapanmaya başlamış, işsiz sayısı artmış ve bununla beraber ipeğin ihracı da azalmıştı (Levent, 2015, s. 42). Geniş yüzölçümüne sahip olan Mançurya ise doğal kaynaklar bakımından zengindi ve bu durum kalkınmaya başlamasından itibaren Japonya'nın buraya göz koymasına neden olmuştu (Bodur, 2013, s.318).

Mançurya konusunda Japon ordusu, hükümetten bağımsız bir politika izlemekteydi. Japon ordusunda çiftçilik ile ilgilenen fakir kesimden gelen subaylar mevcuttu ve bu subaylar ekonomik sıkıntıları, kötü yönetime bağlamakta ve bu nedenle hükümetin, sivil siyasetçilerden arındırılması gerektiğini düşünmekteydi. Ayrıca ordunun da hükümetten bağımsız bir politika izleyerek Mançurya'ya el koyması gerektiğine inanmaktaydı. Böylece zengin hammaddeye sahip bir bölgenin ele geçirilmesi Japonya'nın ekonomisini de rahatlatıacaktı (Seyhan, 2011, s.56).

Kwantung ordusu içinde bölgeyi işgal etmek isteyenler olsa da Japon hükümeti henüz böyle bir eylemi uygun görmemekteydi. Buna rağmen ordu içinde yer alan iki kurmay, işgal girişimini başlattı (Gürün, 1997, s.298). Bahane olarak da 18 Eylül 1931 tarihinde Japon kontrolü altında bulunan Güney Mançurya Demiryolu hattında meydana gelen patlamayı gösterdiler ve hükümet onayı olmaksızın Mançurya'da yer alan Mukden bölgesini işgal ettiler (Şeyşane, 2013, s.28). Böylece 1 Mart 1932 tarihine gelindiğinde Japonya güdümünde Mançukuo (Mançurya Devleti ya da Mançurya Kukla Devleti) Devleti kuruldu (Belge, 2011, s.414; Levent, 2015, s.46). Bu işgal ile Japonya, Rus yayılmacılığına karşı kendi güvenliğini Asya'da garantiye alırken aynı zamanda Çin'i kendi politikasına göre şekillendirebileceği bir pozisyon yakalamış oldu (Büyükbş, 2005, s.339).

Şubat 1932'de ise bu kukla devletin yönetimine Mançu imparatorlarının sonuncusu olan Henry Pu Yi getirildi (Meyer, 2014, s.199). Kuruluş beyannamesinde, Mançurya hudutları içerisine Çin'in sahip olduğu Jehol eyaleti de dâhil edilmişti. Bu ise Japonların bundan sonraki adımının Jehol olduğunu göstermekteydi (Bodur, 2013, s.320). Böylece 1933

yılına gelindiğinde Japonlar burayı işgal edecek altyapıyı bu politikasıyla sağladı (Bodur, 2013, s.330).

Bu gelişmeler üzerine Çin, Japonya ile direkt savaşmak yerine sorunu çözmek için 1919'da Paris Barış Konferansı ile temeli atılan ve uluslararası düzenlemeleri sağlayan bir mekanizma olan Milletler Cemiyeti'ne başvurdu (Şeyşane, 2013, s.29). Konuya ilişkin Llyton Raporu hazırlayan Milletler Cemiyeti, Japonya'nın haksız olduğu kanaatine vardı (Gürün, 1997, s.300). Bu nedenle Japonya, faaliyetlerinden dolayı kınanmış ve Mançurya'nın yeniden Çin'e verilmesi kararına varılmıştı. Raporun örgüt nezdinde oylamaya sunulması sonucunda 42'ye karşı, Japonya'nın rapor aleyhine verdiği 1 oy ile Llyton Raporu kabul edildi (Kıran, 2008, s.28). Bu rapora Japonya, Milletler Cemiyeti'nden çıkarak cevap verdi (Meyer, 2014, s.200). Ayrıca bağlı olduğu antlaşmalarla yükümlü olmak istemediği için Aralık 1934 yılında da 1922 Washington Antlaşması'nı feshetti (Armaoğlu, 1992, s.271).

Japonya'nın cemiyetten çıkması sonucunda Pasifik'te yer alan eski Alman sömürgelerinin akıbeti sorunu ortaya çıktı. Çünkü bu alanlar Milletler Cemiyeti'ne karşı sorumlu olması şartıyla Japonya'ya verilmişti. Konunun manda sistemi ile bağlantılı olduğunu belirten Almanya, bu bölgeleri Japonların iade etmesini istedi (Cumhuriyet, 24 Mart 1933, s.3). Amerika da Almanya'yı destekledi. Çünkü ABD'ye göre bu adaların Japonların elinde olması, bölgede yaşanacak herhangi bir ihtilafta Japonlara üs avantajı sağlayacaktı (Cumhuriyet, 29 Mart 1933, s. 3). Tokyo Hükümeti ise mandası altında bulunan bu adaların ülkesine ait olduğunu ve Milletler Cemiyeti'nden ayrılması ile de cemiyetin bu adaları istemeye hakkı olmadığını belirtti (Cumhuriyet, 18 Mart, 1933, s.3).

Yaşanan bu hadiseler sonucunda Mançurya, Japon mülkü gibi harcanmış ve göstermelik bir devlet kurgusu kalmıştır. Çinliler ise bölgeyi kendi topraklarının bir parçası olarak görse de Chiang Kai-Shek yönetimi, Japonlarla yeni bir savaşı göze alamadığı için bölgeye ilişkin itirazlarını her fırsatta dile getirdiler. Bu durum da Japon-Çin dış siyasetinin Mançurya etrafında şekillenmesine neden oldu (Meyer, 2014, s.200). Böylece Japonya idealini gerçekleştirerek bölgede kontrolleri altında bir devlet kurmayı başardı. Yaşanan bu gelişme ise 1922 Washington ve 1928 Paris Antlaşmaları ile Pasifik bölgesinde kurulan dengelerin bozulmasına neden oldu (Levent, 2015, s. 46). Mançurya

Olayı, faşist Japonlara göre herkesin Japonya'ya düşman olduğunu ya da Japon'un Japon'dan başka dostu olmadığını kanıtladı (Belge, 2011, s.417).

Meydana gelen olaylara bakıldığında, 1930'larda Japonya'da milliyetçilik akımının güç kazanması sonucunda ordudaki birçok kişi savaş kavramının “yaratıcılığın babası” olduğunu düşünerek 1931'de Çin'in endüstri kalbi olan Mançurya'yı ele geçirme politikası izledi (Black, 2020, 201) ve Mançurya hadisesi ülkede çalkantılara neden oldu. Bir grup askeri öğrenciler ve genç subaylar Başbakan Inukai Tsuyoshi'yi, İmparator Showa'yı onun kötü tesirlerinden kurtarmak için öldürdü. Ordu, parti hükümetine son verilmesini talep etti (Meyer, 2014, s.199). Japonya'nın son siyasetçi başbakanı olan Tsuyoshi'nin öldürülmesi ile İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Japonya'da askeri yönetim aktif oldu (Seyhan, 2011, s.57). Revizyonist bir politikaya yönelen Japonya bundan sonraki süreçte saldırganlığının dozunu artırarak büyük vahşetlere imza atacağı politikalar izledi.

6.2.4. 1937 Çin-Japon Savaşı

Mançurya'nın işgali, Japonya'nın izlediği sömürgeci anlayışın devamı için itici bir unsur olmuştu. Çünkü bu işgal ile Milletler Cemiyeti'nin etkili bir yaptırım uygulamayıp diğer devletlerin de kendi meseleleri üzerine odaklanmasından dolayı yeterli tepki vermemesi Japonya'nın, emperyalist hedeflerle 1937 yılında Çin'e yönelmesine ve buraları istila etmesine neden oldu (Benhür ve Eraslan, 2021, s.379). Bu bağlamda Mançurya Hadisesi, Japonya'nın Çin politikasının formülasyonu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Crowley, 1963, s.277).

Bu formülasyonun oluşmasında biraz eskiye gidildiğinde yayılmacı hedefler izleyen Japonya için 1894-1895 ve 1904-1905 yıllarında gerçekleştirdiği savaşlar, onun büyük güçler arasına girmesini sağlayarak (Birbudak, 2018, s.200) bölgede etkin konuma gelmesinde önemli rol oynadı. Bu savaşlardan ilki olan 1894-1895 Çin-Japon Savaşı'na bakıldığında Kore önemli bir meseleydi. Bölge Meiji Dönemi'nden itibaren güçlenmiş ve yayılmacı hedefler izlemeye başlayan Japonya'nın “var olma” tartışmasının merkezindeki sorunlarından biri olarak görülmüştü. Doğu Asya devletlerinin Batı nüfuzuna girme eğilimi Japonya'yı tedirgin etmekteydi. Japon emperyalizmi için Kore'nin konumu birinci basamak olmakta hatta burası “Japonya'nın kalbine girmek üzere olan bir hançer”

biçiminde tanımlanmaktaydı (Büyükbaş, 2004b, s.104; http://politikaakademisi.org/2020/04/29/cin-japonya-iliskileri/#_ftn4, 2020). Bu doğrultuda Japonya'nın amacı Kore'ye bağımsızlık sağlayarak Çin'in buradaki üstünlüğünü ortadan kaldırmaktı. Bu fırsat ise 1894'te Kore'de ortaya çıkan bir ayaklanma ile gerçekleşti. Ayaklanmayı bastırmak için Çin ve Japon askerleri bölgeye ordularını gönderdi ve ayaklanma sona ermiş olmasına rağmen de ordularını bölgeden geri çekmediler. Bu da iki devlet arasında sürtüşmelerin yaşanmasına neden oldu (Meyer, 2014, s.170-171). Yaşanan çatışma sonucunda 25 Temmuz 1894'te Japon savaş gemileri Çin'e saldırmış "Birinci Çin-Japon Savaşı" olarak adlandırılan hadise sonucunda Japonya, kendisinden daha düşük bir güce sahip olan Çin'i hezimete uğratmıştı (Birbudak, 2018, s.203). Savaş sonrasında Çin, Kore'nin bağımsızlığını tanımak zorunda kalmış ve 1910 yılında Japonya, diplomatik manevralarla burayı eline geçirmişti. 1911'e gelindiğinde ise ABD ve Batı ülkeleriyle gerçekleştirdiği diplomatik uzlaşmalar sonucunda Japonya, kendi aleyhinde eşit olmayan antlaşmaları ortadan kaldırarak eşitliğe dayalı yeni antlaşmalar imzaladı (Meyer, 2014, s.167). Yaşanan bu hadiseler, Japonya'nın kendine güvenini artırarak yayılma hedeflerini genişletmesini sağladı. Böylece Kore'nin ilhakı Japonya'nın 1930'lardaki yayılmacı politikası için kırılma noktası oldu (Levent, 2015, s.19-20).

Mançurya'yı işgali sonrasında Milletler Cemiyeti'nden ayrılan ve Washington Antlaşması'nı fesheden Japonya, uluslararası alandaki niyetini yavaş yavaş açığa vurmaya başladı. 1934 yılında Asya'nın Monroe Doktrini'ni ortaya atmış, "Asya, Asyalılarındır" prensibiyle Batı'nın bölgeyle ilişkisini kesmeyi amaçlamıştır. Bu girişim adı altında Japonya, Çin'e komünizme karşı işbirliği teklifinde bulundu. Amacı bu işbirliği altında Çin'i kontrol altına almaktı (Armaoğlu, 1992, s.271-272). 1935 yılında ise Japonya'da yeni bir doktrin ortaya çıktı. "Showa Restorasyonu" adı verilen bu doktrin ile devlet idaresinin tamamen imparatora verilmesi ve askerlerin sivil hükümet yerine direkt olarak imparatora emir alması amaçlanmaktaydı. Askeri kesimin bu doktrinden memnun olmaması sonucu yaşanan ayaklanmalarda askerler bir kez daha baskın çıkarak nüfuzlarını artırdılar (Armaoğlu, 1992, s.272-273).

Japonya'nın Çin ile ilişkilerine bakıldığında Japon Hükümeti, Çin Milli Hükümeti yerine mahalli idare yöneticileri ile ilişkiler kurmakta, onları kendine muhatap olarak görmektedir (Cumhuriyet, 25 Temmuz 1937, s.2). Bölge idarecileri ile anlaşma yapan

Japonya, bu alanlarda kendisi için önemli imtiyazlar edinmekteydi. Bu noktada Japonya için iki alternatif vardı: Ya zor kullanarak Çin'i ele geçirmek ya da diyalog kurarak Çin ile uzlaşmaktı. Ancak Japonya'nın gerçekleşmesi zor taleplerde bulunması Çin ile uzlaşma şıkkının elenmesine neden olmaktaydı. İç siyasi yapıdaki totaliter milliyetçi kimliğe sahip hükümet yapısının da etkisiyle Çin ile savaş yapmak makul bir çözüm olarak görülmekteydi (Levent, 2015, s.142).

Böyle bir uygulama ise Pekin'den yaklaşık olarak 30 km. uzakta bulunan Marco Polo Köprüsü yakınlarında 7 Temmuz 1937 tarihinde gerçekleşen çatışma ile başladı (Crowley, 1963, s.277). Yaşanan bu çatışmalarda Japonya, resmi olarak Çin'e savaş bildiriminde bulunmadığı için yaşanan işgal girişimini "Çin Olayı" olarak nitelendirdi (Benhür ve Eraslan, 2021, s.382). Savaşın Şangay'a sıçramasından sonra çatışmalar şiddetlendi ve "İkinci Şangay Vakası" olarak anılan bölgesel savaş gerçekleşti (Levent, 2015, s.146).

Çin Milli Hükümeti Başkumandanı Chiang Kai-Shek, milli rejimi tehdit edici unsur olarak gördüğü Çinli komünist gruplarla birleşme kararı alarak bütün ülkeyi Japonya'ya karşı tek bir güç olarak topladı. Yaşanan savaş ile Şangay'ın yabancılara ait imtiyazlı bölgeleri haricindeki yerleri ve Kuzey Çin ile İç Moğolistan'ın büyük bir bölümünü ele geçiren Japonya, sonraki hedef olarak başkent Nanking'i gözüne kestirdi (Levent, 2015, s. 148-151). Böylece Çin-Japon Savaşı'nın en kanlı muharebesi olarak adlandırılan Şangay-Nanking Muharebesi gerçekleşti (Liu, 1956, s.198).

Japonya'nın amacı Çin'in daha fazla büyüyip kendisini tehdit edecek konuma gelmeden bölgeyi kontrol altına almaktı. Çünkü Çin iç sorunlarını çözümleyip dış politikaya odaklanırsa Japonya, Asya liderliği için Çin ile rakip konumuna gelmek zorunda kalabilirdi (Levent, 2015, s.154). Japonya'nın genişleme faaliyetleri ise hem ABD hem de Batı tarafından endişe verici olarak görülmekteydi (Benhür ve Eraslan, 2021, s.384). Yaşanan kanlı ve dehşet verici olaylar sonucunda Chiang Kai-Shek, Çin ordusuna geri çekilme emri verince 13 Aralık 1937'de Nanking, Japonların eline geçti (Benhür ve Eraslan, 2021, s.387). İşgalin üzerine Japonlar bölgede 1937'de kukla Çin Cumhuriyeti kurarak (Meyer, 2014, s.207) bu devleti diplomatik olarak tanıdı. Burayı işgal eden Japonlar, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bölgeyi otokontrollerinde tutarak sömürdüler (Seyhan, 2011, s.62-63).

Milletler Cemiyeti ise bu işgal karşısında Japonya'yı kınayarak gerçekleştirdiği eylemlerin mazur görülebilir yanının olmadığını belirtti. Ayrıca ABD de bu olay karşısında Milletler Cemiyeti'nin alacağı kararları uygulayacağını bildirerek önceden tarafsız kaldığı Japon-Çin ilişkilerinde bundan sonra Çin tarafında yer aldığını gösteren bir strateji izledi (Gürün, 1997, s.459-460). Bu bağlamda Japonya'nın Mançurya'yı işgal etmesi ve Çin'e karşı uyguladığı saldırgan politikalar Pasifik'teki güç dengesinin bozulmasına neden oldu (Uçarol, 2000, s.536). Japonya'nın bu faaliyetleri ABD, SSCB ve İngiltere ile ilişkilerinin kopmasına ve bu üç devletin Çin'e yardım etmesine yol açtı (Uçarol, 2000, s.536). Çin'e yapılan yardım faaliyetleri ise özellikle ABD ile arasının açılmasına neden olmuş ve Japonya'nın başta ABD olmak üzere Batılı devletleri Asya kıtasından kovmak için yeni politikalar geliştirmesini sağlamıştı.

Özetle diyebiliriz ki, 1910'da Kore'yi alan Japonya Çin'e yönelmeye başlamış ve 1931 Mançurya Olayı ile de Çin'i işgal çabasına girmiştir. Japonya'nın Çin'deki yayılcılık faaliyeti Batı'nın bölgedeki çıkarlarını tehlikeye atmış ve hem Batı hem de ABD ile ilişkileri bozulmuştur (Pehlivan Türk, 2015, s.103).

6.2.5. Alman-İtalyan-Japon Anti-Komintern Paktı

Çin ile savaşlar ara ara devam ederken Japonya İtalya ve Almanya dışındaki devletlerle iyi ilişkiler içinde değildi. ABD'nin ülkesine Japon göçmeni kotasını kapatması ve ırkçı söylemleri iki ülke arasındaki ilişkileri germekteydi. SSCB ile ilişkilerine bakıldığında ise Mançurya olayından sonra Japonların, Moğolistan'ın bir bölümünü ele geçirme hareketi SSCB'yi kızdırdı. Sovyetlerin de Sincan'a ve Dış Moğolistan'a girme faaliyetleri Japonları sinir etti. Bu da Almanya ve Japonya'nın 1936'da Anti-Komintern Paktı imzalamalarına neden oldu (Belge, 2011, s.417).

Pakt doğrultusunda alınan kararlara bakıldığında her iki devletin komünizm tehlikesine karşı ortak hareket etmesi ve bu konuda işbirliğinin sağlanması için sürekli bir komite kurmaları kararı alındı. Bu bağlamda pakt, komünist propagandaya karşı bu devletleri müşterek çıkarları doğrultusunda birleştirmiş, İngiltere ise bu ittifaktan endişe duymuştur (BDA, BCA, 534.37193.149245.20). Pakta 1 yıl sonra İtalya'nın da dâhil olmasıyla Berlin-Roma-Tokyo Mihveri kuruldu (Armaoğlu, 1992, s.262; Bodur, 2013, s.363).

Böylece yaklaşan savaş öncesinde bu üç devlet, oluşturdıkları ittifakla gruplaşmasını tamamladı.

Anti-komintern Pakt iki açıdan Japonya'ya olumlu sonuçlar sağladı. Öncelikle Almanya ve İtalya Mançukuo Devleti'ni resmi olarak tanıdı. İkincisi de 1936 yılında Almanya, 1938 yılında ise İtalya Mançukuo Devleti ile ticaret antlaşmaları yapmış ve bu da dolaylı olarak Japon ticaretine olumlu katkılar sağlamıştır (Seyhan, 2011, s.60).

Bu arada Japonya “ABCD Hattı” da denilen bir doktrin oluşturdu. Japonlara göre Amerika, İngiltere, Çin ve Hollanda Japonya'yı çembere almıştı ve Japonlar tehdit altındaydı. Bu nedenle Japonya Pan-Asyacılık ideolojisini uygulamaya koydu (Belge, 2014, s.417-418). Pan Asya ise Doğu Asya kıtasını, Avustralya'yı ve bunlar arasında bulunan adaları kapsar. Japon coğrafyacıları tarafından “Büyük Doğu Asya Müşterek Refah Diyarı” olarak da adlandırılmaktadır (Whittlesey, 1967, s.47). Pan Asyacılık, Japon liderliğinde bütün Asya halkının federasyon şeklinde birleşmesini öngörmekteydi. Bu akım özellikle 1920'lerden başlayıp İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar sürmüş ve Batılılar için kâbus olmuştu (Dündar, 2006, s.142). Buna göre Asya'yı Batı'dan ve sömürgecilerden kurtarmak ve Asya'daki devletleri milliyetçi bir ideolojiye dayandırmak Japonya'nın kutsal sorumluluğu olmuştu. Japon hegemonyası altında “Asya, Asyalılarındır” ilkesi hâkimdi (Meyer, 2014, s.201-202) Kısaca, Asya'nın mazlum halklarını, Avrupa sömürsünden kurtarma amacı gütmekteydi (Belge, 2011, s.421).

Almanya-İtalya ve Japonya'yı birbirine yakınlaştıran birçok neden vardı: Düşünsel ideolojik ortaklık ve ortak çıkar kaygısı önemli unsurlardandı (Belge, 2011, s.418). Bunlarla beraber 1930'larda Avrupa'da statükoyu bozucu olayların yaşanması da bu devletlerin aynı paktta birleşmesini sağladı. Çünkü statükonun korunmasını çıkarları açısından destekleyen devletlerle statükonun yıkılmasını amaçlayan devletler arasında çatışmalar yaşanmaktaydı (Uçarol, 2000, s.537). Bu bağlamda Almanya, İtalya ve Japonya statükoya karşı revizyonist eylemlerde bulunmaya başladı. Almanya silahlanmaya başlamış, Ren bölgesini işgal etmiş, İtalya Habeşistan'ı istila etmiş, Japonlar da Mançurya'yı ele geçirerek statükoyu bozmuştu. Hatta Hitler 1 Eylül 1939'da Polonya'ya girerek büyük bir savaşın başlamasına sebep oldu. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından başarılı işgallerde bulunan Hitler, topraklarına toprak katarak

ilerlemekteydi. Fransa'yı da işgal eden Hitler, İngiltere'yi barışa zorlamayı ve onu yalnız bırakacak tedbirler almayı amaçladı (Bodur, 2013, s.415). Çünkü İngilizlerle yapılan savaşta Almanya istediği sonucu elde edememişti. İngiltere bir ada devletiydi ve işgali deniz ve hava yoluyla gerçekleştirebilirdi. Ayrıca İngiltere, denizlerde Almanya'dan çok daha güçlüydü (Uçarol, 2000, s.600). Bu amaçla ittifak sistemine yönelerek İtalya ve Japonya ile 27 Eylül 1940'ta Üçlü Pakt imzalandı (Meyer, 2014, s.2016). Paktta şu konular üzerinde uzlaşıldı (Bodur, 2013, s.415):

- Japonya, Avrupa'da yeni bir düzenin kurulmasında Almanya ile İtalya'nın önderliğini; Almanya ve İtalya ise Asya'da yeni bir düzenin kurulmasında Japonya'nın önderliğini kabul edecek.
- Bu üç devlet yukarıdaki amaca yönelik çalışmalarında iş birliği yürütecekti. Ayrıca bu devletler, içlerinden herhangi birinin sürmekte olan Avrupa savaşıyla veya Çin-Japon Savaşı ile ilgili olmayan bir devlet tarafından saldırıya uğraması durumunda karşılıklı olarak siyasi, ekonomik ve askeri anlamda birbirlerini destekleyecek. Bu madde ile üstü kapalı olarak ifade edilen devlet ABD idi.
- Bu antlaşma SSCB ile aralarındaki politik statükoyu etkilemeyecek.
- Pakt 10 yıl geçerli olacak.

Bu pakt 5 Kasım 1937 tarihinde imzalanan Anti-komintern Paktı ortadan kaldırarak ona farklı bir boyut kazandırdı. Antikomintern pakt daha çok politik ve ideolojik bir hedefe yönelikken bu pakt, olası gelişmeler için siyasi, askeri ve ekonomik yardımlaşmayı öngörmekteydi. Aynı zamanda İngiltere ve ABD'nin yayılmacı politikalarına da karşıydı (Uçarol, 2000, s.601).

Japonya'nın Mihver ile ilişkisi mutlu bir ilişki değildi. Bu güçlerde hiçbir zaman ortak görüş ve planlama açısından gerçek bir birliktelik olmadı. Üç devlet de kendi yollarında ilerlediler ve her biri temel savaş planları ve stratejileri hakkında diğerlerini bilgilendirmede (Meyer, 2014, s.2016). Böylece pakt işlevini gerçekleştirmekten aciz kaldı.

6.2.6. Japonya-SSCB İlişkileri

Ruslar 1896 yılına gelindiğinde Çin'i üçüncü şahıslara karşı koruyacağına yönelik bir antlaşma imzalamıştı. Bu korumaya karşılık Çin de Ruslara, Çin Doğu Demiryolu'nu inşa etme hakkını vermişti. Japonya ise bu dönemde Rusların bölgedeki etkisini azaltmanın yollarını aramaktaydı (Meyer, s.172). Bu durumda da Japonya için alternatif olan yol İngiltere ile ittifak kurmaktı. İngilizler için de Rusya'nın Asya'da dengelenmesi bölgedeki çıkarlarını koruması açısından önemliydi. Bölgedeki Rus baskısı, İngiltere'yi Japonya ile yakınlaştırmaya başladı (Büyükbaş, 2008, s.127). Japonya ile ittifak yapmak onlar için makul bir çözümdü. Böylece 1902 yılında İngiltere ve Japonya arasında bir ittifak antlaşması imzalandı (Meyer, 2014, s.173).

1903 ve 1904 yıllarında ise Japonlar, İngiltere ile yaptıkları ittifaka rağmen Rusya ile de yakınlaşma çabasına girdiler. Japonlar, Kore'de kendileri için avantajlı bir konum karşılığında Ruslara da Mançurya'da üstünlük verilmesini teklif etti. Bu girişim ise ilerleyen dönemlerde Kore ve Mançurya üzerinde politik çıkmazlara neden olacağından 6 Şubat 1904'te Japonya, Rusya ile ilişkilerini sonlandırdı ve Rusya'ya savaş ilan etti. Savaşı kazanan Japonlar, Ruslarla Portsmouth Antlaşması imzaladı (Meyer, 2014, s.174). Savaş sonrası güçlü bir imaj kazanan Japonya için bu antlaşma, sistemde etkin bir güç haline gelmesi bakımından önemli bir kırılma noktası olmuştur (Gönen, 2013, s. 34). Çünkü savaşı Japonya'nın kazanması ile bir Asya ülkesi Avrupa ülkesini yenmişti. Önce Çin'i ardından Rusya'yı yenen Japonya artık büyük devletler statüsüne girmiş ve kendine güveni artmıştı (Belge, 2011, s.401).

Rus-Japon Savaşı, 35 sene önce Asya'nın en geri kalmış ve en zayıf devletlerinden bir olarak nitelendirilebilecek Japonya'nın Çin'den sonra Rusya'yı yenmesiyle büyük bir etki sağlamıştır. Japonya Asya'nın yükselen yeni bir güneşi haline geldi. Japonya'nın bu zaferi sömürge konumundaki toplulukların yüzlerini Doğu'ya çevirmesini sağladı. Bu da Japonya'nın Asya'yı kendi siyasi çatısı altında bütünleştirme fikrini yani Büyük Asyacılık fikrini gerçekleştirmesi için fırsat sağladı (Dündar, 2006, s.141). Böylece 1905 Savaşı ile Japonya kendisini yavaş yavaş büyük bir güç konumuna getirerek Batılı devletler gibi Asya'yı kendi himayesi altına alan emperyal bir sistem inşa etmeye başladı (Pehlivan Türk, 2015, s.103).

Ruslarla imzalanan Portsmouth Antlaşması ile Japonlar, Kore’de önemli kazanımlar elde etti. 22 Ağustos 1910’a gelindiğinde de onların bölgedeki egemenliğini tamamen sonlandırarak burayı kendi sömürgesi haline getirdi. Kore, Çin’e hareket etmesinde sıçrama tahtası olarak görülmekteydi (Meyer, 2014, s.175). Bu yüzden de SSCB ile ilişkilerinde etkili olan unsur genel itibariyle Japonya’nın yayılmacı politikaları üzerinden şekillenmeye başladı.

Japonya’nın Mançurya’yı ele geçirmesinden sonra Sovyet Rusya ile sınırının olduğu bölgelere asker sevk etmesi, iki devlet arasında gerilimlere neden oldu. 1935 yılında SSCB, Güney Çin Demiryolu’nu Japonlara satmasına rağmen iki devlet arasındaki çatışmalar şiddetlendi. Hatta Japonya’nın saldırgan eylemlerini artırması, bu iki devlet arasında ikinci bir Rus-Japon savaşının yaşanacağı tehlikesini doğurdu (Levent, 2015, s.84). 1939’a gelindiğinde ise dünya gündemini etkileyecek önemli bir gelişme yaşandı. Almanya ve SSCB aralarında Saldırmazlık Paktı imzaladılar. Yapılan bu ittifak her devlet gibi Japonya’yı da şaşkınlığa sevk etti. Almanya ile imzaladığı pakt sonucunda SSCB’nin Alman tehlikesini bertaraf etmesiyle kendisine saldıracağından tedirgin olan Japonlar, Sovyet Rusya ile ilişkilerinde yumuşama yolunu tercih etti. Hitler, Sovyetler Birliği ile imzaladığı paktı 2 yıl sonra feshedip de Japonya biraz daha rahatlasa da (Meyer, 2014, s.206) SSCB ile ilişkilerinde temkinli davrandı. Çünkü Alman müttefiki olan Japonya’nın ABD ile münasebetleri sorunluydu ve ilişkiler savaşa doğru gitmekteydi. Bu nedenle Japonlar için SSCB ile ilişkiler ayrı bir önem kazandı. İlişkilerinin rotasını netleştirmek için de Japonlar açısından Alman-SSCB ilişkileri önem kazanmaktaydı. Bu yüzden de Japon Dışişleri Bakanı Matsuoko Berlin’e gelerek Hitler ve Ribbentrop ile görüşmelere başladı. Almanya’nın SSCB’ye savaş ilan edeceğini öğrenince de Moskova’ya geçerek SSCB ile bir antlaşma yaptı. Buna göre ne SSCB ne de Japonya iki cephede savaşa maruz kalmamak için biri Almanya ile diğeri de ABD ile savaşabilmek için birbirleriyle savaşmama kararı aldı. Bu durum ise Almanya’nın hiç hoşuna gitmedi (Armaoğlu ve Soysal, 1999, s.302). Çünkü bu antlaşma ile Japonya, Sovyet tehlikesini bertaraf ederek Amerika ve İngiltere’ye odaklanma fırsatı elde ederken; Sovyet Rusya’nın da Alman tehlikesine karşı topraklarının doğu bölgesini emniyet altına alması (Bodur, 2013, s.422-423) Alman stratejisi için olumsuz bir gelişme oldu.

6.2.7. Japonya-ABD İlişkileri ve Pearl Harbour Baskını

Batı için Asya'nın üretim ve zenginlikleri her zaman ilgi çekici olmuştur. Bu yüzden de başlıca tasaları Asya'daki zenginliğin Batı'ya taşınması idi (Büyükbaş, 2003, s.67). Bu kaygıyı taşıyan devletlerden biri de ABD idi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika'nın "izolasyon" politikası izlediği ifade edilse de ABD, savaş arası dönemde Asya kıtasında oldukça aktif bir konumdaydı ve kıtada Japonların dizginlemesi gerektiğine inanmaktaydı. Çünkü Japonya'nın kıtada genişlemesi demek Amerika'nın kendi kıtasına hapsolması anlamına gelmekte ve devasa ekonomisinin Asya kaynaklarından mahrum olması demekti (Büyükbaş, 2005, s.345-346).

Japonya 1937'de Çin'i istila etmesiyle gerek bulunulan şartlar gerekse de kasıtlı olarak ABD'nin Çin'deki çıkarlarını ihlal etti. Kasıtlı olarak hareket etmesinin altında Amerika'nın Chiang Kai-Shek'e yardım etmesinin rolü büyüktü. Hatta bu tepkiden dolayı Japon Başbakanı Konoye 3 Kasım 1938'de, Doğu Asya'da "yeni düzen"i ilan ederek Amerika'nın bölgedeki "Açık Kapı" politikasını sonlandırdı. ABD ise Uzakdoğu'nun Japon tekeline girmesi demek olan bu doktrine karşı "Tanımazlık Doktrini" ortaya atarak Çin'e 15 Aralık 1938'de 25 milyon dolarlık kredi açınca Japonya büyük bir tepki gösterdi. Fakat Almanya'nın Batı ile ilişkileri sertleşip de savaşa gideceğinden endişelenen Japonya, ABD ile ilişkilerini düzeltme yoluna gitmek istese de istediği sonucu elde edemedi. Çünkü Amerika, ilişkilerini düzeltmek için Japonya'nın Çin'deki saldırılarını durdurmasını isterken; Japonya'nın yakınlaşma amacı ise Çin'deki pozisyonunu ABD'ye kabul ettirmektir (Bodur, 2013, s.381-382). Bu yüzden de Amerika, Japonya güdümünde kurulan kukla Wang Ching-wei Hükümeti'ni tanımayı reddetti (Meyer, 2014:208).

Japonya bölgede daha etkili olmak için 1938 yılında, ABD'ye Japon Monroe Doktrini şeklinde de bilinen "Doğu Asya Yeni Düzeni"ni kurmak amacıyla nota gönderdi. Nasıl ki ABD Başkanı Monroe 1823'te sömürgeci Avrupa'nın askeri, ekonomik müdahalesine karşı bölgenin koruyuculuğunu üstlenmişse, Japonya da aynı uygulamayı Çin ve Uzak Doğu için yapabilirdi (Belge, 2011, s.405-406). Çünkü kaynakları kısıtlı olan Japonya için önemli bir sorun vardı: İhtiyacı olan kaynaklar kendi elinde olmalıydı. Buna göre Japonya, Uzak Asya'yı hegemonyası altında tutmalı ve Batılı emperyalistler buraya girmemeliydi. Bunun için de Asya'nın koruyucusu olmalıydı (Belge, 2011, s.411). Japonya'nın amacı

Amerika'nın Asya bölgesinde aleyhinde gerçekleştirdiği politikalarına set çekerek kıtada özgürce hareket edebilmektir. Bu doktrin doğrultusunda da ABD'ye nota gönderildi. ABD ise Japonya'nın bu notasını kabul etmemiş ve Çin'i destekleme faaliyetlerini de hızlandırmıştı. Japon Hükümeti'ne de işgal ettiği yerlerden çekilmesi şartıyla uzlaşma yolunu takip edeceğini belirtti. Japonya da ABD'nin bu teklifine olumsuz cevap verdi (Büyükbaş, 2005, s.346-349). İki devlet arasında diplomatik görüşmelerin olumlu sonuçlanmaması üzerine Japonya, Amerika ile münasebetlerini kesti. Asıl amacı yayılmacılık olan Japonya için hedef, kendi ekseninde yer alan Pasifik İmparatorluğu'nu kurmaktır. Almanya'nın Polonya'ya saldırısı ile başlayan İkinci Dünya Savaşı, Japonya'nın bu emeli için fırsat oldu. Bu savaş ile Fransa ve Hollanda'nın işgal edilmesi ve Avrupa'da yaşanan gelişmeler karşısında İngiltere'nin Pasifik'te savunmasız konumda kalması, Doğu ve Güneydoğu Asya'da güç boşluklarını ortaya çıkardı (Black, 2020, s.206).

Yurt içindeki faaliyetlere bakıldığında ise içeride gerçekleşen faşist hareket askeri denetimi artırmış ve ekonomik gelişmeler sanayicileri ve kapitalistleri askeriye daha bağımlı hale getirmişti. Japonya bu dönemde Avrupa'daki faşistlerle ittifak kurmaya başladı. 1937'de Kuzey Çin'de yaşanan saldırı sonucunda kıtada ABD dâhil Batı güçleriyle karşı karşıya kaldı (Meyer, 2014, s.203). Bu gelişmeler döneminde ittifak sistemini kullanan Japonya, İtalya ve Almanya ile 27 Eylül 1940 tarihinde Üçlü Pakt'a katıldı. İmzalanan pakt ise savaş esnasında Japonya için önemli bir güvence oldu.

Japonya'nın Pearl Harbour sürecine gidişine bakıldığında ise İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Asya'daki rakiplerinin bölgeyi terk ederek yaşanan savaşa yoğunlaşmaya başlamasıyla Amerika, kıtada tek başına kaldı ve bu durum Japonların güneye yönelme hevesini artırdı (Black, 2020, s.206). Askeriyede ise kara ve deniz kuvvetleri arasında anlaşmazlık yaşanmaktaydı. Bunun nedeni ise genelde yakıt sorunundan kaynaklıydı. Deniz kuvvetleri yakıt olmadan faaliyete geçemezdi. Bu nedenle bu grup İngiltere ve ABD gibi büyük donanmaya sahip ülkelerle savaşa girmeyi çok uygun görmemekteydi. Kara kuvvetleri ise Mihver'den yanaydı. Bu ittifakla İngiltere ve ABD ürkütülebilirdi. Ayrıca orduda yer alan genç kuşak daha saldırgan bir politika izlemek istiyordu (Belge, 2011, s.411-412). Askeri kesim arasındaki fikir ayrılığı ise İkinci Dünya Savaşı'nı fırsat bilen savaşçı grubun baskın gelmesiyle sonuçlandı. Böylece 7 Aralık 1941'de savaş ilan

edilmeksizin Pearl Harbour Saldırısı'nın başlatılmasıyla Japonya, İkinci Dünya Savaşı'na girdi (Black, 2020, s.208). Bu savaş ise Japonya için büyük bir hüsrarla sonuçlanacak ve dış politikadaki hedeflerini gerçekleştirmekten ziyade daha kötü bir duruma düşmesine sebep olacaktır.

7. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇTE ALMANYA, İTALYA ve JAPONYA'NIN DIŞ POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası yapıda meydana gelen adaletsiz düzen, yapılan barış girişimlerinin sağlam temeller üzerine oturmamasına neden oldu. Çünkü Paris Barış Konferansı'nın “barış mimarları” olarak adlandırılan İngiltere, ABD ve Fransa, barışı temin etmeye çalışırken aynı zamanda bu konferansı emperyal çıkarlarını gerçekleştirmede araç olarak kullandılar. Sömürge mantığının “manda” adı altında devam etmesi sonucunda bu durumdan memnun olmayan devletler ortaya çıkmaya başladı ve yaşanan bu memnuniyetsizliğin yükselmesi sonucunda yeni bir dünya savaşına giden süreç başladı. Bu süreç ise 1919 yılından başlayarak 1939 yılına kadar sürecektir olan “iki savaş arası dönem” olarak adlandırılmıştır.

Savaş Arası Dönem 1919-1929 ve 1929-1939 olarak iki alt döneme ayrılmaktadır. 1919-1929 yılları arası dönem, savaş arası dönemin sakin yılları olarak nitelendirilebilirken; 1929-1939 yılları arasında uluslararası sistemde büyük dönüşümler meydana gelmiş ve revizyonist politikanın baskısı karşısında statükoyu benimseyen devletler de savaşa savaşa cevap veren revizyonist bir yaklaşım izlemek zorunda kalmıştı.

Çalışmanın bu bölümünde Almanya, İtalya ve Japonya'nın bu iki farklı dönemde izledikleri politikaların değerlendirilmesinin yapılması amaçlanarak savaşa kadar giden süreçleri incelenmiştir.

7.1. Geçici Barış (1919-1929) Döneminde Alman-İtalyan-Japon Dış Politikaları

Birinci Dünya Savaşı öncesinde dünya pazarını almak için yayılma politikası izleyen Almanya, ABD, İngiltere ve Fransa silahlanmalarını artırarak (Cemgil, 1986, s.16)

genişleme politikası izlediler. Birinci Dünya Savaşı'na girme nedenlerinden birisi de bu olsa da savaş Almanya için hüsrarla sonuçlandı.

Yaşanan ilk dünya savaşının ardından Osmanlı Devleti ile Sevr Antlaşması, Bulgaristan ile Neulliy, Almanya ile Versailles, Avusturya ile Saint-Germain ve Macaristan ile de Trianon Antlaşması imzalandı (<https://tr.euronews.com/2018/11/10/i-dunya-savasi-ardindan-imzalan-an-baris-anlasmalari-sadece-sevr-degisti>, 2021). Mağlup devletler ise imzaladıkları bu antlaşmaları “kötü antlaşmalar” olarak nitelendirmiş ve “savaşı getiren barış” olarak değerlendirmişti (Kon, 2014, s.46). Bu doğrultuda özellikle imzalanan Versailles Antlaşması, savaş arası dönemin politikalarını belirlemede etkili oldu.

Almanya'nın Fransa'dan iki kat daha fazla nüfusa sahip olması ve dört kat daha gelişmiş ağır sanayisinin olması nedeniyle Fransa, Versailles'in katı bir şekilde uygulanmasında diretirken (Özkan Borsa, 2016, s.92) İngiltere ise bu antlaşmanın haksızlık olduğunu ifade ederek şartların yumuşatılması gerektiğini belirtti (Sander, 1996, s.50). İki devlet arasında izlenen farklı politikalar görüş ayrılığına neden olurken Almanya için rencide edici bir durum olarak görülen bu antlaşma, içeride karışıklıkları artırdı. Wilson tarafından muhatap alınmak için siyasi rejimlerini Cumhuriyet olarak değiştiren Alman Hükümeti, savaş sonrasındaki bütün bunalım ve hayal kırıklıklarına rağmen statükoyu bozacak bir eylemde bulunmadı. Ancak 1923'e kadar genel anlamda Versailles Antlaşması'na, özelde de Fransa'ya ödemekle yükümlü olduğu borçlara itiraz etti. 1923 Ağustos'undan sonra ise Stresemann ve Halkçı Parti'nin etkisiyle tamirat borçlarına direkt bir karşı çıkış olmamış ve silahlanma konusunda da rövanş yapmayacağını gösteren bir dış politika izlemeye başlamıştı. Bunun nedeni Almanya'nın içinde bulunduğu ekonomik durumdur. Çünkü Almanya'nın hammaddeye ihtiyacı vardı ve sanayisini geliştirmek için yabancı sermayenin ülke topraklarına girmesi gerekmekteydi. Bunun yolu da İngiliz ve Amerikan kapitalistlerine güvence vermesinden geçmekteydi (Sarica, 1982, s.250). Böylece Almanya, iç politikasında istikrarı sağlamak için dış politikasında daha uyumlu bir performans sergiledi.

Ruhr bölgesinin işgali ise Almanya için ekonomik anlamda büyük bir etkiye sebep oldu ve Almanya'daki siyasi yelpazenin uç kesimini güçlendirmeye başladı. Bu dönemde 1 dolar 18.000 mark olmuş, ardından da 1 milyon marka yükselmışti (Sarica, 1982, s.254).

Yaşanan ekonomik bunalım sonucunda Alman halkı, nasyonal sosyalist hareketin arkasından sürüklenmeye başladı. Çünkü Fransızlar tarafından gerçekleşen işgal hareketi ve tamirat borçlarının tekrar ödenmeye başlanmasıyla Weimar Cumhuriyeti'ne olan güvensizlik artmış ve yeni akımlara eğilim başlamıştı. 1923 yılındaki darbe ile Alman topraklarında tanınırlığı artan Nazi hareketi de Alman halkının eğilim gösterdiği akımlardan biriydi. 1924 yılına gelindiğinde ise ekonomik krizin etkileri dinmeye ve Dawes Planı ile Almanya'nın borç yükü hafiflemeye başlamıştı. Bu dönemde Hitler kendisi için elverişli ortamın meydana gelmesini bekleyerek partisini daha iyi bir şekilde örgütlemeye başladı (Sarica, 1982, s.259).

1919-1929 yılları arasında Almanya'nın dış politikasına bakıldığı zaman şu unsurlar göze çarpmaktadır: Savaştan sonra uluslararası alanda yalnız kalan Almanya, Sovyet Rusya ile Rapollo Antlaşması imzalayarak uluslararası ilişkilerde aktif hale gelmeye başladı. Borç meselesinin çözümünde uluslararası şartların gerektirdiği ölçüde davranması ve ardından imzalanan Locarno Antlaşması ve Milletler Cemiyeti'ne üye olması sonucunda sisteme entegre olmaya başlayarak statükocu bir çizgi takip etti. Almanya'ya duyulan güvensizliği azaltan bu gelişmeler ise geçici barış döneminin “altın yılları” olarak nitelendirildi.

İtalya ise hedeflerine Paris Barış Konferansı'nda ulaşacağını dört gözle beklerken uluslararası ilişkilerin çıkar darbesine maruz kalmış ve Batı ile arası bozulmuştu. Buna rağmen İtalya'nın öfkesi saldırgan bir boyuta ulaşmamıştı.

Bu dönemde üç önemli etken Mussolini'nin iktidara gelmesini sağladı. Fransa'nın Almanya'dan endişe duyması, muhafazakâr kesimin komünizmden korkması ve barış antlaşmalarının revizyonizmi konusunda yenen ve yenilen devletler arasında yaşanan ihtilaflar, Mussolini'nin gücünü arttırdı. Mussolini ise dış politikasında iki tip revizyon takip etti. Biri barış araçlarının kullanılarak ılımlı bir politikanın oluşması; diğeri şiddet araçlarının kullanılarak radikal sonuçların doğmasına sebep olan yaklaşımlardı (Carocci, 1965, s.50-51).

Faşist yanlısı “Popolo d'Italia” gazetesine göre İngiltere, Fransa ve ABD dünyayı parçalayarak gövdelerine indirmişlerdi. İtalya ise bu büyük devletlerin en küçüğü idi ve onlarla görülecek hesabı vardı (Sarica, 1982, s.246). Bu yüzden de savaş arası dönemde İtalya'nın politikasının temeli Paris Barış Konferansı'nda uğradığı haksızlıklar üzerinden

şekillenmeye başladı. İki savaş arası dönemin ilk evresinde uluslararası koşulların gerektirdiği durumlara bağlı olarak hem barış araçlarını kullandı hem de zamana zaman şiddet eylemlerine yöneldi.

Dış ilişkiler bakımından bu dönem İtalya için daha çok sessiz bir dönem olarak ifade edilebilir. Aktif politikadan ziyade tehdit etme, korkutma gibi yollara başvurularak hem içeride hem de dışarıda “saygın İtalya” imajının oluşturulması amaçlandı. Bu dönemde revizyonist hareketinin çıkış noktası ise Korfu Hadisesi oldu (Bulut, 2007, s.48). Yaşanan bu olay ile İtalya, yayılmacı, saldırgan ve prestij amaçlayan dış politikasının ilk adımını attı. Hadise, MC’ye gitse de Mussolini’ye göre bu örgüt, yaşama gücü olmayan önemsiz bir akademik kurum olarak nitelendirilmekteydi (Sarıca, 1982, s.246). Bu durum da onun saldırgan faaliyetlerinin bu örgüt tarafından engellenemeyeceğinin sinyallerini vermesi bakımından önemliydi.

Arnavutluk üzerinde etkili olmak isteyen Mussolini, kurduğu diplomatik temaslar ve antlaşmalar sayesinde burayı nüfuzu altına aldı. Hatta 1927’den sonra Arnavutluk, “İtalyan Belçikası” olarak anılmaya başlandı (Armaoğlu, 1992, s.174). Macaristan ile de iyi ilişkiler kurarak 1928 yılında yaptığı konuşma ile İtalyan savaş arası döneminin ikinci evresini başlatacak olan dış politikasının mesajlarını verdi. Ona göre bir antlaşmanın sonsuza dek değişmezliği, insanlığın mumyalaşması, dondurulması ve ölümü demekti (Sarıca, 1982, s.249). Bu anlayışı ise imzaladığı antlaşmalara sadık kalmayacağı anlamına gelmekteydi.

Geçici barış döneminde İtalya, Silahsızlanma Konferansı’nda yer almış, Locarno Antlaşması’nı imzalamış, Almanya’nın borçları konusunda orta yol bulucu bir tutum sergilemiştir. Dış politika aracı olarak bu dönemde ittifak sisteminde yer alarak statükoya uygun hareket etti. Özellikle 1925’lere kadar dış politikada yumuşak ve ılımlı revizyonist politikalar izleyen Mussolini, bu tarihten sonra dış politikada katı revizyonizme yönelmeye başladı. Bu dönüşümün yaşanmasında, İtalyan topraklarında diktatörlüğünü sağlayan Mussolini’nin dışarıda da ülkesini güçlü bir devlet haline getirmek istemesi ve bunu Birinci Dünya Savaşı esnasında imzalanan antlaşmalara göre gerçekleştirmeye başlaması etkili oldu.

Meiji Dönemi modernleşmesi ile Uzakdoğu'da bölgesel bir güç olan, uluslararası sistemde önemli bir yer edinen (Büyükbaş, 2008, s.120) 20. yüzyılın en Batılılaşmış Asya ülkesi olan Japonya (Aydın, 2002, s.108), 1920 başlarında uzlaşmacı bir politika izledi. Birinci Dünya Savaşı'nda elde ettiği kazançları Asya'daki üstünlüğünden faydalanarak sağlam bir zemine oturttu. 1922 Washington Konferansı'na katılarak donanma gücünün sınırlanmasını kabul etti, Sibiryada konusunda ise bölgeden çekilme kararı aldı (Meyer, 2014, s.181). İngiltere ile ittifakı sona ermiş ve SSCB ile yakınlaşarak 1925'te imzaladığı tanıma antlaşması ile ortak ilgi alanlarına giren meselelerde uzlaşmaya vardı (Meyer, 2014, s.196).

1927 yılında Japonya'da militarist bir hükümetin iktidara gelmesiyle Çin ve Japonya arasında yeni bir çatışma dönemi başladı (Özyürek, 2016, s.392). Yayınlanan Tanaka Memorandumu ile Mançurya ve Çin'in tamamının ele geçirilmesi hedeflendi. Böylece Japonya yayılma politikalarını çatışma aracılığıyla gerçekleştireceği eğilimlere sahip olmaya başladı (Özyürek, 2016, s.400).

Japon dış politikasına bakıldığında ise özellikle 1902 yılında İngiltere ile kurduğu ittifak çerçevesinde önemli bir konuma sahip olan bu devlet, 1905 yılında Rusya ile yaptığı savaşı kazanarak bu gücünü perçinledi. Savaş sonrasında ise MC'nin sürekli üyeleri arasında yer aldı (Sönmezoğlu, 2005, s.34). Bu sayede avantajlı bir konum elde etti. Ancak 1922 yılında imzalanan Washington Antlaşması ile Batı tarafından dışlandığı düşüncesiyle ülke içinde milliyetçilik hareketleri güçlenmeye başladı. 1927 yılında ise Tanaka Memorandumu ile bölgedeki etkinliğini pekiştirmenin sinyallerini verdi.

Savaş arası dönemde uluslararası barışın tehdit altına girmeye başlaması 1929 Ekonomik Krizi ile görülmeye başlandı (Özkan Borsa, 2016, s.95). Bu kriz sonucunda meydana gelen halk hareketlenmesi ve içeride yaşanan milliyetçilik ruhunun güçlenmesi, devletlerin aşırı rejimlere yönelmesine neden oldu. Savaşın yorgunluğu atlatılmadan yaşanan bu ekonomik kriz, halkta bıkkınlığa neden olmuş ve geleceğe umut vadeden rejimlere inanarak bunların güçlenmesini sağlamışlardı. Yaşanan gelişmeler sonucunda İtalya'da faşizm, Almanya'da da nazizm ortaya çıktı.

Savaş sonrası imzalanan antlaşmalar global depresyonu başlatarak Avrupa ve Doğu Asya'da saldırgan politikaya sahip devletleri ortaya çıkardı (Gaddis, 2007, s. 24). Kazanan

ama kaybeden bir devlet olarak savaş sonrası pozisyonu için “sakat zafer” kavramını kullanan İtalya, aşırı bir milliyetçilik benimseyerek 1922’de Mussolini’nin iktidara gelmesiyle faşist politikasını resmileştirdi. Mare Nastrum (Bizim Deniz) politikası ile eski Roma İmparatorluğu’nun canlandırılmasının amaçlanması bu dönemde, İtalya’nın dış politika dinamiğini oluşturan önemli etkenlerden biri oldu. Özellikle Benito Mussolini’nin “Sürekli barış ne mümkün ne de faydalıdır. İnsanlık kudretine kıymet veren şey sadece savaştır.” (Vakit, 8 Ağustos 1932, s.1.) diyerek aslında bu dönemki dış politik yaklaşımını belirterek statükodan memnun olmadığını sinyallerini verdi. Versailles Antlaşması ile Almanya’nın ekonomik krize sürüklenmesi ve 1929 Ekonomik Krizi ile Almanya’da milyonlarca kişinin açlıktan ölmesi, Alman halkını milliyetçiliğe sürüklemiş ve bu da 1933 yılında Nazi Partisi’nin iktidara gelmesine neden olmuştu. Bunun sonucunda da Hitler’in “Nasyonal sosyalist akım, bizi bugünkü dar yurdumuzdan çıkarıp geniş ufuklara doğru açmak zorundadır.” şeklinde ifade ettiği dış politikası “hayat sahasını genişletme politikası”nın temelini oluşturdu. 1930’larda ise Japonya’da militarizm akımının güç kazanması ve “Yeni Düzen Politikası” uygulamaya başlaması ile Japonya’nın izlediği “Asya, Asyalılarıdır.” politikası ile ABD’yi bölgeden atmak amacıyla harekete geçmesi, aslında bu üç devletin İkinci Dünya Savaşı’nın sinyallerini verdiğini göstermektedir. Bu gelişmeler ışığında diyebiliriz ki modernleşme ve sanayileşmeleri sonucunda emperyalist uygulamalara yönelen Japonya, genişleme politikası izlerken; Almanya ise ağır savaş yükü altında ezilmiş ve önemli sanayi alanlarının Fransa tarafından işgal edilmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Barış masasından hoşnut olmayan İtalya ise Almanya ve Japonya ile yakınlaşmaya başlamış, böylece emperyal güç olma yolunda birleşen bu devletler yeniden imparatorluk kurma girişiminde bulunmuştur (Özel Özcan, 2020, s.176).

Yukarıdaki gelişmeler ışığında Mihver Bloku’nun doğmasına sebep olacak devletlerin dış politikalarına bakıldığı zaman bu dönemde genel itibariyle ittifak sistemi uyguladıkları ve barışçıl örgütlenmelerde yer aldıkları görülmektedir. Her ne kadar İtalya revizyonist girişimlerde bulunsun da bu dönemde sistemde herhangi bir aşırı eylem meydana gelmemiş ve genel anlamda barışın korunduğu bir periyot olmuştur.

7.2. Barışın Yıkılması (1929-1939) Döneminde Alman-İtalyan-Japon Dış Politikaları

1919-1931 yılları arasında uluslararası statükoyu bozmaya yönelik göze çarpan önemli bir olay yaşanmamış ancak 1929 Buhranı statükonun bozulması bağlamında dönüm noktası oldu. Ekonomik Buhran, hemen hemen her ülkede devletin ekonomiye müdahale etmesine, otarşik eğilimlerin artmasına ve yürütmenin gücünü baskınlaştırarak milliyetçiliğin aşırıya kaçmasına sebep oldu. Bu süreçte demokratik yapısı sağlam olmayan ve statükonun değişmesi düşüncesine sahip devletlerde otoriter rejimlere geçiş hızlandı. Bunun sonucunda da demokrasisi gelişmiş İngiltere, Fransa ve ABD gibi anti-revizyonist devletlerin karşısında; Almanya, Japonya, İtalya gibi revizyonist bloklar belirginleşmeye başladı (Sarica, 1982, s.271). Çünkü Almanya, İtalya ve Japonya'da yaşanan gelişmeler dönemin uluslararası ilişkilerini etkileyen önemli potansiyele sahipti. Savaş arası dönemin ikinci evresine geçilmesinde bu devletlerin faaliyetlerine bakıldığı zaman şu olaylar görülmektedir: 1931 yılında Japonlar Mançurya'ya saldırmış, 1933'te Hitler Alman şansölyesi olmuş ve Almanya'yı hem Silahsızlanma Konferansı'ndan hem de Milletler Cemiyeti'nden çıkararak 1935 senesinde de silahlandığını ilan etmişti. İtalya ise Ekim 1935 yılında Habeşistan'ı işgal etmiş ve bundan bir yıl sonra da Almanlar Ren bölgesini istila etmişti. Aynı sene ise İspanya'da iç savaş gerçekleşmiş (Özkan Borsa, 2016, s.94-95), Almanya ve İtalya da bu savaşa müdahale etmişti. Bu gelişmeler neticesinde uluslararası düzen bozulmaya (Carocci, 1965, s.95) ve dünya yeni bir savaşa doğru sürüklenmeye başladı.

Japon dış politikasına bakıldığında Meiji Dönemi itibariyle izlediği Batılılaşma politikası sonucunda ekonomisi gelişen bu ülkede refah seviyesi ve askeri güç de buna paralel olarak artmıştı. Ancak tarım alanlarının yetersizliği, hammadde ve pazar ihtiyacının artması ile yeni toprak arayışına giren Japonya, nüfus ihraç etmeye başladı. Önce Kore için Çin ile savaşmış ardından Rusya'ya yönelmişti. Her iki savaşı da başarı ile atlatan Japonya, Asya'da önemli kazanımlar elde ederek Büyük Devletler statüsüne yerleşti (Dündar, 2011b, s.16). Dış politikasının merkezini Çin olarak belirleyen Japonya'nın çıkarları Asya kıtası üzerinde toplanmıştı. Çünkü Japonlar Çin'e hammadde anlamında bağımlıydı ve onlara göre Çin sınırsız bir kaynak olarak görülmekteydi (Meyer, 2014, s.182). Ayrıca

Çin, Japonlar tarafından ABD ve SSCB'ye karşı mücadele etmek için demir, kömür gibi kaynaklara sahip önemli bir merkez olarak görülmekteydi.

Kendi kırılğanlıklarının farkında olan Japonya, politikasını bu noktada şekillendirerek genişleme siyaseti güttü. Bunun yanında “Asya’ya liderlik etmek” şeklinde tarihi bir misyon edindiği de söylenmektedir. Bu anlamda da asıl tahrik unsur, Çin idi. 1931 yılında Japonlar Mançurya’yı işgal ederek kendi koruyuculukları adı altında “Mançukuo” devletini kurdular. Bundan sonraki hedefleri ise tüm Çin’i de ele geçirerek Batılı devletleri Uzakdoğu’dan göndermekti (Üçok, 1978, s.253).

Japonya’nın amacı, kendisini güneşin hiç batmadığı yeni bir emperyal güç konumuna getirmek, Uzakdoğu’da Japon İmparatorluğu kurmaktı. Bu dönemde sivil kesimin görüşü daha etkisiz hale gelerek Japonlar, Doğu Asya’da Batı emperyalizmini ve komünizmi sonlandıracak yeni bir düzen geliştirdi. Bu projede Japonya, Çinlileri küçük bir ortak olarak hareket etmeye zorlarken daha sonra Çin’e saldırı şekline dönüştü. Gerçekleşen savaş sonrasında Japonya Pekin ve Şangay’ı, ardından da Guangzhou ve Wuhan gibi birçok Çin yerleşimini ele geçirdi (Black, 2020, s.201).

Yaşanan gelişmeler ışığında, iki savaş arası dönemde Uzak Doğu uluslararası ilişkilerinin ekseninde Japonya’nın yer aldığını söylemek mümkündür. Özellikle 1930’larda Rusya’ya karşı çok güçlüydü (Levent, 2015, s. 58). 1933’te Milletler Cemiyeti’nden ayrılan Japonya’da 1937 yılında Pan-Asyanizm politikasını benimseyen Prens Konoe’nin başa geçmesi ile askeri kesim, Çin’i istila etme politikası izlemeye başladı (Armaoğlu, 1992, s.272-273). Bu da Uzak Doğu’da çıkarları olan İngiltere, Fransa, ABD gibi devletlerin tepkisine neden oldu (Levent, 2015, s. 59-60). “Asya, Asyalılarındır” uygulaması ise ilerleyen dönemlerde “Japonlar için Asya” uygulamasına dönüştü (Meyer, 2014, s.206).

Uzak Doğu’ya özgü Monreo Doktrini gibi düşünceler aslında Asya halklarının batı sömürgelerinden kurtulmak istediğini göstermektedir. Fakat Japonlar bunu insancıl bir temele oturtmamışlar, kendi emperyalizmleri için kullanmışlardır. Yığın desteği almayı amaçlayan Japonlar, Versailles Antlaşması ile batının ırksal eşitliğini reddetmesini kullanarak ideolojik haklı göstermeler stratejisiyle ihtiyaçları olan bahaneleri bulmaya başladılar (Belge, 2011, s.407-408).

Japonya, Asya Birliği'ni sağlama projesinin Batı'nın hoşuna gitmeyeceği ve bu konuda özellikle ABD engeliyle karşılaşacağını bilincindeydi. Bu nedenle Batı ülkeleri ve özellikle ABD ile ilişkilerinde uzlaşma yoluna gitmek için 1940'lara kadar müzakereler yaptı. ABD için ise Japonya ile uzlaşma yolunu kullanmak, Japon gücünün Çin ile birleşerek Asya'nın Batı'ya kapanması anlamına gelmekteydi. Çıkarlarına aykırı olan bu düşüncüyü tasvip etmeyen ABD, Japonya'nın dengeli bir şekilde sınırlandırılmasına inanmaktaydı. Bu yüzden ABD ve İngiltere, Japonya'yı ambargo ile denetim altına almıştı (Büyükbaş, 2005, s.335). Ayrıca Japonya'ya karşı da Çin'i desteklemişlerdi. Kıtadaki Batı etkisinden kurtulmak isteyen Japonya ise revizyonist eylemleriyle dünya politikasını etkileyecek faaliyetlere girişerek dış politika aracı olarak savaş yöntemini kullanmaya başlayacaktı.

Almanya'da ise Weimar Dönemi'nde izlenen statükocu politika, Hitler'in iktidara gelmesiyle revizyonist bir tutuma dönüştü (Özcan, 2000, s.35). Çünkü Hitler, içeride totaliter anlayışı inşa ederken; dışarıda da saldırgan bir siyaset uygulamaya koyuldu (Macit, 2007, s.34). Hitler'in silahlanmaya ve hem siyasi hem de iktisadî anlamda nüfuzunu artırmaya başlaması ile Almanya, dünya politikasında önemli bir devlet haline gelmeye başladı. Revizyonist bir politikaya yönelen Almanya, edinmeye başladığı gücünü siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için kullandı (Gönlübol, 1996, s.115). Bu doğrultuda ideolojik bir kimlik çerçevesinde nasyanal sosyalizm düşüncesiyle büyük bir güç olmak için harekete geçti (Özel Özcan, 2020, s.176).

Hitler'in saldırgan politikasının şekillenmesinde onun “en iyi ırkın en vahşi ırk” anlayışının da etkisi vardı. Çünkü ona göre savaşan ancak savaşı entelektüel silahlarla kazanan değil; fiziksel şiddet, cinayet ve adam öldürme yoluyla kendini kanıtlayabilen ırk, en iyi ırktır (Bauer, 1965, s.13). Bu doğrultuda silahlı kuvvetlerin yeniden oluşturulması Hitler'in iç politikadaki öncelikli amaçlarından biri oldu. Hitler silahlanmaya ağırlık verdi ve Almanya'yı tekrar büyük bir devlet haline getirmeyi amaçladı. Alman topraklarından Yahudileri kovdu ve işsizliği azalttı. Dışarıda da Almanya'yı, Avrupa'nın neredeyse en üstün devleti konuma getirdi. Hitler'in bu başarısının sırrı Birinci Dünya Savaşı'nda öne sürdüğü ekonomik seferberlik yöntemlerinden barış çağında faydalanmasından kaynaklanmaktaydı (Uslubaş, 2013, s.346).

İçeride bu politikaları uygulayan Hitler, dış politikada stratejik, ideolojik ve ekonomik nedenlerle genişlemeci bir uygulamaya yöneldi. Amacı komşu ülkeleri kendi kontrolü altına alarak ideolojik anlamda etkilemekti. Bu bağlamda da Fransa ve SSCB saf dışı bırakılması gereken ülkelerin başında gelmekteydi. Hitler'e göre Yahudilere dünya hâkimiyeti kurmalarında yardımcı olan devlet Fransa'dır ve bu yüzden de Fransa en büyük düşmanlardan biridir (Sarica, 1982, s.262). SSCB ise komünist rejiminden dolayı savaşılmaması gereken bir devlettir.

Stratejik anlamda bakıldığında ise Almanya savaş sonrası sömürge edinmek bir yana elindeki sömürgeleri de başka devletlere bırakmak zorunda kalmıştı. Bu bağlamda da Almanya tüm dünyaya egemen bir devlet olmalıydı. Ekonomik anlamda ise savaş bir yanda ABD, Fransa, İngiltere gibi zengin devletleri ortaya çıkarmışken; İtalya, Japonya, Almanya gibi proleterleşen ve fakirleşen devletlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu yüzden Almanya, "hayat sahası (lebensraum)" sağlamak için yayılmacı hareketlere girişmiştir.

Hitler'in üç aşamalı politikasının ilk ikisini uygulamaya başlamasından başlarda İngiltere rahatsız olmamıştı. Versailles Antlaşması'nın ihlali, İngiliz topraklarında herhangi bir işgal riski barındırmamaktaydı. Alman toprakları dışında yaşayan Alman toplumunun, Almanya sınırları içine alınması amacını güden "tek millet, tek devlet" politikası ise sınırlı alanları kapsadığı ve İngiltere'de Alman azınlık bulunmadığı için İngiltere, Almanya'nın bu politikalarına herhangi bir itirazda bulunmadı (Sander, 1996, s.46). Çekoslovakya işgali ile yayılmacılığının geniş alanları kapsamaması ve dünyayı tehdit eder bir hale gelmesi karşısında ise İngiltere, yatıştırma politikasını terk ederek gerekirse savaşı göze aldığı mesajını verdi. Polonya'ya başlatılan savaş sonucunda da yatıştırma politikası iflas ederek Almanya önderliğinde yine, yeni bir dünya savaşı tecrübe edinildi.

Savaş arası dönemin ikinci periyodunda İtalyan dış politikasına bakıldığında ise Almanya ve Japonya'nın revizyonist eylemleri bu ülkeyi emperyal genişlemeleri konusunda cesaretlendirdi. İtalya, başlarda Almanya'ya karşı İngiltere ve Fransa tarafında yer almaktaydı. Hatta iki faşist rejimi uygulayan İtalya konusunda İngiliz ve Fransız yönetici kesimi, artan komünizmi ve Hitler'in süpernasyonalist faşizmini tehlikeli görerek Mussolini'nin ılımlı faşizmini panzehir unsuru olarak görmeye başlamıştı. Mussolini de

kendi emellerine ulaşmak için Alman kalkanından Fransa ve İngiltere'ye karşı faydalanmaya çalıştı (Carocci, 1965, s.92). 1930'ların başlarında ise politikasında ılımlı bir uygulamaya giderek kendisinin de dâhil olduğu Almanya, Fransa ve İngiltere'yi kapsayan Dörtlü Pakt projesini ortaya attı. Mussolini'ye göre Dörtlü Pakt, demokratik, batılı özellikle de sosyalist çevrelerin sempatiyle karşılamaları gereken bir revizyonizm aracı olmalı idi (Carocci, 1965, s.96). Proje ise Almanya'nın saldırgan politikasından ötürü uygulamaya geçemedi. İtalya da bu süre zarfında politikasını değiştirmeye başladı. Almanya'nın silahlanması dolayısıyla oluşturulan Stresa Cephesi'nde İngiltere ve Fransa'nın odak noktasının Almanya üzerine yoğunlaşması ve uluslararası alandaki anti-statükocu faaliyetlerini emperyal politikası için fırsat olarak kullanan Mussolini, Habeşistan'ı işgal ederek Almanya ile yakınlaşmaya başladı. Habeşistan'ı işgali ile Mussolini, aslında Birinci Dünya Savaşı öncesinde uyguladığı sömürgecilik politikasını devam ettirmiş oldu. Amacı Almanya ve Japonya gibi imparatorluk kurmak için Afrika'da yayılmaktı (Özel Özcan, 2020, s.178).

Arnavutluk ve Habeşistan politikasından ötürü Batı ittifakına girmesi mümkün olmayan Mussolini için bundan sonra Almanya ile müttefik olmak önem arz etmekteydi (Büyüktuğrul, 1967, s.3). Bu yakınlaşma sonucunda Berlin-Roma Mihveri'ni oluşturan bu devletlerden Almanya'nın ittifak kurallarına aykırı davranarak uluslararası politikalarından İtalya'yı habersiz bırakması sonucunda İtalyan askerleri bu ittifakı bir an önce sonlandırmak istese de Mussolini buna taraf değildi. Bu konuda şu sözleri önemlidir: "Kısa sürecek ve müttefikin zaferiyle bitecek bir savaşa girmek için askeri hazırlığın tam olmasına lüzum yoktur. Galiplerin yanında barış konuşma masasına oturabilmem için birkaç bin İtalyan'ın can vermesi lazımdır." düşüncesiyle hareket ederek (Büyüktuğrul, 1967, s.6) askeri gücünün ve ordusunun yetersiz olmasına rağmen Almanya ile beraber İkinci Dünya Savaşı'na katılmayı göze almıştır.

1937-1938 yılları arasında yaşana gelişmeler sonucunda Avrupa savaş virajına girmeye başladı. Almanya'nın Avusturya'yı ilhakı gerçekleşmiş, Çekoslovakya meselesi ortaya çıkmış, Münih Konferansı toplanmış, Uzakdoğu'da da 1937 Çin-Japon Savaşı yaşanmıştı. Bu dönemde İngiltere yatıştırma siyaseti takip etti. Bunun nedeni ise yatıştırma dışında alternatif bir politikanın uygulanabilirliğinin olmaması ve Almanya ile savaşı göze almanın İtalya ve Japonya'nın saldırılarına davetiye çıkarmak olarak düşündüğü için

böyle bir politika izlenmesi tek çıkar yol idi (Özkan Borsa, 2016, s.98). Ancak Çekoslovakya'nın işgaliyle İngilizler de politikalarında değişikliğe yönelmeye başladı.

Almanya, İtalya ve Japonya'nın Mihver Bloku'nu kurmalarına bakıldığında ise mihver, eksen anlamına gelmektedir (TDK, 1969, s.528). Amaçları kendi eksenlerinde bir dünya devleti kurmak olan bu devletlerin mihver bloğunu kurma faaliyetlerinin temelinde SSCB tehlikesi görülmektedir. Çünkü 1936 yılına gelindiğinde Fransa'nın Sovyet Rusya ile antlaşma yapması Almanya'nın kendisinin kısaç altına alındığı düşüncesini doğurdu. Japonya'nın ise Mançurya'yı işgal ettikten sonra İç Moğolistan'a yönelmeye başlaması ile SSCB, Dış Moğolistan ile antlaşma yaptı. Her iki devlet için SSCB'nin tehlike olarak görülmesi sonucunda bu iki devlet Anti-Komintern Paktı (Berlin-Tokyo Mihveri) kurdu (Bodur, 2013, s.363).

İtalya ise başlarda Batı yanlısı politika takip ederken Habeşistan politikasından dolayı Batı'dan uzaklaşmaya başladı. Hem politikasındaki değişim hem de İspanyol İç Savaşı'nda General Franco'yu desteklemeleri Almanya ile arasındaki ilişkileri daha da samimileştirdi. Bu samimiyet sonucunda Mussolini'nin Berlin'e gidip görüşmeler yapması üzerine 5 Kasım 1937 yılında Antikomintern Pakt'a katılması sonucunda Berlin-Roma-Tokyo Mihveri kuruldu. Böylece paktta Avrupa düzeninden memnun olmayan İtalya ve Almanya ile Uzakdoğu düzeninden memnun olmayan Japonya arasında yeni bir işbirliği gerçekleşmiş oldu (Bodur, 2013, s.373). Uluslararası ilişkilerde ilerleyen süreçte yaşanan yeni gelişmelere ayak uydurabilmek için ise Almanya ve İtalya "hayat sahası"nı sağlamak amacıyla yeni bir ittifaka yöneldiler ve 22 Mayıs 1939'da aralarında Çelik Paktı imzaladılar (Armaoğlu, 1992, s.295-296). İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması sonucunda ise Üçlü Paktı kurarak "yeni dünya düzeni"nin kendi eksenleri çerçevesinde şekillendirmeye çalıştılar.

Verilen bilgiler kapsamında Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen uluslararası ortamda, statüko ve revizyonist politikayı benimseyen devletler bulunmaktadır. Bu ise savaş sonrası dönemde kurulan mevcut düzene son vermek isteyen ideolojik düşüncelere sahip, iktidar hırsıyla yanıp tutuşan Hitler ve Mussolini gibi iki faşist liderin ortaya çıkmasına neden oldu (Görlitz, 1995, s.10). Faşizm, devleti yücelterek Roma İmparatorluğu'nun eski ihtişamına dönmek amacıyla saldırgan bir politikaya

yönelmişken; Almanya da Cermen Irkı'na hayat sahası (lebensraum) sağlamak için saldırgan bir politika izlemiştir (Sarica, 1982, s.262). Böylece bu iki diktatör, idaresini ele aldıkları devletlerin geleceğini belirleyen faşizm ile dış politikalarını bu ideoloji doğrultusunda şekillendirdiler. Bununla beraber milliyetçilik hareketinin yükselmesi ile toprak kazanımları arasındaki ilişki Almanya ile Japonya arasında belirgin olarak görülmüş ve bu doğrultuda bu iki devlet emperyal hırslara sahip işgal politikaları uygulamışlardır (Brzezinski, 2005, s.59-60). Böylece dış politika yönelimleri Versailles Antlaşması'ndan sonra haksızlığa uğradıklarını düşünmeleri, oluşan düzenden duyulan tatminsizlik sonucu Versailles düzenini revize etmeleri üzerinden şekillenmeye başladı.

İrkçılık bağlamında bakıldığında ideolojiler de bu dönemde dış politikada etkin olmaya başladı. Milliyetçilik ideolojisinin ırkçı söylemlerle birleşmesi sonucunda biyolojik ırkçılık ekseninde bilhassa Almanya emperyal anlamda yayılmaya başladı. Faşist rejim kapsamında ise aynı durum İtalya için de geçerliydi. Bu doğrultuda Almanya “hayat sahası” adı altında genişleme faaliyetleri izlerken; İtalya da görkemli Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak için irredantizm hedefiyle faaliyete geçmeye başladı (Özel Özcan, 2020, s.176). Japonya da ırk ayrımcılığına maruz kalarak ikincil konumda olmasından duyduğu rahatsızlık nedeniyle Asyalı ırkın koruyuculuğunu üstlenerek Batı'ya karşı hareket etmeye başladı.

Bu dönemde realizmin ortaya çıkmasında yaşanan gelişmelere bakıldığında ise savaş arası dönem için Carr, idealizmdeki bazı ilkeleri savaş arası dönemdeki heterojen ve yarı-anarşik uluslararası sistemde uygulanmaya çalışılması nedeniyle eleştirmiştir. Ona göre çatışmaların nedeni, sadece devletler arasında ortaya çıkan sorunları liderlerin çözememelerinden kaynaklanmamaktaydı. Aynı zamanda bu liderlerin uzlaşmanın mümkün olmadığı amaçlar doğrultusunda politikalar izlemesi de çatışmaların temel nedeni olmaktaydı (Sönmezoğlu, 2019, s.127). Bu doğrultuda Almanya, İtalya ve Japonya uluslararası sistemde büyük güç konumuna gelmek amacıyla kendi ideolojileri ve öz çıkarları temelinde hareket ederek genel anlamda politikalarından taviz vermemişlerdir. Her ne kadar savaş arası dönemde ittifak kurma yoluna gitseler de barışçıl uygulamalardan çekilerek savaşı göze almaktan çekinmemişlerdir. Bu gelişmeler ise realist düşünürleri haklı çıkarmış ve uluslararası siyaset, savaş arası dönemin özellikle ikinci periyodunda güç mücadelelerinin yaşandığı bir platform olmuştur.

8. SONUÇ

Bu çalışmada Almanya, İtalya ve Japonya'nın iki savaş arası dönemde dış politikalarının karşılaştırmalı olarak analizi yapılmaya çalışıldı. Yaşanan ilk küresel savaş dünya genelinde karmaşalara, güvensizliklere, büyük bunalımlara neden olurken tekrar bu etkiye sahip savaşın yaşanmaması amacıyla alınan tedbirler yeterli olmadı. Bunda galip devletlerin uluslararası barıştan ziyade kendi menfaatlerini ön planda tutması, savaşın ardından imzalanan barış antlaşmalarında galiplerin adaletsiz davranmaları ve uyguladıkları cezaların makul bir ölçüsünün olmaması bazı devletleri tahrik etti. Bu devletlerin bazıları ise Almanya, İtalya ve Japonya idi. Birbirlerinden farklı konumda yer alan bu devletler, farklı tarihi geçmişe ve farklı özelliklere sahip olmakla beraber Versailles Antlaşması sonucunda kurulan yeni sistemden duydukları memnuniyetsizlik, bu devletlerin aynı blokta yer alması konusunda ilk adımı teşkil etti.

Savaş sonrası büyük devletlere bakıldığında hepsinin dış politikalarında kendine has önem verdiği uygulamalar bulunmaktaydı. ABD, savaş arası dönemde gerçekleşen revizyonist eylemler karşısında dahi son ana kadar izolasyon politikasından ödün vermedi. İngiltere Avrupa'daki güç dengesinin muhafızı rolünü üstlenmekte ve statükonun bozulmaması adına “yatıştırma politikası” uygulamaktaydı. Fransa da aynı şekilde statükonun korunmasını amaçlarken güvenliğini ise Almanların eylemleri doğrultusunda şekillendirmişti. Sovyetler Birliği ise bu dönemde her ne kadar Almanya ve Japonya ile ideolojik bakımdan farklı olsa da şartlar gereği bu devletlerle dönem dönem ittifaklar yapmıştı.

Almanya, İtalya ve Japonya açısından uluslararası sisteme bakıldığında ise Versailles Antlaşması'ndan duyulan memnuniyetsizlik, manda paylaşımlarının beğenilmemesi, mevcut statükonun güç mücadeleleri için engel teşkil etmesi, konünizm karşıtlığı ve kendi ırklarının üstünlüğünü savunan ideolojiler çerçevesinde imparatorluk kurmak istemeleri bu üç devletin Mihver Bloku'nu kurmalarını sağladı. Bu bağlamda da savaş arası dönem

özellikle 1929 Dünya Ekonomik Krizi sonrasında güç mücadelelerinin yaşandığı bir dönem olmuştur. Özellikle 1929 sonrasında yaşanan olaylar realistlerin haklılığını göstermiştir. Çıkarlarını sağlamak için Almanya, İtalya ve Japonya'nın politikalarından taviz vermemeleri ve Milletler Cemiyeti gibi bir örgütlenmeye rağmen savaşçı yapıları gereği bu örgütü tanımayarak örgütten ayrılmaları ve yükümlülük altında kalmamak amacıyla imzaladıkları antlaşmalardan ve barışçıl uygulamalardan çekilmeleri ise realistleri haklı çıkaran somut örnekler olmuştur.

Mihver Bloku'nda yer alan Asyalı devletlerden Japonya, Birinci Dünya Savaşı'ndan diğer mihver devletlerine nazaran en kârlı çıkanıydı. Savaş sonrası kazanımlarıyla yetinmeyip daha çok toprak kazanmak ve yayılma faaliyetini daha rahat uygulamak amacıyla kıtasında saldırgan politikalar izlemiş ve bilhassa 1930'lar itibariyle kıtadaki devletlerle genel anlamda savaş halinde olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda galip tarafta yer alan ancak galipler içinde mağlup olan İtalya, özellikle Mussolini'nin iktidara gelmesi ile sömürgecilik eylemlerini artırdı. Revizyonist hareketlerini Balkanlar'dan başlayıp da Afrika'ya kadar götüren İtalya'nın bu politikası statüko sahibi büyük devletleri endişelendirerek gidişatı savaşa doğru götürdü. Hem savaşta hem de barış masasında mağlup olan Almanya savaştan sonra eskisinden de kötü bir duruma düşmüştü. Barış görüşmelerinde manda paylaşımından faydalanamaması onun da emperyalist bir politika izlemesine neden oldu. Mihver devletlerinin içerisinde bulundukları bu durum savaş arası dönemde güç mücadelelerinin yaşanmasına ortam hazırladı.

Bu dönemde güç mücadelelerinde etkili olan faktörlerden biri ise milliyetçilik akımının güç kazanması sonrası ortaya çıkan ideolojiler oldu. Bu bağlamda da iki savaş arası dönemi ideolojiler çağı olarak da nitelendirmek mümkündür. SSCB'de komünizm, İtalya'da faşizm, Almanya'da ise Nazizm ortaya çıkmış ve Japonya da bu dönemde faşizm ve nazizmden etkilenerek içeride gerçekleşen militarist hareketin etkinliği sonrasında faşizme yönelmiştir. Bu doğrultuda da komünizm tehdit edici bir unsur olarak görülmeye başlandı.

Uluslararası ortam ve iç ortamın yansımaları sonucu Almanya ve İtalya'da ortaya çıkan ideolojik oluşumlar diktatörleri ile bağdaştırılırken Japon militarizmi, askeri kesim tarafından ortaya çıkmıştır. Devletlerin uygulamada bu rejimlerinden yararlanmaları ise

dış politikalarında belirleyici bir unsur olmuştur. Almanya ve İtalya'da savaş sonrasında iktidara gelen faşist rejim ile yayılcılık hareketlerinin entegre olması, bu devletleri yakınlaştırmaya başlarken; Uzak Doğu'da ise Japonların Batılıları Asya'daki yayılcı faaliyetlerinden ötürü kovmaya çalışarak kıtada genişleme amaçlı hareket etmeleri üç devleti aynı çatı altında birleştirdi.

İrksal anlamda kendi ırklarını üstün tutarak büyük bir imparatorluk kurma eylemleri yine bu üç devleti birleştiren önemli bir unsur oldu. Çünkü Almanya, tek millet-tek devlet politikasından “hayat sahası” uygulamasına yönelerek Alman ırkından oluşan büyük bir Alman İmparatorluğu kurmak istemekteydi. İtalya, eski Roma ihtişamına ulaşmak amacıyla halkına milli benlik vaat ederek Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı amaçlamaktaydı. Japonya da “ırksal eşitlik” maddesini uygulamaya koyamaması sonrası meydana gelen dışlanmışlıkla Asya'dan Batı'yı çıkarma amacı güderek bölgede kendi ırkının üstünlüğünü sağlamaya yönelik büyük bir Japon İmparatorluğu kurmak isteyince ırk temelli oluşturdukları politikalar bu devletleri ittifak yapmaya yöneltti.

Kendilerinin merkezinde yer aldığı imparatorlukları kurmak için de genişleme amacı güden bu devletlerin yayılma noktasının başlangıcı ise genel itibariyle Paris Barış Konferansı oldu. Çünkü İtalya, Akdeniz'de bir imparatorluk kurmak için Fiüme bölgesini ele geçirmek istemekte ve Balkanlar'dan başlayıp Afrika'ya kadar uzanan alanlarda hâkimet sağlamayı amaçlamaktaydı. Almanya ise milyonlarca Alman'ın yaşadığı Avusturya'ya yönelerek ilhak eylemini bu bölge üzerinden başlatarak aslında “hayat sahası” politikasının da temellerini bu genişlemesiyle başlatmış olacaktı. Çünkü kendince haklı olarak gördüğü bu genişlemeler karşısında büyük devletlerin çok fazla tepki vermemesi, amacını aşan politikalar izlemesine neden oldu. Dış politikasında izlediği “ein wolk, ein reich” politikasıyla kolay bir şekilde ele geçirdiği topraklar, “hayat sahası” politikasına geçişi kolaylaştırdı. Japonya ise manda konusunda birtakım yerleri kontrol altına alsa da özellikle Çin'i ele geçirme politikası üzerinden yayılmayı hedefleyerek SSCB'yi ve bölgedeki Batılıları bertaraf ederek Asya'da imparatorluk kurmayı amaçladı.

Genişleme amaçlarını engelleyen unsurlardan biri ise statükoydu. İki savaş arası dönemde, Milletler Cemiyeti gibi bir örgütün kurulması, Briand-Kellog Paktı ve Locarno Antlaşması imzalanarak barışın korunması amacını güden uygulamalarla statükonun

korunması amaçlanmıştı. Bu durum ise Mihver devletlerinin yayılmacı faaliyetlerini gerçekleştirmesinin önündeki en büyük engellerden biri oldu. Bu nedenle hem Milletler Cemiyeti'ni hem de Briand-Kellog Paktı'nı hiçe sayarak uluslararası sistemde güç mücadelesine girişen Mihver devletleri, bu mücadelede savaşı dış politika aracı olarak kullanarak statükoya karşı revizyonist hareketi başlattılar.

Revizyonist eylemlerini ideolojik söylemlerle birleştiren Almanya, “hayat sahası” politikası ile Alman halkına dünya liderliğini vaat etmiş, İtalya “Roma İmparatorluğu”nu yeniden canlandırarak İtalyan halkına eski ihtişamlı günlerine ulaşılacağı inancını aşlamış, Japonya da “Asya, Asyalılarıdır.” şeklindeki söylemleriyle kıtada kendi egemenlikleri altında büyük bir imparatorluk kurma hayalini Japon milli bilincinde uyandırmıştır. Bu doğrultuda hem ulusal hem de uluslararası alandaki bu söylemleri, emperyal yayılmalarının ve saldırgan dış politikalarının bahanesi oldu. Böylece “mihver ittifakı” bağlamında revizyonist ortak paydası altında birleşerek hem ortak düşman olarak gördükleri devletlere karşı hem de rejimlerine tehdit olarak gördükleri rejimlere karşı bir araya geldiler. Bu işbirliği ise İkinci Dünya Savaşı'nın saldırgan bloğunu doğurmuş ve İkinci Dünya Savaşı'nı başlatmalarına neden olmuştur.

KAYNAKLAR

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Devlet Arşivi (BDA), Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 501.31456.124260.11.

BDA, BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 534.37193.149245.20.

KİTAPLAR

Akkemik, K. Ali (2019). *Japonya'nın İktisadi ve Siyasi Tarihi Cilt: I Savaş Öncesi Dönem (-1945)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Armaoğlu, F. (1992). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt: I (1914-1980)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Artuç İ. (2003). *II. Dünya Savaşı*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Aydemir, Şevket. S (2000). *İkinci Adam (1938-1950) 2. Cilt (7. Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Babaoğlu, A. (1999). *Faşizm*. İstanbul: BDS Yayınları.

Badia, G. (2018). *1918 Alman Devriminde Spartakistler* (Çev: H. Hacıoğlu). İstanbul: Yordam Kitap.

Bal, H. (2001). *Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Baldoli, C. (2018). *İtalya Tarihi* (Çev: E. Çağdaş Babaoğlu). İstanbul: Fetlosok Kitabevi.

Bauer, F. (1965). *Die Wurzeln Faschistischen und Nationalsozialistischen Handelns*. Frankfurt am Main.

Belge, M. (2011). *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya, Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Black, J. (2020). *Atlas Dünya Tarihi* (Çev: H. Eren Sarıçam). İstanbul: Othello Yayıncılık.

Bodur, H. (2013). *Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (2. Baskı)*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Brzezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri* (Çev: Y. Türedi). İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Büyükbaş, H. (2004a). II. Dünya Savaşı'na Doğru Japon Dış Politikasında Bölgesel Kimlik Arayışı. İçinde E. Eğribel ve U. Özcan (Edt.), *Baykan Sezer'e Armağan: Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi* (354-367). İstanbul: Kızılelma Yayınları.

Carocci, G. (1965). *Faşizmin Tarihi* (Çev: M. Yılmaz). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çimen, A. (2010). *Tarihi Değiştiren Diktatörler*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Çimen, A. (2013). *Tarihi Değiştiren Liderler* (4. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Çimen, A. (2014). *Tarihi Değiştiren Konuşmalar* (13. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Dickinson, F. R. (1999). *War and National Reinvention (1914-1919), Japan in The Great War*, Cambridge: Harward University Press.

Dündar, Merthan A. (2006). *Panislamizm'den Büyük Asyacılığa, Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Eatwell, R. (1996). *Fascism a History*. New York: The Penguin Press.

Eberle H. ve Uhl M. (2009). *Hitler Kitabı Hitler'in İki Özel Yaverinin Sorgulanmasıyla Stalin İçin Hazırlanan Gizli Dosya* (Çev: M. Tüzel). İstanbul: NTV Yayınları.

Gaddis, J. L. (2007). *Soğuk Savaş Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Göl, H. (2020). *Max von Oppenheim'in Tell Halaf Tutkusu*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Gönen, H. (2013). Modern Japonya'nın Siyasal Gelişimi ve Dış Politikasına Genel Bir Bakış (1868-1945). İçinde A. Mete Tuncoku (Edt.), *Japon Dış Politikası-Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler*-(ss. 23-44). Ankara: Nobel Yayınevi.

Göney, S. (1993). *Siyasî Coğrafya*. Cilt: II, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.

Gönlübol, M. (1996). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)* (9. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Görlitz, W. (1995). *Diktatörlerin Arkasındaki Parababaları* (Çev: D. Banoğlu). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Göze, A. (1995). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (7. Baskı). İstanbul: Beta Basımevi.

Guichonnet, P. (1998). *Mussolini ve Faşizm* (Çev: T. Gökçöl). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gutek, Gerald L. (2001). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar* (Çev: N. Kale). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Gürün, K. (1983). *Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan günümüze kadar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 531.

Gürün, K. (1997). *Savaşan Dünya ve Türkiye*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası (1774-2000)* (Çev: P. Demir). İstanbul: Mozaik Basımevi.

Hitler, A. (2013). *Kavgam-Führer Adolf Hitler'in Yaşamı ve Sırları* (Çev: E. Rüzgâr). Ankara: Web Ofset.

Hunter, J. E. (2002). *Modern Japonya'nın Doğuşu 1853'ten Günümüze* (Çev: M. Güvey). Ankara: İmge Kitabevi.

Ichikawa, (2007). *Japonya Tarih-i Siyasîsi* (Çev: M. Kütükoğlu). Ankara: Türkiye Japon Kültürünü Araştırma ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları.

İnönü, İ. (1993). *İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları (1920-1973), İkinci Cilt: (1939-1960)*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Kennedy, P. (2002). *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri (16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar)* (9. Baskı) (Çev: B. Karanakçı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kennedy, P. (2014). *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler* (Çev: A. Fethi). İstanbul: Totem Yayıncılık.

Kershaw, I. (2014). *Hitler Profiles in Power*. London: Routledge.

Kissinger, H. (1994). *Diplomasi*, (Çev: İbrahim H. Kurt), (3. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Koçak, C. (1996). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945), Cilt:II*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Korkmazcan, Nezihe S. (2021). *İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Diplomasisi* (2. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Levent, S. (2015). *İkinci Dünya Savaşı Yolunda Japonya*. İstanbul: Erman Basım Yayıncılık.

Liu, F. F. (1956). *A Military History of Modern China 1924-1949*. New Jersay: Princeton University Press.

Macit, M. Hanif (2007). *Faşizm ve Nazizm*. Ankara: Savaş Yayınevi.

Macmillan, M. (2001). *Paris 1919: 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi* (Çev: B. Dişbudak). İstanbul: ODTÜ Yayıncılık.

Macmillan, M. (2015). *Barış Yapanlar*, (Çev: B. Çorakçı Dişbudak). İstanbul: Alfa Yayınevi.

Meyer, W. M. (2014). *Japonya Tarihi Hanedanlık Döneminden Günümüz Dünyasına*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Moos, Von H. (1952). *Büyük Dünya Olayı*. (Cilt:1). İstanbul: K.K.K. İstanbul Askeri Basımevi.

Morgenthau, Hans J. (1966). *Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace* (4. Edition). New York: Alfred A. Knopf.

Nye, J., (2017). Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları, (Çev: R. İnancı), (2. Baskı). Ankara: BB101 Yayınları.

Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980, Cilt: I*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Örs, Hatice B. (2008). Faşizm: Modernitenin Karanlık Yüzü. İçinde Hatice B. Örs (Edt.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (2. Baskı), (ss. 479-514). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özel Özcan, Merve S., (2020). *Uluslararası Alanda İmparatorlukların Hikâyesi Rusya Federasyonu Örneği*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Özkan Kerestecioğlu, İ. (2008). Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına. İçinde Hatice B. Örs (Edt.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (2. Baskı), (ss. 307-350). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Pehlivan Türk, P. (2015). Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Asya-Pasifik. İçinde Akkemik, A. ve Ünay S., (Edt). *Doğu Asya'nın Politik Ekonomisi Japonya, Çin ve Güney Kore'de Kalkınma, Siyaset ve Jeostrateji* (98-131). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Sander, O. (1996). *Siyasi Tarih (1918-1994)* (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Sarıca M. (1980). *Siyasal Tarih*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Sarıca, M. (1982). *Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa'da Barışı Kurma ve Sürdürme Çabaları (1919-1929)*. İstanbul: Gür-Ay Matbaası.

Sarıca, M. ve Aybay, R. (1962). *Faşizm*. İstanbul: İzlem Yayınevi.

Sevim, C. (2019). *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Shirer, William L. (1968). *Nazi İmparatorluğu Doğuşu-Yükselişi-Çöküşü* (Çev: R. Güran). İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi.

Sontag, Raymond J. ve Beddie, James S. (1948). *Nazi-Soviet Relations, 1939-1941: Documents from The Archives Of The Germany Foreign Office*. Washington: Department of State.

Soysal, İ. (1989). *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, (1920-1945), Cilt: I, (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Soysal, İ. (1999). İki Dünya Savaşı Arasında Avrupa'da Kuvvet Dengeleri ve Barışçı Türkiye. İçinde İ. Soysal (Edt.), *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç (15-17 Ekim 1997: Ankara) Sempozyuma Sunulan Tebliğler* (ss.293-295). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Soysal, İ. (1999). Türkiye'nin Hitler Almanyası ile İlişkileri (1933-1941). İçinde İ. Soysal (Edt.), *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç (15-17 Ekim 1997: Ankara) Sempozyuma Sunulan Tebliğler* (ss. 297-307). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası İlişkilere Giriş* (2. Baskı). İstanbul: Der Yayınevi.

Sönmezoğlu, F. (2016). Kurtuluş Savaşı Dönemi Diplomasisi. İçinde Faruk Sönmezoğlu (Edt.), *XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi* (4. baskı), (ss. 75-89). İstanbul: Der Yayınevi.

Sönmezoğlu, F. (2019). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (7. Baskı). İstanbul: Der Yayınevi.

Şaylan, G. (1981). *Çağdaş Siyasal Sistemler*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Taylor, A. J. P. (2015). *İkinci Dünya Savaşının Kökenleri* (Çev: Hakan Abacı). İstanbul: Alfa Yayınevi.

Thalheimer A., Bauer A. ve Tasca A. (1974). Faşizm. İçinde Thalheimer A., Bauer A. ve Tasca A. (Edt.) *Faşizm ve Kapitalizm: Faşizmin Sosyal Kökenleri ve Fonksiyonu Üstüne Teoriler* (ss.103-138), (Çev: Rona Serozan). İstanbul: Latin Matbaası.

Tuncoku, Ahmet M. (2002). *Japonya-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri* (2. Baskı). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Uçarol, R. (2000). *Siyasi Tarih (1789-2010)* (5. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Uğurluel, T. ve Kayatekin, M. (2015). *Tarih Tıbbı Konuşturdu-2: Suikastlar, Sır Ölüm, Esrarengiz Olaylar*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Uslubaş, T. (2013). *Geçmişten Günümüze Dünya: İlk Çağlardan Günümüze Dünya Tarihi*. İstanbul: İconinn Yayınevi.

Üçok, C. (1978). *Siyasal Tarih (1789-1960)* (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Vermeil, E. (1938). *Doctrinaires de la Révolution Allemande (1918-1938)*. Paris: Fernand Sorlot.

Welfield, J. (2012). *An Empire in Eclipse: Japan in the Postwar American Alliance System: A Study in the Interaction of Domestic Politics and Foreign Policy*. London: Bloomsbury Academic Press.

Wiskemann, E. (1950). *Lax'e Rome-Berlin: Histoire des Relations Entre Hitler et Mussolini*. Paris: Payot.

Yalçın, A. (1977). *Faşizmin Doğuşu*. Ankara: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar (Ayyıldız Matbaası).

MAKALELER

Akyüz, D. (2022). Birinci Dünya Savaşı'nda Japonya ve Japon-Amerikan Savaşı'nın Temellerinin Atılması. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 90-114.

Alkan, R. (2021). Alman Dışişleri Bakanlığı Belgelerinde Türk-Alman İttifakı Yorumları 1925-1926. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45, 38-46.

Aydın, C. (2002). Modern Japon Tarihinde Batı Karşıtlığı, *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 107-133.

Barlas, D. (2001). Akdeniz'de Hasmane Dostlar: İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye ve İtalya. *Doğu-Batı*, 14, 210-218.

Belenli, T. (2019). Türkiye-İtalya-Yunanistan Üçgeninde Rodos Ve Oniki Ada (1911-1930). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 64, 69-102.

Benhür Ç. ve Eraslan M. (2021). Nanking'in İşgali ve Türk Basını. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 53, 379-396.

Birbudak, T. S. (2018). The Sino-Japanese War of 1894-1895 and the Ottoman Empire. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 37(63), 199-218.

Buluş, A. ve Kabaklı E. (2010). 1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 1-22.

Burgers, J.H. (1992). The Road to San Francisco: The Revival of Human Rights Idea in the Twentieth Century. *Human Rights Quarterly*, 14(4), 447- 477.

Büyükbay, H. (2003). Japon Modernleşmesi Üzerine (1868-1912). *Bilimname*, 3, 65-86.

Büyükbay, H. (2004a). Meiji Dönemi'nde Japonya'nın Dış Politikası ve Bölgesel Rolü Üzerine. *Kamu Hukuku Arşivi*, 6(1), 97-126.

Büyükbay, H. (2005). Japonya ve Asya Birliği Sorunu: Japonya'nın "Büyük Doğu Asya Ortak Refah Bölgesi" Politikası (1938-45). *Avrasya Dosyası*, 11(2), 317-369.

Büyükbay, H. (2008). Batı Dünya Egemenliği ve Batı-Dışı Modernleşme: Japon Modernleşmesi ve Uluslararası İlişkiler Bağlamı. *Muhafazakar Düşünce*, 4 (16-17), 119-142.

Büyükbay, H. (2013). Japon Siyasal Sisteminin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme (1868-2003). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 43-73.

Büyüktuğrul, A. (1967). Mihver İttifakı ve Modern İttifak Sorunları. *Donanma Dergisi*. 80 (456), 2-13.

Cemgil, A. (1986). Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrası Barış Hareketleri. *Bilim ve Sanat*, 69, 16-18.

Cevizliler, E. ve Öncü, Ali S. (2013). Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa Barışı İçin Önemli Bir Adım: Locarno Konferansı. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 307-344.

Cihan, A. (2003). Japonya'da Kültür ve Modernleşme. *Kamu Hukuku Arşivi*. 6(1), 13-17.

Crowley, J. B. (1963). A Reconsideration of the Marco Polo Bridge Incident. *The Journal of Asian Studies*, 22(3), 277-291.

Çelebi, M. (1998). Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri. *Belleten*, 62(233), 157-206.

Çelikçi, A. ve Kakışım, C. (2013). İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 83-99.

Çetinkaya, G. (2019). İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Nazilerin İktidara Gelişi ve Türk-Alman İlişkileri. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 87-97.

Dündar, Merthan A. (2011a). Büyük Doğu Japonya Depremi'nin Ardından Japonya. 21. *Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 29, 69-72.

- Ekinci, O. (2021). Hitler Darbesi (9 Kasım 1923). *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 66, 121-146.
- Erken, A. (2006). İki Dünya Savaşı Arası Türk ve Alman Dış Politikaları Arasındaki Yaklaşım Farkları. *BSV Bülten*, 60, 67-83.
- Ertan, A. E. (2016). I. Dünya Savaşı'nın Ardından Yeni Dünya Düzenine Doğru: 1919 Paris Barış Konferansı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 551-572.
- Esmer, Ahmet Ş. (1935). Habeşistan ve Büyük Devletler. *Siyasal Bilgiler Dergisi*, 56, ss.15-21.
- Esmer, Ahmet Ş. (1973). *Türkiye'nin Dış Politikası. Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 32, 61-68.
- Güçlü, Y. (1999). Fascist Italy's "Mare Nostrum" Policy and Turkey. *Belleten*, 63(238), 813-846.
- Gülmez, N. (2012). Yeni Gün'de İtalya-Yunanistan Gerginliği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII (24), 109-122.
- İnaç H. ve Erdoğan S. (2004). Toplumsal Bir İdeoloji Olarak Faşizm: Sosyo-politik Bir Analiz. *Liberal Düşünce Dergisi*, 9(35), 61-71.
- İşyar, Ö. (2009). Bilimsel Gelişme Tarihi Açısından Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi: "Birinci Nesil" Çalışmalar. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. 5(18), 1-38.
- Kasalak, K. (2021). Paris Barış Konferansı'nda "İstanbul ve Boğazlar Mandası" Tartışmaları. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7(3), 543-552.
- Kıran, A. (2008). Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş. *GAU Journal of Social and Applied Science*, 3(6), 19-36.
- Kon, K. (2014). Yüzüncü Yılında (Öncesi ve Sonrasıyla) Birinci Dünya Savaşı (1914-2014). *TYB Akademi Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 4, Sayı 11, 37-49.
- Kösebalaban, H. (1998). Japon Grand Stratejisi: Yirminci Yüzyıl Japon Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim. *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 5, 57-98.
- Mankan V. ve Gaffar Türkoğlu (2020), Faşizmden Küresel Barışa: Kültürel ve Yönetmelik Özellikleri ile Japonya İmparatorluğu. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 81-91.
- Mengeş, Y. (2020). Mussolini'nin Dört Güç Paktı" Projesi ve Türkiye'nin Siyasal Eylemciliği. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXXVI (102), 137-200.

Öncü, A. S. (2021). İki Türk Diplomatinin (Mehmet Emin Ali Türkgeldi ve Numan Menemencioğlu) Bakışıyla 1935 Yılı'nın İlk Yarısında Avrupa'da Yaşanan Önemli Gelişmeler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(3), 943-976.

Özcan, M. (2000). Sınır Anlayışı ve Alman Sınırlarının Oluşumu. *BSV Bülten*, 48, 32-38.

Özkan Borsa, M. (2016). İki Dünya Savaşı Arası Dönemde İngiliz Dış Politikasının Analizi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54, 81-102.

Özyürek M. (2016). İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Silahsızlanma Yolunda Önemli Bir Adım: Washington Deniz Konferansı 1921-1922. *International Journal of Social Science*, 49, 391-401.

Şeyşane, V. (2013). İki Savaş Arası Dönemde Uluslararası Toplum ve Çatışma: İngiliz Okulu Perspektifinden Mançurya Krizini Anlamak. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1(1), 17-31.

Tutsak, A. (2017). Hitler Almanyası'nın Yayılmacı Politikası ve İkinci Dünya Savaşı (1932-1945). *Akademik Bakış Dergisi*, 63, 190-208.

Whittlesey D. (1967). Haushofer ve Jeopolitik, (Çev: I. Biren). *Donanma Dergisi*, 80(458), 30-58.

Yılmaz, S. (2014). Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrasında Türkler ile Büyük Devletlerin Siyasetleri. *TYB Akademi Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 11-35.

ANSİKLOPEDİ

Tercüman, (1990). *1900 Yılından 1990'a 20. Yüzyıl Ansiklopedisi*, 2. Cilt. İstanbul: Tercüman Tesisleri.

RAPOR

Dündar, Ali M. (2011b). *Türk Cumhuriyetleri'nin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Japonya'nın Orta Asya Politikaları-Rapor-*, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.

SÖZLÜK

Türk Dil Kurumu, (1969). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Türk Dil Kurumu, (1994). *Okul Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TEZLER

Bulut, P. (2007). 1923-1933 Yılları Arasında Türk-İtalyan İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Dabakoğlu, B. (2019). The History of Fascist State: Origins and İdeologies, Italy and Germany Between 1914-1945. Yüksek Lisans Tezi. *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Seyhan, Mustafa H. (2011). 1923-1938 Türkiye, 1918-1941 Japonya Dış Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi. Yüksek Lisans Tezi. *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Çanakkale.

GAZETELER

Akşam, Harp Tehlikesi Kalmadı, 30 Eylül 1938, s.1,10.

Cumhuriyet, Japonya Mandasındaki Adaları Vermiyor, 18 Mart, 1933, s.3.

Cumhuriyet, Almanya Kaybettiği Müstemlekeleri İstiyor, 24 Mart 1933, s.3.

Cumhuriyet, Japonya Mandasındaki Alman Müstemlekeleri, 29 Mart 1933, s.3.

Cumhuriyet, Şimali Çin Muhtariyeti, 25 Temmuz 1937, s.2.

Hakimiyeti Milliye, Dörtler Misakı; Nasıldı, Nasıl Olacaktı, Ne Hale Geldi?, 24 Haziran 1933, s.8.

Kurun, 17 Birincikanun 1934, İtalya Habeşistan'dan Tarziye Tamirat İstiyor, s.1.

Tan, Kavgam "Mein Kampf", 18 Mayıs 1935, s.6.

The Sunday Star, Will Von Papen Win Turkey Despite Pact, or Be Dismissed?, 22 October 1939, s.14.

Ulus, İtalya-Habeş Anlaşmazlığı, 8 Ağustos 1935, s.2.

Vakit, Mussolini Gene Söylüyor Sulh Emekleri Boşa Gidecektir, 8 Ağustos 1932, s.1.

İNTERNET KAYNAKLARI

Akgüç, Ö. (09.03.2022). Emperyalizmin Savaş Tohumları.
<https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/oztin-akguc/emperyalizmin-savas-tohumlari-1914249> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2022).

Çeçen, A. (05.02.2020). Akdeniz'de İtalya ve Türkiye.
<http://ankaenstitusu.com/akdeniz-de-italya-ve-turkiye/> (Erişim Tarihi: 28 Mart 2022).

Çölükoğlu, E. (29.04.2020). Çin-Japonya İlişkileri.
http://politikaakademisi.org/2020/04/29/cin-japonya-iliskileri/#_ftn4 (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2022).

Eren, M. (16.01.2015). İtalya'da Mussolini Dönemi.
<http://politiksoylem.com/italyada-mussolini-donemi/> (Erişim Tarihi: 28 Mart 2022).

Ortahamamcılar, B. (27.02.2021). I. Dünya Savaşı Ardından İmzalanan Barış Anlaşmaları: Sadece Sevr Değişti.
<https://tr.euronews.com/2018/11/10/i-dunya-savasi-ardindan-imzalanan-baris-anlasmalari-sadece-sevr-degisti> (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2022).

Seten, F. (31.05.2020). Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı.
<http://politikaakademisi.org/2020/05/31/uluslararasi-iliskilerde-guc-kavrami> (Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2022).

13 Nisan 2014, Peace Four Power Conference (1938).
<https://www.youtube.com/watch?v=e0uOsPbSKPo&t=184s>, (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2021)

17 Şubat 2019, Diktatörün El Kitabı El Kitabı Benito Mussolini Belgeseli.
<https://www.youtube.com/watch?v=Q6DUYeUaY0A&t=1694s> (Erişim Tarihi: 11.12.2021).

27 Şubat 2020, Versay Antlaşması Kısaca Özeti: Tarihi, Maddeleri (Şartları), Önemi ve Özellikleri.
<https://www.milliyet.com.tr/egitim/versay-antlasmasi-kisaca-ozeti-tarihi-maddeleri-sartlari-onemi-ve-ozellikleri-6269710> (Erişim Tarihi: 25.3.2022).

16 Temmuz 2020, Holokost Ansiklopedisi: I. Dünya Savaşı ve Sonrası: Önemli Tarihler.
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/world-war-i-and-its-aftermath-key-dates> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2022).

15 Aralık 2021, Kristal Gece.
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/the-night-of-broken-glass> (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2022).

İnsamer: İtalya.
<https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-italya/> (Erişim Tarihi: 26 Mart 2022).

Japonya Ülkesi Hakkında... Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
<https://www.sabah.com.tr/sozluk/cografya/japonya-ulkesi-hakkinda> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2022)

Office of The Historian: The Kellogg-Briand Pact, 1928
<https://history.state.gov/milestones/1921-1936/kellogg> (Erişim Tarihi: 27 Şubat 2022).

TDK Sözlük
<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2022).

EK-1. Arşiv Belgeleri-1

BDA, BCA, Dışışleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 534.37193.149245.20.

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Şifre Müdürlüğü
No.
3833/3807

Londona Büyükelçiliğinden
19.11.1936
19.11.1936
--- 384

[Bu yazının mahrem tutulmasına icina ehemmiyetlidir]

Şifre tel.

Hariciye Vekâletine

Şeyi olan Alman-Japon ittifakı hakkında aldığı malûmata göre bu anlag-
ma harpte toprıkı mesele tasahhüdünü ihtiva etmekte yalnız Arkânharbiye-
ler arasında malûmat teatisini ve komünist propagandasına karşı mühteraken
tedabir ittihazıyla bazı ticarî mübadelelere matufuz. İngiltere Hükümeti
bu anlagmadan fazla endişe etmeyoruz. Ancak İtalyanın buna iştiraki ihtiva-
lı İngiltereyi endişeye sevk edecek mahiyette görülmektedir; çünkü bir Ital-
yan-Japon anlagması İngiliz İmparatorluğı için doğrudan doğruya vahim bir
tehlike tevhit edebilir. Memarih İngilizler Japonların Mussolini ile anlag-
maya temayül göstermeyeceklerini ümit etmekte ve İtalyan gazetelerinin ne-
riyatını Mussolini'nin İngiltereyi İtalyaya inâle için bir vasıta olarak
kullandığını sanmaktadırlar.

Ş

D k y a r

D. T.

$\left\{ \begin{array}{l} - D. \frac{III}{V} \\ - D. \frac{V}{V} \end{array} \right\}$ Sonat

19.11.36.

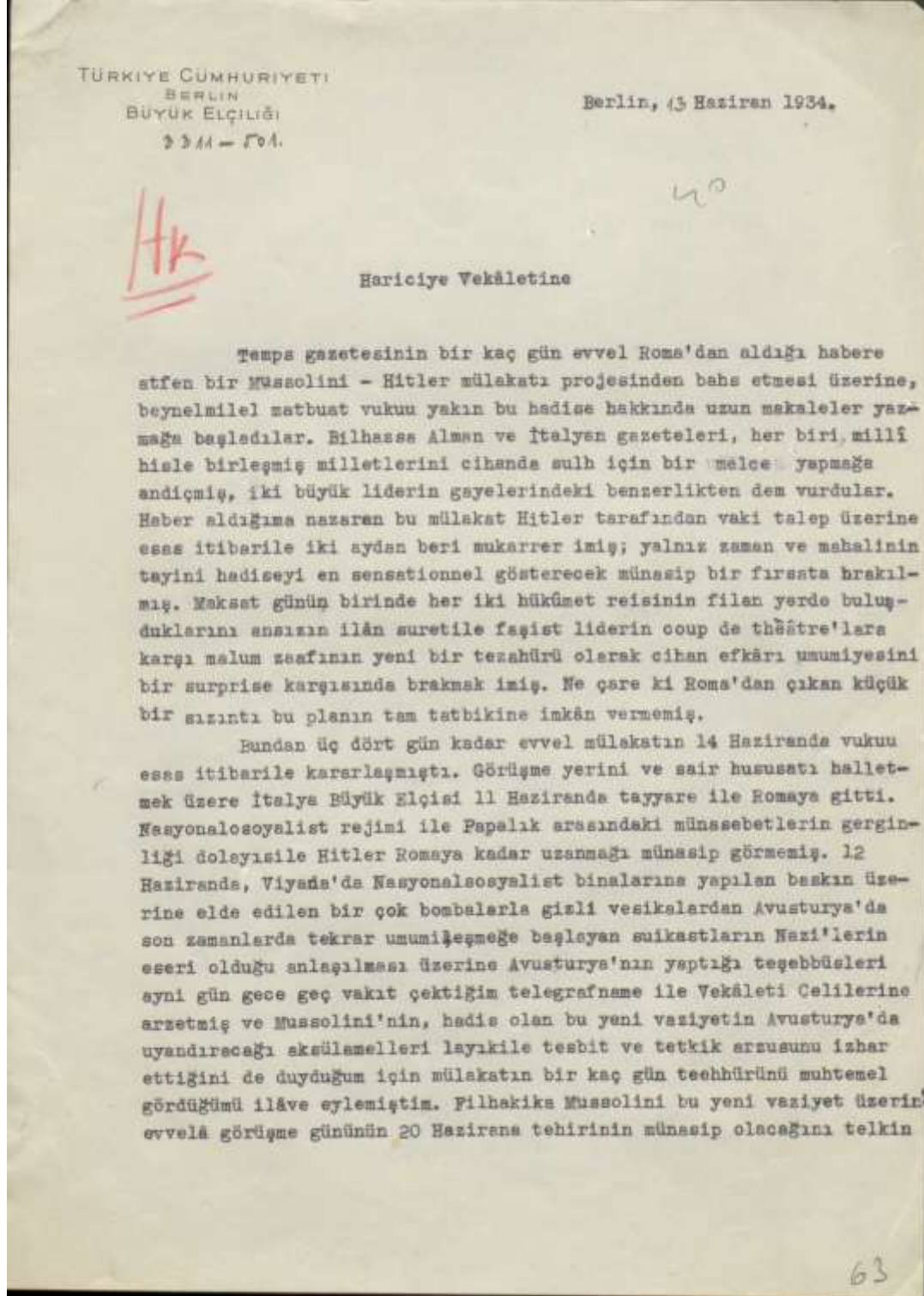
1122-161
20-11-916

MUAMELE GÖRECEK NUSHA

TS 10 2021 tarih 33383798 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

EK-2. Arşiv Belgeleri-2

BDA, BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 501.31456.124260.11.

etmiş. Buradaki Fransız Büyük Elçisi ile Danimarka ve Romanya Elçileri de hükümetlerine bu yolda malumat vermişlerdir. Ancak Avusturya Başvekilinin meseleyi Milletler Cemiyetine vereceğine dair Romaya yolladığı bir note üzerine mülakatın ilk karar veçhile ayın 14 ünde vukuunu tercih ettiğini bildirmiş.

Görüülecek meseleler hakkında etraftan hiç malumat elde edilemiyor. Ancak hadisatı normal çerçeveleri dahilinde mutalaa edildiği takdirde mülakatı ilham eden ruhi sebepler ve temas edilmesi muhtemel meseleler hakkında takribi olarak şu neticelere varmak mümkündür sanırım.

Yukarda da arzettiğim gibi mülakatı talep eden Hitler'dir. Sebik Bulgar Başvekili Mōayō Kuşanof'un Berlin'i ziyaretini vesilesiyle takdim ettiğim 2 Mayıs 1934 tarih ve 3155/419 numaralı raporda da arzylediğim veçhile cihanda umumî bir antipathie havası içinde bulunan Almanya, bilhassa Nazi rejiminin iktidar mevkiine geldiği günden beri içinde bulunduğu infirattan sıyrılmak ve memleket efkârı umumiyesinde kıymetli dostluklara dayanabileceği intibainı uyandırmak için vesileler hazırlamaktadır. Mülakat talep edildiği zaman mevcut bu ihtiyaç bugün muzaaf bir şiddetle hissolunuyor. Bir kaç gün evvel ilk ihtarını, Markın küçük bir sukutu ile bildiren para vaziyeti bütün memleketi yarının endişesi içinde bunsaltıyor. İşsizlik meselesinde muvaffakiyet gibi gösterilen eser hakikî olmaktan ziyade sunidir. Memlekette umumî memnuniyetsizlik günden güne büyümektedir. Bu memnuniyetsizlik şimdiye kadar şiddetli bir ifadesini bulmamış ise bunun sebebini evvelâ her şeyden rağmen halk üzerindeki füsunlu cazibe ve nüfuzunu muhafazada devam eden Hitler'in şahsiyetinde, sonra da hükümetin istinat ettiği insafsız kuvvet ve şiddet usullerinde aramalıdır. Diğer taraftan haricî siyaset dahi bu güne kadar müsbet bir netice vermiş değildir. Polonya ile yapılan mısak yalnız Almanya'ya fedakârlıklar yüklemiştir. Şark siyasetine, sırf Anschluss'a müteveccih alman faaliyetini kolaylaştırmak ümidile göze alınan bu muvakket veda ilhak davasının günden güne ziyet yüzünden manasını gaip etmeğe bağlamıştır. Filhakika, Avusturya için hel için alman hükümetinin meşru telekki ettiği usuller, esasen bir çok engeller karşısında kalan bu davayı büsbütün çıkmaza sokmakla kalmamış, bilfiil Avusturya dahilinde hissen iltihak taraftarı olan bir çok yerlilerde intibah uyandırmış, hatta alman - italyan münasebetlerinde bile bir aralık mahsûs bir gerginlik husule getirmiştir. Alman bütçesinde alman

silâhlarının arttırıldığını bariz bir surette gösteren rakamlar İngiliz mehafilinde Almanlara karşı duyulan son meyilleri izaaleye kâfi gelmiştir. Bir taraftan memlekete yaptığı muazzam vaatleri hatırlayan, diğer taraftan siyasetinin her sahada karşılaştığı amansız engellerle, bariz muvafakiyetsizlikleri gören Hitler'in, yeni bir sıçırma içerisinde, hatta icap ederse bazı fedakârlıklar bile yaparak bunaltıcı vaziyetinden kurtulmak istediği hissolunuyor.

İtalya'ya gelince, Mussolini, Almanya ve İtalya gibi iki büyük Avrupa devletinin, her biri memleketlerinde büyük nüfuz sahibi baş vekillerinin bu kadar gürültü yaparak hazırladıkları mülakatın, platonik bir muşakadadan ibaret kalmaması lazım geldiğini, halbuki Hitler görüşme teklifini yaptığı zaman mevcut siyasî vaziyet ve şartların, o esnada, henüz İtalyanın muayyen bir istikamette teşhütlere girişmesine müsait olacak derecede münkeşif bulunmadığını nazarı itibare alması olacak ki görüşmeyi münasip bir fırsata tehir lazım olduğunu duymuştur. İtalya hükümeti reisinin, mülakat tarihini, İtalyanın bir takım yüksekten sözlerle müstenkif kaldığı 8 Haziran tarihli Cenevre kararının ferdasında alelacele tayin etmesi, Duce'nin son haftalar zarfında, husulünde Türkiye'nin de büyük bir iştirak ve şeref hissesi aldığı yeni Avrupa irtisası karşısındaki haleti ruhiyesi hakkında az çok bir fikir vermeğe kâfidir. İtalya'nın , Avrupada saltanatını keurmasında ve kıtayı dilediği gibi tasarruf etmesinde başlıca amil olmak üzere bir çok ümitler bağlayarak, ortaya attığı mahut dörtler misakı iflas etmiş, buna mukabil merkezî Avrupada büsbütün rasinleşen küçük itilâftan mada Balkanlarda da yeni bir siyasî grupman kurulmuş, merkezî ve şarkî Avrupa'da sulhun emniyet esası üzerinden mintakvî anlaşmalarla temini kararları alınmış, Sovyet Rusyanın milletler cemiyetine girmesi ihtimallerinin yakında hakikat olması ümitleri çoğalmış, bu suretle Rusya dan başlayarak ve entente balcanique ve küçük itilâf grupmanlarını da sineşine alarak ta Fransa'ya kadar uzanan siyasî manzume karşısında İtalya, bütün Akdeniz ve Balkan siyasetinin bir kaç gün içinde yıkıldığını görmüş bulunuyor.

Bu biri birini takip eden felaketler silsilesi İtalyanın gözleri önüne bu gün istinat edebileceği başlıca kuvvet olarak Almanya'yı getiriyor. Her iki memleketin siyasî rejimlerinde büyük bir benzerlik vardır. Her ikisi de yeni manzume haricinde infirat halinde kalmış-

lardır. Her ikisi de halen Fransız politikasını kendi aleyhlerine müteveddih mülahaza etmektedir. Her ikisi de islâh edilmiş bir milletler cemiyetinde büyük üç dört devletin istisnâsı taraftarıdır. Bunlardan mâda bir de İtalya silâhlanma meselesinde Almanyanın tedâfüf hukuk müsavatına taraftarlığını filen isbet etmiştir. Bütün bu vaziyetlere Mussolini'nin Avrupada daimî surette bir hakem , bir nazım rolü oynamak illeti de ilâve edilirse, İtalya ile Almanya'nın Avrupada yeni bir nizam şampiyonu olmağa hazırlandıklarına hükmedilebilir.

Yukarda çizdiğim kısa tahlil, mülakatın gayesi ve temas edilmesi muhtemel mevzular hakkında takribî bir fikir vermeğe kâfidir.

Mussolini - Hitler mülakatı her şeyden evvel « Rusya - Entente Balcanique - Küçük İtilâf - Fransa manzumesine bir mukabele olacaktır.

İlk konugulacak mevzu hiç şüphesiz Avusturya meselesidir. Hitler'in bu sahada Mussolini'den katî bir fedakârlık koparması ihtimali zayıftır.

Buna mukabil silâhsızlanma meselesinde iki hükûmet reisinin müşterek bir faaliyet programında mutabık kalarak bunu son Cenevre kararına bir nazire mahiyetinde ortaya atmaları beklenebilir.

Silâhsızlanma meselesi mantikî bir netice olarak Almanya'nın milletler cemiyetine avdeti meselesini hatıra getirmektedir. Öyle zannediyorum ki Venedik mülakatından Almanya'nın bazı tatminler mukabilinde Cemiyetteki yerini yeniden işgali neticesi elde edilecek ve bu vaziyetten hem Almanyayı ikna edebilmiş olmak itibarıyla Mussolini bir prestij gururu duyacak , hem de Hitler , kendisine pek büyük kazançlar getirmeyen dargınlık siyasetine, esaslı olmaktan ziyade şekil bir iki tatmin ile nihayet verebilmekle geniş bir nefes alacaktır.

Silâhsızlanma ve Almanya'nın Milletler Cemiyetine avdeti meseleleri iki hükûmet reisini, hihsaf olarak, Cemiyetin , Mussoliniye çok aziz olan islâhî gaillesine isâl edecektir. Bu zannını teyit eden sebepler, Almanya ile İtalya'nın bu hususta esasen malûm arzu ve tasavvurlarından mâda, son zamanlarda Rusyanın da Cemiyete iltihakı projeleri karşısında İtalya'nın şimdiden Polonya'yı daimî azalık için kıskırtmağa ve bu suretle Cemiyet sinesinde mevcut ahenksizliğe yeni bir entriga unsuru daha ilâve etmeğe çalışmasıdır. Cemiyetin islâhı hususunda Venedik mülakatından bir proje çıktığı takdirde, Mussolini , her halde acı bir hepten başka bir şey olmayan teklifini, diğer devletlere ve bu

arada bilhassa Fransa'ya daha cazip göstermek için ağırlıklı ihtimal,
işlah ve Almanyanın Cemiyete avdeti meselelerini bir birine bağlayarak
ortaya çıkacak tertemiz yeni teşekküle Almanya'nın da dahilünü
müdelemek suretile yıldızlamakta kusur etmeyecektir.

Mülakatın temas edilen muhtelif meseleler üzerindeki neti-
celeri ne olursa olsun , muhakkak olan bir nokta varsa, o da Hitler'in,
isteklerini ve dileklerini, Venedikten memleketine hiç olmazsa İtalyan
dostluğunu muhafaza etmiş ve kuvvetlendirmiş olarak dönmek kazancı ile
telif, ve sözünü , kararını hep bu miyar ile ölçmek mecburiyetinde
bulunduğudur. Çünkü Mussolini'nin dostluğu bu günün beynelmilel vaziyetinde
Hitler için sığınacak yegâne melce olarak kalmıştır.

Derin hürmetlerimle arz ederim Efendim Hazretleri.

Maslahatgüzer

DS- 92
22. 6. 1914

23-6-14
297

1. V.	
11.	5
Kayıt No.	125/14
Tarih	25. 6. 1914
Sıra tevdiği	15. 6. 1914
Kaleme tevdiği T.	57. 884
Kırmızı tevdiği	Galip Nure
Doküman tevdiği T.	
Doküman tevdiği T.	
İnceleme tevdiği T.	
İnceleme tevdiği T.	

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Esra KORKUSUZ

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu :

Lisans : Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler-2012

Yüksek Lisans : Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkileri-2022

Yayınlar: Korkusuz E. ve Gül, M. (2022). Mihver Devletlerin Emperyal Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. A. Öztürkçü Akçay (Edt.). *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Araştırmalar XII* (ss. 291-323). Ankara: Eğitim Yayınevi.

Araştırma Alanları: Almanya, İtalya, Japonya Dış Politikası, Emperyalizm.

Esra KORKUSUZ, ilköğrenimini Yenituran İlköğretim Okulu'nda, lise eğitimini Mustafa Kemal Lisesi'nde tamamladı. 2008-2012 yılında Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. 2019 yılında Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yüksek Lisans eğitimine başladı.

